

T. C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MEHMET ÇINARLI

Hayatı - Eserleri - Sanatı

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ali BULUT

Danışman
Doç. Dr. Celâl TARAKÇI

SAMSUN - 1991

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan *Prof. Dr. Serif Aktaş*
Serif Aktaş

Üye *Doç. Dr. Celal Temel*
Celal Temel

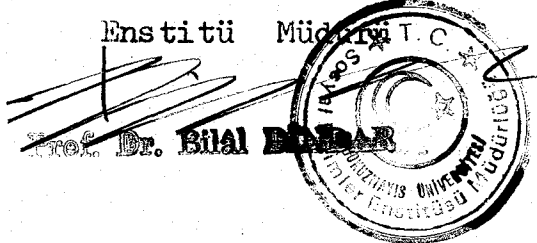
Üye *Yrd. Doç. Dr. M. Özhan*
M. Özhan

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

3./9./1991

Enstitü Müdürü T. C.

I Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ	111-V
KISALTMALAR	v1
GİRİŞ	1-92

I. BÖLÜM

MEHMET ÇINARLI'NIN HAYATI, MİZACINA AİT BAZI HUSUSİYETLER VE ESERLERİ

A- HAYATI	93-114
a) Doğumu, Çocukluğu ve Aile Çevresi	93-97
b) İlk Öğrenim Hayatı	97-98
c) Ortaokul ve Lise Yılları	98-102
d) Çınarlı Siyasal Bilgiler Okulu'nda.....	102-107
B- MİZACINA AİT BAZI HUSUSİYETLER	114-122
C- ESERLERİ	123-148
I. Şiir Kitapları	123
II. Şiirlerinin Yayınlandığı Yerler ve Yazılış Tarihlerinin Kronolojik Listesi	123-133
III. Makale-Deneme-Tenkit-Edebî Hatıra-Portre- ler ve Gezi Notlarına (Nesirlerini) Top- ladığı Kitaplar.....	133
IV. Makale-Deneme-Tenkit-Edebî Hatıra-Portre- ler ve Gezi Notlarının Yayınlandığı yer- ler ve yazılış tarihlerinin kronolojik lis- tesi.....	133-147
V. Katıldığı Anket ve Mülâkatlar.....	147-148
VI. Meslekî Yayını	148

II. BÖLÜM

ŞİİRLERİNİN TEMA VE ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

1. ŞİİRLERİNDE GÖRÜLEN BAŞLICA TEMALAR.....	149-219
a) Hasret Duygusu	149-156
b) Tabiat	156-163
c) Aşk ve Kadın	163-176
d) Aile	176-184
e) Çocuk Sevgisi	184-188
f) Saadet Duygusu	188-193
g) Memleket Sevgisi ve Kahramanlık Duygusu.	193-205
h) Sosyal İstirap	205-219
2. ŞİİRLERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	220-244
a) Nazım Şekli	220-228
b) Vezin	228-238
c) Kafiye	238-244

SONUÇ	245-257
RESUME(Fransızca Özet)	258-260
BİBLİYOGRAFYA	261-269
a) Ana Kaynaklar.....	261-263
b) Diğer Kaynaklar	263-269
ba) Makaleler ve Diğer Yazılar	263-268
bb) Kitaplar	268-269
EK	1-XXIX

Ö N S Ö Z

Mehmet Çınarlı günümüz Türk şiirinin önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Yarım asrı aşan sanat hayatında iki önemli hususiyeti onu, Türk edebiyatı tarihinde hak ettiği yere yerleştirecek mahiyettedir. Bunlardan birincisi yayıncılık, dolayısıyla Hisar Dergisi; ikincisi şairlik ve yazarlığıdır.

"Yıllarca başında bulunduğu Hisar Dergisinde zevkle, yüksek seviyede bir millî kültür ve edebiyat dâvâsını yürüten Çınarlı", hiç bir maddî karşılık beklemeden, sadece, yüksek bir ideal uğruna katlanılan sıkıntılar sonucunda dergiyi, fikir ve sanat hayatımıza millî hareketi getiren, yaşayan Türkçeyi güçlendiren, millî hayata renk, ruh ve soluk kazandıran bir "edebiyat mektebi" haline getirmiştir. Bunun sonucu olarak da sanat dünyasında Hisar Dergisiyle birlikte anılır olmuştur.

Yahya Kemal'in "Kökü mâzide olan âtiyim" sözünü rehber edinen Çınarlı, sanatta millî köklere bağlanarak Türk şiir geleneğinden kopmadan kalıcı ve orijinal eserlere ulaşır. "Neo-klâsik" şiirin günümüzde en kuvvetli temsilcisi olur.

1950'li yıllardan itibaren Başkent Ankara'da gelişen fikir ve sanat hayatını Çınarlı'nın dışında düşünmek mümkün değildir. Buna rağmen, şimdiye kadar hakkında hiç bir "akademik" çalışma yapılmamıştır. Ülkemizde, demokratik hayata paralel olarak gelişen, edebiyatımızın bu yakın döneminin gün ışığına çıkarılmasının faydalı olacağına inanıyoruz.

"Mehmet Çınarlı-Hayatı-Eserleri-Sanatı" adlı bu çalışmamızda "aslolan eserdir" ilkesine sadık kalınmıştır. Bununla birlikte "eser" in açılıp yorumlanma-

sında yardımcı olduğu ölçüde "sanatçının hayatı" göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca, sanatçıyı yaşadığı dönemden ayrı düşünemeyeceğimize göre, onun sanatının teşekkülünde rol oynayan, içinde yaşadığı cemiyetin "sosyal ve siyasî" durumu da dikkate alınmıştır.

Çalışma "Giriş" bölümünün haricinde iki ana bölüm ile "Sonuç" ve "Bibliyografya"dan ibarettir.

Giriş bölümünde, "Mehmet Çınarlı'nın Yetiştirdiği Dönemde Türk Şiiri" başlığı altında edebiyatımızda 1940'tan sonra görülen başta "Garipçiler" olmak üzere, "Hisarcılar", "Mavi" eğilimi ve "Sosyal Gerçekçilik", "İkinci Yeni" akımı üzerinde durulmuş, bu edebî hareketlerin birbirlerine cephe alış ve bunun doğurduğu polemiklere temas edilerek yakın dönemin bu çok yoğun edebî faaliyetleri tanıtılmıştır.

Birinci bölüm "Mehmet Çınarlı'nın Hayatı, Mizacına ait Bazı Hususiyetler ve Eserleri" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde şairin hayatını "Doğumu, Çocukluğu ve Aile Çevresi", "İlk Öğrenim Hayatı", "Ortaokul ve Lise Yılları", "Çınarlı Siyasal Bilgiler Okulu'nda" altbaşlıkları altında belli bir seyir içinde anlattık. 1950'den sonraki hayat çizgisini ise, gerek memuriyet, gerekse sanat sahasında gösterdiği yükselmelere paralel olarak ele aldık.

Bir "gönül" adamı olan Çınarlı'nın "Mizacına Ait Bazı Hususiyetler" i yine bu bölüm içinde dikkatlere sunduk.

Yine bu bölümde "Eserleri" genel başlığı altında Çınarlı'nın şiirlerinin ve nesirlerinin "kronolojik" listesini verdik. Bu listelerde kitaplarında yer alan şiir ve nesirleri parantez içinde, kitap adı ve sayfa numarası belirtilerek gösterilmiştir. Böylece aynı liste içinde kitaplarına almadığı şiir ve nesirlerini de belirtmiş olduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünü "Şiirlerinin Tema ve Şekil Yönünden İncelenmesi"ne ayırdık. Önce şairin şiirlerinde görülen başlıca temaları tesbit ettik. Tesbit ettiğimiz temaları yorumlayarak zenginleştirdik.

Ayrıca Çınarlı'nın "Şiirlerinin Şekil Özellikleri" üzerinde de durduk. Onun, klasik "form"lar içinde kalarak yeni ve orijinal olana ulaştığını söyleyebiliriz.

"Sonuç" başlığı altında bu çalışmamızda ulaştığımız neticeleri verdik.

"Bibliyografya"nın "Ana Kaynaklar" kısmında önce Çınarlı'nın basılmış kitapları, katıldığı anket ve mülâkatlar; sonra, kitaplarına girmemiş, ama, çalışmamızda alıntı yaptığımız şiir ve yazılar yer almıştır. "Diğer Kaynaklar" başlığı altında sadece çalışmamızda faydalandığımız "makaleler ve diğer yazılar"a yer verdik. "Kitaplar" altbaşlığı altında ise yararlandığımız eserleri zikrettik.

"Ek"te ise Çınarlı ile 18.7.1990'da kendi evinde yaptığımız "görüşme" metnini verdik.

Araştırmamız sırasında Mehmet Çınarlı Beyefendi'nin çok büyük yardımlarını gördüm. Evlerini bana açmaları, elli yıllık dokümanını önüme sermeleri beni mutlu kıldı. Her başvurduğumda büyük bir hassasiyetle ilgi göstermesi unutulacak gibi değildir. Burada kendilerine sonsuz teşekkürlerimi ve hürmetlerimi sunmaktan büyük bir haz duymaktayım.

Bu konunun seçilmesinde ve çalışmanın arzu edilen şekliyle neticelendirilmesinde yardımlarını gördüğüm sayın hocam Doç.Dr.Celâl Tarakçı'ya teşekkür ederim. Ayrıca kitaplığında bulunan Hisar Dergisi'nin ikinci devre koleksiyonundan sürekli olarak yararlanmamı sağlayan, teşvik ve yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Yard. Doç.Dr. Mustafa Özbalcı'ya şükran borçluyum.

K I S A L T M A L A R

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.y.	: Adı geçen yazı
a.y.	: Aynı yer
Bsk.	: Baskı
C.	: Cilt
Der.	: Dergi
Gzt.	: Gazete
KBY	: Kültür Bakanlığı Yayınları
KTBY	: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SKY	: Sümerbank Kültür Yayınları
IBY	: İş Bankası Yayınları
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
GRK	: Güneş Rengi Kadehlerle
GHA	: Gerçek Hayali Aştı
BYDK	: Bir Yeni Dünya Kurmuşum
ZP	: Zaman Perdesi
HS	: Hakkımız ve Sanatımız
SY	: Söylemek Yaraşır
SD	: Sanatçı Dostlarım
HI	: Hatıraların Işığında
AY	: Aynı Yolda
MG	: Mısralarda Gezinti

G İ R İ Ő

MEHMET ÇINARLI'NIN YETİŞTİĞİ DÖNEMDE TÜRK ŞİİRİ

Mehmet ınarlı'nın sanat ortamına adım atışını 1943 yılından itibaren başlatabiliriz. Çünkü o, ilk ciddi eserini kendi döneminin "Türkçü Fikir ve Sanat Mecmuası" olan ve "dilde, fikirde, işte birliği" Őiar edinen ınaraltı Dergisi'nde bu yılda yayınlar. Derginin kapağında adının Mithat Cemal, Orhan Seyfi, Halil Nihat, Edip Ayel gibi tanınmış imzalar arasında verilmiş olmasının Őevk ve gururunu duyar.

O yıllarda Antalya Lisesi'nde yatılı olarak okuyan ınarlı, yayınlanmasıyla kendini sevince boğan "O Yer ki" adlı bu Şiirinde, samimi duygularla, tabiat ile iç içe geçmiş bir çocukluk döneminin ardından, hasretini çektiği sılanın güzelliklerini Türk Şiir geleneği içerisinde terennüm etmektedir:

.....

Kuşatır kavaklar, orda, her yolu;
Ceviz ağaçları sincapla dolu.
Yaz günleri süsler, hep sağı solu,
Elması, armudu, ayvası narı.

.....

Dalında serçeler öter her sabah,
Kâh tepesindeyim, dibindeyim kâh;

Her imza atışta hatırlarım, ah:
İsmini aldığım yaşli çınarı!..¹

1943'te Mülkiye'de okumak üzere Ankara'ya gelen Çınarlı sanatçılarını ve sanat çevrelerini yakından tanıma imkânına kavuşur. "Muhteva ve özleyiş kendi çevresini bulur. Ananevî mahiyet kazanmış şiir formlarıyla güzelliği arayan çevreleri ruhuna daha yakın hisseder."² O yıllarda Halkevi olan Ankara Türkocağı'nda Ahmet Kutsi Tecer'in başkanlığında her cumartesi yapılan "şairler toplantısına" katılır. Bu toplantıların belli başlı müdavimleri Behçet Kemal Çağlar, Bedrettin Tuncel, Şinasi Özdenoğlu, Nüzhet Erman, Zeki Kuruca, Kemal Or, Selahattin Ertürk, Turhan Oğuzkan, İbrahim Zeki Burdurlu, Kerim Yund ve Ziya İlhan Zaimoğlu idi. Bu toplantılarda her hafta bir konuyu ortaya atıp enine boyuna tartışır, sonunda da en yeni şiirlerini okurlardı. Ayrıca bu toplantılarda konuşulanları ve okunan şiirleri Ziya İlhan sürekli olarak not eder ve her hafta Tanin Gazetesi'nin özel bir sütununda "Ankara Halkevi'nde Şairler Toplantısı: I,II,III,IV...." diye yayınlardı.³

Bu yıllarda daha çok hece vezniyle tabiat, memleket ve hasret şiirleri yazan Çınarlı'nın aruzla da denemeleri vardır. Ancak, bunları bir suçmuş gibi, herkesten gizlemeye çalışır. Çünkü, temasa geldiği edebiyat çevreleri aruzla yazmayı bir çeşit "gerilik" sayıyorlardı.

-
1. Mehmet Çınarlı, "O Yer ki", Çınaraltı, C.3, S.67, 1943, s.7.
 2. Şerif Aktaş, "Mehmet Çınarlı'nın Şiirine Bakış", Türk Dili, Kasım 1988, S.443, s.244-48.
 3. Mehmet Çınarlı, "Nüzhet Erman", Sanatçı Dostlarım, İst.1979, s.109.

1947 sonlarında, Çınarlı'nın Siyasal Bilgiler Fakültesinde düzenlediği bir şiir gecesi, sanat hayatında âdeta bir dönüm noktası olmuştur. Aylarca hazırlanarak ortaya konulan bu iddialı gecede XIII. asırdan zamanımıza kadar gelen belli başlı Türk şairlerinden örnekler dinletilmiş, sonunda da Mülkiyeli genç şairler takdim edilmiştir. Gecenin şeref misafirleri Orhan Seyfi, Yusuf Ziya Ortaç ve Enis Behiç Koryürek okudukları şiirleriyle davetlileri mest etmişlerdir. Bu güzide toplantıda Çınarlı da aruzun çeşitli kalıplarını dolaşarak yazdığı "Sonbahar Duyguları" adlı şiirini, ilk defa bir topluluk karşısında okumuştur. "Şiir hiç ümit etmediğim bir ilgi ve anlayışla karşılandı. Salon alkıştan inliyordu."⁴ diyen Çınarlı, bu müstesna anı şöyle nakleder: "Ön sıraları misafir şair sıfatıyla işgal edenlerden Enis Behiç Koryürek ayakta alkışlıyor, Yusuf Ziya Ortaç yanında oturan Orhan Seyfi'ye hayret ve heyecan dolu bir sesle "Seyfi aruz yaşıyor! Seyfi aruz yaşıyor'." diyordu."⁵ Çınarlı bu toplantıda ayrıca Enis Behiç'in takdim ettiği, daha önce hiç tanımadığı bir aruz şairiyle tanışır: Munis Faik Ozansoy. Bu tanışma Ozansoy'un ölümüne kadar devam eden çok yakın bir dostluğun ve sanat arkadaşlığının başlangıcı olur.⁶ Her ikisini birleştiren güç, o dönemde "Yeni Şiir" diye adlandırılan "ananevî şiir formları"nın hepsini toptan reddeden serbest şiir akımıdır. Çınarlı bu durumu şöyle ortaya koyar:

"Cahit Sıtkı Tarancı ve Ziya Osman Saba'y-la birlikte Galatasaray Lisesi'nde okuyan Ozansoy, "Yeni Şiir" diye adlandırılan serbest şiir akımına katılmadığı -üstelik aruz

4. 18.7.1990 tarihli Çınarlı'yla görüşmemiz.

5. a.g.g.

6. "Munis Faik Ozansoy", Sanatçı Dostlarım, s.7.

vezniyle yazmakta direndiği- için, edebiyat dünyasında yapayalnız kalmıştı. O tarihlerde ben de içimde aynı yalnızlığı duymakta idim. Edebiyatımıza getirilen aruz düşmanlığına isyan ediyor, zulme, haksızlığa uğramış bir kimseye duyulan sevgi ve merhametle bu vezne eğiliyor, onunla yeni sesler, yeni duygu ve imajlar yaratmaya çalışıyordum."

Çınarlı o yıllarda(1948-50) çoğunu Halil Soyuer'in yönettiği, halkın davet edilip büyük ilgi gösterdiği şiir günlerinde -ne yazık ki şimdi yıkılmış olan- İstanbul Pastanesi'nde Ankara'nın belli başlı şair ve edipleriyle tanışmak fırsatını bulur. Bunlar arasında İlhan Geçer, Bekir Sıtkı Erdoğan, Gültekin Sâmanoğlu, M.Necati Karaer, Mehmet Çakırtaş, Fikret Sezgin gibi imzalar vardır. İstanbul Pastanesi'ndeki edebiyat sohbetleri bu genç sanatçıları gün geçtikçe birbirine yaklaştırır. Çınarlı bu durumu şöyle dile getirir:

"...Orada görüşüp memleketin sanat ve edebiyat hayatı hakkındaki fikirlerimizi karşılıklı ileri sürerken bir neşir organından mahrum olduğumuzu hissediyorduk. Gerçi bir takım edebiyat dergileri çıkıyordu, ama bunlar 1941 yılında başlayan Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet'in başlattıkları Garip hareketinin tesiri altında idiler. Sonradan "Birinci Yeni" adı da verilen, o zaman "Yeni Şiir" diye tavsif edilen bu akım, sözünü ettiğim yıllarda tamamen çığırından çıkmış, dejenere olmuş bir haldeydi."8

Türk şiir geleneklerini dikkate alarak günümüzün, çağımızın şiirini vermeye çalışan şairler bu gidişten hiç de memnun değildi. Ama, genç nesil bundan büyük ölçüde etkilendi. Yüzlerce kişi ben şairim diye ortaya çıkıp "saçmalığı, acaipliği, basitliği, nükteli" şiir olarak yayma cüretini gösterdi.

7. "Munis Paik Ozansoy", SD, s.8.

8. Mehmet Çınarlı, "Hisar'dan Hatıralar", Türk Dili, Mayıs 1987, S.425, s.306.

Edebiyatımızda görülen değişmelerin en çarpıcı olanı O.Veli ve arkadaşlarının öncülüğünü yaptığı "Garip Hareketi"dir. "Gerçekten de şiirde bir ihtilâl beyannamesi gibi ortaya çıkan Garip önsözünde (1941) o zamana kadar şiir için lüzumuna inanılan pek çok esas reddediliyor, yeni şiir için bir takım yeni görüşler ileri sürülüyordu."⁹

Türk Şiirinde En Çarpıcı Değişme: Garip Hareketi

Edebiyatımızda "Yeni Şiir", "Serbest Şiir Akımı", "Garipçiler" ve son olarak "Birinci Yeni" diye adlandırılan bu eğilimin öncüleri Orhan Veli(1914-1950), Oktay Rifat(1914-1988),Melih Cevdet (1915-)tir. Akım bu şairlerin 1937'lerde Varlık dergisinde yayınladıkları yeni şiirlerle başlayıp 1945'lere kadar sürer.

1936'da bu gençlere Varlık'ın sayfalarını açan Yaşar Nabi onları okura şöyle takdim eder:

"Varlık'ın şiir kadrosu yeni ve kuvvetli genç imzalarla zenginleşmektedir. Aşağıda dört şiirini okuyacağınız Orhan Veli şimdiye kadar yazılarını hiç neşretmemiş olmasına rağmen olgun bir sanat sahibidir. Gelecek sayılarımız onun ve arkadaşları Oktay Rifat, Melih Cevdet, Mehmet Ali Sel'in şiirimize getirdikleri yeni havayı daha iyi belirtecektir."¹⁰

Orhan Veli imzalı bu dört şiir(Oaristys, Ebabil, Düşüncelerimin Başucunda, Eldorado)¹¹ -in memoriam- yerleşik şiir formlarıyla vezinli, kafiyeli yazılmıştır:

9. M.Orhan Okay,"Şiir Sanatı Üzerine",M.Kaplan İçin,Ank.1988,s.179.
10. Varlık, C.4,S.82,1936,s.149.
11. Varlık, a.y.

Ey hatırası içimde yemin kadar büyük,
 Ey bahçesinin hoş günlere açık kapısı,
 Hâlâ rüyalarımın giren ilk göz ağrısı,
 Çocuk alınlarda duyulan sıcak öpücük.

Ey sevgi dalında ilk çiçek açan tomurcuk,
 Kanımın akışını yenileştiren damar,
 Gül rengi ışıkları sevda dolu akşamlar,
 İçime yeni fecir gibi dolan çocuk.
 Oaristys'den....

Bu ilk örnekleri Varlık'ta, bir sayı sonra O. Veli'nin "Odam", O.Rifat'ın "Ezâ", M.Cevdet'in "Beklemek", M.Ali Sel'in "Seyahat" adlı şiirleri takip eder.¹² Bunlar da hece vezni ile yazılmış kafiyeyle şiirlerdir. O.Veli bu ilk ürünlerinin bir kısmında M.Ali Sel takma adını kullanır. "Ehram, Dar Kapı, İhtiyarlık (Franz Hellens)'den, Güneş, Hêlné İçin" gibi şiirlerini 1937 yılı içinde aynı takma adı kullanarak Varlık'ta yayınlar.¹³

Ne var ki bu tarzda yazmalar 1937 yılının yaz aylarına kadar sürer. M.Cevdet'in Belçika'da olduğu güzel bir havada O.Veli ve O.Rifat, Özen'e doğru yürüyüp caddeye karşı iskemlelere kurulurlar. İşte, ne olursa o anda olur. O.Rifat "Garip'in doğuşu" olan o günü şöyle nakleder:

"Hava alabildiğine güzel. Özen'de caddeye karşı iskemlelere kuruluyoruz. Orhan ayak ayak üstüne atıyor. Üsteki ayağı yere degiyor. Sırtı kambur. Uzun,ince, badem tırnaklı şahadet parmağı sivilcelerinde. Şiir lâ-

12. Varlık, C.4, S.83, 1936, s.165.

13. Bu konu, ilk örneklerin yayınlandığı Varlık sayfalarında "Sürrealist Oyunlardan" başlıklı bir bölümde, O.Veli'yle O.Rifat arasında sürdürülen "diyalog"un bir yerinde şöyle verilir: O.Rifat-M.Ali Sel ile O.Veli arasında ne fark vardır? O.Veli- Cigara ile duman arasındaki fark.

fı ediyoruz. Piyasa şairlerinin şiirleri ikimizi de sarmıyor. Başka, bambaşka bir şiir hasreti ikimizin de içinde. Ben yeni bir şiir yazmışım, Orhan'a okumağa pek cesaret edemiyorum. Çünkü ne vezni var, ne kafiyesi. Hem de bir kaç satırlık bir şey. Adı; Saksılar(Bu şiir ilk kitabımda vardır.), bir ara boş verip okuyuveriyorum. Orhan kolay kolay coşmaz. Coşuyor. Şu işe bakınki o da cebinden dört satırlık bir şiir çıkarıyor. Adı; Kelebek. Raymond Radiguet'den tercüme etmiş. Bu sefer coşmak sırası bende. Sarmaş dolaş oluyoruz. O bambaşka şiire ilk adımı attığımızı biliyoruz. Üç dört günün içinde bu çeşit şiirlerden bir sürü yazıyoruz. Yarışircasına karşılıklı okuyoruz."14

Bu çıkışın ilk örnekleri Varlık'ta Melih Cevdet'e ithaf edilen bir sayfada yayınlanır.¹⁵ "Ağaç, Deniz, İnsanlar, Yokuş" şiirleri O.Veli, "Hoy Lu-lu, Yolculuk, Pazar Akşamları" M.Ali Sel, "Saksılar, Bir Kadın, Yıldızlar" ise O.Rifat imzasını taşır.

Apollinaire, Éluar, P.Soupeult, M. Jacop, Radiguet gibi şairleri örnek alan yeni şiir, "Manifestes du Surréalisme" ile beslenir.

Bu akıma yönelen şairlerde "geleneksel ve biçimsel inanç ve değerleri" düşünceden silip atma temayülü fazladır. Gerçeküstüçülüğün belkemiği olan "düş" sürekli olup gerçeğin bulunuşuna yardımcıdır. "Uyanıklık durumunda, bellek düşü parçalara ayırır. Düş uyanıklığı denetim altında tutar."¹⁶ Düş gerçeğin ve biliçaltında yatan istekler ve arzuların toplandığı verimli bir kaynaktır. Şiirde söz konusu olan, düş yoluyla imgeleme erişmek, onun içerisinde salt bir özgürlük düşüncesiyle hiç bir şeyin ve durumun etkisinde kalmadan içinde geldiği gibi yazmaktır.¹⁷

14. O.Rifat,"O.Veli'nin Ardından El Ele", Son Yaprak 1.2.1951.

15. Varlık, S.101,s.453.

16. Türk Dili,S.349,Ocak 1981, s.262-73.

17. a.g.d.,s.273.

A.Breton ilk bildirisinde gerçeküstücülüğün tanımını şöyle yapıyordu: "Gerçeküstücülük ister söz, ister yazı ile ya da başka bir yolla düşüncenin gerçek işleyişini ortaya çıkarmak için başvurulan içinden geldiği gibi yazma yöntemidir."¹⁸

Yeni şiir öncülerinin yaptıkları Fransız şairlerinin yaptıklarına o kadar uygundu ki, bu, örnek aldıkları şairlerin ürünlerinin biçiminden, satırlarının dizilişinden de görülebilir. O.Rifat bu etkilenmeyi açıkça belirtir:

"...Biz yetiştiğimiz sırada Baudelaire, Rimbaud, Verlaine çok sevilen şairlerdir. Benim Çoban Çeşmesi'nden sonra ilk okumağa sökmeğe çalıştığım şiir kitabı Les Fleurs du Mal'dır dersem inanın. Frenk yazarları Fransızdaki modernisme hareketinin Baudelaire'den türediğini söyler. Baudelaire'in yaşadığı toplum sonraki toplumun başlangıcı da olduğuna göre Baudelaire'in şiirinde sonrasıyla ilgili bir takım tohumların, belirtilerin bulunması şaşılacak bir şey sayılmaz. Ne di-yorduk? Fransızlar modernisme'i Baudelaire'den başlatırlar. Baudelaire'in dahi çömezi Rimbaud ise onlara göre hareketin asıl gelişme noktasıdır. Gide roman kahramanlarını içinde yakaladığı küçük tomurcukları geliştirerek ortaya çıkardığını söyler. Yukarda adlarını saydığım şairler ise bu tomurcuklarla doludur. Yeni Fransız şairleri bu tomurcuklardan dallar budaklar çıkaradursunlar Orhan da burada aşağı yukarı aynı işi yaptı. Sonuç onun için birbirine benziyor. Bu yüzden Orhan'ın şiirini Batılılaşmak hareketine bağlamak doğru olur sanıyorum."¹⁹

Yeni şiir öncüleri en çarpıcı çıkışlarını 1941 yılında yayınladıkları GARİP adlı kitapla yapmışlardır. M.Cevdet, O.Rifat ve O.Veli'den seçilmiş şiirlerin yer aldığı bu kitabın başlıca özelliği O.Veli'nin şiir sanatı üzerine düşüncelerini ileri sürdüğü

18. Türk Dili, a.y.

19. O.Rifat, "O.Veli'nin Ardından El Ele", a.y.

ve edebiyatımızda "Garip Önsözü" diye anılan bir yazıyı ihtiva etmesidir.

Edebiyat dünyamızda uzun süre münakaşası sürdü-rülen bu "Önsöz"de, O.Veli o zamana kadar şiir için lüzumuna inanılan her şeyi reddeder; yeni şiir için bir takım görüşler ileri sürer.

Ona göre şiirde vezin, kafiye, şiire mahsus dil ve cümle yapısı, mecaz, teşbih ve bunlara bağlı büt-tün edebî sanatlardan hiçbiri olmamalıdır:

"...Bir şiirde eğer takdir edilmesi lâzım gelen bir ahenk varsa onu temin eden şey ne vezindir, ne de kafiye. O ahenk vezinle ka-fiyenin dışında da, vezinle kafiyeğe rağmen de mevcuttur."20

Ananenin şiiri nazım dediğimiz çerçeve içinde muhafaza ettiğini söyleyen O.Veli, nazımın belli baş-lı unsurları olarak da vezin ve kafiyeği kaydeder. Kafiyeği ilk insanların ikinci satırın kolay hatırlanması için, sadece hafızaya yardımcı olmak maksadıyla kullandıklarını, giderek onda bir güzellik bulduklarını belirtir, bugünkü gelişmiş insanın ve-zin ve kafiyeğe aynı güzelliği bulamayacağını vurgu-lar.

O, şiirin teşbih, istiâre vb. edebî sanatlardan da temizlenmesi lüzumuna inanır:

"Yazının peyda olduğu günden beri yüz bin-lerce şair gelmiş, her biri binlerce teşbih yapmış. Hayran olduğumuz insanlar bunlara bir kaç tane daha ilâve etmekle acaba edebi-yata ne kazandıracaklar? Teşbih, istiare, mübalâğa ve bunların bir araya gelmesinden meydana çıkacak bir hayal zenginliği, ümid ederim ki, tarihin aç gözünü artık doyurmuş-tur."21

20. "Garip" Önsöz, II. Baskı, İst. 1945, s. 10.

21. a.g.e., s. 11.

Zevke ait olan değişmelerin güç kabul edildiğini, böyle değişmelerin seyrek olduğunu ileri süren O.Veli, yeni şiirini "istinat edeceği zevk" in eskiden olduğu gibi "müreffeh sınıfların zevkine" değil, yaşamak hakkını "mütemadî bir değişmenin sonunda" elde eden geniş halk kitlesine hitap edeceğini kaydeder:

"...Mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak, sanata onu hâkim kılmaktır."²²

Yeni zevklere yeni yollarla varılacağı açıktır. Bu durum ister istemez yapıyı temelinden değiştirmeyi gerektirir. Garipçiler'de bu değiştirme arzusu o kadar kuvvetlidir ki, bu aşırılık "lisani atma" isteğine kadar uzanır:

"...Biz senelerden beri zevkimize, irademize hükmetmiş, onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş edebiyatların, o sıkıcı, o bunaltıcı tesirinden kurtulabilmek için, o edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. Mümkün olsa da "şiir yazarken bu kelimelerle düşünmek lâzımdır" diye yaratıcı faaliyetimizi tehdit eden lisani bile atsak."²³

Ona göre öteden beri şiir için gerekli olarak kabul edilen müzik ve resim gibi renk ve ses oyunlarının da şiirde yeri yoktur:

"Şiiri şiir, resmi resim, musikiyi musiki olarak kabul etmeli...Ayrıca bu sanatlar, öteki sanatların içine girince hakiki değerlerinden de bir çok şeyler kaybediyorlar."²⁴

22. a.g.e., s.12.

23. a.g.e., s.12-13.

24. a.g.e., s.14.

Garip'e gelinceye kadar mükemmel şiir için zaruri olan bütün bu unsurlar bir kalemde silinip atıldıktan sonra, "şiiri herhangi alelâde söz olmaksızın kurtarıp şiir yapacak şey olarak ne kalacaktı acaba?" O.Veli buna şu şekilde cevap verir:

"...Şiir bütün hususiyeti edasında olan bir söz sanatıdır. Yani tamamıyla manâdan ibarettir. Manâ insanın beş duyusuna değil kafasına hitabeder."²⁵

Şiiri huduttan kurtarmak bize nasip oldu diyen O.Veli, bu gayretin sonucu olarak iki ganimet elde ettiklerini belirtir: Safalık ve basitlik. "Şiirlik güzeli" bu iki unsurdan çıkarmak arzusu onları şiirin en büyük hazinesi olan insanı, hayatının bütün safhalarında kurcalayan bir âlemle, yakından temasa sevkeder. Bu âlem de şuuraltıdır.²⁶ "Tabiat zekanın müdahalesi ile değiştirilememiş halde ancak burada bulunabilir."²⁷

Yeni şiir öncüleri bu hususta kendi arzularına en çok yaklaşan sanat cereyanı olarak da sürrealizmi görürler:

"Ruhî otomatizmi fikir sistemlerinin ve sanat anlayışlarının çıkış noktası yapan bu insanlar vezni ve kafiye-
tinde kaldılar..." "bütün kıymeti manâsında olan şiir" için bu küçük hokkabazlıkları fedadan çekinmeyen sürrealistler elbette takdire lâyık görülmeli."²⁸

Mısracı zihniyeti de hedef seçen Garipçiler, bir şiirde bir tek "berceste mısraın" olmasını yeterli bulmayı reddederler. Onlara göre "Şiir öyle

25. a.g.e., s.15.

26. a.g.e., s.18.

27. a.g.e., s.18.

28. a.g.e., s.19.

bir bütündür ki, bütünlüğünün farkında bile olunmaz."

Şiirde tek tek kelime üzerinde düşünmek onun güzelliğini yahut çirkinliğini tespitte çalışmak, şiire kelime halinde mücerret bir "şiir unsuru" telakkisi getirmiştir. Yüz kelimelik şiirde yüz tane özellik arayan insan vardır. Halbuki bin kelimelik bir şiir bile bir tek güzellik için yazılır.²⁹

Kelimelerin muayyen şekillerde söylenebilmesi kendi edalarını kendilerinin tayin etmesini getirir ki, bu da eski şiirin bir hususiyetidir. İsmi de "şairâne"dir. Şairâneyi reddeden O.Veli, ondan kurtulma yollarını da gösterir. Ona göre: "Bu edayı bize kelimeler getirmiş...Bu edayı getirebilecek kelimelerden müteşekkil lügat; yazarken şairâne olmak isteyen, okurken de şairaneyi arayan insanın kafasında zaruri olarak meydana gelir."³⁰ O halde bu lügatten kurtulmaya çalışılmalıdır. Şiire yeni dil getirme çabası da bu anlayışın bir sonucudur. "Nasır" ve "Süleyman Efendi" kelimelerinde olduğu gibi.

Yeni şiir öncüleri büyük bir istek ve gayretle "yıkma" ve "yeniden kurma" çabası içindedirler. Kendilerine tarihî bir fonksiyon da yüklerler: "Tarihin beğenerek andığı insanlar daima dönüm noktalarında bulunanlardır. Onlar bir ananeyi yıkıp yeni bir anane kurarlar."³¹ Yıkma istedikleri "biçim"i ve "öz"üyle 700 yıllık Türk şiiridir. Geleneğe hiç bir şey borçlu olmamak ve şiiri yeniden başlatmak onların dileğidir.

Görüldüğü gibi hiç bir şeyi umursamaz görünen bu "ruh hali" 1941'den sonra Türk şiirini sarmıştır.

29. a.g.e., s.21.

30. a.g.e., s.22.

31. a.g.e., s.13.

Bu şiirin "alaycı", "şakaya", "nükteye" çok yer vermesi; silik "avare" yaşamayı, büyük konulardan kaçmayı tercih etmesi, kısaca, hayatı bütünüyle hafife alması hemen o yıllarda taklitçilerinin ortalığı doldurmasına yol açar.

Bunda öncülerin başlangıçta, "cemiyeti şoke etmek", "ilgisizliğe bir tokat atmak", ilgiyi üzerlerine çekmek için kasıtlı yazdıkları ürünlerin de payı vardı. Orhan Veli'nin "Yazık oldu Süleyman Efendiye" deyişi, ondan sonra "Bir de rakı şişesinde balık olsam" isteği o günlerde oldukça yadırganır. Arzularını gerçekleştirmiştir. Gazeteler günlerce manşet atar: "Rakı şişesinde balık olur mu, olmaz mı" diye...

Yeni şiirin tutulup yayılmasında, onları başından beri destekleyen eleştirmeci Nurullah Ataç'ın da payı vardır. Daha 1938'lerde yazdığı bir yazıda bu genç şairlerden şu şekilde bahseder:

"1937 yılı içinde Oktay Rifat'ın, Melih Cevdet'in, Orhan Veli'nin şiirlerini okudunuz mu? Onlar henüz kitap çıkarmadı, yazılarını Varlık mecmuasında görüyoruz. Biraz Fransız sürrealistlerin yazılarını, biraz da Japon Kai-Kailerini hatırlatan küçük parçalar... Okuyanların çoğu onlarla alay ediyor, manasız buluyor. Ben gerçekten söylüyorum, onlara bayılıyorum."³²

Bu üç gencin yazdıklarının en büyük yeniliği getirdiğini belirten Ataç onları Fazıl Hüsnü'den de ileri görür:

"Son senelerde beğenerek, severek okuduğum bir çok şiirler oldu; hatta Mustafa Seyid'in "Sutüven"i beni hayran etti. Fakat Kazım Hikmet'ten beri hiç bir şairin yazıları, bana bu üç gencinkiler gibi, gerçekten büyük bir yenilik karşısında bulunduğum hissini vermedi. Fazıl Hüsnü'nünküler bile..."³³

32. N. Ataç, "Yılbaşı", Akşam Gzt., 1.1.1938.

33. a.g.y.

Ataç, bu yeni şiirlerin anlaşılmasına şaşkınlığını ise şöyle belirtir:

"O üç genç kadar sade yazan şair az bulunur. Onlarda, sembolistler gibi, sözü istiareye boşup vuzuhtan kaçmak arzusu yok. Eilâkis, bir hissi, bir ihsâsı âdeta cırılçiplak tespit etmek istiyorlar. Fakat biz giyimli olmağa o kadar alışmışız ki bu çıplaklığı anlamıyoruz. Hele gözlerimiz alışsın onların güzelliğini o zaman göreceğiz."³⁴

Ataç, Orhan Veli ve arkadaşlarının vezinsiz, kafiyesiz küçük şiirlerinin kendisinde de şiir yazma hevesi uyandırdığını ifade eder. İnsana şiiri sevdirdiklerini, dünyaya bir "ozan" gözüyle bakmayı öğrettiklerini, çevrede umulmadık güzellikler sevdirdiklerini söyler.³⁵

Orhan Veli'nin 1932'de bitirdiği Ankara Lisesi'nin ilk yıllarında edebiyat öğretmeni olan Tanpınar ise, bu "yeni şiiri" değerlendirirken şunları söyler:

"...Ve hakikati söylemek lâzım gelirse, onlar da ötekiler gibi, yeni bir duyusun peşinde koşuyorlar. Manevî insanı zenginleştirmeğe çalışıyorlar. Zaman zaman bir yığın özentî mahsûlünün arasında bize gayrı şuuru bir nevi şeniyet gibi tattırıyorlar, hiç dikkat etmediğimiz basit ihsâsları derinleştiriyorlar."³⁶

Oktay Rifat'ın "Ağaç" şiirini okuduğunda büyük bir zenginlik içinde kaldığını belirten Tanpınar, bu eserde "bilgilerimiz ve tecrübelerimizle hiç de zıt düşmeyen yeni bir mistiğin şûlesi" olduğunu ileri sürer.

34. a.g.y.

35. N. Ataç, "Asil Şiir", Haber, 24.12.1937.

36. A.H. Tanpınar, "Genç Şairlere Dair", Tasvir-i Efkâr, nr.4704, 8 Mayıs 1941.

Yeni şiir öncülerinin zaaflarına da işaret eden Tanpınar, onların fazla genç kalmakta ısrar ettiklerini, kalplerinden ziyade zekâlarıyla konuşmak istediklerini belirtir. "Her yapmak iddiasının yanıbaşında çok meşru bir yıkma hevesi daima mevcuttur." diyen Tanpınar, genç şairlerin "şaşırtmanın lüzumsuz oyununa" başvurmada ısrar etmelerini, münekkitlere bağlar. "Münekkitlerimiz bu eserler karşısında şaşırıp kızmaktan vazgeçsefer, elbette onlar da şaşırmanın lüzumsuz oyunundan vazgeçecekler." der.³⁷

Öncülerin cemiyetimize, yeni hassasiyet şekilleri, yeni bir lügat ve ifade tarzı getirdiğini, ufuk açıp bizi zenginleştirdiklerini kaydeden Tanpınar, bir hakikati dile getirmekten de uzak kalmaz: "Fakat hiçbirinin eseri umumî zevk tarafından tamamiyle kabul edilmiş olmadı. Lisanda bir mükemmeliyet haddine ermemiş eser tutunamıyor. Onların çoğu şüphesiz ki, sanatın büyük yolundan ayrılmış görünüyorlar. Fakat bir gün ona dönerlerse çok kıymetli bir tecrübenin sahibi olarak döneceklerdir...Biz sanatın mükemmeliyet ve şekil olduğuna ve şiirin musikî olduğuna kaniiz."³⁸

Aslında güçlü ve iyi şairler olan O.Veli ve arkadaşları toplumun ilgi ve dikkatini çekmek için bir takım acayıplıklere başvurdular. Bunu bilerek ve kasten yaptıklarını kendileri de itiraf etmiştir. Nitekim Bekir Sıtkı Erdoğan da buna işaret eder:

"Orhan Veli'nin çok tatlı bir ifadesi vardı. Dedi ki:"Yahu eskiler o kadar güzel şeyler yazmışlardı ki, ben bugün o kadar güzel şiirler yazsam kim başını çevirir bakar ki.. Benim imzama kim okur ki..Ben aslında şimdi ismimin reklamını yapıyorum. Önce ismimi duyurayım, ondan sonra bakalım ne olacak?"³⁹

37. a.g.y.

38. a.g.y.

39. Sefa Kaplan, "B.S.Erdoğan'la Otuzbeşinci Sanat Yılında", Türk Edebiyatı, Kasım 1984, S.33, s.19.

Ne var ki, şiire "küfür ve müstehcenlik" girmişti. Her türlü ölçüsüzlük şiirin hafife alınmasını sağladı. Önüne gelen şairliğe yeltendi. Bir iki hafif espriyi şiire yeter sananlar kaleme sarıldı. Böylece bir sürü kötü taklitçi ortalığı doldurdu. Gerek O.Veli gerekse O.Rifat ve Melih Cevdet çıkışlarının yanlış olduğunu anlayarak aklı başında şiire döndüler ve başarılı örnekler verdiler.

Bu dönüşü 1945'te ikinci basımı yapılan Garip'te görmek mümkündür. Orhan Veli bu baskıda, yalnız kendi şiirlerine yer vermiştir. Otuz üç şiiri ihtiva eden kitapta, ayrıca, birinci baskıdaki önsözle yeniden yazılan bir önsöz de bulunur.

İkinci "önsöz" birincisini reddeder mahiyettedir. Hayatında yalnız kaldığını ve bundan da güç bulduğunu söyleyen Garip şairi şöyle der: "Şiirdeki garip mefhumu üzerinde bugün bir yazı yazmağa kalksam aynı şeyleri yazmam...Garip'i yazdığım zaman, daha ziyade, garipliğin nereden geldiğini düşünmüş, şiirin kıymetleri üzerinde o kadar durmamıştım. Gerçi o kıymetleri o vakitler pek de bilmiyordum ya. Ama bugün öyle değil. Şiir üzerinde hem tecrübem fazla, hem bilgim."⁴⁰ Bu bilgi ve tecrübenin anlatılmasının güç olduğunu, ama, asıl güçlüğün anlaşılmasında doğacağını ileri sürer.

Başlangıçta tutunmak için kasten yapılan dağınıklık yavaş yavaş toparlanma gösterir. Taklitçileri uyarma endişesi ağırlık kazanır. Orhan Veli Yaprak'ta 1 Mart 1949'da bu meseleyi yeniden ele alır. Yazısının başında, önce "yeni şiir" in hangi yollardan geçerek o günlere geldiğini özetler:

40. Garip, II.Bsk. İst.1945.,s.6.

"Yirmi yaşımızı dolduralı bir iki seneden fazla olmamıştı; beylik kalıplar, beylik oyunlar, beylik dünyalar içinde bunalmış kalmış olan şiire yeni imkânlar arayalım dedik. Şiire yeni dünyalar, yeni insanlar sokarak, yeni söyleyişler bularak şiirin sınırlarını biraz daha genişletmek istedik. İlk işimiz bilinen sanatları bir tarafa bırakıp şiiri bu sanatlar dışında şiir yapan özellikleri aramak oldu. Böylelikle onu bir reçete, bir tarife matahı olmaktan kurtaracaktık. Bu işi başarabilmek için de şiir tariflerinin verdiği tertiplere karşı gelmek gerekiyordu. O tertipleri bulmuş olan şiirle, o şiire sıkı sıkıya bağlı kimselerin bu dikine giden hareketten memnun olmayacakları besbelli idi."⁴¹

Bu yeni hareketin etkisini görmek için bilerek aşırılığa düşülür. Ses getirdikçe bundan zevk alırlar. Bu şiirlerin yadırganışı sadece alışılmış kalıplar dışına çıkışından değil, çıkmak isteyişinden, bundan ayrı bir keyif duyusundandı. Bütün bu gayretlerin nasıl bir şeye dayandığı anlaşılınca, öncülerde biraz yumuşama görülür. Ama bu arada "aşırılık"ın getirdiği bazı şeyler şiirin öz malı imiş gibi yerleşir kalır. Taklitçiler elinde her biri bir şiir metâi olur. "Şiirin geçekonduları" her yeri sarar. "Yeni şiir" in böyle bir durumu amaçlamadığını belirten O. Veli "taklitçiler"i ikaz eder:

"...Genç okur yazarlar, hatta bu işle uğraşanlar sandılar ki şiir yalnız küçük olayların, yalnız alelâde bir dille anlatılmasından meydana gelir. Böyle böyle bu basitlik, bu alelâdelik şiirin bir tarifi, bir şartı oldu. Basitlik, alelâdelik derken belki de biraz insafli davranıyorum. Basitlik, alelâdelik diyeceğime boşluk, hiçlik desem daha doğru olur."⁴²

41. "Genç Şairden Beklenen", Yaprak, S.5, 1 Mart 1949.

42. a.g.y.

Gerçekten "yeni şiir" in taklit fırtınasına tutulanlar yazdıkları mısraları içinde, okuyucuya hiç bir şey söyleyememesi bir yana, "söyleyişteki basitliği" de tam olarak anlamadıklarından, kolay okunan mısraın, kolay yazılır bir şey olmadığını bilemediler. Bunun anlaşılmanası şiirin güçlüklerini görmelerine engel oldu. Giderek "şairin emeğine" saygı diye bir şey kalmadı. Boş lâkırdı ile yetinme hali yaygınlaştı. Yazıların çoğu tek sürpriz unsuruna "choc" değerlerine, bir nükteciliğe veya basit bir hiciv ifadesi altında saklanan günlük heyecanlara dayanır. Bu şiirler temeli olan bir şiir kültüründen mahrumdur. Bir sabırsızlığın ve çalışma eksikliğinin ürünleridir.

Peyami Safa bu tür örneklere "şiirin gecekonduları" der. Ulus Gazetesi'nde kaleme aldığı yazısında "Nilüfer" in son sayısında çıkan bir şiiri, "daha olgunları arasında bir tane" diyerek okura sunar:

Sana hırsız demekte
haklıyım
Çünkü
Açıp
Kalbime baksalar
Parmak izlerin var!

Ve ilâve eder: "Ne sevimli değil mi? Fakat şiir mi? Nükte, son mısraıyla beylikten biraz kurtulabilmiş bir nüktelik. Şirin bir gecekodu. Bizde tenkidin fırtınası değil, rüzgârı bile yok. Bu temelsiz ve çerden çöpten şiirlerin gecekonduları her yeri kaplıyor."⁴³

Garipçiler'in şiiri, Garip dönemi şiirleri, büyük ihtiraslar, hayaller taşımayan, bu tür sarsıntıla-

43. P.Safa, "Şiirin Gecekonduları", Ulus, 26.2.1950.

rın uzağında, içlenmeleri bile sathî ve küçük şeyler yüzünden, iş dünyalarını zenginleştirmeye vakitleri ve kabiliyetleri olmamış kişilerin "aylak, boş dolaştıkları bir lunapark görünümündeydi."

1945 yılında Orhan Veli'nin "Vazgeçemediğim" ve Oktay Rifat'ın "Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler" adlı kitapları çıkar. Melih Cevdet 1946'da yayınladığı "Rahatlı Kaçan Ağaç"la arkadaşlarına katılır. Öncüler bu tarihte enstantane duygulardan uzaklaşmaya, şiirde dramatik gerilimler düşünmeye başlamışlardır. Konuşma dilinin rahatlığı, şimdi şiir için onlara yetersiz görünmektedir. Garipçiler'in şiiri 1946'lardan başlayarak yön değiştirir. Halk türkülerindeki yapı ve duyarlılığın vazgeçilemezliği anlaşılmiş, mizahtan uzaklaşarak lirizmi artırıcı heyal, çarpıcı buluşlar ve düşünceyi yoğunlaştıran biçim kollarılarıyla gene göz önünde tutulmuşur.

1949'da Orhan Veli son kitabı olan Karşı'yı yayınlar. Artık, iyiden iyiye, geleneğe dönüş örnekleri çoğalmış olarak karşımıza çıkar. Bu kitabın yayınlanmasından bir yıl sonra(1950) Orhan Veli'nin ölümü ile Garip şiiri, O.Rifat ve M.Cevdet tarafından da terk edilerek taklit ve çoğaltma plânında başka ellere geçer.

Garip Şiirine Tepkiler:

Bu edebiyatsız edebiyatın kolay görünüşü, konuşur gibi yazmak kolaylığı, o şünlerin şiir heveskârlarını hemen klişe çoğaltmalara çekerse de, belirli aralıklarla bazı dergiler etrafında toplanan gençlerin sistemli ve programlı tepkileriyle karşılaşır.

Edebiyatımızda Garip hareketine ilk defa sistemli karşı koyuş 16 Mart 1950'de Ankara'da çıkmaya başlayan Hisar dergisi ve bu dergi etrafında toplanan gençlerden gelir. Bunu, yine Ankara'da 1 Kasım 1952'de çıkmaya başlayan Mavi dergisi etrafındaki kümelenme takip eder. Daha sonra 1954'te filizlenmeye başlayan ve bir yönüyle Garip akımına tepki olarak doğduğunu sık sık tekrarlayan eğilim, "İkinci Yeni" adıyla Pazar Postası, giderek Dost sonra Yeditepe, Yeni Dergi vb. yayın organlarında kendini gösterir.

Ellili yılların birbirini takip eden bu eğilimleri, Garip'in açtığı çığıra karşı koyuşta birleşmelerine rağmen sanat anlayışları ve beslendikleri kaynaklar bakımından farklılık gösterirler. Bu durum, zaman zaman kendi çizgilerindeki edebî zevki ve anlayışı ön plâna çıkarmak arzusuyla, birbirlerine cephe alışı, sert polemikleri doğurur. Edebiyatın tuzu biberi olan bu "kavgalar", bu atışmalar o günlerin şiir ortamına "revnak" verir.

H i s a r c ı l a r :

1948-50 yılları arasında Ankara Halkevi'nde ayda bir yapılan şiir günleri, sanatta millî köklere bağlı, Türk şiir geleneğinden kopmadan günün şiirini vermek isteyen ve o yıllarda "şiirimizde yapılan erozyondan" rahatsız olan bir grup gencin tanışmasını ve kaynaşmasını sağlar. Bu kaynaşmanın verimli bir sanat faaliyetini doğurmasında o günlerin "Küllük"ü olan İstanbul Pastanesi'nde yapılan edebiyat sohbetleri, bu gençlere bir yayın organından mahrum olduklarını hissettirir. Nihayet sekiz genç şair bir dergi çıkarmaya karar verirler. Önlerinde ağabeyleri

Munis Faik Ozansoy da vardır. Bu sekiz genç şair; Mehmet Çınarlı, İlhan Geçer, Gültekin Sâmanoğlu, M. Necati Karaer, Osman Fehmi Özçelik, Hasan İzzet Arolat, Yahya Benekay ve Fikret Sezgin'dir.

Bu isimlerden M.Faik Ozansoy, Mehmet Çınarlı, G.Sâmanoğlu, İlhan Geçer, M.Necati Karaer Hisar'da bir araya gelmeden önce şiirleriyle çeşitli dergilerde ün yapmışlar, Türk edebiyatının malı olmuşlardı.

Hiç bir maddî imkâna sahip olmaksızın sırf içlerindeki sanat aşkıyla yola çıkan bu gençlerin o günlerdeki heyecanlarını Gültekin Sâmanoğlu şöyle dile getirir:

"Üç dört sene evvel bir kış gecesi sanat-sever arkadaşlarımdan biriyle Çınarlı'nın odasında tatlı tatlı konuşuyorduk. Tahta merdivenleri yeni silinmiş ahşap bir evin üst katına çıkarken ayaklarımızın nasıl üşüdüğünü hâlâ hatırlarım. Söz dönüp dolaşıp şiire intikal ediyor, bir türlü gerçekleşmemiş ideallerimizin yakınlığına şahit oluyoruz. Sanat babında benim endişelerim onunkilere, onun dertleri benimkilere o kadar çok benziyor ki, birdenbire anlaşılıyor. Diyebilirim ki Hisar'ın doğusunda o gecenin epey rolü oldu. O güne gelinceye kadar bir kaç kere konuşmamıza rağmen, nedense geç vakitlere kadar oturduğumuz o gece bir başkaydı...Neler konuşmuyorduk. Sanki birbirimizi bir daha hiç görmeyecekmışiz gibi her şeyimizi anlatmak hırsıyla çırpınıyorduk. Ne üşüdüğümüzün ne de uykusuzluğumuzun farkındaydık."44

Gençler, İstanbul Pastanesi'nde gizli oyla yaptıkları bir seçimle derginin sahipliğine Mehmet Çınarlı'yı, yazı işleri müdürlüğüne de İlhan Geçer'i getirirler.

44. G.Sâmanoğlu, "Mehmet Çınarlı", Hisar'dan Portreler V, Aralık 1951, S.20, s.14.

Artık hummalı bir faaliyet başlamıştır. Derginin kapağını ressam Ferit Apa hazırlar. Bir kale silueti, bir de "Hisar, Fikir Sanat Edebiyat Dergisi" yazısından ibaret olan kapak kompozisyonunun telif hakkı olarak ressama, bir zarfın içine konulan "iki adet on liralık çekine çekine" uzatılır.

Dergiye ad olarak önce "Kale" düşünülür. Fakat Kale kelimesinin telâffuz bakımından "e" sesiyle bir düşüş göstermesi ve ağzı doldurmaması görülerek Hisar adı tercih edilir. Bunda, sanatta güttükleri gayeye uygun bir isimlendirme anlayışı içinde olduklarını da söyleyebiliriz. Çünkü onlar Hisar'ın yabancı taklitçiliğine karşı milli sanatı, ideoloji baskısına karşı hür düşünceyi, dilde tasfiyeciliğe karşı yaşayan Türkçeyi savunmasını istemişlerdir.⁴⁵

Mütevazi şartlar içinde yola çıkan gençler, daha başlangıçta her türlü sıkıntıya göğüs gerecek bir kararlılık içindedirler. Mehmet Çınarlı'nın Cebeci Bahadırlar Sokakta oturduğu bekar odası derginin idarehanesi yapılır. Yazı kurulu toplantı salonu da M.Faik Ozansoy'un Konur Sokaktaki apartman dairesidir. Her pazar burada toplanır, Hisar'a gelen yazıları okur, kendi yazılarını okurlar, yazı seçer, desen seçer ve Hisar hakkında kararlar verirlerdi.

Hisar'ın ilk sayısı 16 Mart 1950'de çıkmıştır. Aslında 1 Martta çıkmayı istedikleri halde elde olmayan bazı sebepler yüzünden meydana gelen bu gecikme, o günlerde genç şairleri hayli zor duruma sokar. Çınarlı ilk karşılaştıkları bu darbeyi şöyle dile getirir:

45. M.Çınarlı, "Hisar'dan Hatıralar", Türk Dili, Mayıs 1987, S.425, s.304.

"...Sokaklara afişler asmış, ilânlar yaptırmıştık 1 Martta çıkıyor diye. Fakat acemiliğimizden çayı görmeden paçaları sıvamıştık. Bir matbaa ile anlaşmadan, derginin 1 Martta çıkacağını ilân etmiştik. Nasıl olsa bir matbaa buluruz çıkarız diye. O zaman Denizciler Caddesinde Yeni Matbaa vardı. Bu Yeni Matbaa'nın yönetim kurulu başkanı Hıfzı Oğuz Bekata idi. M. Faik Bey telefon etti, aman dergiyi basıver diye. Gittik, Hıfzı Oğuz Bekata ile görüştük. Mali yıl sonu, matbaa bir sürü taahhüt almış, "1 Marta kadar basamam, ama 5-6 Martta teslim edebilirim" dedi. Biz dedik ki "ilân ettik, sokaklara astık."⁴⁶

Böyle müşkül durumda iken Halil Soyuer'den bir telefon gelir: "Ben size bir başka matbaa buldum, hem 1 Marta yetiştirecek hem de 110 liraya basacak" diye. Bu haber gençleri sevindirir. Çünkü, Yeni Matbaa 150 lira istemişti. Hem 40 lira kazançlı oluyorlar, hem de dergi ilân ettikleri 1 Marta yetişiyordu. Ama, gene hayal kırıklığına uğrarlar. Matbaa dergiyi 16 Marta zor teslim eder. Üstelik yazıları "entertip makinesiyle" dizdireceğini vadetmiş iken, elle dizdirtmiştir. Bu yüzden hem dergi taşra dergilerine benzemiş, hem de kapakta ilân edilen bir yazı dışarda kalmıştır.⁴⁷ Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, istenilen 2000 yerine 1000 adet basmaya kalkarlar.⁴⁸

46. a.g.y., s.307.

47. Bu yazı Adalet Ağaoglu'na aittir. (O zamanki soyadı Sümer) Çınarlı'nın "Sonbahar Duyguları" adlı şiiriyle birinciliği kazandığı yarışmaya o da katılmıştır. Hisar'ın ilk sayısına ondan da bir yazı alırlar. Fakat, kapakta ismi ilân edildiği halde yazısını -matbaanın bir oyunu ve başlangıçtaki acemilikler yüzünden- iç sayfalara sığdıramazlar. (Çınarlı, "Geçmiş Günlerin Ankara'sından Bir Kaç Çizgi, Aynı Yolda, s.52.)

48. M.Çınarlı, "G.Sâmanoğlu", SD, s.46.

Edebiyatımızda o güne gelinceye kadar adet olduğu üzere, Hisarcılar da ilk sayıda "Niçin çıktıklarını" açıklayan bir yazı yazmayı düşünürler. Bu yazıda "neye karşı olduklarını, neyi savunacaklarını" söylemek isterler. Hatta Mehmet Çınarlı yazıyı kaleme alır. Fakat M.Faik bunu doğru bulmaz. Sebebini de şöyle açıklar: "Herkes çok laf ediyor, bir iş ortaya getirmiyor. Şunu yapacağız, bunu yapacağız demektense eserlerimizle ne olduğumuzu gösterelim. Yazılarımızı, şiirlerimizi neşrederim, herkes bizim ne olduğumuzu görsün. Başlangıçta böyle bir manifestoya lüzum yok."⁴⁹ Bunun üzerine yazı neşredilmez.⁵⁰

Yalnız ilk sayıda yer alan M.Faik'in "Tenkid ve Şiir" adlı beşyazısının son paragrafı ilk işareti verir: "Gerçek tenkidin kendisi değil hatta gölgesi, rüzgârı mevcut olsaydı, kendisini yeni sanan köksüz şiirin, hâlâ bir kuru yaprak gibi, ortada kalması mümkün olur muydu?"⁵¹

Bir yıl süreyle yayınlarına sessiz sedasız devam ederler; şiirlerini, denemelerini neşr ederek. 1951 yılı Ocak ayında Çınarlı'nın "Yeni Şiir" başlıklı bir yazısı yayınlanır. Ona göre Yeni Şiir diye ortaya atılan acayıplıklar şiire ve şaire cemiyetteki

49. Çınarlı, "Hisar'dan Hatıralar", s.307. Ayrıca Çınarlı ile 18.7.1990'daki görüşmemiz.

50. Bunun bir takım mahzurları olur. Şöyle ki, Garip hareketine karşı ilk reaksiyonun Hisarcılar'dan geldiği, bilerek veya bilmeyerek görmezlikten gelinir. Çınarlı bu konuyla ilgili olarak şunları söyler: "Bizim fazla araştırmaya gerek görmeyen edebiyatçılarımız, Garip hareketine karşı ilk reaksiyonun 1960'larda İkinci Yeni hareketiyle başladığını yazarlar. Cemal Süreya'lar vb. Halbuki İkinci Yeni'den Çok evvel 1950'de daha kökten Garip hareketine karşı çıkan bir akım var. Bunu göz ardı ederler. Bunu kimisi kasten yapar, kimisi de böyle bir manifesto yayınlamadığımız, ne olduğumuzu pek belli etmediğimiz için derinlemesine bir incelemeye girmeden bizi atlar geçer." (a.g.y. ve görüşmemiz.)

51. "Tenkit ve Şiir", Hisar 16 Mart 1950, s.1, s.3-4.

itibarını tamamiyle kaybettirmekle beraber, her aklına esenin eline kalemi aldığı anda kendisini şair sanıp bol bol saçmalamasını, yüksek perdeden konuşmasını da sağlamıştır. Ayrıca, vezin ve kafiye den başka "şiir" kelimesinin en geniş ifade ettiği mânâyı, akla getirdiği bütün vasıfları toptan inkâr eden, fakat, yine de kendisinin şiir cereyanı -hem de ileri ve mütakamil bir şiir cereyanı- olduğunu iddia etmekten geri durmayan bu hareketin, kısa zamanda bir çok taraftar bulmasının sebebini şairliği bu kadar ucuzlatmış, kolaylaştırmış olmasında aramalıyız.

Yeni şiirin öncülerinin "Rakı şişesinde balık olmak, yüz paralık bulut istemek, evlerinin önünde yoğurt ağacı bitirmek" gibi mantıksızlıkların bir değer taşıdığına inanacak kadar saf, cahil kimseler olmadıklarını biliyoruz, diyen Çınarlı, onların bu cereyandan sıyrılabilirdikleri zaman, güzel eserler meydana getirdiklerini belirtir.

Ne var ki, ortaya attıkları tarzın şair olmak, şiirden anlar geçinmek isteyen cahiller, kabiliyetsizler için bir sığınak vazifesi gördüğü de bir gerçektir. Bu tür kişiler şiiri bir araç haline getirirler. Kendilerini aldattıkları gibi kamuoyunu da aldatırlar. Dergilerde, gazetelerde, sanat toplantılarında birbirlerini göklere çıkarırlar, ileri şair, büyük sanatkâr ilân ederler. Fikirlerini benimsemeyenlere karşı biricik silahları; anlayışsızlık, geri kafalılık, hatta mürtecilikle itham etmektir.

Çınarlı, yeni sanat(!) maskesi altında gizli oyunlar oynadığına da işaret eder: "Milletlerin tarihleriyle bütün bağlarını koparmak, ictimâî kıymet ölçülerini altüst etmek isteyen komünizmin, şimdiye kadar güzel, değerli, mukaddes tanıdığımız her şeye pervasızca hücum eden bu şiir cereyanını ne derece

benimsemiş, desteklemiş olduğunu söylemeye lüzum yoktur" der. Buna delil olarak da "ileri sanat(!) dergilerini bir parça takip etmiş olan okuyucularımız şiir ve sanat maskesi altında neler yapıldığını, manâsız, irtibatsız gibi görünen bazı satırcıklarla neler telkin edildiğini gayet iyi bilirler" tespitiinde bulunur.

"Ey şişe, bey şişe - Gel, gel de bardağıma işe" tarzında ileri şiirler(!) neşreden bir derginin, Yahya Kemal'in şair olmadığını ispat maksadıyla anket tertiplediğini ve bu ankete verilen cevapların, gerçek kıymetleri inkâr yolunda ne dereceye kadar ileriye gidildiğini gösteren deliller olduğuna işaret eden Çınarlı, yazısının sonunda üzerlerine düşen görevi ise şöyle dile getirir:

"...Yeni şiir namı altında şiirimizin ve edebiyatımızın daha fazla baltalanmasına, şiir yazmaya hevesli gençlerin yanlış yollara sürüklenmesine mâni olmanın, şaire cemiyetteki itibarını yeniden kazandırmanın gerçek sanatsever ve milliyetçiler için vazife olduğunu hatırlatmalıyız."⁵²

Bu yazının çıktığı 1951 Ocak ayında Hisarcılar Ankara Halkevi'nde bir de şiir günü tertip ederler. Bu şiir günü çok büyük rağbet görür. Başta Nurullah Ataç olmak üzere tanınmış kişilerin katıldığı bu müstesna günde, gelenlere birer Hisar dergisi de takdim edilir.

Dönemin meşhur eleştirmeni Ataç, şiir gününde, kendisine takdim edilen sayıda yer alan Çınarlı'nın "Yeni Şiir" başlıklı yazısına Ulus gazetesinde cevap verir.⁵³ "Karalama" başlığı altında kaleme aldığı bu yazıda Ataç, önce Halkevi'nde yapılan şiir günün-

52. M.Çınarlı, "Yeni Şiir", Hisar, Ocak-Şubat 1951, S.9-10, s.12.

53. N.Ataç, Ulus, 2 Şubat 1951.

de salonun hınca hınç dolu olması karşısındaki sevincini dile getirir. Saatlerce şiir dinlediklerini, kiminin çok, kiminin az alkışlandığını, okunan şiirler içinde beğendikleri olduğunu, ama bunların sayısının iki-üçü geçmediğini belirtir. Sonra sözü Hisarcılar'a getirerek şöyle der:

"Hisarcılar'ın şiirde anladıkları başka, benimki başka. Onlar benim sevdiğim şiirleri beğenmiyor, dudak büküyorlar, ben de onların şiirlerinden hoşlanmıyorum. Onlar "akıllı uslu" şiirler istiyor. Bense yenilik uğruna biraz deliliği, saçma sapan söylemeyi de hoş görüyorum."⁵⁴

Daha 1937'lerden itibaren "Yeni Şiir"i yazdığı yazılarla sürekli destekleyip gündemde tutan Ataç, "yeni"ye olan sevdasını bu yazısında da bir güzele yapılan "ilân-ı aşk" gibi ortaya koyar:

"Ah bu yenilik! İnsanoğlunun hazır, tepilmiş yolları bırakıp da kendine yeni yollar açma dileği! Bir derttir belki, olsun, bir tutulduunuz mu tatlı gelir, kurtulmak istemezsiniz, günden güne artmasını dilersiniz. Aşk gibidir o yenilik sevdası, giderek bir dert olduğunu unutursunuz da ona tutulmayanlara acımağa başlarsınız."⁵⁵

Böyle bir halet-i ruhiye içinde olan birinin "Yeni"ye karşı yapılan tenkitleri cevapsız bırakmayacağı tabiidir. Nitekim Çınarlı'nın adı geçen yazısında yeni tarz şiiri tenkit etmesini de cevapsız bırakmaz. Üstelik Çınarlı'nın şiirimizde görülen "yıkım"ı kasederek "mâni olmalıyız" sözünü yanlış yorumlayarak şöyle der:

"Mehmet Çınarlı kendi anlayışına göre şiirler yazmak, öyle denemelere girişmekle

54. a.g.y.

55. a.g.y.

yetinmiyor, Hisar'ın son sayısında "Yeni Şiir" adlı bir yazısı var, yeni şiire, benim sevdiğim yeni şiire çatıyor... Mehmet Çınarlı işi bununla bırakmıyor, kendinin beğenmediği şiirlerin yazılmasının yasak edilmesini istiyor.. Bu sözleri yakıştıramadım Mehmet Çınarlı'ya, karşısındakileri susturacak, böylece herkesin sanatı kendisi gibi anlamasını sağlayacak, zorla kabul ettirecek görüşünü."56

Aslında Çınarlı'nın "mâni olmalıyız" sözüyle kastedtiği mânâ, karşı neşriyatla mâni olmak, daha iyisini ortaya koyarak mâni olmaktı. Yoksa polisiye tedbirlerle değil tabîî. Maksat, sanatı onların inhisarında bırakmamak, "fikir ve kalem yoluyla saçılan zehirlerin yine fikir ve kalem yoluyla tesirsiz bırakılması"57 idi.

Birinci yayın yılını tamamlarken Hisar, artık iyiden iyiye edebî ortamın havasına girmiştir. 1951 yılı Mart ayında Çınarlı "Ataç'ın Bir Yazısı Üzerine" adlı makalesinde ortaya koyduğu görüşlerle, Hisarcılar'ın sanat anlayışının edebiyat çevrelerinde belirlenmesine ve yerleşmesine zemin hazırlar. "Yeni"nin kimsenin tekelinde olmadığından söz eder Çınarlı. Kendilerinin de yeninin peşinde olduğunu ifade eder. "Yeni"yi kurarken "eski" ile bağlarını kesmeyeceklerini, Yahya Kemal'in "Kökü mazide olan âti" sözünü rehber edineceklerini belirtir:

"...Ataç gibi biz de yeni olanı, taze olanı sever ve tutarız. Ama yeniye sevmek için -kendi beğendiği şairlerin yaptığı gibi- eskiyi inkâr etmek, kötölemek lâzım geldiğine inanmadığımız gibi, yeniye bulmak için sanatı feda etmeye de akıl erdiremeyiz."Yeni şiir" sözü bir terkiptir. Meydana getirilen

56. a.g.y.

57. M.Çınarlı, "Ataç'ın Bir Yazısı Üzerine" Hisar, 10 Mart 1951, S.11, s.5. Ayrıca kendisiyle yaptığımız görüşme.

eserin "yeni şiir" olabilmesi için önce şiir olması icap eder. Akla, mantığa uymadığından kimsenin söylemeyi düşünmediği acayip laf dizelerini, tekerlemeleri bulup çıkarmak şiirde yenilik yapmak değildir."58

Böylece Hisar'ın 10. sayısında yayınlanan "Yeni Şiir" başlıklı yazıya Ataç'ın Ulus'ta verdiği cevap ve bu cevap üzerine bir sayı sonra yayınlanan makale ile, ciddi, ağır başlı bir sanat münakaşası başlar. Ne yazık ki, yeni şiir cereyanının kabiliyetsizlere sağladığı büyük kolaylık sayesinde bir şeyler karalayıp, kendisini şair sanan bir gencin karşılıklı hürmet esasına dayanan bu münakaşalara, ağız dolusu küfürle iştirak etmesi havayı bozmuş, mideleri bulandırmıştır.⁵⁹

Bunun üzerine Çınarlı "Kimlere Kaldı" adlı yazısını kaleme alır ve şunları söyler:

"Bizde fikir ve sanat münakaşaları çok defa karşılıklı hakaretler şeklinde devam etmiş, bastonla yumrukla sona ermiştir. Fakat, şahsiyetle Turhan Dökmeci kadar acemice uğraşan bir yazara daha rastlanılabileceğini sanmıyorum. Fikre fikirle mukabele hususundaki aczini, şahsımıza yöneltilen lâubali hitaplar, bayağı teşbihler, küfürlerle örtmeye çalışan bu gence kendi diliyle layık olduğu cevabı vermiye yazık ki, benim terbiyem de, derginin havası da müsait değildir."60

Bu münakaşaların ne derece sertleştiğini anlamak için başlıklara bile bakmak yeter: M.Çınarlı "Kimlere Kaldı" der, Turhan Dökmeci 1951 Mayısında Kaynak'ta bu yazıya "Dili-Eli Ayağı 'Rakıya Dilekçe' şiirime Dolanan Mehmet Çınarlı'ya Mektup" diye cevap verir.

58. a.g.y.

59. T.Dökmeci, "Rakıya Dilekçe Şiirimin Hikâyesi ve Şiirle Şairi Savunma", Kaynak, 1951, s.39.

60. Çınarlı, "Kimlere Kaldı", Hisar, Nisan 1951, s.16.

Sanatın hem millî hem de yeni olması ilkesini rehber edinen Hisarcılar, "Kökü mazide olan âtiyim" sözünü benimsedikleri Yahya Kemal'in, temelsiz yeni şiir heveskârlarının hücuma uğraması karşısında susmazlar. Bu saldırının perde arkasını aralayarak inkârcıların yüzlerindeki maskeyi düşürürler. Bu mücadelede "sanat ölçüdür" sözü çerçevesinden de ayrılmadıklarını görüyoruz. Nitekim Çınarlı geleneği hiçe sayıp alaya alan bu çağır mensuplarına şu cevabı verir:

"Yeni şairlerin nazarında bilmedikleri aruz, kullanmadıkları hece vezniyle şiir yazmak gerilik, okuyup anlamaya yetişme tarzlarının müsait olmadığı bütün geçmiş şairlerimiz değersizdir. Tilkinin yetişemediği üzüm ekşi demesi cinsinden basit bir his tezahürü, ileri düşünüşün bir nişanesi olarak yazılarda, konuşmalarında yıllar yılı tekrar edildi."61

1951 yılında Yahya Kemal aleyhindeki kampanya devam ederken Osman Attilâ Hisarcıları devreye sokarak DTCF salonunda bir şiir günü tertip eder. Yakın dostu Peyami Safa da davetlidir. Peyami Safa İstanbul'dan gelir. Şiir üzerine konuşurken hiç gereği yokken Yahya Kemal'i küçültücü sözler sarfeder. Hisar adına tertiplenmiş böyle bir toplantıda yapılan bu "talihsiz konuşma" Hisarcılar'ı çok üzer. Okuyuculardan büyük tepki gelir: "Hisar adına nasıl Yahya Kemal'in şiirine hakaret ettirirsiniz" diye..⁶²

Bunun üzerine Nevzat Yalçın'ın kaleme aldığı bir açık mektup neşrederler. Mektup Peyami Safa'ya son derece saygılı bir dille hitap etmekle beraber Yahya Kemal için söylediği küçültücü sözlerin ne ka-

61. M.Çınarlı, "Yeni Şiir", Hisar, S.9-10, s.12.

62. Çınarlı, "Hisar'dan Hatıralar", Türk Dili, S.425, s.304.

dar haksız ve yersiz olduğunu da kuvvetle belirtir:

"Yahya Kemal'e ait şiirlerin yarıdan fazlasının nazirelerden ibaret olduğu hakkındaki iddianız, insafsızca yapılmış bir mübalağadan başka ne olabilir? Onun şiirleri için ısrarla kullandığınız "manzume" tabiri üstadı bir manzumeci olmaktan ileri götürmediğini gösteriyor. Ne büyük bir kadirşinaslık!"⁶³

Mektupta Peyami Safa'nın niçin böyle bir konuşma yaptığının ipuçlarına da işaret edilmiştir.⁶⁴ Şöyle ki:

"Vaktiyle İstanbul'da yapılan bir milletvekili seçimi dolayısıyla bağımsız aday Yahya Kemal aleyhine yaptığınız sistemli neşriyat üstada olan düşmanlığınızın, kullandığı nazım tarzından ileri gelmediğini açıkça gösteriyor. Bu düşmanlığın nezih bir sanat toplantısında kendini göstermemesini gönül çok arzu ederdi."⁶⁵

63. N.Yalçın, "P.Safa'ya Açık Mektup", Hisar, S.15, s.7.

64. M.Çınarlı bu saldırının sebebini şöyle açıklar: "1943 yılında İstanbul'da milletvekilliği için ara seçim yapılmış, bu seçimde Y.Kemal bağımsız olarak adaylığını koymuştu. CHP seçime resmen katılmıyor, fakat el altından H.Tarık Us'u destekliyordu. P.Safa, seçimden kısa bir süre önce Vakit gazetesine geçmiş, gazetesinin sahibi H.Tarık Us'u övmeye ve Y.Kemal'i kötülemeye başlamıştı. Buna karşılık A.Emin Yalman Vatan gazetesinde Y.Kemal'in büyük boy resimlerini yayınlıyor ve birinci sayfaya şöyle manşetler atıyordu: "Ey İstanbul halkı büyük şair Y.Kemal kendisine olan sevgini göstermeni bekliyor. Seçim günü sandık başına git ve reylerle P.Safa'ya gerekli cevabı ver!" P.Safa'nın yazılarında ise şu cümlelere rastlıyorduk: "Ey İstanbul halkı, sen şair değil, mebus seçeceksin. Sekiz sene Meclis'te oturup bir defa söz almayan, senin dertlerini, meselelerini dile getirmeyen bu adamı Meclis'e gönderme..."

(M.Çınarlı, Hatıraların Işığında, s.24-25.)

65. N.Yalçın, a.g.y.

Ne var ki Peyami Safa'nın şiir gününde yaptığı konuşma gerçek şiir sevenleri üzdüğü kadar, Y.Kemal aleyhinde kampanyayı yürütenleri başta Kaynak dergisi olmak üzere, bir çok "kötü ve bayağı şiir" in savunuculuğunu yapanları sevindirir, onlara cesaret verir. Bu çevreler gazete ve dergilerde Peyami Safa'nın sözlerini iri puntolarla verirler. Bu sefer tepki gösteren Peyami Safa olur. Ünlü yazar sözlerinin kendisiyle hiç bir bağı olmayan "marksistler" ce kullanılmasına sınırlanır. Ayrıca Hisarcılar'ın "Açık Mektup"unda yer alan ve onun, Yahya Kemal'e niçin hücum ettiğini ifşa eden satırlar da işin tuzu biberi olur. Ulus gazetesinde bu konuda bir yazı yayınlayarak hem Hisarcılar'a hem de "marksistlere" ağır karşılık verir. Yazısının bir yerinde Yahya Kemal'le kendisinin hiç bir zaman seçim meselesi olmadığını ileri sürer.⁶⁶

Bu sözler Hisarcılar'ı "yalancı çıkarıyordu". Buna karşılık verilmeliydi. Nitekim Çınarlı belgelere dayanarak dört başı mamur bir yazı hazırlar. Ama, Hisar'ın ikinci sayısından itibaren yazı ailesine katılan Remzi Oğuz Arık çok yerinde bir görüşle Çınarlı'yı kaleme aldığı yazıyı yayınlamaktan vazgeçirir.⁶⁷

66. Çınarlı, Hatıraların Işığında, s.24.

67. Çınarlı kaleme aldığı yazıyla ilgili durumu şöyle nakleder: "Bir akşam Ulus'taki Yeni Sinema'nın geniş ve rahat koltuklu balkonunda Prof.Dr.R.O.Arık'la karşılaştık...Beni görünce heyecanla konuşmaya başladı:
- İyi ki tesadüf ettik.Ben de sizi gö-rüp konuşmak istiyordum. P.Safa'nın Ulus'taki yazısına çok üzüldüm.
- Biz de çok üzüldük.Ama, gereken cevabı vereceğiz.
- İşte ben de bundan korkuyordum. Sakın cevap vermeyin!
- Nasıl olur, bizi adeta yalancılıkla suçluyor. Söylediklerimizi ispat etmemiz gerekir.

Hisar ortaya çıkışı, sanat ve fikir anlayışı, manâlı kavgalarıyla yoluna devam ederken, dergi adına bir açıklama zarureti duyulur.⁶⁸ Bu açıklamada, derginin takip edeceği yol ve hedefin başlangıçta ortaya konmamasının sebebi olarak "okuyucuyu kararında serbest bırakmak gösterilir." "Ne olduğumuzu, ne yapmak istediğimizi lâfla değil eserlerimizle göstermeyi uygun bulmuştuk" denir. Ayrıca, okuyucudan gördükleri alâkanın sevinci dile getirilir.

Daha sonra bir müdafaa tavrı içinde bazı açıklamalarda bulunurlar:

"Önce şiir görüşümüze dair -bilerek, bilme-yerek- ileri sürülen yanlış düşüncelere temas edeceğiz. Şiirden ne anladığımız, dergimizde çıkan muhtelif yazılarla kâfi derecede izah edilmiştir. Bu anlayış şiirin dışına, kalıbına değil, içine, özüne bakan, yeniliği zarurî sayan fakat, bunu şekilde değil ruhta, muhtevada arayan ileri bir anlayıştır. Şiirde aruz, hece, serbest diye bir ayırmaya taraftar olmadığımız gibi, bunlardan yalnız birini kabul, diğerlerini reddeden dar bir görüşe de saplanmış değiliz. Dergimize gönderilen şiirlerin hangi vezinle yazıldığına değil, gerçekten şiir olup olmadığına bakarız. Güzel her şiire -ne şekilde yazılmış olursa olsun- Hisar'da yer verdik ve vereceğiz."⁶⁹

68. Hisar, "Açıklamak Gerekirse", Ekim 1951, S.18, s.6-7.

69. a.g.y.

.....

- Peyami Safa inatçıdır. Kolay kolay pes demez. Siz ona cevap verirsiniz, o size daha ağırını yazacaktır. Milliyetçilerin, ne sebeple olursa olsun. birbirlerine düşmelerini istemiyorum. Bu hareketiniz bozguncuların ekmeğine yağ sürer.

- P.Safa, Y.Kemal aleyhindeki konuşmasıyla o yağı çoktan sürdü.

- Eğer sizin nezdinizde kıl kadar hatırım varsa, rica ediyorum, P.Safa'ya cevap vermeyin!

Remzi Oğuz'un bizim gönlümüzde -kıl kadar ne kelime- dağlar kadar hatırı vardı. Hazırladığım notları yırtıp attım ve bir daha o konuya dönmedim." (Hatıraların Işığında, s.25-26.)

Bu açıklamalardan biraz daha öncelere gidersek, M.Faik'in Hisar'ın üçüncü sayısında(Mayıs 1950) kaleme aldığı "Şiire Dair" başlığını taşıyan yazısında vezin ve kafiye'nin tek başına şiir için yeterli olmayacağına işaret edildiğini görürüz. Bu görüş Hisarcılar'ın şiirde mutlaka bir ölçü, bir kalıp aramadığını açıkça belirtmektedir. Onlar için önemli olan şiiri şiir yapan "estetik" temellerdir.

"Şiiri büyük sözlerde aramayın, bulamazsınız. Onlarda şiirden çok fikir vardır. Söz ne kadar güzel ve manalı olursa olsun fikrin dar mantığında kaldıkça şiir olamaz...

Fikrin en uygun kalıbı nesirdir. Vezin ve kafiye onun şiir olmadığına yetmediği gibi, çok defa fikrin kendisi için zararlı olur. Güzel şiir ölçülü olmayabilir, fakat mutlaka "şekilli"dir. Şekil şiirin kalıbı değil, asıl kendisidir. Belki ilk bakışta garip görünmesinden de çekinmeyerek diyeceğim ki, güzel mısra en iyi ifadesini bulmuş hayal değil, içini kendisine en uygun hayal ile doldurabilmiş "şekil"dir.⁷⁰

Hisarcılar vezni "mısraın musikisini ölçmeye imkân veren bir âlet"⁷¹ hükmünde görürler. Onlara göre vezin mısraın kendisi değildir. Aksi halde şiir değil nazım olur.

"Kafiye de vezin gibi şiirin yardımcı unsurlarındandır; hatta, galiba vezinden önce gelir"⁷² diyen Munis Faik, serbest yahut vezinsiz yazan gençlerin çoğunun ondan vazgeçemediğini, tutundukları tek nokta olduğunu kaydeder.

Yine Çınarlı da Hisar'ın 15. sayısında "Vezin ve Kafiye" adlı yazısında "Vezinli kafiye'li söz söyleyen herkesi şair sayanları gibi, vezinsiz ka-

70. M.F.Ozansoy, "Şiire Dair", Hisar, 7 Mayıs 1950 S.3, s.1.

71. "Yine Şiire Dair", Hisar, Haziran 1950, S.4.s.1.

72. a.g.y.

fiyesiz şiir olamayacağını ileri sürenlerin fikirlerine de iştirak etmiyoruz"⁷³ diyerek Hisarcılar'ın ortak görüşüne tercüman olur. Onları hayrete düşüren nokta ise, "bazı kimselerin bugünün şiirinin mutlaka vezinsiz kafiyesiz olması gerektiğini savunmaları, vezinli kafiyeli yazılmış her şiire eski damgasını yapıştırmalarıdır."⁷⁴ Gerçek odur ki, "yeniliği vezinde kafiyede veya vezinsizlik kafiyesizlikte değil, ruhta, muhtevada aramak icap eder."⁷⁵

Şiirimizdeki erozyonu önleme, geleneğe sahip çıkma gayreti içinde çırpınan gençler "Hisar" adına yaptıkları ortak açıklamada, -bütün bunlara rağmen kendilerini aruzculukla itham etmenin manâsını anlamının güç olduğunu dile getirerek karşı suçlamaları çürütme gayreti içine girerler. Dergide çıkan şiirlerin dökümünü yaparak "şimdiye kadar dergimizde yayınladığımız 180 şiirden ancak 32'sinin aruz vezni ile yazılmış olduğunu öğrenince acaba ne diyecekler? Diğer 148 şiir hece vezniyle veya serbest olarak kaleme alınmıştır."⁷⁶ demek mecburiyetini hissederler. Bu durum o yıllarda sanat ortamının ne denli büyük bir "yıkım" ve inkâr içinde olduğuna işarettir. Aslında Hisarcılar, serbest veya hece şiirlerde olduğu gibi aruz vezniyle yazılanlarda da dilin, havanın yeni olmasına kalıbın hâkimiyeti bulunmamasına bilhassa dikkat etmişlerdir.

Bahsedilen "açıklama"da Hisarcılar, "Batı musikisinin"tanıtılması ve sevdinilmesi için de sayfalarını eştiklerini duyururlar. Şimdiye kadar çıkmış olan ve bundan sonra da çıkmaya devam edecek bu

73. Çınarlı, "Vezin ve Kafiye", Hisar, S.15, s.3..16.

74. a.g.y.

75. a.g.y.

76. a.g.y.

tür yazılar Batı musikisinin tanınmasında "müfrit alafrangacılardan daha fazla hizmet" sağlayacaktır.

"Yeni bir kabiliyeti yayın sahasına çıkarmak bizi her zaman bahtiyar eder"⁷⁷ diyen Hisarcılar ortak görüşlerini kamuya yansıtan "Açıklamak Gerekirse" adlı yazılarını kenetlenmiş bir biçimde, şu inançlı ifadelerle noktalarlar:

"Hisar ne aruzcu, ne alaürkacı, ne de inhisarcıdır. Bizi muhafazakârlıkla suçlandıranlar, bu tabirden eskiye körü körüne bağlanıp yeniliği reddetmeyi kastediyorlarsa, çıkardığımız 18 sayı bizim böyle bir düşünceden ne kadar uzak olduğumuzu ispata kâfi gelir.

Yok eğer bazı yabancı ideolojilere âlet olmadığımız gibi, bu ideolojilere hizmet edenlere de dergimizde yer vermediğimiz, şirrimizin tabii gelişme seyrine uyararak yeniliği ararken köksüzleşmemeye bilhassa gayret ettiğimiz için bize muhafazakâr deniliyorsa, bu ithama rağmen de yolumuzu değiştirecek değiliz."⁷⁸

Bu ilkeler bütününe sıkı sıkya sarılan Hisar kadrosu müdafaa tavrından ayrılarak zaman zaman sert saldırılara girişir. Bunda edebiyatımızın kötü örneklerle dolup taşmasının rolü büyüktür. Nitekim Suat Uzer, "Tirilim-Tirilim" adlı yazısında "seviyesizliği" sanat pazarına çıkaranaın basitliğini, onların çeşitli gazete ve dergilerde yayınladıkları ürünleri sergileyerek ifşa eder. Bunlardan ilki "yenilik uğrunda kendisine türlü sıfatlar arayan; hayvanî hisle mide arasında köprü kurmak sevdasına tutulmuş bir terbiye örneği"⁷⁹ dir. Son Havadis gazetesinin sanat sayfasında meşhur münekkit Ataç'ın yazısının yanbaında yayınlanmıştır:

77. "Açıklamak Gerekirse", Hisar, S.18, s.6-7.

78. a.g.y.

79. Suat Uzer, "Tirilim-Tirilim", Hisar, Eylül 1954, S.53, s.12-13.

Tirilim, tirilim
 Ah ben neler bilirim
 Beyzanım fıkır fıkır
 Neylesin Necdet Fakir

Tirilim tirilim
 Hergelenin biriyim
 Aman da pastırma sucuk
 Canım da körpe kuzucuk

Yazısında mide bulandıran bayağı parçaları sergileyerek okuru uyandırmaya çalışan Uzer "işte memleket realitesini kökünden kavramış(!) önünüze seriveren şimşek gibi mısralar"⁸⁰ diyerek bu sefer de "Dünya" gazetesinin sanat sayfasından bir örnek sunar:

Tanburî Cemil Bey çalmıyor plakta
 Plâkta Piçoğlu'nun Tamzarası
 Yıllar yılı
 Çaktırmadan kimselere
 Nasıl da sevdin şu memleketi.

Bir örnek de bu tür ürünlere bol bol yer veren meşhur Kaynak dergisinden gelir:

Kaba bir mesel vardır.
 İnek doğurur der köylüler
 Öküziün götü ağırırır.

Lâmi cimi yok
 Mim koyun
 "Eski"nin anesını satıyorum.

İşte, o günkü dergilerin ve gazetelerin sanat sayfalarından alınmış edentem, terbiyeden mahrum; bilgi, kültür ve sanattan tamamen uzak bir kaç örnek, bize, şiirimizin nasıl bir "seviyesizlik" ve "yıkım"a doğru sürüklendiğini göstermektedir.

Suat Uzer, yazısında Hisarcılar'ın tamamıyla benimsedikleri temel bir ilke olan "sanat evvelâ edep, sonra kültürlü insanların harcıdır" sözünü kullanarak "yıkıcı sanat"ın niçin hedef alındığına da açıklık getirmiş olur. Çünkü "yıkıcı sanat" heveslileri "nasipleri olmayan bir yolda ilgi toplamak için her şeyi yapmak temayülünde olan hümoristler"dir.⁸¹ Bir nevi "abdesane edebiyatı yapmağa ve bu çirkefi dergi sütunlarına aktarmaya başlamışlardır."⁸² Bunlar şöhret hastalarıdır,⁸³ ne yapıp yapıp ilgiyi üzerlerine toplamak isterler. "Çimdik atar gibi, yüzünüze şamar vurur gibi çirkin bir sözle karşınıza dikilirler, saygısızdırlar. Sokaktan giderken arkamızda işittiğiniz bir küfür sizi hayretle geriye döndürür. Bunların yaptığı da budur."⁸⁴

Bu olumsuz gidişi sürdürenlerin asıl maksadı, aslında, sanatın güzellik vasfını yok etmek, sanatı sanat olmaktan çıkartmaktır. Şiirin kaynağının güzelik ve sevgi olduğunu düşünürsek Türk şiirindeki bu "bayağılık"a karşı Hisar'ın çıkışının manâsı, şüphesiz, daha iyi anlaşılır. Şiirin bu kadar acemi, kültürsüz ve nasipsiz ellerde aldığı perişen hâl karşısında hüznü duyan genç Hisar kadrosu, sanatın her şeyden evvel kendisine, sonra insana saygı istediğinin şuurunu taşır.

81. a.g.y.

82. a.g.y.

83. a.g.y.

84. a.g.y.

Büyük güçlükler aşılarak yayın hayatında altıncı yıla gelindiğinde, zaman zaman şöyle bir dönüp geriye bakılınca, yapılan mücadelenin anlamı daha da anlaşılır olmaktadır. Çınarlı 1955 martında Hisar'da kaleme aldığı "Altıncı Yıla Girerken" adlı yazısında o güne gelinceye kadar hangi zorluklarla karşılaştıklarını şöyle dile getirir:

"Hele birinci sayı bir çıksın derginin adı duyulsun, yolu ve hedefi hakkında bir fikir edinilsin her şey düzelir" diye başlarsınız. Bütün didinmenize rağmen ilk sayı istediğiniz gibi olmamıştır. Baskı kötü, tertip kusurludur. Yazılar istediğiniz olgunluk ve güzelliğe erememiştir. "Ha gayret!" der, bu eksiklerin bir kısmını ikinci, bir kısmını üçüncü sayıda gidermeye çalışırsınız. Birgün bakarsınız ki, derginiz istediğiniz mükemmeliyete yaklaşmış, ama etrafınızdaki ilgi çemberi bir adım bile genişlememiştir. Yine okuyucunuz bir kaç meraklı, yine takdirkârınız bir kaç dosttur."85

Bu güçlükler altıncı yıla girerken de artarak devam eder. Hisar'ı çıkaranlar bütün boş zamanlarını dergiye ayırırlar. Bu durum onların geçimlerini sağlayan esas mesleklerinde ilerlemelerine, bizzat edebiyat sahasındaki çalışmalarına -okuyup yazma gibisekte vurur. Okuyucu sayısı dergiyi rahatça yaşatacak bir yükseklığe ulaşmamıştır. Satıstan doğan üçbeş kuruş haklarını alabilmek için Anadolu bayileri ile adeta savaşırlar. Derginin geliri, ancak kağıt ve baskı masraflarını karşıladığı için hiç bir yazarla telif hakkı, hiç bir yardımcıya emeğinin karşılığı ödenmez. Derginin yalnız malî ve hukukî mesuliyeti, genel idaresi değil, musahhihliği, katipliği, odacılığı bile bizzat kendilerine düşmektedir.

85. M.Çınarlı, "Altıncı Yıla Girerken", Hisar, S.59, s.3-4.

Bu yıpratıcı faaliyet karşılığında maddî hiç bir şey getirmedigi gibi "mütevazi bütçelerinde delikler de açar."⁸⁶

Bütün bu sıkıntılar boş değildir tabii. Onların bu mücadelede teselli bulacakları bir çok nokta vardır. Hisar'ın çıktığı günlerde bir kısım sözde edebiyat dergileri sanatı en iğrenç maksatlara alet etmekten çekinmiyor, onu yok etmek için ellerinden gelen gayreti sarfediyor, diğer bir kısım edebiyat dergileri ise onların bu hareketlerine seyirci kalıyordu. "Her türlü maskaralık, her türlü âdilik", "yeni sanat, ileri sanat" maskesi altında sürülüyor, buna karşı kimse sesini çıkarmıyordu."⁸⁷ Zaman zaman edebiyatla pek ilgisi olmayan bazı gazete ve dergilerde bir iki itiraz sesi yükselmiyor değildi. Ama bu derhal "eski-yeni" mücadelesi halini alıyor, bir nesil davası yapılıyordu. "İtiraz edenlerin büyük bir zafı vardı. Hemen hepsi eski nesle mensuptular. Zevkleri "Edebiyat-ı Cedide"den veya hececilerden öteye geçemiyor, günümüzün yeni bir sanata ihtiyaç gösterdiğini kavrayamıyorlardı. İyiyi kötüden, hakikiyi sahteden, yaşlı kurudan ayırmayarak bütün bir edebiyat neslini toptan inkâr ediyor ve bu sebeple de onların hepsini birden karşılarında buluyorlardı."⁸⁸

Hisar'ın varlığı ve mücadelesi önceki yıllara göre durumu değiştirmiştir. Her ne kadar "yeni sanat" adına sahteyi, bayağıyı yutturmaya, milli menfaatlerimize aykırı politik ve ideolojik kimıldanışları ileri bir sanat hareketi olarak göstermeye çalışan dergiler varlığını sürdürse de artık, Hisar'ın yayın alanına girmediği yıllarda olduğu gibi meydanı boş

86. a.g.y.

87. a.g.y.

88. a.g.y.

bulamıyorlar. Sanatın kirli maksatlara alet edilemeyeceğini, bir takım acayıplık ve saçmalıkların sanatla ilgisi bulunamayacağını haykıran dergilerin, karşılarında kurdukları kuvvetli cephe ile sarsılmaktadırlar.

"Yeni sanat" heveslilerinin eski düşmanlarına yönelttikleri silahlarının hiç birisi bu yeni cepheye karşı tesirli olamıyor. "Çünkü bu cephede devrini tamamlamış eski yazarlar değil, yepyeni bir nesil"⁸⁹ çarpışmaktadır. "Bu cephe yeniliğin düşmanı değil, şiddetle taraftarıdır. Kime, nereye ateş edeceğini biliyor. Sağlam çürükten ayırmasını biliyor."⁹⁰

Edebiyatımızın 1955'lerde böylesine bir aydınlık havaya ulaşmasında Hisar'ın büyük rolü olmuştur. Bu yıllarda, daha önceyle mukayese edersek yeni sanat herhangi bir zümrenin inhisarı altında değildir. "Yeni olmak için felânı veya filânı taklit etme, eskilere sövme, bir takım serserice fikirleri benimsemenin şart olmadığı"⁹¹ gittikçe daha iyi anlaşılmıştır.

Hisar yayın hayatına girdiğinde kendisine dört taraftan hücum eden bir sürü düşman karşısında büyük yalnızlık çeker. Yenilik düşmanlığı ve eski tarafgirliğiyle suçlanır. Aleyhlerinde yapılan propaganda o derece şiddetli olur ki, kendilerine yakın olanları bile onlardan uzaklaştırır. Cınarlı bundan şöyle söz eder:

"Bizi yenilik düşmanlığı ve eski tarafgirliğiyle suçlandırıdılar. Aleyhimize yapılan propaganda o derece şiddetli oldu ki, okumadan hüküm vermeye alışmış olan bir takım âlim kişiler -bizimle aynı fikirde oldukları halde- bu propagandanın tesiriyle uzun zaman

89. a.g.y.

90. a.g.y.

91. a.g.y.

bize yaklaşımadılar."⁹²

Zamanla Hisar dergisinin de, onun cephe aldığı kimselerin de içyüzleri çok iyi anlaşılır. Hisarcılar bu süre içinde maddî hiç bir kazanç elde edememişlerdir, ama, kütüphanelerimize temiz basılmış, tanzimi konusunda titizlikle çalışılmış 59 sayılı bir Hisar koleksiyonu kazandırmışlardır. Üstelik, sanat dışı hiç bir maksada hizmet etmeden bu başarı elde edilmiştir.

1955'lerde, yayın alanına çıkışından beş yıl sonra Hisar dergisi, edebiyat dünyamızda dostunun da düşmanının da artık anlamış olduğu yolu, havası; aynı görüş etrafında toplanmış yazar ve şairleriyle başlıbaşına bir varlıktır. 1950'de ikinci sayının sonunda yaptıkları tanıtımda şöyle diyorlardı:

"Sevgili okuyucularımız!.. Elinize aldığınız bu mecmua onu çıkaranlar için ne bir kazanç vasıtası, ne bir şöhret kapısı, sadece yüksek bir idealin tahakkuku uğrunda yapılan mütevazî hamlelerin ifadesidir."⁹³

Bu sözler de bize Hisar'ın çıkışının bir tesadüfün sonucu olmayıp edebiyat dünyamızda belli bir anlayışın plânlı-programlı aksiyonu olduğunu göstermektedir.

Birinci sayıdan 63. sayıya kadar derginin sahipliğini üstlenen Mehmet Çınarlı bu görevi Fehmi Özçelik'e devreder. Özçelik bu görevi 75.sayıya kadar sürdürür. Bu sayıdan sonra elde olmayan sebeplerle Hisar yayınına bir süre ara verir.⁹⁴ 1957'den 1964'e

92. a.g.y.

93. Hisar, Nisan 1950, s.1.

94. Çınarlı kapanma olayını şöyle anlatır: "Kurulduğu günden beri derginin yükünün büyük bir kısmını ben yüklenmişim. Benimse durumum 1955

kadar süren Hisarsız yıllar, onların daha bir güçlenerek geniş bir okur karşısına çıkmaları bakımından iyi bir yetiştirme ve "pişme" dönemi olarak kabul edilebilir.

M.Faik kapanma dönemini "Yeni Yılın Eşiğinde Hisar" adlı yazısında şöyle değerlendirir:

"Hisar 1950 yılında doğdu. Kendisini ancak aile ve dost çevrelerine tanıtmaya yetecek yedi yıllık bir çocukluk çağından sonra bir süre kayboldu. Bu kaçış ve saklanması daha geniş bir okuyucu topluluğu karşısına çıkarmak için bir hazırlanış, bir çeşit okul ve yetiştirme dönemi sayabilirsiniz. Nitekim Hisar 1964 başında daha güçlü ve kararlı olarak yayın hayatına tekrar girecekti."⁹⁵

1964'te yeniden çıkıncaya kadar Hisar kadrosu çoklukla "ananevi şiir formlarıyla beslenen" muhit-

95. Hisar, Ocak 1967, S.37, s.3.

yılından sonra öyle bir yükü taşımaya elverişli olmaktan çıkmıştı. Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü'nde ağır bir göreve getirilmiş, üstelik de evlenmiştim. Beni, dairelerin paydos saatinden bir hayli sonra, yorgunluktan zonklayan bir kafayla geri gönderen bir işim, akşam sofrasında -haklı olarak gelmemi bekleyen bir eşim vardı...1955 yılı Ekim ayında Ankara'da bulunan Hisar kurucuları ile yaptığımız bir toplantıda durumu arkadaşlara açıkladım, benim bu işi daha fazla yürütemeyeceğimi, dergiyi bir başkasının yönetimine vermek veya kapatmak şıklarından birini tercih etmelerini istedim. Konu uzun uzun tartışıldı. Sonunda dergi sahipliğinin, içimizde durumu en elverişli olan O.Fehmi Özçelik'e devredilmesi ve derginin onun yönetiminde yayınına devam etmesi kararlaştırıldı.

Özçelik, sorumlu müdürlüğü muhafaza eden İlhan Geçer'in de yardımıyla Hisar'ı 1956 Ocak ayından başlayarak bir yıl daha yayınladı. Fakat bir yıl sonra öteden beri mevcut olan güçlüklerle bir de kağıt darlığı eklenip, Hükümet yayınladığı bir kararname ile gazete ve dergilere kağıt tahsisini bir sanat dergisi yerine getirilmesi imkansız olan ağır şartlara bağlayınca, o da, benim bir yıl önce yaptığım teklifin ikinci alternatifleriyle karşımıza geldi:Yayına son vermek. İçimiz sızlayarak teklifi kabul ettik!"(SD,s.88)

lerle temaslarını kesmemeye çalışırlar.⁹⁶ Onların Türk Yurdu'nda, Çağrı'da, İlcaz'da şiir ve yazılarını görürüz. Ama yazdıklarının çoğu defterlerinde saklı kalır, ancak eş-dost arasında okunup dinlenir. Hisar'ın çıkmadığı yıllarda sanat anlayışlarına uygun başka dergi olmadığı için çoğu da hiç yazmaz, ya da pek seyrek yazar. Hisar'a yakın bir görüşle çıkarılmasına rağmen(Kasım 1953'te) İstanbul Dergisi, Hisar'dan hemen sonra kapanmış, yine Hisar paralelinde Türk Sanatı Dergisi de uzun süre ayakta kalamamıştır. Bu durum gençlerin Hisar'la hem sanat görüşü, hem de ideolojik bakımdan zıt düşen bazı dergilerin kadrolarına girip onlardan adamakıllı uzaklaşmalarına yol açar. Hisar'da filizlenip boy atan Gülten Akin, Ali Püsküllüoğlu gibi bazı genç şairler bunlardan sadece bir kaçıdır. Milli sanata gönül veren gençlerin sığınacakları bir "Hisar"ın olmayışı bu yıllarda en çok hissedilen bir durumdur.

96. Bu temasları Çınarlı şöyle anlatır:"1959 yılında Ankara Türk Ocağı binasında yapılan bir sanat sohbetine davet edilmişim. Sohbetin konularından biri de yeniden çıkarılmaya başlanan Türk Yurdu Dergisi'nin durumu idi. Söz sırası bana gelince derginin sanat yönünden zayıf olduğunu belirttim, güçlendirilmesi gerektiğine işaret ettim. Toplantıdan sonra Ocaklılar(başta Galip Erdem olmak üzere) yanıma gelip bir sanat kolu kurulacağını bildirdiler ve benim de kola üye olmamı istediler. Ankara'da bulunan öteki Hisarcılar'la birlikte sanat koluna girip dergiyi desteklemeyi kabul ettim.

Benim başkan seçildiğim sanat kolunda Hisarcılar'dan İ.Geçer, G.Sâmanoğlu, M.Necati Karaer; Türk Yurdu Dergisi'nin o zamanki sorumlu müdürü Galip Erdem ve Ocaklılar'dan Ayhan İnal, Kerim Aydın Erdem, Osman Kirişçioğlu yer alıyordu. Türk Yurdu Dergisi'nin yarından sonra gelen bir bölümü sanat yazılarına ayrılmış ve bizim yönetimize verilmişti."
(Çınarlı,SD, s.92.

1959 yılında Türk Yurdu'nun sanat kolunda faaliyet gösteren başta Çınarlı olmak üzere diğer Hisarcılar kendilerini Hisar'daki gibi hür hissedemezler. Ne de olsa Ocak'ın kendine mahsus bir politikası vardır. Üstelik gün geçtikçe fikir ve sanat dünyasında olup bitenler de onlara dergilerinin hasretini daha şiddetli duyurmaya başlar. "O yıllarda Ankara'ya dönen 'zinde kuvvetler'(G.Sâmanoğlu, M.N.Karaer) dergiyi yeniden çıkarmak gerektiğinden"⁹⁷ söz ederler.

1963 yılının ilk günlerinde Gavsî Ozansoy'un Çınarlı ile yaptığı bir anket Tercüman gazetesinin ilk sayfasında yayınlanır. Şairin büyütülmüş bir fotoğrafı ve "Bu Yılbaşı" adlı yeni bir şiiriyle beraber.⁹⁸ Çınarlı'nın Hisar dergisinden ve Hisar'ın kapanmasıyla ortaya çıkan boşluktan bahseden şu sözleri umulmadık bir ilgiyle karşılanır:

".....'yeniler-eskiler', dünküler-bugünküler çekişmesinin aklın, mantığın sınırını aşıp insafsız bir kör dögüşü halini alması -her şeyden önce- memleket sanatına ve gerçek sanatçılara zarar vermektedir. Nitekim yeni neslin insafsızca saldırılarına uğrayan eski neslin tepkisi de o ölçüde şiddetli oluyor. Onlar da topyekün yenileri inkâr edip işin içinden çıkıyorlar. Yeniler sadece saçma-sapan şeyler karalayıp herkesi inkâr eden kimse-lerden ibaret sanıyor, okuyucularına da o şekilde tanıtıyorlar.

Yeni neslin içinde eksik olmayan ciddî ve değerli sanatçılar böyle bir ortamda lâayık oldukları ilgi ve teşviki bulamıyor, köşelerine çekilip susmak zorunda kalıyorlar. Çünkü bunlar "eskiler"den ayrı, "yeniler" diye tanınan ifratçılarla da beraber değildirler.

97. Çınarlı, SD,s.92.

98. Tercüman, 3 Ocak 1963.

İşte 1950-57 yıllarında yayınladığımız Hisar dergisinde bu çeşit değerli sanatçıları biraraya toplamaya çalıştık. Fakat yeteri kadar ilgi göremedik."⁹⁹

Hisar'ı yeniden çıkarmaya karar vermelerinde bu ilginin teşvik edici rolü olur. Ayrıca, Tarık Buğra'nın müşterek bir dost düğün yemeğinde buldukları bir sırada G.Sâmanoğlu ve Çınarlı'ya bakarak "dişlerinin arasından tükürür gibi söylediği "mağluplar!" sözü de onları uzun uzun düşündürür. Genç yaşta birbir imkânsızlık içinde, ciddi ve kaliteli bir sanat dergisini yedi yıl aksatmadan çıkarabildikleri halde "mağlup" mu sayılacaklardı. Buğra'nın tahriki amacına ulaşır. Çınarlı o zaman İç Basın Müdürü olan G.Samanoglu'na şöyle bir teklifte bulunur: "Hisar'ı yeniden çıkarmaya hazırım. Ama, para-pul işi, bayi, abone problemi bizim üzerimize yüklenmesin. Biz sadece işin teknik ve estetik tarafıyla, dergide çıkacak yazı ve şiirlerle uğraşalım, ticarî tarafını başka birine (meselâ bir matbaa sahibine) bırakalım. Bana öyle birini bul ki, dürüst ve namuslu olsun; bir dergi çıkarmak istesin, fakat derginin muhtevasına karışmasın."¹⁰⁰

Sâmanoğlu Nezih Bayman'ı bulur. "Son derece dürüst ve namuslu. Bizleri tanır ve sever. Matbaası var. "Devrim" diye bir dergi çıkarmak istiyor. Onun yerine Hisar'ı çıkarmasını kendisine rahatlıkla teklif edebilirim"¹⁰¹ sözleriyle konuyu Çınarlı'ya açar. Nezih Bayman'la temasa geçerler. Teklifleri kabul edilir. Böylece Hisar 1964 yılı başında onun sahipliğiyle yeniden çıkmaya başlar.

99.a.g.y.
100.Çınarlı, SD,s.93-94.
101.a.g.e., s.94.

Yıllarca önce dudaklardan dökülen "Hisar gibi bir dergi insana ne şöhret getirir ne de para. Böyle bir dergiyi çıkarmanın biricik zevki, yeni çıkmış tertemiz bir sayıyı elinize alıp karıştırmak,"İşte güzel bir sayı daha çıkardık" diyebilmektir."¹⁰² bu samimi duygular yeniden dile gelir. Sanatseverlerin bir türlü yokluğuna katlanamadıkları Hisar Çınarlı'nın "Yeniden Çıkarken" adlı başyazısıyla Türk okuruy- la kuçaklaşır. Dış kapakta yer alan "Jean Cocteau"- dan bir desen Hisar'ın birinci devresinde de olduğu gibi,bütün sanatları kucakladığının güzel bir işare- tidir.

Çınarlı bu ilk sayıda duygularını okurla şöyle paylaşır!

"Hisar'ın bundan önceki 75. sayısı Ocak 1957'de çıkmıştı. Aradan tam 7 yıl geçmiş. Yedi yıl ondan ayrı kalmanın ezikliğine ken- dimizi alıştırma için boşuna çalıştık. Kar- şılaştığımız her sanatsever bize Hisar'ın neden çıkmadığını soruyor, gösterdiğimiz se- beplerden hiç birini yeterli görmeyerek o- nu yeniden çıkarmamız gerektiğine bizi inan- dırmaya çalışıyordu.

Yayınlandığı sırada büyük ilgi görmüş, fa- kat kısa zamanda unutulmuş dergiler vardır. Hisar yayını kestikten sonra unutulmadı; tersine daha çok özlenip aranmaya başlandı. Artık yayınlanmadığı sırada onun bazı sayı- larını bir dost evinde veya genel kitaplık- ta ilk defa görüp heyecanla bize mektup ya- zanlar olmuştur."¹⁰³

Gerçekten de "Hisar", eski sayılarını edinmek isteyenlerin yedi yıldan beri, arkası kesilmeyen ilgi alanıdır. Dost ve düşman nezdinde çıkmadığı süre içinde o "kendini aratan dergi"dir."¹⁰⁴

102, M.Çınarlı, "Hisar Dergisi Hakkında", Nisan 1955, S.60, s.4.

103. Çınarlı, "Yeniden Çıkarken", Hisar, Ocak 1964, S.1, C.5, s.3.

104. Bu konuda İlhami Soysal 16 Eylül 1956'da

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Hisar 1950 yılında memleketimizin sanat hayatında kuvvetle hissedilen bir eksiklikten doğmuştu. İkinci yayın dönemine başlarken de aynı ihtiyaçlar kendini kuvvetle hissettirmektedir. Çınarlı, o günkü sanat ortamının durumunu şu şekilde tespit eder:

"Sanat şu veya bu maksat için maske olarak kullananlardan memleketimiz bugüne kadar çok çekti, bugün de çekmektedir. Sanatın, yazarlığın ciddi bir iş olduğunu unutanların sayısı bugün dünkünden çok daha fazla. Sadece şöhret peşinde koşanların bu memleketin diline ve zevkine indirdikleri darbeler hızını şiddetini gittikçe artırıyor."105

Hisar'ın bu sanat parazitlerinden kurtulmak, onlarla savaşmak isteyenlerin iç huzuruyla sığınabilecekleri bir kale olduğuna işaret eden Çınarlı, onu çıkaranların ve onun sayfalarında yazanların, dün olduğu gibi bugün de gerçekleri söylemekten çekinmeyeceklerini, kalemlerini hiç bir şey için kiralamayacaklarını vurgular.¹⁰⁶

Fikir ve sanat hayatımıza millî hareketi getiren, yaşayan Türkçeyi güçlendiren, millî hayata renk,

105. Çınarlı, "Yeniden Çıkarken", s.4.

106. a.y.

Pazar Postası'nda şöyle der: "Hisar gibi dergiler yayınlarına normal olarak devam ederlerken insan bunları devamlı okusa da, yaygaracı ve şımarık olmadıkları için, pek umursamıyor. Her ay başı çıkıyor alıyorsunuz, okuyorsunuz ve kaldırıp koleksiyonunuza koyuyorsunuz. Bir eksiklik veya fazlalık hissetmiş olmuyor gibisiniz. Ama vakte ki, bu alttan alta, yavaşta yavaşa tiryakisi olduğunuz dergi bir ay çıkmazın, araya bir aksaklık girsin, işte o zaman anlıyorsunuz böyle bir derginin olmayışının hayatınızda yarattığı büyük boşluğu. Hem de bu dergi sizin inandıklarınızın tersini de savunsa gene de alıyorsunuz onu. Normal çıkıp dururken göremediğiniz değerlerini daha iyi anlıyorsunuz. Değeri hakkında daha iyi hükme varıyorsunuz."

ruh ve soluk kazandıran bir edebiyat mektebi olma yolundaki çalışmalarına, ikinci yayın döneminde, daha bir derinlik ve hız katan Hisarcılar 1967 şubasında Türkiye Radyolarının "Anadilimiz" saatlerinden birini Hisar'a ayırması üzerine sanat anlayışlarını ve bu doğrultuda ortaya koydukları eserlerinden küçük bir demeti geniş bir kitleye sunma imkânını bulurlar. Bu programda derginin dil anlayışı, çalışmalarına yön veren belli başlı ilkeler, derginin kuruluşu ve diğer konularda sorulan sorular Yazı Kurulu üyeleri tarafından cevaplandırılır. Hisar kurucularını 16 mart 1950 yılında ilk çıkışlarında bir araya getiren ve o zamandan beri birbirinden ayırmayan şüphesiz ki sadece dostluk ve arkadaşlık duygusu değildir. Onların topyekün gönül verdiği ve üzerinde tam olarak anlaştığı ilkeler vardır. "Radyoda Hisar Saati" adlı programda bir defa daha dile getirilen bu ilkelerin başında "sanatın bağımsızlığı" gelir. Bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirirler:

"Bize göre şairin ve yazarın kalemini herhangi bir ideolojinin emrine vermesi onun bir sanatçı olarak ölümü demektir. Sanat eserinin bir propaganda vasıtası haline getirilmesinin kesinlikle karşısındayız."107

Bu sözlerle onlar, tabii ki, sanatçı fildişi kulesine çekilsin, toplumun dertleriyle, millî davalarla ilgilenmeden yalnız sanatını düşünsün demek istemiyorlardı. Nitekim Çınarlı'nın "Kolay Değil" adlı şiirinin şu iki beyti bunun açık delilidir:

Baktıkça dertli yüzlere kalma sevince yer;
Gördükçe ağlayanları gülmek kolay değil.
.....

107. "Radyoda Hisar Saati", Hisar, Şubat 1967, S.38, s.16.

Hep şiiri dinlemek, unutup inleyenleri,
Bir taş duvarlı köşke çekilmek kolay değil.¹⁰⁸

Tabii ki, sanatçı, duygulu bir insan olarak çevresinde olup bitenlere seyirci kalmaz. Milletinin yaşamakta olduğu elbette onu da etkileyecek ve bu etkinin izleri eserlerinde görülecektir. Ancak Hisarcılar'ın kabul etmediği, içlerine dert olan şey, sanatçının tabii ve hür bir duyuş ve düşünüşle içinde yaşadığı toplumu dile getirecek yerde, bir ideolojiye saplanıp eserlerinde toplumu o ideolojinin emrettiği şekilde görmeye göstermeye çalışmasıdır. Peşin hükümlere göre sun'î olarak yaratılmış bulunan bu eserler gerçek birer sanat eseri olmadıkları gibi, topluma da çok defa fayda yerine zarar verirler. Yurdumuzda bilhassa aşırı sol ideolojiye saplananların edebiyatımızı büyük ölçüde etkileri altına aldıklarını üzüntüyle müşahade eden Hisarcılar "bizi Hisarda birleştiren sebeplerin başında bu üzüntü gelir."¹⁰⁹ diyerek "sanatın bağımsızlığı" konusunda gösterdikleri hassasiyeti dile getirirler.

Sanatı ve düşünceyi kendi gayesinin dışında bir ideolojiye kaptırmamak, inandığı gerçekleri söylemek, çıkar gütmek. Bunlar Hisarcılar'ın benimsediği en yüksek ahlâk ölçüleridir. Onların bu tutumu sahalарının otoritesi olan akademik çevrelerce de desteklenmiştir. Nitekim 25. kuruluş yıldönümünde Hisar için kaleme aldığı yazısında Kenan Akyüz şunları söyler:

"Evet, evrenin hizmet edilmeğe lâyık en büyük varlığı: insan. İnsanın en büyük değeri: Yaratma gücü. Yaratıcılığın en büyük des-

108. Çınarlı, "Kolay Değil", GHA, s.33.

109. "Radyoda Hisar Saati", Hisar, Şubat 1967, S.38, s.16.

teği şahsiyet. Şahsiyetin en büyük kaynağı: Hürriyet. Gariptir ki, sanat-dışı maksatlar uğruna hürriyetlerini kendi elleriyle boğanlar ve şahsiyetlerini satanlar, ayrıca, artık insanlık haysiyetlerini bile kaybettiklerinin farkında olmadan, sanata ve onun aracılığı ile insana hizmet ettiklerine inanırlar. İçlerinde yaşları olgunlaştıkça saplandıkları bataktan kendilerini kurtarabilenler çıkmadı değil. Bunlar, sonunda gerçek sanat yanları ağır basanlardır. Belli bir ölçüde de olsa, onların kendilerini kurtarabilmeleri edebiyatımız için bir kazanç olacaktır. Geride kalanlar zaten sıradan olanlardır."110

Yine 25. kuruluş yıldönümü münasebetiyle kaleme alınan bir başka yazıda Mehmet Kaplan sanatın düşünce ve ideoloji akımları karşısında bağımsızlığını hiçe sayan çevreleri ifşa ederek bu çevrelerin nasıl bir çıkmazda olduklarını vurgular:

"Marksist şair, hikâyeci, romancı veya fikir adamları Marks'ın söylediklerini şu veya bu şekilde tekrarlamaktan başka ne yapıyorlar? Onlar ilhamlarını yegâne olan kendi şahsiyetlerinden veya her an yeni şekilde tecelli eden hayattan değil, bir kıl payı ayrılmak istemedikleri hazır ideolojilerden alıyorlar. Sanatçının ödevi başkalarının daha önce söylediklerini tekrarlamak mıdır? Yoksa yeni duygular, hayaller, fikirler keşfetmek veya yaratmak mıdır?"111

Hakikaten, geçen yirmi beş yıllık süre içinde edebiyatımız, kökleri alanın dışında bulunan müdâhalelere uğramıştır. Edebiyatın bütün türlerinde doğrudan doğruya ideolojik görüşlerin veya kökleri yine ideolojik olan yabancı bir takım edebî akımların elinde, kendi kendilerini oyuncak edenlerin yarattık-

110. K.Akyüz, "Hisar İçin", Hisar, Mart 1975, S.135, s.9.

111. M.Kaplan, "Hür Düşüncenin Kalesi Hisar", Hisar, S.135, s.6-8.

ları şuuruz ve verimsiz çalkantı içinde, Hisar, gerçek sanatın ve sanatçının rahatça nefes alabildiği, gerçek değerlerin barınabildiği sağlam bir kale hüviyetindedir.

Hisar'ın yayın dönemi boyunca yaptığı en büyük hizmet, sanat dışı davranışların tehlikeli çalkantısına kapılmış olan gerçek sanat gemisini kurtarmakta, kendi imkânları içinde gösterdiği büyük çaba olmuştur.

Hisar'ı çıkaranların üzerinde birleştikleri ikinci ilke, modern Türk edebiyatının Batı'nın bir kopyası olmaktan çıkarılıp millî bir karaktere kuvuşturulmasıdır. Onlara göre Batı edebiyatının iyice incelenip bu edebiyatın ürünlerinden faydalanılması elbette lüzumludur. Ama bu faydalanma hiç bir zaman "taklitçilik ve kopyacılık" şeklinde olmamalıdır.¹¹² Yenilik dönemi edebiyatımızın en büyük meselelerinden biri olan "taklitçilik ve kopyacılık" meselesinde Hisarcılar'ın gösterdiği hassasiyet takdire şayandır. Son çeyrek asırda büyük şair, ileri şair diye takdim edilenlerin bir çoğunun ortaya getirdikleri eserlerin Batıdaki asılları birer ikişer bulunup çıkarıldıkça hangi şairlerin gölgesi olduklarını mısra mısra, kelime kelime tespit etmek mümkün olabilmektedir.¹¹³

Bir milletin edebiyatının o milletin ruhunu, mizacını, özelliklerini aksettirmesi gereğine inanan Hisarcılar, sanat eserinin millî bir karakter taşımasından yanadırlar. Onlara göre, sanat eserinin millî bir karakter taşıması, her şeyden önce o milletin asırlar boyunca emek çekerek ortaya getir-

112. "Radyoda Hisar Saati", s.18.

113. Çınarlı Melih Cevdet'in "Telgrafhane"si üzerine Hisar'da yazdığı "İki Kitabın Düşündürdüğü" adlı yazısında (Haziran 1952) geleneğe sırtını dönerek batıyı olduğu gibi "taklit"e yönelenlerin

diği kültür hazinesiyle beslenebilmesine bağlıdır. Bu hazineden faydalanabilmek ise, geçmişte yetişmiş büyük Türk sanatçılarına red ve inkârdan vazgeçerek dikkatle inceleyip benimseme yolunu tatmakla mümkündür.

Münis Paik "Tehlike Çizgisi" adlı yazısında bu meseleyi şu şekilde ortaya koyar:

"...Çuna buna benzeme özentilerinden vazgeçerek iyi kötü kendimiz olmayı kabul etmedikçe ne millî edebiyatımız, ne de başka edebiyatlar arasında yer alma iddiamız olabilir. Uluslararası itibar görebilmek için bir yazarın veya eserin önce ulusal değeri, kendi yurdunun ve milletinin gerçeklerini yansıtan ve bu özelliğiyle kendini benzerleri arasında kabul ettiren kişiliği olmalıdır. Halbuki biz uluslararası değeri başkalarına, herkese benzemekte sanıyoruz."114

114. "Tehlike Çizgisi", Hisar, Nisan 1966, S.28, s.3.

bu işi ne dereceye götürdüklerini örnekleriyle şu şekilde sergiler:

"Bizde bu acayip şiirin öncüleri sayılan şairlerden Fransızcaya tercümeler yapıldığını duyan bir arkadaşımız "Aman dikkat etsinler asılları meydana çıkar" demişti. Fransızcaya yapılan tercümelemleri bilmem ama Türkçeye yapılan çevirmeler bu muhterem öncülerin eserlerinin asıllarını sık sık meydana çıkarıyor.

Melih Cevdet'in "4 x 400 Engelli" başlıklı tekerlemesini Yaprak dergisinde okuduğum zaman "Bunu bir şiir saymak mümkün olmazsa da nükte fena değil" demiştim. Meğer nükte de şairimize ait değilmiş! M.Cevdet'in bu şiiriyle Jacques Perevert'in Yer Yüzü'nün 8.sayısında tercümesi neşredilen Aile-i Âlâ'sını beraber okursak bunu açıkça görebiliriz":

4 x 400 Engelli

Birinci Osman
Birinci Orhan
Birinci Murat
İkinci Osman
Üçüncü Orhan
Dördüncü Ahmet
Beşinci Mehmet
Üçüncü Osman
Altıncı Mehmet

Âile-i Âlâ

Lui: I
Lui: II
Lui: III
Lui: IV
Lui: V
Lui: VI
Lui: VII
Lui: VIII
Lui: IX

İşte bu sakat düşünce yüzündendir ki, bir çok Türk şair ve yazarının telif eserlerine tercüme konusu sinmiştir.

Onların, yayın hayatı boyunca hiç ayrılmadıkları ve titizlikle korudukları "üçüncü ilke "yeni mutlaka eskiye dayanacak eskiden kuvvet alacaktır"¹¹⁵ görüşünde yansır. Bu anlayışa göre "sanatta yenilik eskiyle bütün bağları koparıp soysuzlaşmak demek değildir."¹¹⁶

Sırtını geleneğe dayamayan hiç bir sanatçı kalıcı olamaz. Bunun şuurunda olan Hisarcılar, bu yüzden Y.Kemal'in "Ne harâbî ne harâbâtiyim/ Kökü mazide olan âtiyim" beytini rehber edinerek köklerinden kopmadan bugünün sanatını vermişlerdir.

Bir anlaşmalar sistemi olan "dil" Hisar kadrosunun çok önem vererek üzerinde durduğu dördüncü ilkedir. Yaşayan canlı Türkçenin edebiyat dili olmasından yanadırlar. Halkın konuştuğu dilden aynı bir yazı dili, adeta yeni bir divan dili yaratılmasını son derece zararlı bulurlar.¹¹⁷

115. "Radyoda Hisar Saati", s.18.

116. a.y.

117. a.y.

Dayan	Mehmet	Lui: X
Dördüncü	Osman	Lui: XI
Yedinci	Mehmet	Lui: XII
İkinci	Osman	Lui: XIII
Üçüncü	Ahmet	Lui: XIV
Haydi	Mehmet	Lui: XV
Mehmet	Birinci	Lui: XVI

Lui: XVII

Melih Cevdet

Sonra ne şu ne bu, ne siz ne biz... Bu yirmiye saymaktan aciz herifler de kim?

Jacques Prevert

Bu ilke çerçevesinde Hisarcılar zaman zaman "dil kavgaları"na da girmişlerdir. Bunların başında M.Faik'in Nurullah Ataç'la tartışması gelir. Ataç Türk Dili dergisinde yazdığı yazılarla bu münakaşayı fikir plânından çıkarıp polemige dönüştürür. M.Faik bu durumu şöyle tavsif eder:

"...Sonra biliyorum, Türk Dili dergisinde Nurullah Ataç nasıl olsa yazılarımı en az beş misli büyüterek yayacaktır. Dikkat etmişsinizdir, onun yazıları bir müddetten beri fıkralarımın ardından bir gölge gibi uzanıp sürükleniyor....Kendine mahsus düşüncesi, söylenecek sözü olmayanın kalem sermayesini başkalarının yazılarında araması, onların sırtından geçinmesi zarurettir. Şiir: Yazamaz; hikâye roman: Beceremez; gerçek tenkit yapmağa da yaradılışı elverişli değil. O halde yapabileceği tek şey sizin benim yazılarımız üzerinde dedi-kodudur..."¹¹⁸

Dilimize karşı gösterilen saygısızlığın onu sevmememizden kaynaklandığına işaret eden Munis Faik, bir başka yazısında "dil devamız"ın hakir görülmesinden yakınır. Ayrıca, hiç bir milletin kendi diline karşı bizim bir zamandan beri takındığımız tavır, reva gördüğümüz muameleyi göstermediğini belirtir. Öz dilimizi hakir gören cereyanın evvelâ kelimelerde aşırı bir menşe tefriki ile başladığını, giderek dilimizi kabile dillerinin yavanlığına döndürdüğünü kaydeder. Bunun sonucu olarak günlük ihtiyaçların ifadesinde bile birbirimizle zor anlaşır olduğumuzu Türk dilinin en basit düşüncüyü ifadeye yetmez hale geldiğini söyler.¹¹⁹ Hele "devrik cümle" yahut "nesirle konuşur gibilik" ona göre Türk dilinin hayatına kastedilen bir suikastın adıdır.¹²⁰

118. "Bir Yazı Etrafında Söylenenler", Hisar, Kasım 1952, S.31, s.3.

119. "Dilde Soysuzlaşma", Hisar, Ağustos 1954, S.52, s.3.

120. a.y.

Hisar'ın "dil meselesi" üzerindeki hassasiyeti ikinci yayın döneminde, bazı akedemik imzaların iştirakiyle de yoğun bir tartışma ortamını doğurur. 1964'ten itibaren, hemen her sayıda dil ile ilgili, ya bir ya da iki yazı bulmak mümkündür.¹²¹ Bunda, o yıllarda Türk Dil Kurumu'nun "dilde tasfiyecilik"i son haddine vardırmasının, "dilde devrim" gibi ideolojik bir sloganla Türk dilinin yoksullaştırılmak istenmesinin payı büyüktür. Nitekim, Munis Faik, bu olumsuz gidişe karşı tepkisini şu şekilde belirtir:

"...Dil kâfirlerinin yeni bir Haçlılar seferini andıran bu şursuz hücumuna göğüs germek, kutsal bir kalem savaşına gönüllü katılmak demektir ki, biz buna hokkalarımızdaki mürekkebin değil, damarlarımızdaki kanın son kertesi tükeninceye kadar seve seve devam edeceğiz. İnanmayanlara karşı

-
121. Sözkonusu yazıların birkaçını burada belirtmek isteriz: M.N.Karaer, "Türkçe'de Yabancı Kelimeler", Şubat 1964, S.2, s.14; "Sanatçının Dili", Mart 1964, S.3, s.7-8; M.Faik, "Dilde Ölçü", Nisan 1964, S.4, s.3; "Özelleştirme Değil Bulandırma...", Temmuz 1965, S.19, s.3; "Dile Saygı", Şubat 1966, S.26, s.3; "Kutsal Savaş", Mart 1967, S.39, s.3; "Yine Dil Konusu", Eylül 1968, S.57, s.3; F.K.Timurtaş, "Dil ve Dilde Devrim", Nisan 1964, S.4, s.11; "Dilde Yenilik ve Yeni Kelimeler Meydana Getirilişi", Temmuz 1964, S.7, s.12; "Dil Davasının Esas Noktaları", Ağustos 1964, S.8, s.7; "Günlükten Notlar", Ağustos 1965, S.19, s.11-12; "Gerçek Dil Bayramı", Kasım 1965, S.23, s.7-9; Turgut Özakman, "Gene Dil Sorunumuz", Eylül 1964, S.9, s.14-16; Selâhattin Batu, "Çirkin Türkçe", Mart 1965, S.15, s.3; "Dilde Kördöğüşü", Mayıs 1965, S.17, s.7-9; "Dili Öldürmeyelim", Haziran 1965, S.18, s.3; "Kelimelerin Dünyası", Temmuz 1965, S.19, s.8-9; M.Çınarlı, "Dil Üzerine", Mart 1965, S.15, s.16-17; "Yine Dil Üzerine" Nisan 1965, S.16, s.3-4; Nurettin Sevin, "Gelişen Türkçede Zevk İnceliği", Temmuz 1965, S.19, s.16-18; Mehmet Kaplan, "Dil ve Kültür", Ekim 1965, S.19, s.11-12; N.Hacıeminoglu, "Gene Radyonun Dili Üzerine", Ocak 1967, S.37, s.12; Tarrık Buğra (Mehmet Nazım takma adıyla), "Öztürkçe Masalı", Şubat 1967; "TDK'nın Otopsisini", Nisan 1967, "Biraz Utanmaz mısınız", Eylül 1967.

bir inanç savaşıdır bu."¹²²

Bu ilkelerden hiç taviz vermeden enerjik bir yenilikle şuurlu gelenekçiliği atbaşı yürüten Hisarcılar, geçmişten gelen sanat değerlerimizin başarıyla tazelenebileceğini gösterirler. Hisar'ın kuruluşundan kapanışına kadar geçen otuz yılı aşkın sürede (1950-80) kadrosuna 500'ü aşkın imza girmiştir.¹²³

Bu şair ve yazarlardan büyük bir kısmı edebiyat tarihimize mal olmuş, tarafsız bir gözle hazırlanan antolojilere alınmıştır: R.Öğuz Arık, Malik Aksel, A.Nihat Asya, Mehmet Kaplan, Cemil Meriç, Selahattin Batu, Tarık Buğra, Mehmet Önder, Adile Ayda, O.Şaik Gökyay, Kenan Akyüz, Yusuf Mardin, İsmail Gerçeksöz, Nurettin Sevin, Ayla Oral, H.Nusret Zorlutuna, Necdet Bingöl, Nihat Asar, Nevzat Yalçın, Nüzhet Erman, T.Sait Halman, A.Muhip Dıranas, S.Kemal Yetkin, Yılmaz Aybar, Seyfettin Başçillar, Sevinç Çokum, Şevket Bulut, B.Sıtkı Erdoğan, İnci Özkan, Nurettin Özdemir, Sabahat Emir, A.Tufan Şentürk, Y.Bülent Bâkiler, Yahya Akengin, Bahattin Karakoç, Osman Attilâ, Turgut Üzakman, Ergun Sav, Mehmet Çavuşoğlu, Y.Ziya Beyzadeoğlu, Ü.Yaşar Oğuzcan, Sevim Kantarcıoğlu, Coşkun Ertepinar, Fahri Oğuz, Şinasi Özdenoğlu, H.Macit Selekler, Muzaffer Uyguner.....

Hisar'ın 20 ciltlik külliyatının sadece cilt fihristlerinde göz gezdirmek bile onun genç kabili-

122. M.Faik, "Kutsal Savaş", Hisar, Mart 1967, S.39, s.3.

123. Çınarlı, "Hisar'dan Hatıralar", Türk Dili, s.305; 1975'te Hisar'ın 25. kuruluş yılında Milli Kütüphane'de yapılan toplantıyı idare eden Y.Bülent Bâkiler, o toplantıyı açış konuşmasında davetlilere bir rakam verir: 1975 yılına kadar Hisar'da 422 şairin şiiri çıkmıştır. Bunların adları Hisar'ın Nisan 1975'teki 136. sayıda sıralanmıştır.

yetlere açık bir dergi olduğunu ispatlar. Yayın hayatı boyunca dar bir kadronun içine sıkışıp kalmamıştır Hisar. Sözelimi, 1964'te ikinci yayın döneminin getirdeklerini toplayan V.ciltte; fıkra ve makalede 66 değişik imzanın 268 yazısı, hikâyede 16 ayrı kalemden çıkmış 43 hikâye, şiirde ise 81 şairin 206 ürünü yer almaktadır. Buna resim ve desende 43 imzaya ait 76 ürünü de eklersek Hisar'ın "Fikir ve Sanat Dergisi" olarak taşıdığı fonksiyonu daha da netleştirmiş oluruz. Çünkü o, bu hüviyetiyle, özellikle gençler için öz değerlerimize ve milli sanata düşman olan çevreler karşısında müşfik bir sığınak, edebî bir "mektep" olur.

Hisarcılar geçmişe saygılı, gelenekten yararlanmanın önemini anlatırken bunun nasıl gerçekleştirilebileceğini çağdaş nice nefis örneklerini sunarak göstermeyi başarırlar. Denilebilir ki, yayınlandığı sürede, Türk destanlarını, İslâmiyet öncesi edebiyatımızı, divan ve halk şiirini, Tanzimat ürünlerini, Servet-i Fünun hareketini vb. Hisar kadar düzenli ve geçerli tahlil eden bir dergi olmadı.

Tarihin bir mezarlık olmadığını, eskinin ille de "köhne" sayılamayacağını, yaratıcı yeniliklerin sağlam geleneklerle güçleneceğini ispat eden Hisar, Marksist edebiyata kapalı kalır. Buna rağmen dünya edebiyatının bir çok yönlerini makaleler, incelemeler ve çevirilerle Türk okuruna sunar. Cemil Meriç, Necdet Bingöl, Nevzat Yalçın, Ergun Sav, Malik Aksel, Suat Uzer, Zeki Gülsoy bu konuda dikkati çeken imzalar olurlar.

Hisar, ananevî edebî değerlerin bugün de canlı tutulabileceğini güzel şiirlerle herkese gösterir. Rûbaî'nin çağdaş bir şekil olduğunu A.Nihat Asya,

Cemal Yeşil, Bekir Sıtkı Erdoğan; klâsik gazelin modern anlayışla yazılabileceğini, ayrıca aruzun bugünün duru Türkçesiyle imâlesiz, zihâfsız dile getirilebileceğini Munis Faik Ozansoy, Mehmet Çınarlı; Yusuf Mardin, M.Necati Karaer ve başka nice şairler halk edebiyatı biçim ve temalarının "şehir şairleri" elinde de tılsımlı olduğunu ve yine serbest veznin geleneklere saygılı şairler tarafından güçlendirildiğini İlhan Geçer, M.Necati Karaer, Y.Bülent Eâkiler, İbrahim Minnetoğlu, Ayhan Kırdar, Gültekin Sâmanoğlu ve daha bir çok Hisarcı sayesinde anlarız.

Bazı solcu eleştirmenlerin genellikle gelenekçiliğe yönelttikleri kinama, toplum dertlerine ilgisizliktir. Oysa Hisar şairleri Anadolu'nun ihmâl edilmişliğini görürler ve işlerler. Onlar, Anadolu insanını ve dertlerini ideolojilerine alet olarak kullananların aksine, Anadolu'ya medeniyetin nimetlerinin götürülmesini isterler. "Anadolu'nun çorak toprakları arasında boy gösterebilmiş, rengini ve kokusunu duyurabilmiş kır çiçekleri"¹²⁴ gibi, Anadolu'nun üç-üç köşelerinde, çalışkanlıkları ve sabırları dışında hiç bir destekleri olmadan okumaya başarabilen Hisar'a gönül veren bu idealist sanatçılar, Anadolu gerçeğinin canlı şahitleridirler. Bu gerçek Orhan Veli ve arkadaşlarının sosyal gerçekçilik ve Anadolu realizminden daha açık ve daha samimidir. Onlara göre mesele- nin asıl sorumlusu aydınlardır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, istismardan uzak gerçek bir Atatürkçülük, "kültürel süreklilik", geleneklere dayanan yenileşme, millî estetik ve edebiyat, yaşayan milliyetçilik, dış ideolojilerin esiri olmadan memleket meselelerine yönelmek ve yeniliklere açık "neo-klâsizm" Hisar'ın temel ilkesi olmuştur.

124. Alemdar Yalçın, "Garipçiler ve Hisarcılar", Türk Edebiyatı, Kasım 1983, S.121, s.39.

Mavi Hareketi:

Mavi, 1 Kasım 1952'de Ankara'da yayınına başlan¹²⁵ bir fikir ve sanat dergisidir. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Teoman Civelek'tir. Bu durum 1 Ekim 1954'e kadar sürer. Mavi, bu tarihte yayınına son verir. 1955-56 yıllarında Özdemir Nutku'nun yönetiminde "Son Mavi" adıyla yeniden yayın alanında görülür. İki derginin birbirini tamamladığı düşünülürse Mavi'nin 1952-56 yılları arasında yayınlandığı söylenebilir. 25. sayıdan sonra Özdemir Nutku'nun yönetiminde 8 sayı daha çıkarak toplam 32 sayıya ulaşır.

125. Bu tarih ve Mavi hakkında verilen bilgilerde yanlışlıklar vardır. Sözgelimi Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı C.III, s.526'da "Mavi 1955-56 yıllarında Attilâ İlhan'ın çıkardığı derginin adıdır. Attilâ İlhan'ın öncülüğünde Orhan Duru, Ferit Edgü, Özdemir Nutku, Ahmet Oktay, Demir Özlü, Adnan Özyalçınar gibi genç sanatçılar Orhan Veli akımına (roman ve hikâyede) sosyal gerçekçilere karşı ilk şuurulu tepkiyi bu dergide göstermişlerdir" der. Attilâ İlhan Varlık'ta (1 Ekim 1966, s. 679, s.4-5) yazdığı "Mavi" adlı yazısında Kabaklı'nın yanlışla düştüğünü belirterek durumu şu şekilde düzeltir: "Hangi birini düzeltmeli, bilmem ki? Önce şunu, Mavi dergisini ben çıkarmadım. Dergiyi Ankara'da bir gençler grubu çıkarıyordu. Teoman Civelek, Ülkü Arman, Güner Sümer, Bekir Çiftçi vs. O sıralar ben İstanbul'daydım, daha da garibi Mavi dergisini o kadar da ilginç bulmuyordum. Gerçekten benim o dergide ilk çıkan yazıma rastlayabilmek için derginin ikinci yılına, 21. sayısına kadar çıkmak gerekir."

Mavi'nin çıkış tarihinin de yanlış verildiğine işaret eden Attilâ İlhan "Garipçilere ve toplumcu gerçekçilere olan ilk tepkiyi Mavi'ye bağlamak ve Mavi'yle sınırlandırmak bilmem ne dereceye kadar doğru olacaktır?" dedikten sonra şu açıklamayı yapar: "Benim o yoldaki yayınlarımın başlangıcı 51-52'lerde Paris'ten o zamanki Pazar Postası'na gönderdiğim yazılara kadar çıkar. Hadi onları saymadık diyelim, yine de Kaynak'ta, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde ve Ufuklar'da yayınlanmış, epeyce de patırtı koparmış olan yazılar Mavi'deki yayınlardan

Şiirlerini basılı görmek isteyen Ankara Atatürk Lisesi gençleri(Ülkü Arman, Teoman Civelek, Bekir Çiftçi, Umran Kıratlı, Güner Sümer) tarafından çıkarılan Mavi'ye, kısa zamanda Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Attilâ İlhan, Ferit Edgü, Orhan Çubukçu, Fikret Hakan, Demirtaş Ceyhun, Demir Özlü, Hilmi Yavuz, Asaf Çiyiltepe, Tefvik Akdağ, Özdemir Nutku...gibi imzalar katılır.

İlk sayıda Teoman Civelek imzalı "Mavi'nin Düşündükleri" adlı başyazı, derginin hangi maksatla çıktığını ve yayın süresince takip edeceği ilkeleri sergiler. "Millî Kurtuluş Savaşından beri geçen zaman fasılası; tabiat ile ve cemiyetin insiyâkî kuvvetleriyle yapılan çetin mücadelelerin zaferleriyle doludur." bu tespitle yazısına giren Civelek, Türk inkılâbını iki ayrı cephe üzerinde ilerleyen bir millî ve sosyal hareket olarak vasıflandırır. Bunların birincisi "saltanat idaresinden kendisine intikal eden" çıplak yurt topraklarını, ham tabiat malzemesini, madde kaynaklarını işlemek, diğeri ise, dağınık bir cemiyeti millî istiklâl ruhu etrafında toplamaktır. Ona göre, yüksek bir fikrin ve hâkim bir prensibin cemiyet hayatında ve cemiyet mikyasında hakikat olması demek olan inkılâp, bir cemiyet tarihinin gidişinde yeni bir devrin doğuşuna başlangıç olacak bir kahramanın iradesinde yaratılmadıkça bir kıymet olamaz. Türk milleti, başardığı inkılâplarda kudretinin kaynağını Mustafa Kemal'in iradesinde bulmuştur.

eskidir. Mavi bu harekete sonradan katıldı. Daha doğru bir deyişle o ana kadar benim tek başıma yürütmeye çalıştığım hareket Mavi'li gençlerce de benimsenmiş oldu. Ahmet Kabaklı'nın en büyük yanlışı: Ne Attilâ İlhan, ne Mavi "sosyal gerçekçiler"e tepki göstermiştir. Ne de göstermesine imkân vardır. Zira onlardan önce bu deyim Türk edebiyatında kullanılmamıştır. Onlar tarafından da kendilerini tanımlamak için kullanılmıştır. Ben sosyal gerçekçi bir yöntem öneriyor, bunun gerekli ulusal ve batılı bileşimi yapmağa elverişli olacağını söylüyordum. Tepki sosyal gerçekçilere değil, o zamanlarki gözde deyimle "aktif ser-

O, ayrıca, bir "üst insan"dır. Türk milletinin "maşerî vicdan ve dehasını" şahsiyetinde toplamış olan Mustafa Kemal, bir tarih yaratmış ve bu tarihin de başlı başına yaratıcısı olmuştur.

Maviciler, inkılâbın yarattığı yeni bir nesil, özlenen sosyal yapının kurucusu olacak yeni bir insan tipi hüviyetiyle "kafa, ruh, et ve kemikleriyle kendilerini inkılâp davasına verdiklerini ileri sürerler. "Mustafa Kemal sevgisi bir şarkı gibi dudaklarımızda dolaşıyor. O, kafamızda nur, yüreğimizde imandır" diyen Maviciler, "bozkırlar çevresi içinde yaşayış, yaratış ve çalışma terbiyesi olarak memleketin "fikir ve sanat kalkınmasında" birer "er" olarak çalışma azminde olduklarını dile getirirler.

Ayrıca, "fikir ve sanat"ı sosyal bir sınıf veya zümrenin bayrağı yapmayacaklarını ilân ederler. "Hürriyetin ve barışın rengi" olan Mavi, memleket bütünlüğü içinde çalışmayı kendisine hedef bilmıştır." sözlerini, herkesi kucaklayan bir davet takip eder. Şöyle ki:"Bu toprağı, insanları ile, düşünce ve duyguları ile, kaderi ile, yani, bütünü ile kavrayan fikir ve sanat adamları Mavi'nin saflarında yer alabilir.¹²⁶

Görülüyor ki onlar, inkılâpların ruhuyla yetişen bir gençliğinsesi olmak arzusundadırlar. Örnek aldıkları insan, inkılâpları yapan Atatürk'tür. Edebiyatımızda daha önce görülen "mektepten memlekete" anlayışını hatırlatan bir yaklaşımla "Bozkırlar çevresi içinde yaşayış, yaratış ve çalışma terbiyesi olarak memleketin fikir ve sanat kalkınmasında birer "er" olarak çalışma azminde" olduklarını söylemektedirler.

126. T.Civelek, "Mavi'nin Düşündürdükleri", 1 Kasım 1952, S.1, s.1.

İlk çıkış bildirilerinde de belirttikleri gibi fikir ve sanatı herhangi bir "toplumsal zümre"nin kavga bayrağı olarak kullanmayacaklarını ilân eden gençler, hakikaten "insanları ile, yaşayışları ile, düşünce ve duyguları ile, kaderi ile, yani bütünü ile bu toprağı kucaklayacak olan sanatın hasretini"¹²⁷ çekerler.

Nitekim bu düşüncelerinin tezahürlerini başlangıçta görmek mümkündür. Kendileri gibi aynı nesilden, aynı duyuş ve görüşte insanlar tarafından çıkarılan başka dergilere karşı olumlu bir tavır sergilerler. Sözelimi Hisar'dan saygılı bir dille bahsederler:

"Az mı saldırıya uğradı bu dergi? Az mı alay edildi? Belki bunların içinde haklı olanları da vardı. Ama "Hisar"ın her şeye rağmen beğenilecek, sevilecek, övülecek bir yönü var: Bütün bu hücumların ortasında sağa-sola sapmadan dosdoğru yolunda yürüyor. Yolu aydınlık, tertemiz. Günümüzde bazı dergiler yabancı ideolojilerin savaşçılığını yaparken Hisar'ı nasıl sevmeyiz, nasıl beğenmeyiz."¹²⁸

Sanatı, memleket çevreleri içindeki gerçekleri yaşayış ve yaratış dehası olarak benimsediklerini¹²⁹ söyleyen Maviciler, yayın hayatına girdikleri ilk sayıdan itibaren bazı meseleleri ele alırlar. Bunların başında "Dil Özleşmesi" gelir. O günlerde Anayasa dilinin eski dile göre değiştirilmesi olayı sert ve yumuşak bütün bakışları üzerine toplar. Dil inkılâbına karşı ve ondan yana ileri sürülen düşünceler başlıca tartışma konusu olur.

Maviciler dil işinin bilgi, düşünce ve kültürün aydınlattığı bir akademi topluluğunda değil de

127. T.Civelek, "İkinci Yıla Girerken", Mavi, 1 Kasım 1953, S.13, s.1.

128. Mavi, "Dergiler Arasında", S.9, s.4.

129. T.Civelek, "Dil Özleşmesi", Mavi, S.3, s.1.

küçük amaçların tekelinde bir konu yapılmasını üzüntüyle karşılarlar. Onlara göre "dil devrimi" ayrı bir ünite olmayıp Türk devriminin bütünü içindedir. Ruh ve mânâsını da oradan alır.

Dilde "özleşme"den yana olan Maviciler görüşlerini şu şekilde sergilerler:

"Bugün dil devrimine sataşanlar "Ana-baba dilimiz gidiyor elden!" çığlıklarıyla şaşkınlık içindeler. "Kelime de uydurulur mu? Görmedik öylesini" diyorlar. Kelime bu. Gökten inmez ya üretilir de."¹³⁰

Ayrıca, dilimizi yabancı kelime ve "kurallardan kurtarıp arıtmak" öz kaynaklarına kavuşturmak çabasında olan dil özleşmesini, Atatürk'ün "Dil devriminin amacı Türk dilinin kısırlaştırılması değil genişletilmesidir!" sözüyle de paralellik içinde gördüklerini kaydederler.¹³¹

Dergi 1 Ocak 1953'te üçüncü sayısında bir de değişik imzaların katıldığı anket düzenler. Ankete gelen cevaplarda ileri sürülen fikirleri iki grupta toplayabiliriz: "Dil özleşmesine karşı olanlar, dil özleşmesini benimseyenler yahut bunun bir akademi tarafından ele alınmasını isteyenler olmak üzere..

Ankete gelen cevaplar alfabetik sıraya göre yayınlanır. Ağâh Sırrı Levend, Avni Dökmeci, Cahit Sıtkı, M.Sunullah Arısoy, Osman Attilâ, Ö.F.Toprak ve Şahap Sıtkı bu ankete katılan önemli imzalıdır.

Maviciler "Anadolu'ya yönelişi" bir ilke olarak benimserler. Onlara göre yeni şiirimizin başta gelen bir özelliği de halka, Anadolu'ya yöneliştir.

130. a.y.

131. a.y.

Bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirirler:

"...Anadolu'ya yönelik yeni şiirimizi ölme-yecek, solmayacak bir öze kavuşturuyor. Sanatçımız o özü bu toprakta, bu memleket insanının sevincinde, eleminde, düşüncesinde, didişmesinde arıyor.

Genç şairlerimiz samimi duyguyu, katıksız dili, renkli konuları, gerçek şiiri, bir kelime ile şiirdeki yeniliği özü yer yer halk edebiyatında buldu. Onların halk edebiyatımızın üzerine önemle eğilişi, halka, Anadolu'ya yönelişi büyük eserin, ölmez eserin sırrına ermek, onu yaratmak içindir."¹³²

Mavciler "divan şiirine" sıcak bakmazlar. "Devrini tamamlamış şiir" olarak görürler. Yahya Kemal'in divan şiirini modernize edip canlandırma çabasında olmasına rağmen yine de "ölü şiir" in dirilemeyeceğini ileri sürerler. Çünkü "divan şiiri soyut bir şiirdir. Dışarıyla ilgisi yoktur. Hayattan, tabiattan, hatta kendi toprağından uzaktır. Güzellikleri parça parça ve dağınıktır. Bir yağın kelime oyunları içinde gerçek şiir olan mısralar azdır..."¹³³

Oysa bu ulusun sanatı, sanatçısı bu toplumu dymalı, onun kaderini işlemeli ve eseri duygularıyla, rengiyle bizim olmalıdır.¹³⁴ Özlenen gerçek sanatçı budur. Böyle bir edebiyat ise hem "ulusal"dır, hem de "evrensel"dir.¹³⁵

Yeni şiirimizin, yeni edebiyatımızın bu yolda olduğunu kaydeden Mavciler "bağrımıza basacağımız sanatçı yüreğini, kulağını bu toprağına vermeli, düşüncelerinde bu toprak, bu insanlar kaynaşmalı."¹³⁶

132. T.Civelek, "Anadolu'ya Yöneliş", Mavi, S.6, s.1.

133. T.Civelek, "Ölü Şiirimiz", Mavi, S.5, s.1.

134. a.y.

135. a.y.

136. a.y.

sözleriyle Türk sanatçısına ve sanatına kaynak olarak Anadolu'yu işaret ederler. Çünkü, güzel şiirin sırrını orada bulacaklardır. Divan şiirinin eremediği ölmezlik sırrına yeni şiirimiz orada erecektir.¹³⁷

Edebiyatın sosyal bir görevi olduğuna da işaret eden Maviciler, "Büyük devrimler yapmış yüzyılların kökleştirdiği değer ölçülerini yıkarak, yerine yenilerini getirmiş olan o başdöndürücü sosyal değişmelerin içinde, gerçek edebiyatın da sosyal bir görevi ve amacı bulunacaktı. Ama bu sanatı yok edencesine değil. "İnkılâp Edebiyatı" diye açılan kötü çığırını gerçek sanat anlayışı ile ortaya çıkan yeni nesille kapatıp, millî edebiyatımızın haysiyetini yeniden kazandırdık."¹³⁸ sözleriyle memleketçi, yani, bütünü ile memleketi anlatan, memleketi veren bir edebiyatı arzuladıklarını ortaya koyarlar.

Attilâ İlhan'ın Mavi ile İlişkisi ve Sosyal Gerçekçilik:

Attilâ İlhan'ın Mavi ile ilişki kurmasına, Ahmet Oktay'ın o sıralarda henüz yayınlanmış olan "Sokaktaki Adam" üzerine Mavi'de yazdığı bir tenkit sebep olmuştur.¹³⁹ Ahmet Oktay, Attilâ İlhan'ın fikirleriyle roman arasında bir "gelişme" görür. Bu yüzden yazısının başlığında "kendi kendisiyle çelişen" ifadesini kullanır. Ona göre roman kahramanı olan Hasan, menfî bir tiptir. Sosyal realist bir sanatçı böyle menfî bir tipi kınamalı, müspet bir tip olmanın lüzumunu ve yolunu göstermeli idi. Aksi halde

137. a.y.

138. T.Civelek, "Sanatta Devlet", Mavi, S.9, s.1.

139. A.Oktay, "Kendi Kendisiyle Çelişen Yahut Sokaktaki Adam'a Dair", Mavi, S.19, s.1.

kendisiyle çelişmiş olur.¹⁴⁰

Attilâ İlhan bu eleştiriye Mavi'de cevap verir.¹⁴¹ Ayrıca, bir de mektup yazar. Arkasından A. Oktay, Güner Sümer ve Bekir Çiftçi Ankara'dan hareketle İstanbul'a gelip Şişli Bahçeler Sokağı'ndaki evinde Attilâ İlhan'ı bulurlar. Bu buluşmayı A. İlhan şöyle değerlendirir:

140. a.y.

141. "Attilâ İlhan'ın Açıklaması", Mavi, S.20, s.5.

Bu cevabında A. İlhan çelişenin kendisi değil, Ahmet Oktay olduğuna işaretle şu açıklamayı yapar: "Bence Ahmet Oktay biraz acele etmiş. Yahut da biraz dikkatsiz. Zira bahis konusu A. İlhan romanının sonuna ilave edilen mülakatında ne diyor: "İşte, ben Sokaktaki Adam'dan itibaren bu mesele ile meşgulüm. Sokaktaki Adam'da içtimai ve ferdi mânâda iflas etmiş bir delikanlı vardır. Anlayışlı, hassas fakat kötümser. Kendi dediği gibi "neyi istemediğini bilmekte", neyi istediğini bilmemektedir. Onun yanbaşında Sokaktaki Adam delikanlının bir türlü bağlanıp bağdaşamadığı memleket realitesini, memleket halkını ve meselelerini temsil ediyor. Bu ikisi arasındaki rabıta, bu delikanlı bakımından maalesef kurulamıyor. Oysa "Zenciler Birbirine Benzemez"de tekrar bu meseleye dönüyorum. Oradaki tip henüz bitmemiş, yarısı kemirilmiş bir tip. O bir tereddüdün ağrısını çekiyor. Nihayet yazacağım "Herkesin Eli Ötekinin Cebinde"de meseleyi görmüş, anlamış müspet tipi işlemeğe çalışacağım... Birinci kitap esasen iflas etmiş bir adamı anlatmak gayesindedir, bu kitapta müspet tipi aramak kuşluktur. Zira yazarın bizzat kendisi kitabın sonunda müspet tipin üç kitap boyunca aranacağını ve üçüncü kitapta bulunacağını söylemiştir..."

"...konuştuk kaynaştık. Mavi bundan sonra gerçek kimliğini kazandı, rastgele bir "heveskâr" dergisi olmaktan çıkıp şimdi onu edebiyat tarihine yerleştiren fonksiyonunu görmeye koyuldu."142

Attilâ İlhan Maviciler içinde Ahmet Oktay ve Yılmaz Gruda'yı kendisine o dönemde daha yakın bulur. Onlara yazdığı mektuplarda "Ankara'daki havaya ege-men olmalarını rica eder, onların kendisine yazdıklarında ise, bir rapor havası hissedilir."143

Maviciler'e işbirliği teklif eden A.İlhan'a böylece Mavi'nin kapıları açılır. İlhan Mavi'de, Plekhanov estetiğine yaslanan "ulusal bileşimci bir sosyalist platform" gerçekleştirmeyi amaçlar.144

Toplumsal gerçekçi bir yol, ya da sosyal gerçekçilik diye adlandırılan bu disiplinin ne olduğunu A.İlhan 51-52'lerde Paris'ten Pazar Postası'na gönderdiği yazılardan başlayarak, giderek Kaynak'ta, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde ve Ufuklar'da yayınlanmış yazılarında açıklarsa da, hareket Mavi'de ses getirir. Bunda Yılmaz Gruda'nın İlhan'a yazdığı şu mektubun da rolü olmuştur:

"...ben sizden bizim neslin yolunu, plânlarını açıklayacak, sosyal realist bir eleştirmecinin hangi bilgi ve ölçülere sahip olması gerektiğini madde madde belirten bir yazı serisi bekliyorum. Benimle birlikte bir çok kişi bekliyor!"145

Bir çok suçlamalara da sebebiyet veren "sosyal gerçekçilik" Enis Turgut'un 28 Ağustos 1954'te Son Havadis'te A.İlhan'la yaptığı mülakatta şu şekilde açıklık kazanır:

142. "Mavi", Varlık, Ekim 1966, S.679, s.4-5.

143. A.İlhan, "Meraklısı İçin Notlar", Gerçeklik Savaşı, s.217.

144. s.y.

145. A.İlhan, "S.Realizmin Münasebetleri Yahut Başlangıç", Mavi, 1 Temmuz 1954, S.21, s.1.

"Sosyal Realizm memleketimizin ve milletimizin meselelerini sosyal ve tarihi metodla ele alıp en yeni ve en uygun estetik şekiller içerisinde işleyerek yansıtmaya çalışan bir sanat yoludur. Millî, milliyetçi, sosyal aydınlık bir sanatı amaçlar."

"Toplumcu" fakat "ulusal", batılı fakat yerli bir bileşim olarak gelmeye çalışan bu hareket Türk fikir hayatında pek de sıcak karşılanmaz.

"Mavi" artık bir kavganın içindedir. Kendi ifadeleriyle söylersek "Gerçek sanatı, gerçek kıymeti ortaya koyacak kavga..."¹⁴⁶

M.Çınarlı'nın "Şiirin Ne Lüzumu Var?" başlıklı yazısını ele alan Kemal Aydın, Mavi'de onu eleştirir, Çınarlı'nın yeni şiire tahammülü olmadığını söyler:

"Çınarlı ve benzerleri yeni şiir yazıldıkça, sevildikçe düştükleri aşağılık duygusundan kurtulmak için etrafa saldırıp duruyorlar. Ama boşuna...Hisar ve benzeri dergilere rağmen yeni şiir halkımın alâkasını kazanmıştır."¹⁴⁷

Mavi'nin Hisar'a cephe alması İlhan Geçer'in "Bülent Nafiz" takma adıyla A.İlhan'ın Mavi'de yayınlanan ve "sosyal gerçekçi" bir sanatı sergileyen yazılarını tenkidıyla hız kazanır. İ. Geçer bu konuda şunları söyler:

"Mavi dergisinde A.İlhan'ın "Sosyal Realizmin Münasebetleri Yahut Başlangıç" adlı bir yazısı var. Sosyal realizm diye bunca zamandır adı söylendiği halde özünü hakkında "millî ve milliyetçi olmak, batılı olmak" gibi bir iki beylik sözden fazla bir şey söylenmediği için A.İlhan'ın bu yazısını merak ve dikkatle okuduk. Ama hiç bir şey bulamadık. Yazarın

146. T.Civelek, "Kavga mı?", Mavi, S.15, s.1.

147. Kemal Aydın, "Dergiler Arasında", Mavi, S.20, s.7.

söyledikleri bundan evvel yazdıklarından ve Tanzimattan bu yana her yenilik yapmak isteyenlerin söylediklerinden başka bir şey değildir. Servet-i Fünun edebiyatına karşı yapılan tenkitler batıdan özün değil, kalıbın alınmış olması idi. A.İlhan'ın bugünkü edebiyata yaptığı hücumların dayanağı da aynı meseledir. Ki bu en azından Recâî-Zâde ile Cahit Külebi, Sami Paşazâde Sezâî ile Sait Faik arasındaki mesafeyi farketmemek demektir."148

İ.Geçer, yazısında ayrıca A.İlhan'ın "sosyal realizm millî, milliyetçi ve batılı sanat anlayışıdır." sözünü ele alarak, "bu her zaman milliyetçi sanatçıların yapmak istedikleri bir şeydir" der. Onu hayrete düşüren, A.İlhan bunları söylemesine rağmen, verdiği eserlerle "aktif realistler" dediği propandacılarla aynı hizada görünmesidir. O sanatını ser-serilerin kirli işlerinden, aktif realistlerin kıskırtıcı havasından kurtaramamıştır.

Bu münakaşalar devam ederken Hisar, "Sosyal Realizmin Mahiyeti, Yeni Türk Sanatındaki Yeri. Fayda ve Zararları Nelerdir?" başlığı altında düzenlediği bir anketle meseleyi okurun gözleri önüne koyar. Ankette katılanlar arasında konuyu açıkça ortaya koyan kelimeler vardır. En sert ve açık tenkit Peyami Safa'dan gelir:

"Sosyal realizm tabirini Marksistler kullanırlar. Bazen "Réalisme révolutionnaire" dedikleri de vardır. Bizde sosyal realizmi savunulara bakınız hepsinin yazılarında köylü işçi sınıfının zulme uğradığı intibahı veren bazen gerçek, çok defa da uydurma hayat sahneleri yer alır. Hangi gerçekten bahsediyorlar? Köylü daima mazlum, kaymakam daima zalim midir? Hain köylü ve iyi kalpli kaymakam yok mudur? Peşin bir siyasi sosyal hükme göre ayarlanmış hayat sahneleri gerçek değil, en âdî mânâsıyla romantiktir.

148. Bülent Nafiz, "Dergiler Arasında", Hisar, Ağus. 1954, S.52, s.18.

Sosyal realizm tek sınıfın müdafaasını yapan Marksçı sosyalizmin bir sanat koludur ve gerçekte bir sosyal romantizmden başka bir şey değildir."149

Ankete katılan Mehmet Kaplan ise şu açıklamayı yapar:

"Bugün bu tabiri kullananlar, adını açıkça söylemedikleri başka bir şeyi kastediyorlar sanıyorum. Bu da sosyal hadiselerin materyalist ve marksist bir zaviyeden ele alınmasıdır. Cumhuriyet devrinde bu görüşü benimseyen bir çok şair, hikâyeci ve romancı yetiştiği malumdur. Kanaatime göre insan ve onun hakim olduğu cemiyet sadece maddi amillerle izah olunamaz...İnsan maddi menfaatlerini aşabilen bir varlıktır."150

Bu şekilde devam eden tenkitler karşısında Attilâ İlhan ise, ısrarla tezini savunmaktan geri durmaz. Hisar'ın düzenlediği soruşturmaya cevap verir:

"Hisar dergisi bir soruşturma düzenlemiştir. Sorulan şu: Toplumsal gerçekçiliğin mahiyeti, Yeni Türk Sanatındaki Yeri, Fayda ve Zararları Nelerdir? Peyami Safa, Hançerlioğlu, Baki Süha, Behçet Kemal vs. türlü diller döküyorlar. Derginin istediği Toplumsal Gerçekçiliğin alınına bir "Made in URSS" damgası basmak. Soruşturmaya katılanlar ellerinden geleni ardına koymamışlar."151

Sosyal gerçekçilik'i belli bir zemine oturtmak için Attilâ İlhan Türk edebiyatının durumunu değerlendirebilir. Ona göre edebiyatımız İkinci Cihan Harbi ertesinde eski-yeni bölünmesini devam ettirmektedir:

149."P.Safa'nın Cevabı", Hisar, Ağustos 1954, S.52, s.18.

150."M.Kaplan'ın Cevabı", Hisar, Aralık 1954, S.56, s.6.

151. A.İlhan, Gerçekçilik Savaşı, s.126-129.
"Abbas Diyor ki", Son Mavi, Nisan 1955, S.28, s.1.

"Yeniler Batıda anlaşıldığı manâda bir edebiyat yapmak istiyorlardı. Eskiler ise gelenekçi bir sanat taraflısı idiler. Yeniler kendi aralarında bölünmüşlerdi. Kimisi işin alayında görünüyor, şiirle espriyi karıştırıyor, tuhaflıklar sürrealist oyunları "yeni sanat" diye ortaya sürüyordu. (Bobstiller, yani O.Veli, O.Rifat, M.Cevdet vs.) Kimisi 'Aktif Realizm' taraflısıydı, sanatın işçi sınıfı adına siyasî bir realizm yapması hususunda ısrar ediyordu. (H.İ.Dinamo, R.İlgaz, A.Kadir, Ö.F.Toprak, A.Kıncioğlu vs.) Kimisi dar bir formalizm'le bir çocuk realizmi arasında titreyiyor, şuuraltının yanısıra eşya metafiziğine yahut içe kapanıklığın krizlerine uzanıyordu (Belli bir sıfatı olmayanlar: F.Hüsnü, C.Sıtkı, C.Külebi, B.Necatigil vs.)"

Ona göre yeni Türk edebiyatının öncülerinin ortak özelliği hepsinin prensip itibariyle batılı olmak istemeleridir. Fakat, batılı olmanın ne demek olduğunu düşünmediklerinden, umumî temayül "kozmpolit" taklit temayülü halini alıverir. Öncülerin başarısı, "alaturka" Osmanlı sanatını devirmiş olmalarıdır. Kusurları ise "millî manâda, orijinal bir şahsî terkibe ve terkiplere varamayışlarıdır".

A.İlhan "eskiler"i de ihmâl etmez. Onları da şu şekilde tasnif eder:

"Bunların arasında eski Osmanlı geleneği ile 19.yüzyıl batı kafasını bağdaştırmak isteyen Servet-i Fünun, Fecr-i Âti kafası da var; doğrudan doğruya Doğu-İslâm geleneklerine bağlı kalmak isteyen Müslüman kafası da var, hatta Orhun kitabelerine dayanan Turancı kafası da. Bunların bütünü batılı-yeni sanat karşısında ilk meydan savaşını yitirmişlerdi..."¹⁵²

Harp ertesinde eskilerin de yeni temsilcileri yetişmiştir. A.İlhan'a göre bunların ortak vasıfları

¹⁵². "Sosyal Realizmin Münasebetleri Yahut Başlangıç", Mavi, S.21,s.1.

"Avrupa düşüncesini, modern manasıyla batı estetiğini reddetmeleri, chauvin, tek yönlü ve aşırı gelenekçi bir "millî sanat" fikrine saplanmalarıdır."¹⁵³

Ona göre netice itibariyle, millî ve orijinal Türk sanatının, Türk edebiyatının bu taraftan da gelmesine ihtimal yoktur.

Sosyal realizm işte burada görülüyor. Bir kaleme de eski-yeni ne varsa hepsini sildikten sonra kendi iddiasını ortaya koyuyor. Bir çok defa tekrarlanan tezini A.İlhan şu şekilde belirler:

"Toplumsal ve gerçekçi bir Türk sanatı demek, ulusal ve ulusçu, aydınlık, batılı ve Türk bir sanat demektir."¹⁵⁴ Bu anlayış, Doğu-Batı arasında bir "bileşimi" öngörür. "Ulusal köklerinden ayrıldıkları, batıyı öykünmeye yöneldikleri için "öncüler"le çeliştiği gibi, sadece ulusal çerçeveye içerisinde donmuş kalmak isteyen "gelenekçiler"le de çekişir."¹⁵⁵

Öncülerin önemli bir kısmı "ulusal köklerini unutmakla, kozmopolitlikle, öyküntüçülükle" suçlandığı halde, amaçta birleştiklerini söylemekten geri durmaz İlhan. Çünkü, onlar da "batılı yöntemleriyle ve bilim düşüncesine dayanan bir sanat kurmak" amacıyla idiler.

Gerek Garipçiler'e gerekse öncülere ve aynı zamanda gelenekçilere karşı bu tavır alış, Maviciler'i de harekete geçirir. "Hesaplaşma" başlığı altında öncülere savaş açarlar:

"İkinci Dünya Savaşı ertesi nesli diyebi-

153, a.y.

154. A.İlhan, "Toplumsal Gerçekçiliğin Yeri", Yeni Ufuklar, Mayıs 1954, S.8, s.24.

155. a.y.

leceğimiz yeni sanatçı nesli edebiyatımızda, edebiyatımızın gelişmesinde üzerine düşen tarihi ve sosyal görevi başarmağa azmetmiş görünmektedir. Gazetelerde dergilerde bunun çeşitli belirtileri farkediliyor. Bugün için hepimizin ödevi şimdiye kadar tartışmasız çekişmesiz kurulmuş değerler sisteminin bütününe toptan ve bu sistemi teşkil eden değerleri ayrı ayrı eleştirmeci gözüyle görmeğe çalışmak, tartışmasını yapmak, gerçekçiliğini yahut sahteliğini araştırmaktır."156

Onlara göre öncüler, yirmi yıl birbirlerini övmüşler, yirmi yıl boyunca umumî seviyeleri ortalama-yı aşmayan eserler vermişler ve yeni Türk edebiyatının temellerini hazırlamak şansını yitirmişlerdir.

Bu "hesaplaşma" Mavi'de 5-6 sayı devam eder. Bir taraftan da A.İlhan'ın "Sosyal Realizm"le ilgili yazıları çevresinde oluşan tepkiler yoğunlaşır. P. Safa Milliyet'te işin iç yüzünü ortaya koyan bir yazı kaleme alır. Safa, yazısında "sosyal realizm"in Moskova'nın sanat görüşü olduğunu ileri sürerek meseleye şu şekilde yanaşır:

"Solcu dergilerde, bazı gazetelerin makalelerinde ve sanat sahifelerinde uzun zamandan beri, sistemli bir sosyal realizm(gerçekçilik) propagandası vardır. Nedir bu sosyal gerçekçilik?

Bu, Moskova'nın resmi sanat görüşüdür. Yabancı memleketlerin sanat ve gençlik çevrelerine sokulmağa çalışan bu bozguncu nazariyeye göre, sanatkar içinde yaşadığı cemiyetin davalarından başka hiç bir mevzua el atamaz. Bu davaların başında da köylünün ve işçinin sefaleti vardır. Sovyetlerin son muharrirler kongresinde yine bu sosyal gerçekçilik üzerinde konuşulmuştur. 4 Nisan 1955 gününün akşamı saat 20.20'de Budepeşte Radyosunda konuşan mahud şair, bu kongrede bulunmuş. Diyor ki; "Sovyet yazarlarının konuşmaları yalnız Sovyet edebiyatına değil

bütün dünya edebiyatına yol göstermektedir."

Sovyetlerin yeni felsefe lüğatinde de sosyal gerçekçilik tarif ve izah edilirken şöyle deniliyor: "Sosyal gerçekçilik sovyet edebiyat ve sanatının esasını teşkil eder. Sanatkâra cemiyetin değişmesinde baş rolü oynayan ihtilâlcî proleterya sınıfını tanımasını temin eder. Sosyal gerçekçilik (sanat sanat içindir) prensibini reddeder."157

Peyami Safa bizde bir çok dergilerin ve günlük gazetelerdeki sanat sayfalarının sütunlarını dolduran ve yıllardan beri sistemli bir tarzda yaygarası koparılan bu sosyal gerçekçiliği bir "Moskof Propagandası" olarak görür."158

Sosyal realizm Nurullah Ataç'ın da tenkidine uğrar. Önce Hisar'ın açtığı ankete "Bilmiyorum" diye tek kelimeyle cevap veren Ataç, daha sonra "Dünya" gazetesinde ve Son Havadis'te yazdığı yazılarda mesele üzerinde durur. Dünya gazetesinin sanat yaprağında şunları söyler:

"...bu da yeni bir şey değil, bu sanat erini özgür bırakmak istemeyen bütün toplumlarda öteden beri görülmüştür. Hani bugün güdümlü sanat diyorlar, toplumcu gerçekçilik de onun başka adı... Ama bilirim çığır- lar adlarından anlaşılmaz... Kısacası ben sosyal realizm sözünün ne demek olduğunu anlayamadım: Bay A. İlhan'ın yazılarından da anlamadım, tilciklerin anlamından da çıkaramadım...düşündüm, düşündüm başka bir çığır geldi usuma. O da yeniymiş, daha çok demir perde arkası ülkelerinde ortaya çıkmış, oralarda gelişiormuş. Ürünlerini pek görmedim, bir takım Fransızca dergilerde sözü ediliyor da onlardan biraz öğrendim. Ona réealisme socialiste diyorlar."159

157. P.Safa, "Sosyal Gerçekçilik", Milliyet, 18 Mayıs 1955.

158. A. İlhan bu hükmü "Açık bir haksızlıktı bu!" diye değerlendirir. (Varlık, S.679, s.5.)

159. N. Ataç, "Toplumcu Gerçekçilik", Dünya, 3 Kasım 1955.

Böylece,Ataç da,"toplumsal gerçekçilik"in aslında "demirperde" markalı Réalisme Socialiste'ten başka bir şey olmadığını açıklamış olur.¹⁶⁰

Ataç Son Havadis'te meseleyi tekrar ele alır. Bunda Dünya gazetesinde yazdıklarına, Fethi Naci'nin Kaynak'ta "Ya toplumu yönetenlerle sanat erinin görüşü birse? O zaman da sanat erinin özgürlüğünü yitirmiş olduğunu mu ileri süreceğiz?" şeklinde bir ifadeyle karşılık vermesinin de rolü olmuştur. Ataç ise cevaben şunları söyler:

"...Hayır, ben o yazımda böyle bir şey demedim, hiç bir zaman demedim öyle bir şey. Her sanat erinin bir dünya görüşü olabilir, bu dünya görüşünün toplumu yönetenlerin görüşüne uyduğu da olabilir. Ben toplumcu gerçekçilik'e bir sanat çağırısı olarak takıldım.. Toplumcu bir sanat eri, toplumculuk öğretisini benimseyen bir sanat eri, ister istemez, çevresini, bütün dünyayı o öğretiyi arkasından görür, bırakın, yazsın dilediğini. Ama toplumcu olmayan, toplumculuk öğretisini benim-

-
160. A.İlhan ise,Ataç'ı "jurnalcilik" ile suçlar. Ardından da öteden beri söylediklerini tekrarlayarak tezini savunmaya devam eder:"Toplumsal gerçekçilik üstüne yazanlar, A.İlhan'ın eleştirilerine karşı çıkanlar acaba neden böyle utandırıcı bir yol tutuyorlar" dedikten sonra,onları ispata davet eder. Ona göre toplumsal gerçekçiliğin birinci iddiası şudur: Kozmopolit ve öyküntücü kalmış olan -surrealiste, etkin realiste'i, biçimcisi yüzeyden gerçekçisi ve her şeyi ile birlikte yeni Türk sanatı, ulusal ve batılı bir bileşim yapamamıştır. Öncülerin büyük işi Osmanlı sanatını silip süpürmeleri olmuştur. O kadar. Şimdi ulusal, batılı, aydınlık ve Türk bir sanatın temellerinin konuşulması, tartışılması zamanıdır. Yeni kuşaklar bunu aramalı, öncülerin gerçek mahiyetlerini görebilmelidirler...

Toplumsal gerçekçiliğin birincisini hemen tamamlayan ikinci bir iddiası vardır ki o da şudur: Öncülerin başaramadıkları ulusal ve batılı modern Türk sanatı ancak toplumsal gerçekçi bir yöntemle kurulabilir.(Son Mavi,S.28,s.1.)

semeyen ne bileyim başka bir öğretiyi toplumculuğa karşıt bir öğretiyi benimsemiş olan sanat erine de karışmayın, o da yazsın dilediğini..."¹⁶¹

Ataç'ın Mavicilere çatması ve onları "töresizlikle" itham etmesi¹⁶², diğer yandan A.İlhan'ın sosyal realizmi savunan yazıları etrafında patırtı Maviciler'i tedirgin eder.

Derginin yirmibeşinci sayısında şu açıklamayı okuruz:

"Bazı gazete ve dergilerde Mavi, sosyal realizm organı olarak gösterilmektedir. Dergimizin sosyal realizmle hiç bir ilgisi yoktur. Mavi, bu konuda gerçeği ortaya çıkarmak tartışmalara zemin hazırlayabilmek ümidiyle Attilâ İlhan'ın yazılarına sütunlarında yer vermiştir."¹⁶³

Bunu 26. sayıda "Bir Soruşturma Dolayısıyla" Bekir Çiftçi'nin şu sözleri takip eder:"Kendi hesabıma, sosyal realizm adı verilen mesnetsiz ve boş sanat görüşü ve değerlendirme sistemi ile hiç bir ilgisi yoktur."¹⁶⁴ Bekir Çiftçi "kendi hesabıma" demekle, söylediklerinin kendisine ait olduğunu belirtmek istemişse de, aslında Mavi kollektif bir dergidir. O böyle sözleri kendiliğinden sarfedemez.¹⁶⁵

Aynı nesilden, aynı duyuş ve görüşte insanlar tarafından çıkarılan Mavi, iyi basılan, iyi tertiplenen güleryüzlü bir dergi olarak edebiyat tarihimizdeki yerini almıştır. Mavi'ye mensup bazı kalemler ileride görüleceği gibi İkinci Yeni hareketine kayarak daha çok Dost ve Yeditepe dergilerinde yazarlar.

161. Ataç, Son Havadis, 7 Aralık 1954.

162. Ataç, A.İlhan'ın kendisine "kapkara bir jurnal ile karşı çıkıyor" demesine kızar. Hıncını derginin sahibinden alır: " ..yolda gidiyordum Son Mavi'yi çıkaran delikanlıyı gördüm... Bana selam verdi... Bir şey demeyeyim dedim. Dayanamadım. Sordum niçin bana dergisinde jurnalci dedirttiğini. O göndermişmiş de koymuşmuş. sorumluluk yok... (Günce, Son Havadis, 17.4.1955)

163. A.İlhan, İkinci Yeni Savaşı, İst.1983, s.20.

164. a.y.

165. a.y.

İkinci Yeni:

İkinci Yeni'nin çıkışı 1954'lere rastlar. Bundan önce gördüğümüz hareketlerde olduğu gibi, aynı anda bir işbirliği ile başlamaz. Bir "manifesto" çevresinde toplanmayan şairlerin tek tek arayış ve sezgileriyle orda burda dağınık "uçlar" verir. 1955-56'lı yıllardan sonra benzerlikler dolayısıyla, özellikleri belirtilmeye, kaidelere bağlanmaya başlanır.

Bu hareketin içinde O.Rifat, İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, Tefvik Akdağ Yılmaz Gruda, Kemal Özer, Ercüment Uçarı, Âlim Atay, Seyfettin Başcallar, Özdemir İnce gibi belli başlı şairleri görürüz. Harekete İkinci Yeni adını Muzaffer Erdost koymuştur. Bu adlandırma "yanlış" kabul edilmesine rağmen tutmuştur. Bunda İkinci Yeni'nin bir yönüyle Garip akımına(birinci yeni) tepki olarak doğması ve sık sık tekrar edilmesinin de rolü vardır.

Sahibi ve yazı işleri müdürlüğünü Cemal Süreya'nın yaptığı Papirus dergisi Kasım 1969'daki 41.sayısını İkinci Yeni Antolojisi olarak çıkarır. Bu sayıda Mehmet Doğan "İkinci Yeni Şiir" adlı yazısında bu şiirin doğuşunu, "Garip şiiri"nin zamanla yozlaşmış olmasına bağlar. 1954-55 yılları sanat dergilerinde şiirin zayıfladığını, şiirde yalnız küçük olayların, yalnız alelâde bir dille anlatılmasının akla geldiğini, basitlik ve alelâdeliğin şiirin ölçüsü olduğunu, dergi sayfalarının Garip akımının sıradan kopyaları ile coşkuz, cansız, renksiz ve bütün gücü üç beş mısra içine sıkıştırdığı bir espride olan fıkramsı şiirlerle dolduğunu, şair kişiliklerinin nerdeyse

ortadan silindiğini söyler.¹⁶⁶ Bu durum öyle bir hâl alır ki, imzalar olmasa hangi şiir kimindir tanınmaz. Mehmet Doğan aynı yazısında bunu Garip şiirinin sonu olarak görür ve şöyle der:

"Bir zamanlar şiiri bulutlardan, metafizik uykulardan, küçük adamların arasına, mahallelerin daracık sokaklarına indiren şiir, bir yandan değişen toplumsal koşulları kucaklayamaması yüzünden, diğer yandansa güçsüz taklitçilerinin çabasıyla tükenmiştir artık. Yeni bir şiir onu aşarak, ondan kurtularak, onun yörüngesinden çıkarak kurulacaktır."¹⁶⁷

Attilâ İlhan "İkinci Yeni" çıkışını Demokrat Parti'nin "tahakkümüne" bağlar. Ona göre Amerika ile ilişkiler hükûmetin "serbest ticaret" politikasını terketmesiyle bozulur. İçerde yoğunlaşan ve sertleşen muhalefeti susturmak için devrin başbakanı Menderes önce Meclis, daha sonra da şahıs "tahakkümü"ne kayar. Böylece Türkiye'de "soğuk savaş" bu şartlar altında "katmerleşir".¹⁶⁸ Meseleyi bu şekilde ortaya koyan A.İlhan açıklamalarına şöyle devam eder:

"Gerçekçilik Savaşı, tam o sırada başlatılmıştır. Neden mi, liberallerin siyasal iktidar olarak bürokratları tasfiyesi, bu sonuçların sanata yansımaları demek olan Garipçiler'e karşı, bir hesaplaşma hareketini sürdürmeye elverişli koşulları yarattırır da, ondan! Yaratmıştır ama, 'soğuk' savaş daha işin başında, bu karşı çıkışın toplumcu bir zeminde, diyalektik bir yöntemle başarıya ulaşmasını desteklemektedir. Mavi'nin sosyal gerçekçilik hareketinin uğradığı inanılmaz suçlamalar, bunun kanıtları sayılamaz mı? Demek ki, hesaplaşma hareketi İnönü Cumhuriyetinin estetik temsilcilerini sarsmış,

166. M.Doğan, "İkinci Yeni Şiir", Papirus, Kasım 1969,

S.41, s.6.

167. a.y.

168. A.İlhan, İkinci Yeni Savaşı, s.9.

fakat, soğuk savaşın katmerli baskısı 'sosyal gerçekçilik'in gelişmesini engellemiştir. Orada bir boşluk doğmuyor mu? İkinci Yeni sirki, işte bu boşluğu dolduruyor. Üstelik soğuk savaşın şart koştuğu bütün olumsuz nitelikleri taşıyarak: İçlem (cəntenu, muh-teva) en ürkütücü şey mi sayılmaktadır, İkinci Yeni anlamı gerekli görmez, 'rastlansallıkla' yetinir; dahası, sanatı toplumsal işlevinden çekip alır, getirip kelimeye dayandırır. Soyutluk biçimçiliğin anasıdır ya, imgeyi yüklenmek zorunda olduğu toplumsal/bireysel içlemden soyutlar, boşa, çalıştırmazlar. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, bir de toplumsal gerçekçiliğe karşı açık tavır takındılar mı, soğuk savaş onları desteklemeyecek de, kimleri destekleyecek: 'resmî' edebiyat tahtından İnönü diktasının 'Birinci Yeni'si (Garip) inmiş, yerine Menderes diktasının 'İkinci Yeni'si kurulmuştur."169

Mehmet Doğan ise, bu meseleye A. İlhan gibi tek yönlü bakıp, İkinci Yeni'nin ortaya çıkışını tamamen siyasî bir sebebe bağlamaz. Gerçi o da, 1950'de iktidara gelen DP idaresinin "eğlendirici ve zararsız(!) olanın dışında, bütün sanatların karşısına en sert baskı araçları, en amansız usûllerle dikildiğini, sanat dergilerini kapattığını, sanatçıları izlediğini" ileri sürer. Sanatçıların işsiz-güçsüz bırakılıp tutuklamalarla, korkutmalarla susmaya zorlandığını iddia eder. Misal olarak da, Anday'ın, Eloğlu'nun, Berk'in, Damar'ın, Kurdakul'un, Ilgaz'ın şiirlerinden dolayı kovuşturmaya uğradığını, kitaplarının toplatıldığını, kimisinin işkence görüp hapslere atıldığını söyler. Bütün bunlara rağmen, İkinci Yeni'nin çıkışını, yalnızca bu 'toplumsal ortam koşullarına' bağlamanın yanlış olacağını da belirtmekten geri durmayarak bu hususta şunları söyler:

"Şair kahraman yetiştirecek bir ortam değildir yaşanan günler. Ama bu baskı koşulları altında şairlerin sustuğunu söyleyip İkinci Yeni şiirin ortaya çıkışını yalnızca bu toplumsal ortam koşullarına bağlamak, buradan çıkarak bir takım yargılara gitmek yanıltıcı olur, mekanik bir değerlendirme olur. Örneğin, İkinci Yeni şiiri baskı karşısında susuşun, kaçışın şiiri diye tanımlamaya götürür bizi ki, bunun bugün ne derece büyük bir yanlış olduğu anlaşılmıştır."170

1954-55'lerde şiirin belirli bir şekilde zayıfladığı görülür. Orhan Veli'nin daha 1949'da genç şairlerin dikkatini çektiği tehlike su yüzüne çıkar. Şiir deyince "yalnız küçük olayların, yalnız alelâde bir dille anlatılması" akla gelir. Artık iyiden iyiye "basitlik, alelâdelik" şiirin ölçüsü olmuştur. Böyle bir ortamda şiire susayan, şiiri arayan, diğer bir ifadeyle "şiirsizliğe" tepki gösteren bazı şairlerin arayışları görülür ki, İkinci Yeni denilen hareketin çıkışında bunun oldukça büyük bir payı vardır.

Nitekim, bir soruşturmaya verdiği cevapta İlhan Berk bunu açıkça belirtir:

"İkinci Yeni'yi Orhan Veli, O.Rifat, M.Cevdet şiirine bir karşı çıkış olarak anlıyorum. Ama yalnız o şiire karşı çıkış da değil İkinci Yeni. Benim içinden geldiğim, oradan beslenip büyüdüğüm o günkü toplumcu şiire de karşı bir şiir."171

İkinci Yeni hareketinin gerek "Garip" şiirine gerekse "toplumcu" şiire karşı olması, her şeyden önce bu iki tür şiirin tekdüzeliğidir. Daha önce de be-

170. Mehmet Doğan, "İkinci Yeni Şiir", Papirus, s.5-6.

171. "Soruşturma", Türk Dili, Haziran 1977, s.309, s.526.

lirttiğimiz gibi, Birinci Yeni şiir, şiirin ilkelere daraltmıştı, şiiri de tek yanlı kılmıştı. Sokağa inmişti ama, sokakla yetinmişti. Toplumcu şiirse tıkanmıştı. Ayrıca sanatı ve sanatçıyı güdümlü kılarak, "bir ağızdanlığın" çukuruna düşmüştü. İkinci Yeni işte bu tıkanıklığın, tekdüzeliğin önünü açmak, şiiri kendi iklimine çekmek için çıktı.

Edip Cansever de İkinci Yeni çıkışını "Garip"e bir tepki olarak değerlendirir:

"...1955'lerden sonra şiirimizde yaygın bir yenileşme dönemi başladı. İşte ben bu parlamayı, bu açılımı bir takım şairlerin bir araya gelerek, eğilim, yönelim ve amaçlarını saptayarak belli temel ilkelerden ve belli bir dünya görüşünden hareket ederek, kısaca bir ön antlaşma düzeyinde başlatmadıklarını iyi biliyorum.... dıştan bakılan yalınlaştırılmış, hatta basite indirgetilmiş "küçük insan"dan "insan"a, insanın karmaşık yapısına, onun aynı zamanda toplumun bir birimi olmasına karşın bireyliğine de ağırlık verme girişimidir benim genel anlayışım."172

M.Çınarlı da aynı görüşü paylaşır. O da O.Veli grubunun peşine takılanların 1950'lerde eski şiire ait estetik kuralların topunu reddetmekle, bu kurallara büsbütün aykırı davranmakla meseleyi çözdüklerini, yeni bir şiir tarzına ulaştıklarını sandıklarını dile getirir. Ona göre bu eğilimde olanlar, şiirin konusunu da alışılan şeylerin dışında seçmeye,

172. a.y.s.527; Ayrıca Yeditepe'nin düzenlediği ankete verdiği cevapta şöyle der: "Öyleyse İkinci Yeni diye adlandırdığımız şairler nasıl bir yenilik getirmişlerdir? Hangi koşullar içinde ne gibi bir varlık göstermişlerdir? Yoksa bu oluş O.Veli, M.Cevdet, O.Rifat şiirine daha doğrusu o günün şiir ölçülerine karşı bir tepki midir? Ya da çevresel toplumsal etkilerin bir sonucu olarak mı ortaya çıkmıştır? Ayrıca şunu da düşünebiliriz: Hepimizin bir bakıma kabul ettiği batı etkisindeki Türk şiiri kaynaklarını mı değiştirmiştir acaba? Denilebilir ki şiirimizin yenileşme alanında bütün bu saydığımız etkenlerin az çok payı olmuştur." (Şubat 1960, S.17, s.9)

yüksekten, alelâdeye, bayağıya doğru sürüklemeye çaba harcarlar. Aşk "Mehlika Sultan"dan "vesikalı yâr"e kadar indirilirken, çevre ve dekor da "mehtâb"dan, "yıldızlar"dan "çukuru dolmuş apdesane"ye kadar düşürülür. "Süleyman Efendi'nin nasırı" ile başlayan basitlik merakı, insanları kol, bacak, mide, barsaktan ibaret ilkel yaratıklar halinde gören bir şair sınıfını edebiyatımıza musallat eder.¹⁷³

Ellili yılların şiir ortamını bu şekilde değerlendiren Çınarlı, İkinci Yeni şiirinin çıkışında böyle bir gidişin payı olduğu düşüncesindedir:

"Bugün nasıl bir açıklama, ne türlü bir yorum yapılırsa yapılsın, 1955'ten sonra bazı genç şairlerimizi "soyut"a, "anlamsız"a doğru iten, benim kanaatime göre, realizm adına ortaya sürülen basitlik ve iğrençliğin toplumda yarattığı usanç ve tiksintidir."¹⁷⁴

1956 yılına kadar genellikle Yeditepe dergisi çevresinde gelişen İkinci Yeni'yi besleyen iç ve dış kaynaklar vardır. İç kaynakların başında Ahmet Haşim'in şiiri ile öteden beri Garip akımına muhalif bir yolda yürüyen Fazıl Hüsni'nün gittikçe mücerrete kaçan, çağrışımlarla beslenen, olaydan düşünceden çok "imge"ye yer veren ve güç anlaşılan şiirinin İkinci Yeni'yi beslediği söylenebilir.¹⁷⁵ Ayrıca şiirini Garip yörüngesinden çıkarmaya, kendi üzerine sarıla sarıla kendi şiirini kurmaya çalışan Behçet Necatigil'i de unutmamak icap eder. "Eski Toprak(1956) yayınlanmıştır. Necatigil, Süreya'yı haber verir gibidir."¹⁷⁶

173. M.Çınarlı, "İsin İç Yüzü", Hisar, Aralık 1968, S.60, s.3-4.

174. a.y.

175. A.Bezirci, İkinci Yeni Olavı, İst.1986, s.45.

176. M.Doğan, "İkinci Yeni Şiir", Papirus, Kasım 1969, S.41, s.7.

Haşim'in 1928'de Piyale'ye önsöz olarak kaleme aldığı "Şiir Hakkında Bâzı Mülâhazalar" adını taşıyan yazısında ileri sürdüğü "Şiirde konunun, hikâyenin, anlamın, mühimsenmemesi..fikrin yerine hayalin, aklın yerine hissin konulması...Nesir ve konuşma dilinden uzaklaşma...mühimiyet..." gibi görüşlerinin İkinci Yeni'nin bazı özellikleriyle çakıştığı ortadadır. Nitekim İlhan Berk, "kapalı şiir" in öncüsü saydığı Ahmet Haşim'den saygıyla bahseder. Ona yakınlık duyar, eserlerinden parçalar aktarır. İkinci Yeni'yle onun arasında ortaklıklar bulur. "Akraba Şairler" başlıklı yazısında şöyle der:

"Ahmet Haşim'in bugünkü şiirimize etkisine gelince, İkinci Yeni dediğimiz, kapalı dediğimiz şiirin kozasını o kurmuştur. Üstelik bununla da bitmemiştir. Ahmet Haşim'in şiiri Dağlarca'da da sürmüştür derim ben."¹⁷⁷

İkinci Yeni "iç kaynak"lardan ziyade dış kaynaklarca beslenmiş bir şiir hareketidir. "Batı taklidi şiir" olarak da tenkit edilmelerine sebebiyet veren bu kaynağı İlhan Berk, bir ankete verdiği cevapta şu şekilde belirtir: "Şiir sanatı kuruluşundan bu yana iki büyük yol üzerinde gitti; biri usa bağlı şiir; Sophokles'ten Valery'ye değin olan; ikincisi: Rimbeaud'an Dylan Thomas'a değin olan us dışı, yeni yol. Çağımız bu yeni yola başlanmışa benziyor."¹⁷⁸

Bu konuda O.Rifat hiç sınır tanımaz. Batı şiirini olduğu gibi taklit etmeden söz eder:

"Son zamanlarda sanatımızın bir yaratma çağına girdiği söylenir boş söz. Daha batı sanatını doğru-dürüst anlamış değiliz. Bençe taklit yoluyla batı sanatçılarına erişer-

177. İ.Berk, "Akraba Şairler", Milliyet Sanat, 15 Aralık 1982.

178. Yeditepe, "İkinci Yeni ve Eleştirmeciler", Şubat 1960, S.17, s.8.

lim, bize şimdilik yeter. Bu arada yaratıcı taklitçiler çıkarsa onlara ne mutlu."179

İkinci Yeniciler'in adlarını andıkları şairlerden çoğunun simbolistler, saf şiiirciler, gerçeküstücüler ve dadacılardan oluştukları görülür. Demek ki, onların getirdiği söylenen yeniliklerden çoğu, daha önce Batıda denenmiş ve mükemmel eserlerini vermiştir.

Chagall, Klee, Miro, Picasso gibi soyut resim ustalarından; J.P.Sartre, A.Camus, S.Beckett, E. Ionesco, F.Kafka gibi yazarlardan beslenen İkinci Yeni hareketi kendini tanıtan bazı hususiyetler taşır. Bu hususiyetleri şöyle sıralayabiliriz:

"İmgeye kapıları yeniden sonuna kadar açmak. Edebî sanatlara özgürlük tanımak. Basitlik, alelâdelik ve sadelikten ayrılmak. Konuşma diline, ortak dile sırt çevirmek. Halkın hayatından ve kültüründen uzaklaşmak. Folklorü şiire düşman bellemek. Şehirli küçük adam'a, tip çizmeye boş vermek. Nükte, şaşırtma ve tekerlemeden kaçmak. Şiiri ustan ve anlamdan kaydırmak. Duyguya ve çağrışıma yaslanmak. Konuyu, hikâyeyi ve olayı atmak. Fakir ekseriyete değil, aydın azınlığa seslenmek vb."180

Bütün şiir hareketleri dikkat ve çabalarını özellikle yeni bir şiir dili oluşturmak noktasında toplamışlardır. Bu durum İkinci Yeni hareketinde daha belirginleşir. Şiir için dilin imkânlarını araştırma ve kullanma bakımından müsbet sonuçlara ulaştıkları söylenebilir. Bu bakımdan, İkinci Yeni şiirinin en belirgin özelliği olarak "dil" üzerinde durmak icap eder. "Bu dil, şiirde orta sınıfın duygu, düşün-

179. A.Bezirci, İkinci Yeni Olayı, s.48.

180. a.g.e., s.12.

ce ve heyecanlarını esas alan ve bunun için günlük konuşma diline yaslanan Garip şiirinin diline bir tepki olduğu gibi, kendi döneminin yaygın şiir dilinden de ayrı bir yapıdadır. Bu yapının temelini hem konuşma, hem de yazı dilinden uzaklaşmak ve dili altüst eden ölçülere vardırılan değişimleriyle başlıbaşına bir şiir dili kurmaya yönelmek oluşturur."¹⁸¹ Böylece, İkinci Yeni bir yönüyle "bir dil hareketi olarak" ortaya çıkmıştır denilebilir. Bunu kendileri de dile getirir. Nitekim, Turgut Uyar, şiirin konuya yaslatılmasından yakınır ve şiirde "dil"in önemini bir yazısında şöyle dile getirir:

"Hecenin de, ondan sonrakilerin de en iyi örneklerine bakınız. Şiir, gizli veya açık bir konuya sırtını vermektedir...Şiirin konudan, "şairane" durumlardan başka bir şey olmadığı sanılması, bilinmesi zorluyordu. Dilin şiirde ayrıca bir imkânlar gömüsü hatıta şiirin sadece bir dil meselesi olduğu akla bile gelmiyordu galiba. Bilinmiyordu bile."¹⁸²

Denilebilir ki İkinci Yeni şiiri -büyük bir yarıyla- dille oynama işinden filizlenmiştir. Eliot'un dediği gibi, "şiir dilden koparılamaz."

Her aşrılığın sonunda görülen olumsuzluk bu meselede de ortaya çıkar. Dilde değiştirmelere (déeformation) fazla iltifat sonucu soyut bir dile ulaşılır. Türkçenin yapısının zorlandığı görülür, grameri altüst edilir. Sözdizimi bozulur. Öznesi olmayan, anlamı tamamlanmayan cümleler kurulur. Böyle bir yolu ısrarla seçmelerini İlhan Berk bir yazısında şöyle ifade eder:

181. Ramazan Kaplan, "Bir Dil Hareketi Olarak İkinci Yeni", Millî Eğitim, Ağustos 1988, S.88, s.19.

182. Turgut Uyar, "Şiirdekiler I", P.P., 1.12.1957.

"Yeni şiir dili belki tilciklerin anlamlarını sarsmaya değin gidecektir. İlk anda Türkçenin bilinen kipleri, tümce, köğük kipleri yerinden oynatılacak. Sonra da Batı dilleriyle, onlara benzete benzete Türkçeyi kuracağız... Bunun için yeni bir şiir dili yaratmada anlam ötesi, us dışı şiirin büyük önemi var bence. Nitekim bugünkü yeni Fransız şiirini, o dili, gerçeküstü anlayış kurmuştur.(...) Anlam dışı, gerçeküstüne benzer bir şiir, şimdi bizim dilimizi kuruyor. Bu anlayışın yeni şiir dilini yaratmakta sıkı sıkı ilgisi var. Us ötesi bir dil oyunudur, anlamadan çok dili sarsmak işi."183.

Bilindiği gibi Garip hareketi "halkın dilini, zevkini bulma"yı amaçlamış, "müreffeh ekalliyete değil, fakir ekseriyete" seslenmeyi istemiştir. İkinci Yeni ise bu tür amaçları "şiir"in görevi olarak kabul etmez. Okuru umursamadığı gibi halkı da umursamaz. Halka seslenmeye, konuşma diline yaslanmaya karşı çıkar. İkinci Yeni'nin öncülerinden Turgut Uyar bu konuda şunları söyler:

"Halka dönüklüğü veya geniş okuyucu kitlelerine seslenmeyi, şiirin değerlendirmesinde tek ölçü olarak bellemenin, şiiri daha çok bir politika içinde düşünmekten, bir çeşit politik unsur saymaktan ileri geldiğini sanıyorum. Bu da bir yanılğı bence.(...) Geniş okuyucu kitlesi dediğimiz, beğenileri ve eğitimi kötü, eksik, şartlandırılmış bir kitledir bana kalırsa."184

İlhan Berk olsun, Ece Ayhan olsun bu konuda daha ileri giderler. Okuru umursamadıklarını söylemek bir yana, bu kitleyi "horlamaya" kadar vardırırlar işi. Sözgelimi Berk şunları söyler:

183. A.Bezirci, İkinci Yeni Olayı, s.15.

184. a.g.e., s.36.

"Okuyucuya gelince, kimdir okuyucu hiç düşündünüz mü? Böyle bir şey yoktur aslında. Niçin mi? Bir koşuk düzyazıdır aradığı çünkü. Bugün bana "Kimin için yazıyorsun?" diye sorarsanız, Robert Graves gibi ben de "Ozanlar için" derim.(...) Okuyucu şiiri sevmezse, beğenmezse bir kenara atar, o kadar. Anlamak, şiir üstüne söz etmek onun hakkı değildir. Çünkü şiirden anlamak hekimlik, mimarlık gibi bir bilgi işidir."185

Ece Ayhan daha da ileri giderek okura saygı duymadığı gibi, onlarla yüzyüze gelmeyi de istemez:

"Ben bütünüyle bunların yaşayışlarına, dünyaya görüşlerine, beğenilerine, seçmelerine, tarih anlayışlarına karşıyım. Okur akbabaydı, akbabadır hâlâ."186

Her ne kadar bu ilkeler İkinci Yeni şiire mensup diğer şairlerde aynı ağırlıkta görülmezse de, bu durum onlara yöneltilen suçlamaların odağını oluşturur. İdeolojik olarak meseleye bakanları bir tarafa bırakırsak, bunda haklılık payı da yok değildir.

Cemal Süreya'nın "İkinci Yeni'nin babası" dediği Muzaffer Erdost ise, halktan uzaklaşmayı kabullenip bir noksanlık olarak gördükten sonra bunu şu şekilde izah eder:

"Kentlerden, olsa olsa kasabalardan gelmiş, köylü yaşamından uzak kalmış, kentleşmenin içine sıkışmış, küçük burjuva alışkanlığını ve yaşantısını sürdüren aydınlar açısından, işçi sınıfının sorununu kavramak mümkün olmadığı gibi, köylünün sorunlarına işçi sınıfı ideolojisi açısından bakmak da mümkün değildi, bunun kültürel ortamı yoktu. Dolayısıyla bir felsefeden, güncel olayları genellemeden geçirebilecek bilimsel bilgiden yoksundu."187

185. a.g.e., s.36.

186. a.y.

187. "İkinci Yeni Üzerine M.Erdost'la Konuşma", Türk Dili, Haziran 1977, S.309, s.530.

Bu noktayı çok önemli gören Erdost, "güncel" olayların ancak bir gazete haberi, bir günlük fıkra, bir dergi yazısı olabileceğini, bu "güncel" olayları "bilimsel sosyalizm" in perspektifinden genele götürmek, genel olarak açıklamanın da mümkün olamayacağını belirterek, bu olaylar, özel olarak da şiirin konusu olamazdı der. Ona göre "genelleme yapamamak" güncel olayların şiir dilinde anlatımını bulamak demektir.¹⁸⁸

İkinci Yeni'ye mensup şairler "dış ve iç gerçekçilik" i şiirimizde daha önce görüldüğü gibi "yalın" haliyle, tabiatta olsun, toplumda olsun hazır kurulu haliyle ve mantığa uygun düşünceler dizisi içinde dile getirmemektedirler. Şiirde verilen "gerçekçilik" dış dünyada kolayca tanınabilen gerçeklik değildir. Tabiattan, toplumdaki, insandan alınan şeylerle yeniden kurulmaktadır. Bu özelliğinden hareketle İkinci Yeni şiirine "Yeni Gerçekçilik" gözüyle de bakanlar vardır. Nitekim bu şiirin temsilcilerinden Sezai Karakoç bu görüştedir:

"Lâleli'den dünyaya doğru giden bir tramvaydayız."

İşte Yeni Şiiri özetleyen bir mısra. Bu artık klâsik şiirin yolculuğuna benzemiyor. Klâsik şair, "azgın bir dâvet"le "nerdeyse toprağın sonu"na gider: "Uçmak, kayıp gitmek, kaçıp dönmek" suretiyle. Orhan Veli akımında ise insan, Lâleli'den çıkar bir yolculuğa ve tramvaya atlar. Ama mutlaka Sirkeci'ye gider. Yeni Gerçekçi akımda ise (çünkü bence yeni akım bir çeşit neo-realist akımdır), Lâleli'den çıkar yolculuğa tramvayla, ama dünyaya gider. (Ben)in en küçük davranışı bile büyük bir haber gibidir. Yaşama vardır ve önemlidir, ama bir haber olarak. Neyin haberi? Bunu şair de bilmez. O.Veli günlük çarpınışların şiiriydi, bu şiir ise yaşamayı, gerçek yaşamayı cevheriyle görmeğe, yakalamağa çalışıyor."¹⁸⁹

188. a.y.

189. S.Karakoç, "Dişimizin Zarı", Pazar Postası, 29 Haziran 1958.

Böyle bir çalışmada şair, bu cevheri, yüzeydeki görünüşlerde ve ilişkilerde değil, daha derinlerdeki daha çapraşık ilişkilerde arayacaktır. Tabii'dir ki, "bu yüzden de kolayca tanınmamakta; tanınması için özümlemesi"¹⁹⁰ gerekmektedir. Artık, okurun şiirin tadına varmadan, şiirle arada bir yakınlık kurmadan, onun içindeki "gerçekliğin" anlaşılması mümkün değildir. Böylece şiir, yitirdiği değeri yeniden kazanmaktadır.

Pazar Postası, Yeditepe, Dost ve Yeni Dergi gibi belli başlı yayın organlarında 1960'ın sonlarına kadar "şiir"i amaç edinen ve edebiyat tarihimize "İkinci Yeni" diye yerleşen bu hareket, dil üzerinde yoğunlaştırdığı çabalarıyla şiir için dilin imkânlarını araştırma ve kullanma bakımından küçümsenmeyecek sonuçlara ulaşırsa da, ölçüsüz bir "öztürkçecilik"e yönelmesi, bazı zorlamalarla dilin "sözdizimi"ni bozması ve de Türkçenin asırlardan beri süregelen dil değerleri ile çağrışım zenginliklerine sırt çevirmesi gibi olumsuzluklara düşer. Ayrıca, anlamı oldukça örtten bir dilin kullanılması, söyleyişte mantığın zorlanması, sembol ve hayallerin son derece şahsî oluşu, hele okuyucunun dikkate alınmaması, onlar hesabına kaydedilecek suçlamalar zincirini oluşturur. Bu suçlamalar "İkinci Yeni'nin yeni bir şiir ve dil zevki kurma yolunda daha geniş alana yayılmasını engellemiştir."¹⁹¹

190. Mehmet Doğan, "İkinci Yeni Şiir", Papirus, S.41, s.7.

191. İkinci Yeni'ye karşı oluş en fazla A.İlhan'ın yazılarında dile gelir. "İkinci Yeni Savaşı" yazarı bu konuda şunları söyler: "...İmgeye yaslanmadan özcü sanat yapmak nasıl biçimciliğin elleri üstünde yürümesiye (Bkz. O.Veli Takımı, Son Mavi) imgeyi toplumsal ya da bireysel özünden ayrı ve bağımsız ele almaya kalkışacak bir sanat tutumu da öylece biçim-

Büyük küçük harf ayırımına önem vermemek, noktalama işaretlerini ya hiç kullanmamak ya da görevleri dışında kullanarak imlâ konusundaki keyfî davranışıyla da dikkati çeken bu hareket, 1960'tan sonra etkisini kaybeder. Harekete mensup şairler, başlangıçtan beri kendilerine yöneltilen suçlamaların özellikle ideolojik kaynaklı- etkisiyle mecralarını değiştirirler. Careyi bu ideolojik çevrelere yaşamakta bulurlar. Bu kayışı M.Çınarlı şöyle dile getirir:

ciliğin önde gidenidir. Çünkü ikisi de estetik bileşimi, belirli bir toplumsal-bireysel işlemin imgelerle deyimlenmesi diye almaz da, o belirli, özden apayrı düşünülmüş dil olanaklarının süslemeci ustalığıyla kullanılması diye alır. Şiir söylemek yerine önerilen şiir yapmak deyiminin altında yatan hınzırlık işte budur.

Kendilerine "İkinci Yeni" adını yakıştıranlar işte bu temel yanlış yapmışlardır. Ben buna "image" mekanizmasını boşa işletmek dedim.(Bkz. Duvar'ın II.bs.önsöz) Bu mekanizmayı doluya işletmekle boşa işletmek arasındaki fark, Mavi hareketi ile İkinci Yeni hareketinin belirleyici farkıdır.(A.İlhan,"Maskeli Beşler",Varlık,15 Eylül 1966,S.678,s.5.)

Her yeni harekete sempatiyle bakan ve sayfalarını açan Varlık, İkinci Yeni kıpırdanışını Muzafer Erdost'tan önce keşfetmesine rağmen pek de sıcak bakmaz. Yaşar Nabi bu konuda şunları yazar:"...Şimdi tam yılını söyleyemeyeceğim ama, galiba 1955 sıralarında Turgut Uyar'la bir tartışmamızı hatırlıyorum. Bana uzun mısralı, anlaşılması son derece güç, uzun bir şiirini getirmişti. Okudum ve bu şiiri basamayacağımı açıkça söyledim. Uyar sevdiğim, tuttuğum bir şairdi. Yeni bir çığır deniyordu..O şiiri yayınlasaydım arkasından başkalarının geleceğini, o şiiri örnek gösterip kendi anlamsız denemelerini yayınlamak isteyebileceklerini biliyordum." dedikten sonra, karşı çıkışını kendisine göre makul sayılabilecek noktalara dayandırır. Şöyle ki:"...Bildiğim bir şey daha vardı. Okurlar yeniliklere karşı kapalıdır. Sert dönüşlerden, keskin virajlardan hoşlanmazlar. Onları alıştırmak gerekir. Varlık geniş

"Zavallı "İkinci Yeniciler" artık iki cami arasında kalmış beynamaz gibiydiler. Aydını, en aydını dahil. okuyucuya kendilerini sevdiremedikleri gibi, "eylemci marksist"leri de kızdırmışlardı. "Soyut"tan, "anlamsız"dan vazgeçip doğru dürüst şiir yazmak güç, hele böyle bir yol tutarak sivrilmek, birbirlerini öve öve balon gibi şişirdikleri şöhretlerini devam ettirmek imkânsızdı. Çareyi Marksist yazarlara yanaşmakta buldular. Önce onlara dergilerinin sayfaları açıldı, sonra kolları, yürekleri...Şiirlerinde, kendilerinin yarattıkları hacivat diliyle yoksulluk, özgürlük, sömürü edebiyatı yapmaya başladılar."192

Görüldüğü gibi 1940'tan başlayarak 1960'lı yılları da içine alan bu zaman diliminde şiirimiz birbirine zıt temayüller göstermiştir. Her yeni hareket yerleşebilmek için kıyasıya bir mücadele içine girmiş, edebî kavgalar kimisi kısa ömürlü, kimisi uzun ömürlü olan dergi sayfalarını doldurmuştur. Bazı dergiler ise tek başına bir edebî eğilimi temsil gücüne ulaşabilmiştir. Yaprak, Hisar, Mavi(daha sonra Son Mavi),Pazar Postası, Yeditepe, Dost, Yeni Dergi, Papirus bunlar içinde ilk akla gelenlerdir.

İşte biz bu çalışmamızda, o günlerin şiir ortamı içinde yeniyi dışta değil, kendi özünde arayan, edebiyatımızın millî rengi, millî havayı kaybetmeden gelişmesini arzulayan ve bu amaçla "Hisar" dergisinin kurucuları arasında yer alan Mehmet Çınarlı'nın eserleri üzerinde duracağız.

192. Çınarlı, "İşin İç Yüzü", Hisar, Aralık 1968, S.60, s.3-4.

sürümünü öğretmenlerin güvenini kazanmış olmasına borçluydu. Bu öğretmenlerin büyük çoğunluğu Anadolu'da görevliydi. Batıdan gelen ve Batı halkının bezginlik ve bunalımından gücünü alan akımlardan hoşlanmazlardı, hele öğrencilerinin "bu şiir neden söz açıyor" diyen sorularına cevap bulamayacakları dergileri okula sokmamakta haklıydılar...(Varlık, 15 Temmuz 1966, S.674, s.3-4.)

I. B Ö L Ü M

MEHMET ÇINARLI'NIN HAYATI, MİZACINA AİT BAZI HUSUSİYETLER VE ESERLERİ

A - H A Y A T I

a) Doğumu, Çocukluğu ve Aile Çevresi:

Mehmet Çınarlı 1925'te Ermenek'te doğmuştur.¹ Şairin "ağaçlar ve sular ülkesi" diye tavsif ettiği bu güzel yer, yalçın kayalar arasında şirin bir Anadolu kasabasıdır. Babası Çanakkale ve Kafkas gazilerinden gezici sağlık memuru Hafız Osman Çınarlı'dır. Şair Çınarlı dedesinin adını taşır. Şöyle ki, bilinen en eski cedleri Hacı Hüseyin Ağa'dır. Onun oğlu Hacı Mahmut Hicaz'dan dönerken İstanbul'da ölür ve oğlu Mehmet'i altı aylıkken öksüz bırakır. Öksüz Mehmet büyüyünce medreseye girip Molla ünvanını alır.

1. Çınarlı'nın doğum günü ve ayı nüfusta kayıtlı değildir. Bu yüzden Anayasa Mahkemesi üyeliğinden emeklilik işlemleri 1 Temmuz 1990'da başlatılmıştır. Çünkü mahkemede teamül bu şekildedir. Bazı yazılarında doğumuyla ilgili ipuçları bulmak mümkündür: "...yalnız, doğum günüm belli olmadığı için, anlatılanlara göre ocak ayında doğduğumu tahmin ediyorum ve her yılbaşında yaşımı bir yıl ileri alıyorum." ("Bir Yıl Daha Geçti", Hisar, Ocak 1972, S.97, s.3.) Doğumunun gün ve ay olarak nüfusa geçirilememesini ise, o yılların anlayışına bağlayarak şunları söyler: "Eskiden bizim oralarda çocuğun doğar doğmaz nüfusa kaydettirilmesi âdet değildi. Okumuşlardan bazıları çocuklarının doğum tarihlerini Mushafların arkasına yazarlardı. Böyle yapmayanlar ve yapamayanlar için çocukların doğum yılları "seferberlikten iki yıl sonra", "koca kıştan üç yıl evvel" veya "kitlik senesinde" gibi herkesin hatırladığı önemli olaylara göre anlatılır, doğum günleri ise "pekmez kaynatımında", "bağbozumunda", "zemheride" gibi mevsimi anlatan sözlerle belirtilirdi." (1987, s. 222)

Dürüst, temiz bir insan olan Mehmet Efendi çiftçilikle uğraşır. O da şairin babası Hafız Osman'ı on yaşında öksüz bırakıp öbür dünyaya göçer.²

Osman Efendi on beş yaşında, kasabanın zenginlerinden birinin kendisine borç verdiği bir altın lira ile okumak için İstanbul'a gider. Burada bir taraftan medrese tahsili görür, Arapça-Farsça öğrenir, bir taraftan da yeni açılan Sağlık Memurları Okulu'na devam eder. Bu okulun ilk mezunlarından olur. Sırasıyla Balkan, Çanakkale Savaşları ve Kafkas cephesinde, sıhhiye küçük zabiti rütbesiyle, sıhhiye bölüğünde görev yapar. Mütarekeden sonra kasabası Ermenek'e dönerek hizmetini halka sunmaya canla-başla devam eder.³ Burada, tanınmış din adamları yetişen bir aileden gelen Emine Hanım'la evlenir. Bu evlilikten biri erkek dördü kız, beş çocukları dünyaya gelir. Çınarlı bu ailenin en büyük çocuğudur.

Çınarlı'nın çocukluğu, "tabii bir kalenin eteklerinde Göksu Irmağı'na doğru inen dik yamaç üzerinde kurulmuş bulunan"⁴ Ermenek'te geçer. O bir taraftan tabiatın sunduğu bütün güzellikleri, bu şirin kasabada, çocuk ruhunun safiyeti içinde tadarken; diğer yandan Hafız Osman Efendi'nin gece-gündüz demeden herkesin yardımına koşan, fakir-fukarayı kucaqlayan sonsuz meslek aşkının yarattığı fedakârlık ve sorumluluk duygusunun canlı misalleriyle karşılaşır.

Bu iki temel duygu onda, bütün hayatı boyunca değişmeyerek, etrafında döndükçe tazelenip kuvvetlenir. Şair zaman zaman yaşanmış bu güzellikler manzumesine dönerek, onları hatırlamanın heyecanını yeniden yaşar. "Bir ıslık; bir "teyin kale"⁵ duyunca

2. Çınarlı, "Rahmetli Babam", HI, s.57.

3. a.g.e., s.58.

4. Çınarlı, "Aşağı Mektep, Yukarı Mektep", SY, s.20.

5. Ermenek bağlarında sincabı yuvaya sokmak için böyle bağrılır.

toplanıveren, kabak yaprağından, ceviz dalından bo-
rular yapan, düdüklemlerle eğlenen arkadaşlar arasında
doya doya yaşanan bu tatlı Ermenek çocukluğu unutul-
cak gibi değildir. Nitekim şair, yıllar sonra o gün-
lere olan hasretini şu şekilde dile getirir:

"Şimdi, çocukluk hayallerimin cennetten
bir köşe yaptığı bağdayım. Diktiğim fidanlar
ağaç olmuş, aşıladığım dallar büyüyüp meyve
vermiş. Fidani dikerken, aşığı yaparken duy-
duğum heyecan, o yorgunlukların, zahmetlerin
verdiği zevk, şimdi meyvelerini koparıp yer-
ken aldığım taddan kat kat fazlaydı. Dallarını
birbirine karışmış cevizlerin birinden diğere-
rine yine sincaplar atlıyor. Şimdi seslerin-
den rahatsız olduğum bu hayvanları ele geçir-
mek için bir zamanlar en yüksek, en dik ağaç-
lara tırmanır, düşüp parçalanmayı göze alır-
dım."6

Dallarından türlü oyuncaklar yaptığı koca dut,
unutulacak gibi değildir. İçinde mevsimler boyu koş-
makla, oynamakla doyamadığı bağ, çocukluk günlerinin
cennetidir. Bu tabiatla içiçe oluş, ilerde Çınarlı'-
nın şiirlerini dokuyan tabii bir dekor olacaktır.
"Yaşanmışlık" bütün güzelliğiyle şiirleşecektir:

Asmalar altında doğdum,ceviz dalında büyüdüm;
Tekerlek izi görmemiş dağ yollarında yürüdüm.
Sincaplar cebimde uyur,kuşlar omuzuma konardı;
Uçsuz bucaksız bağlarda soğuk sular çağıldardı.⁷

Bir karınca yuvasının başında hayale dalarak,
sekiye serilmiş yatakta uyuyarak, Yassıkaya'dan meh-
tabı seyrederek, bağ evinin tahtasına çocuk resmi çi-

6. Çınarlı, "Sılaya Dönüş", Hisar, Ekim 1953, S.42, s.17.

7. Çınarlı, "Asmalar Altında Doğdum", BYDK, Ank.1974,
s.7.

zerek renklenen Ermenek çocukluğu, kendi çevresinde hizmeti ve bilgisiyle temayüz eden ve halk tarafından çok sevilen müşfik bir babanın alâkasıyla beslenir. Akrabaları ve bazı yakın dostları arasında "Hafız", "Hafız Ağa" veya "Hafız Emmi" diye çağrılan babası, Kur'an'ı ezbere bilir ve Cumada, bayramda, cenazede Kur'an okurken sesinin güzelliğiyle de dik-kati çekerdi. Sağlık memuru olduğu halde, halk arasında "Doktor Osman" diye çağrılırdı. Bunda senelerce doktorsuz kalan Ermenek'te ve köylerinde doktorun yapacağı her işi onun yapmasının rolü olduğu gibi, cephelerde gördüğü büyük tecrübe ve Arapça-Farsça bildiği için kolayca sökebildiği tıp kitaplarından edinilmiş bilgilerle, çok defa bir doktor gibi teşhis koyup tedavi yapabilmiş olmasının da payı vardır.⁸ Musikiye de meraklı olan Hafız Osman Efendi, "eski bir gramafonda durmadan çaldığı Tanburî Cemil Bey'in Beyatî Peşrevi ile Neyzen Tefvik'in Bestenigâr, Keremânî Memduh'un Rast taksimlerini bir taraftan küçük Mehmet'in ruhuna ve kulağına serperken, diğer yandan da onu atına bindirerek çocuk ruhunu okşardı."⁹ Ayrıca bulunduğu savaşlarda, Türk askerinin gösterdiği kahramanlık tablolarını naklederek, küçük Mehmet'inin muhayyilesinin Türk tarihinin şan ve şeref levhalarıyla dolup taşmasına sebebiyet verir, böylece, vatan ve millet sevgisinin ilk tohumlarını da atmış olurdu.

Babasına halk tarafından verilen "doktor" ünvanı, ona da arkadaşlarınca uygun görülür. "Dokdur Osman'ın oğlu" derler, hattâ kısaca "dokdur" diye çağırırlar.¹⁰

8. Çınarlı, "Rahmetli Babam", HI, s.64.

9. a.g.e., s.67-68.

10. Ermenek şivesinde "doktor" kelimesi "dokdur" olarak telaffuz edilir.(şairin notu)

Bütün bunlar doya doya yaşanmış bir çocukluk döneminin işaretleridir. İleride sunilikten uzak, tamamen görülmüş ve yaşanmış tabiat şiirlerinin kaynağını teşkil ederler. Nitekim, bu gerçek şairimizin bir şiirinde dile gelir:

.....
Bağlarda, bahçelerde geçen tatlı günlerin
Gönlümde kalmış izleri, silmek kolay değil.¹¹

b) İlk Öğrenim Hayatı:

Çınarlı ilk öğrenimine 1932 yılında Ermenek Merkez İlkokulu'nda başlamıştır.¹² Cumhuriyetimizin onuncu yılını, ilkokulun ikinci sınıfında, bir daha unutamayacağı bir coşkunluk içinde geçirmiştir. O günü, yıllar sonra, bize şöyle nakleder:

"Cumhuriyetimizin onuncu yılında, ilkokulun ikinci sınıfına yeni başlamış bir öğrenci idim. B u l u n d u ğ u m u f a ç ı k A n a d o l u kasabasının, bir daha eşini görmediğimiz, son derece coşkun ve sevinçli bir bayram geçirdiğini hatırlıyorum. Gece, ardı arkası kesilmeden atılan havaî fişeklerin parıltısı, kırk yıldır gözlerimden gitmedi. Kadın ve çocuklar bir akrabanın bayram yerine bakan evinde toplanıp pencerelere üst üste yığılarak şenlikleri hayret ve hayranlıkla seyretmiştik."¹³

11. Çınarlı, "Kolay Değil, BYDK, s.67.

12. Çınarlı "Aşağı Mektep-Yukarı Mektep" (Hisar, Nisan 1973) adlı yazısında o günleri şöyle anlatır: "...kasabamızda iki ilkokul vardı. Kale'ye yakın olanına "Yukarı Mektep", çarşıya yakın olanına "Aşağı Mektep" denirdi. Aşağı mektepli çocuklarla Yukarı mektepli çocuklar ne zaman karşılaşsalar birbirlerine küfrederler, taşlarla, sopalarla kavgaya tutuşurlardı." Tabii burada amaç kendi okulunun öteki okuldan üstün olduğunu -taşla sopayla da olsa- ispat etmektir. Yoksa, birbirlerine karşı şahsî bir kinleri yoktu.

13. Çınarlı, "Ellinci Yıl da Geçti", Hisar, S.120, s.4.

Bu yıllarda, hazırlıklarına daha şubatta, martta başlanan 5 Mayıs Bahar Bayramları, hocaların kendi aralarında tartışma sonucu aldıkları kararlar bazı yıl "Koru"da, bazı yıl da "Kozoluğu"nda kutlanır. Çocuk ruhu üzerinde derin izler bırakan bu sosyal faaliyetler unutulacak gibi değildir. Nitekim kendisi de bir yazısında yaşanmış bu anları bir tablo gibi gözler önüne serer:

"...5 Mayıs günü erkenden Merkez İlkokulu'nun bahçesinde toplanırdık. Kocaman bir al bayrak, kıvrıla kıvrıla yükselen yemyeşil dağ yollarını ağır ağır tırmanır, yürüyüş koluna girmiş öğrenciler, yiyecek-içecek yüklü hayvanlar, öğretmenlerin gözetimi altında onu takip ederdi.

Sabahtan akşama kadar çılgınca koşup eğlenerek yumurta döğüştürüp çiğdem toplayarak geçirdiğimiz 5 Mayısların tadı bugün bile damağımdadır."¹⁴

c) Ortaokul ve Lise Yılları:

İlkokulu 1937'de "pek iyi" dereceyle bitiren Çınarlı, o zaman Ermenek'te ortaokul bulunmadığından, Konya Lisesi'nin orta kısmına yatılı öğrenci yazılır. Bu yıllar tahsil hayatının en meşakkatli dönemidir. Tren yoluna 120 kilometre uzaklıkta bulunan Ermenek'ten ilk defa bir sonbahar sabahı ayrılarak, bodur bir eşeğin üzerinde, biri ihtiyar, biri kendisi gibi çocuk olan yol arkadaşlarıyla birlikte, tren istasyonuna kadar üç gün süren tehlikeli bir yolculuktan sonra, vilayetin yatılı okuluna varır. Yılda en aşağı iki defa tekrarlanan bu yolculuk sıkıntı ve sürprizlerle doludur. Geceleri, pınar başlarında, toprak ü-

14. Çınarlı, "Bahar Bayramı", Hisar, Mayıs 1978, S. 173, s.3-4.

zerinde üç dört saatlik uykuyla geçirmenin yanında, Yellibel'de donma tehlikesi vardır. Çınarlı, hayatı boyunca izleri silinmeyen bu yolculuklardan yıllar sonra şu şekilde söz eder:

"Ortaokul sıralarında Faruk Nafiz'in "Han Duvarları"nı o derece fazla sevmem belki de -yılıda en aşağı iki defa tekrarlanan- bu yolculuk yüzündendir. Aradaki fark, onun araba içine kurulmasına karşılık, bizim hayvan sırtında ve yük üzerinde seyahat etmemiz, onun, duvarlarında Maraşlı Şeyhoğlu Satılmış'ın mısraları bulunan hanlarda geçirdiği geceleri, bizim pınar başlarında, toprak üzerinde üç dört saatlik uykuyla savuşturmuş olmamız..

Ben de her yıl sekiz dokuz ay için kasabamdan ayrılıp vilayetin yatılı okuluna giderken on yıldan beri "Kınadağı'ndan", "baba ocağından, yar kucagından" uzak, "huduttan hududa atılmış" bulunan Satılmış'ın duyduğu acıyı duyardım."15

Bu ayrılışların hep sonbaharda oluşu, serinleyen rüzgârla birlikte sararan otlar da kederi artırıcı faktörlerdir. Daha sonra yazılacak sonbahara ait duyguları terennüm eden güzel şiirlerin kaynağı daha çok bu yıllara dayanır.

Ortaokul yılları aile bütçesini de epey sarsmıştır. Dar aile bütçesi "yatılı okul taksitlerini" ödemede zorlanır. Çınarlı, 1940 yılında Devlet Parasız yatılı sınavını kazanarak Antalya Lisesi'ne gönderilir. Bu başarı aileye de rahat bir nefes aldırır.16

Konya'da geçen yıllar büyük bir zevk ve iştihâ ile okumaya yöneliktir. Konya Lisesi'nin bir hayli

15. Çınarlı, "Sılaya Dönüş", ES, s.107.

16. Konya vilayetinden tek kişi olarak bu sınavı kazanmıştır.(18.7.1990'daki görüşmemiz. Ayrıca, HI,s.64.)

zengin olan kitaplığındaki eserleri okumaya başlar. Bu okuma merakı, ailenin ve hocalarının itirazını, karşı koyuşlarını gerektirecek kadar ifrata varır.¹⁷

Bu arada nasıl olduğunu bilmeden manzumeler yazmaya başlar. Ortaokulu bitirdiği yıllarda koskoca bir defteri doldurmuş olan bu manzumeleri, çok yakın bir kaç arkadaşından başka kimseye göstermez. 1938'lerde yazılmaya başlanan bu manzumelerden bir kısmı hicivdir. Kendisine haksızlık eden insanlara, hocalara kızıp -elinden başka bir şey gelmediği için- hicveder. Bu manzumelerde bir hasret duygusu da vardır.¹⁸ Bir mektubun 13-14 günde gelmesi, kışın yolların kapalı olması yüzünden Ermenek'te bulunan ailesinden 8-9 ay ayrı kalış, bu duyguyu kuvvetlendirir. Hasreti çekilen güzellikler burnunda tütmeğe başlar.

Çınarlı 1940-41 ders yılında Antalya'da okurken o yıl Antalya'da görülmemiş bir kış olmuştur. Sıcaklık sıfırın altında sekiz dereceye kadar düşmüş, narenciye bahçeleri donmuştur. Bu durumu bir manzume yazarak dile getirmeye çalışan Çınarlı, böylece, ilk basılı ürününü görme sevincini tattığı gibi, Edebiyat öğretmeni Reşat Oğuz'un verdiği kompozisyon ödemi ni yapmamış olma suçundan da kurtulur. Kendisi, bu ilk basılı ürünü olan "Antalya'da Kış" adlı manzumesinin ortaya çıkışını şöyle dile getirir:

"Antalya Lisesi'nde o sene okurken(1940-41 ders yılında) Antalya'da görülmemiş bir kış oldu. Sıcaklık -8'e kadar düştü. Ben de "Antalya'da Kış" diye bir manzume yazdım. Onu da gösteremedim kimseye. Edebiyat öğretmenimiz Reşat Oğuz da sonradan, aynı konuda bir kompozisyon yazmamızı istedi. Ben o kompozisyonu yazmayı unutup güç durumda kalınca, kompozis-

17. Şairle 18.7.1990'daki görüşmemiz.

18. a.y.

yon yerine, sözünü ettiğim manzumeyi öğretmene vermek zorunda kaldım. Bu suretle şiirle uğraştığım ortaya çıkmış oldu.

Hocamız, bu manzumeyi beğenip benim haberim olmadan Antalya gazetesinde yayınlamış.¹⁹ Bu manzume basılı gördüğüm ilk eserimdir."²⁰

Artık arkadaşları arasında "şair" olarak da bir yer edinmeye başlar. Antalya gazetesinde bir iki şiiri daha yayınlanır. Fakat asıl sevinci, daha "ortaokul yıllarında aldığı ve okuduğu" Çınaraltı dergisinde "O Yer ki" adlı şiiri yayınlanınca yaşar.²¹ Derginin, devrin bir çok tanınmış imzası arasında, kapakta da adını vermesi, bir lise öğrencisi olarak onu mutlu eder. Bu sevinçle Antalya'ya gelen Çınaraltı dergilerinin büyük bir kısmını satın alır.²²

19. Kış günü her memleket donuyorken soğuktan
Durmadan yağan kardan yer bembeyaz değil mi?
Evlerin farkı yoktur birer muzlim koğuktan
Fakirleri üşütür keskin ayaz değil mi?
.....

Bu şekilde başlayan ve dört dörtlükten meydana gelen manzumenin yazıldığı ve yayımlandığı tarihi Çınarlı 1941 sonları olarak hatırlamaktadır. Ayrıca, şiir defterindeki tarihin ise "27 Ocak 1942" olduğunu belirterek, doğrusu bu olsa gerek, demektedir. (Çınarlı'nın 6.11.1990 tarihli mektubu)

Antalya gazetesi sonradan büyük bir yangın geçirdiği, bütün arşivi kül olduğu için şiirin yayımlandığı nüshayı bulmak bir hayli güç. Ahmet Kahvecioğlu adlı bir edebiyat öğretmeni, şiiri, çıkardığı "Antalya Şiirleri Antolojisi"ne almıştır. Biz şiiri orada bulduk.

20. Çınarlı ile görüşmemiz: 18.7.1990.

21. Çınarlı, "O Yer ki", Çınaraltı Der., İkinci Kânun 1943, C.3, S.67, s.7.

22. 18.7.1990 tarihli görüşmemiz.

Böylece, Yeni Mecmua, Çınaraltı, Yarımay, Yedigün, Salon gibi edebî, fikrî ve magazin dergileriyle de ortaokuldan itibaren alâkalı olması, bu yayın organlarına -Yeni Mecmua hariç- zaman zaman şiirler göndermesi ve bunların adı geçen mecmualarda yayınlanması, Çınarlı'nın ortaöğretim yıllarını edebî hayata dönük olarak geçirdiğine işarettir.²³

Çınarlı ayrıca, lise yıllarında, bir yaz günü, babasının kitaplığındaki cilt cilt eski yazı kitabı merak edip okumak ister. Eline geçirdiği bir eski yazı alfabe sayesinde, bir hafta gibi kısa bir süre içinde kendi gayretiyle Reşat Nuri'nin, Hüseyin Rahmi'nin, Burhan Cahid'in yeni yazıyla henüz basılmamış bir kaç romanını sökebilecek kadar mesafe kateder. Giderek bu işten zevk duymaya başlamıştır. Bir yazısında yıllar önce yaptığı bu tecrübeyi şöyle dile getirir:

"...sonraları, tıpkı bir yabancı dilden okumak gibi, eski yazıdan okumak da bana değişik bir zevk verdi. Eski yazı okumak alışkanlığını bir hayli ilerlettim, ama çeşitli el yazılarını ve ağdalı metinleri çözebilecek kadar derinleşmek fırsatını bugüne kadar bulamadım."²⁴

d) Çınarlı Siyasal Bilgiler Okulu'nda:

1943'te Antalya Lisesi'ni 'pekiyi' dereceyle bitiren Çınarlı'nın akıllı fikri şiirde, edebiyattadır.

23. Görüşmemizde bu konuyu şöyle aydınlattılar: "Yarımay magazindi. Fakat o zamanın magazinerleri şimdiki gibi değildi. Siz de tetkik ettiniz. Meselâ demin gösterdiğim Yeni Mecmua. Ben orta mektep talebesi olarak başına bir fihrist koymuşum. 702 M.Çınarlı. Fihristi yoktu."

24. Çınarlı, "Bilmemek Meziyet midir?", HS, s.29.

Ailesinin maddî durumu ise, onu büyük şehirlerde paralı olarak okutmaya elverişli değildir. Bir çıkış olarak İstanbul'a gidip Yüksek Öğretmen Okulu'nun sınavlarına katılarak, kazandığı takdirde Edebiyat Fakültesi'ne devam etmeyi düşünürse de, buna, herkesten önce edebiyat öğretmeni Reşat Oğuz karşı çıkar.²⁵ Onu Mülkiye'nin imtihanına girmeye teşvik eder.

Biraz bu çeşit telkinler, biraz da babasının arkadaşları olan Soğukkuyu yabancı askerlik şubesi başkanı Muzaffer Cebe'nin, tahsiliyle yakından ilgilenip davet etmesi sebebiyle, 1943 sonbaharında Ankara'nın yolunu tutar. Ankara'daki evinde misafir kaldığı Muzaffer Cebe, Çınarlı'ya şu şekilde telkinde bulunur:

"Mülkiye'ye gir. Tahsil hayatında yüzlerce Mülkiyeliyi tanımak fırsatı bulacaksın. Bu alacağın diplomadadan bile daha önemlidir."²⁶

Mülkiye'nin imtihanlarını kazanıp yatılı olarak okumaya başlayan Çınarlı, görevi dolayısıyla pek çok kimseyle tanışma fırsatı bulan, gösterdiği nezaket

25. Uzun süre Milli Eğitim Bakanlığı'nda müfettişlik yaptıktan sonra emekli olan ve 1973'te Antalya'dan senatör seçilen Reşat Oğuz, Çınarlı'nın yetişmesinde çok payı olan bir şahsiyettir. Liseden sonraki tahsil hayatıyla da ilgilenerek onu şu sözleriyle yönlendirmiştir: "Sen çok başarılı bir öğrencisin, öğretmen olarak hayatını kôrletmeni istemem. Mülkiye'nin imtihanlarına gir. Kazanacağını tahmin ediyorum. Şiir yazmaya nasıl olsa devam edebilirsin." (Çınarlı, "N.Erman", SD, s.108.)

26. Çınarlı, "Arapkirlileri Merak Ediyorum", Hisar, Ekim 1978, s.178, s.3-4.

ve anlayış sebebiyle, onların dostluğunu kazanan Mu-
zaffer Cebe²⁷ vasıtasıyla şair Kerim Yund'la tanışır. Cebe gibi, Yund da bir süre Ermenek'te görev yapmıştır. Yund, Çınarlı'yı daha önce Çınaraltı dergisinde çıkan şiirleriyle gıyaben tanımaktadır.²⁸ Onu cumartesi günleri Ankara Halkevi'nde yapılmakta olan "Şairler Toplantısı"na gelip, öteki şairlerle tanışmaya davet eder.²⁹

Böylece, Mülkiyeli Çınarlı, artık özlemine çektiği edebî ortama kavuşur. O zaman Türkocağı binasında bulunan Ankara Halkevi'nin salonunda her hafta A.Kutsi Tecer'in başkanlığında 15-20 kişi toplanır, şiirle ilgili bir konuda sohbet eder, düşüncelerini söyler, son yazdıkları şiirleri okurlardı. Bu toplantıların müdavimi olan Çınarlı, devrin tanınmış imzalarıyla tanışır. Bunlar arasında Behçet Kemal Çağlar, Osman Attilâ, Şinasi Özdenoğlu, Kemal Or, Turhan Oğuzkan, İbrahim Zeki Burdurlu, Z.İlhan Zaimoğlu, Selahattin Ertürk, Zeki Kuruca, Nuzhet Erman gibi kalemler vardır.

Siyasal Bilgiler Okulu'nun ilk yılı, Çınarlı, kendisini dört ay yatağa bağlayan bir hastalığa (Malta humması) yakalanır.³⁰ Bu yüzden bir imtihana giremez ve sene kaybeder. Birinci sınıfı yeniden okur.

27. Çınarlı, "N.Erman", SD, s.109.

28. a.g.e., s.109.

29. a.y.

30. Okul tatil olduktan, sınavlar ve askerî kamp da bittikten sonra, yorgun argın silyaya dönen Çınarlı, daha sonra iki kız kardeşi, ateşli bir hastalığa tutulurlar. Çınarlı vakayı şöyle nakleder: "...sene:1944. Yol olmadığı için kasabaya otobüs işlemez. Bir tahlil laboratuvarının, hatta bir mikroskobun adı bile duyulmamış. Kanlarımız alınıp hayvan sırtında Konya'ya tahlile gönderilir. Cevap ancak bir ay sonra gelmiş ve o tarihe kadar kardeşlerim iyile-

Bu arada "Mülkiye"nin "geleneksel" bir yayını olan "Kazgan"la da ilgilenir. Önceleri mumlu kağıda yazılıp sonra teksir edilen bu dergi, belirli günlerde çıkıp -yılbaşlarında, mezuniyet törenlerinde- talebeye satılırdı. 1945-48 yılları arasında yöneticiliğini de yaptığı bu dergiye Çınarlı mahlas kullanarak şiirler yazar. "Sukûti", "Çalçene", "Baharî" mahlaslarını taşıyan bu ürünler, daha çok F.Ahmet Aykaç sitilinde mizahî mahiyet taşımaktadır.³¹

1948 yılında Kazgan yine onun yönetiminde kûşe kağıda renkli basım yapılarak matbu çıkar. Derginin "önsöz"ünü kaleme alan Mülkiyeli genç şair Çınarlı, şunları yazar:

"Şimdiye kadar senede üç-dört defa teksir makinesinde basılarak dağıtılmakta olan bu mecmuanın hususiyeti, mevzularını münhasıran mektep hayatından alması ve bir takım hayalî fıkra ve hikâyelerle sayfalarını süslemekten ziyade Mülkiye'de geçen hadiseleri karikatürize etmeğe çalışmasıydı. Sayfalarında yer yer mizah sanatının inceliklerini taşıyan yazılara, mumlu kağıtlar üzerine tespitte çalışılmış güzel karikatürlere rastlanmakla beraber, mecmua bizim için sanat kıymetinden ziyade bir hatıra kıymeti taşıyordu."³²

-
31. "Mülkiye Kasidesi", "İdarî Şube Türküsü", "Sorma Doktor" bunlardandır.
 32. Kazgan, "önsöz", sahibi: Saksagan, yazı işleri müd. kazan, Basıldığı yer: 'AR' Basımevi, fiyatı: Gönülden kopan, 1948.

 sip ayağa kalkmıştır. Benim hastalığım devam ediyor. Aksilik olacak ya, bana ait kan tüpü yolda kırıldığından Konya'dan bir laboratuvar teşhisi de gelmiyor. Doktorlar -babamı çok sevdiklerinden- hastalığıma büyük ilgi gösteriyor, fakat koydukları ayrı ayrı teşhisten vazgeçmiyorlar. Biri tifo dediği için yerimden kıpırdamıyor, yoğurt ve komposto suyundan başka bir şey yemiyorum. Öteki ise sıtmada ısrar ettiğinden aç karnına bana durmadan ateprin yutturuluyor." Hastalığı bir hayli ilerleyen Çınarlı 65 kilodan 45'e düşer. Nihayet babasının eski yazı bir "Teşhis" kitabını karıştırarak bulduğu "mal humması" belirtileri, yeniden alınıp 4 tüpe konulan kanın Konya'da tahlili

Ayrıca, mecmuanın öteden beri taşıdığı hususiyetleri bu sayıda da muhafaza edeceğini kaydeden Çınarlı, kusurlarının müsamaha ile karşılanmasını isteyerek arkadaşlarının gösterdiği ilgiye teşekkür eder.

Bu yıllarda daha çok hece vezniyle tabiat, memleket ve hasret şiirleri yazan Çınarlı, aruz vezniyle de denemelere girer.³³

1947 sonlarında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde düzenlediği bir şiir gecesi, sanat hayatında âdeta bir dönüm noktası olur.³⁴ Bu toplantıda aruzun çeşitli kalıplarını dolaşarak yazdığı "Sonbahar Duyguları" adlı şiirini ilk defa bir topluluk karşısında okur. Şiir toplantıda misafir olarak bulunan ve devrin önde gelen imzalarından olan Y.Ziya Ortaç, O.Seyfi Orhon ve E.Behiç Koryürek tarafından da çok beğenilir. Ayrıca, Enis Behiç'in takdimi ile, bu toplantıda M.Faik

33. Aruzla yaptığı denemeleri bir suçmuş gibi herkesten gizlemeye çalıştığını söyleyen Çınarlı, "temasa geldiğim edebiyat çevreleri aruzla yazmayı bir çeşit gerilik sayarlardı" demektedir. (Şairle görüşmemiz.)

34. Çınarlı bu geceyi şöyle anlatır: "O şiir gecesi aylarca hazırlayarak ortaya koyduğum iddialı bir gece idi. 13.asırdan zamanımıza kadar gelen belli başlı Türk şairlerinden örnekler dinletmiş, sonunda da Mülkiyeli genç şairleri takdim etmiştim." (Görüşmemiz.)

sonucu teyit edilir. Üç günü beygir sırtında Karaman'a, iki günü de tirenle Ankara'ya kadar süren beş günlük yolculuktan sonra, Gülhane Askerî Hastanesi'ne yatırılır. ("Rahmetli Babam", HI, s.69-70.)

Ozansoy'la tanışır.³⁵

Çınarlı, bu toplantıdan aldığı cesaret ve arkadaşlarının teşvikiyle "Sonbahar Duyguları"nı ertesi yıl üniversiteliler arasında yapılan bir şiir yarışmasına gönderir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi hocalarının jüriyi teşkil ettiği ve 40 şairin katıldığı yarışmada "Sonbahar Duyguları" birinciliğe lâyık görülür.

1948'de okulu bitiren Çınarlı, aynı yıl Maliye Bakanlığı'nda devlet memuriyetine başlayıp iki yıllık staj devresinden sonra Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü'nde, sırasıyla, mümeyyizlik, kontrolör-lük, şube müdürlüğü görevlerini yapar.

Bir taraftan memuriyet hayatı, diğer yandan sanat çevreleriyle olan ilişkilerini geliştirme istiyaki günlerini doldurur. Artık Haşkevi'nde özel olarak yapılan tartışmalı şiir toplantıları bitmiş, halkın davet edilip büyük ilgi gösterdiği şiir günleri yapılmaya başlanmıştır. Çınarlı, çoğunu şair Halil Soyuer'in yönettiği bu toplantılarda ve -şimdi yıkılmış olan-İstanbul Pastanesi'nde Ankara'nın belli başlı

35. Bu tanışma Ozansoy'un ölümüne kadar devam eden, çok yakın bir dostluğun ve sanat arkadaşlığının başlangıcı olur. Munis Faik Çığır'da kaleme aldığı "Bir Şiir Gecesi ve Mülkiyeli Genç Şairler" (Şubat 1948, S.33) adlı yazısında bu gecedden övgüyle söz ederek şunları söyler: "Bilhassa diyen şiiri gibi anlaşılması güç, okunması hususî bir alışkanlık, devamlı bir ülfet isteyen şiirleri Mülkiyeli gençler yaşlarından beklenmeyen bir ustalıkla inşâd ettiler. O yaştakilerin aruza bu derece tasarrufu ancak şahsî bir çalışmanın, şiire karşı duyulan derin bir sevginin neticesi olabilirdi. Nitekim, okunan şiirleri dinlerken edindiğim bu intiba, gecenin sonunda, Mülkiyeli genç şairler bize kendi şiirlerinden örnekler verince, misallerle de kuvvetlendi."

şair ve edipleriyle tanışma fırsatını bulur.³⁶

1950 yılında sekiz arkadaşıyla birlikte Hisar dergisini yayınlamaya başlarlar.³⁷ Derginin sahipliğine seçimle Çınarlı getirilir. O yıllarda, Öncebeci'de, Bahadırlar Sokak'taki 32 numaralı apartmanın ikinci katında -o zaman edebiyat meraklısı iken sonradan tiyatro yöneticisi olan- Saffet Onur'la birlikte tuttukları oda, aynı zamanda Hisar'ın ilk resmi idareha-

36. Hisar'ın çıkışına da edebî bir zemin vazifesi gören İstanbul Pastanesi Ulus Meydanı'nda Samanpazarı'na doğru çıkarken sağ tarafta Atatürk heykeline çok yakın bir yerde idi. Çınarlı edebî ortama girişte, kendisi gibi bir çok sanatçıya da "edebî mahfil" olan bu yerden şöyle söz eder: "C.Sıtkı'nın deyimiyle "Cümle eş-dost, şair, ressam, serseri" orada toplanırdık. Tarihçi E.Behnan Şapolyo'dan Ressam M.Aksel'e, Hec cav Kuddusî'den Mimar Numan Kıyat'a, halk şairi Mehmet Çakırtaş'a kadar, eskilerin ifadesine göre "cümle ehl-i dil", yenilerin ağzıyla "tüm gariban" orada vakit geçirirdi." ("İlhan Geçer", SD, s.53)

37. Daha önce de adlarını verdiğimiz bu sekiz kişiden Hasan İzzet Arolat, Yahya Benekay ve Fikret Sezgin kısa bir süre sonra usanıp beraber yola çıktıkları arkadaşlarından ayrılırlar. O.Fehmi Özçelik, derginin birinci yayın döneminin sona erdiği 1957 yılına kadar Hisar kadrosu içinde yer alır. Ama, 1964 yılında başlayan ikinci döneme katılmaz. Diğerleri her iki dönemde de beraberliklerini sürdürürler.

Ayrıca "Sonbahar Duyguları"ndan bazı mısraları yazısına alarak değerlendiren Munis Faik "...mısraları ile sonbaharın cana yakın hüznünü şekillendiren genç şair Mehmet Çınarlı, Bâkî'nin "Dil kaydı aklı selb edeli..." gazelini ve Yahya Kemal'in "İtrî"sini elbette mükemmel okurdu."der.

nesi de olur.³⁸

Kurulduğu günden beri derginin yükünü büyük bir kısmı omuzlarında olan Çınarlı, 1955 yılında bekar odasından kurtulur. Bu yıl İngilizce öğretmeni Nuran İşeri'yle evlenir. Bu evlilikten iki kızı olur.³⁹

Gerek evliliğin getirdiği sorumluluk, gerekse aynı yıl Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nde ağır bir göreve getirilişi sebebiyle 63. sayıdan itibaren Hisar'ın sahipliğini bırakır. Hisar, 1956 Ocak ayından başlayarak O.Fehmi Özçelik'in sahipliğini üstlenmesiyle, bir yıl daha yayınlanır ve 1957'de kapanır.

Şair 1957 yılında Maliye Okulu'nda ek görevle "Masraf Kanunları" dersini okutur. Bu görevi 1967'ye kadar sürmüştür. 1958'de vekâleten, 1960 yılında asaleten Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdür Yardımcılığı'na getirilir. Meslekî başarılarının yanında "Hisar"sız geçen bu yıllarda, onun boşluğunu, "ananevî muhitlerle temasını kesmeden", bu çevrelerin Hisar'ın yayın ilkelerine ters düşmeyen neşir organlarıyla gidermeye çalışır. Nitekim, 1959 yılında Ankara'da bulunan diğer Hisarcılar'la birlikte Türk Yurdu Dergisinin "Sanat Kolu" faaliyetlerini üstlenir. Ayrıca Sanat Kolu başkanlığına da seçilerek, bu görevi, Hisar'ın ikinci yayın devresinin başlangıcı olan 1964'e kadar sürdürür.

Bu arada (1961) milletlerarası bir burstan yararlanarak meslekî alanda incelemeler yapmak üzere sekiz

38. Çınarlı, "İlhan Geçer", SD, s.58.

39. Büyük kızı Oya makina mühendisi olup halen (1987) ODTÜ'de Araştırma Görevlisidir. Küçük kızı Bahar, Ankara Tıp Fakültesini 1987'de bitirmiştir. İhtisası için Kanada'da bulunmaktadır (1990). Büyük kızından 1981 doğumlu Alper adında bir de torunu vardır.

ay süreyle Amerika'ya gönderilir. Bu seyahat ona iki ayrı dünyayı karşılaştırma imkânını verir.⁴⁰

1964 yılı şair için çok büyük bir mânâ taşır. Yıllardır hasretini çektiği ve yokluğuna bir türlü kendisini alıştıramadığı Hisar'ın yeniden yayın hayatına girmesinin sevincini yaşar. Aynı zamanda bu yıl içinde Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğü Müşavirliği'ne yükseltilip daha sonra Maliye Tetkik Kurulu üyeliğine atanır.

1967 yılında şairin babası Hafız Osman Efendi de Ankara'ya yerleşir. Yıllardır, başta çınarlı olmak üzere annesi ve kardeşlerinin birlikte ısrarı sonucu, Ermenek'teki tamamlanmamış evini ve pek de önemli olmayan tarlalarını satarak, Ankara'da bir ev satın alır. Bu durum şairi rahatlatır.⁴¹

40. Amerika'ya yaptığı seyahatin bıraktığı intibaları "Dinin Rolü"ve "Asrın İdraki"(HI,s.7-14) makalesinde, "Sorma", "Piknikte"(ZP,s.161;163) adlı şiirlerinde vermiştir. Şairin gönlü "bizim diyar"lardadır:

.....
 Önümden gelip geçen insan değil makine
 Nerede sıcaklığı o bizim sokakların. (Sorma)

41. Babasının Ankara'ya yerleşmesini çok isteyen Çınarlı, bunun sebeplerini şöyle ifade eder: "Ben Ankara'da idim. Kızkardeşlerimin üçü evlenip Ermenek'ten ayrılmış, bunlardan biri Ankara'ya yerleşmişti. Babamın yaşı 80'i bulmuş, bağa, bahçeye gidip gelemez olmuştu. Üstelik onun da, annemin de hastane kontrolünde olmalarını gerektiren bazı rahatsızlıkları vardı."(HI, "Rahmetli Babam",s.72)

Şairin memuriyet ve sanat hayatındaki seviye-
li yükselmeler devam eder. On dört yıl sürecek olan
Sayıştay Üyeliği'ne TBMM tarafından seçilir(1967).
Yeni Bir Dünya Kurmuşum adlı şiir kitabıyla Türkiye
Millî Kültür Vakfı'nın edebiyat armağanını alır(1974).
Bunu, 1979 yılında aynı vakfın "Sanatçı Dostlarım"a
verdiği "Jüri Özel Armağanı" takip eder.

Bu arada iki önemli dış geziye katılır. Bunlar-
dan ilki 1977 yılında Mısır Hükûmeti'nin davet etti-
ği iki Türk yazarından biri olarak on beş günlüğüne
Mısır'a gitmesi, bu vesile ile, Mısır'ın önde gelen
yazarlarıyla tanışma fırsatı bulduğu seyahatidir.
İkincisi ise, 1980 yılında Yugoslavya'nın "Struga"
kasabasında yapılan milletlerarası "Struga Şiir Ak-
şamları" festivaline Türkiye'yi temsil sıfatıyla Ba-
kanlıkça seçilen üç Türk şairinden biri olarak katıl-
ması dolayısıyla yaptığı şiir dolu yolculuktur.⁴²

1980 yılı başında aşılamayan maddî ve manevî
engeller yüzünden Hisar'ı kapatmak zorunda kalışla-
rının üzüntüsünü yaşayan Çınarlı, "memleket aydını-
nın diline, edebiyatına, şairine, yazarına sahip çık-
maması"nın⁴³ acısını bir defa daha derinden hisse-
der. Onun gözünde kapanan bir dergi değil, millet
hayatının can damarlarından birinin kopması, ülke
burçlarından birinin düşmesidir.

42. Çınarlı, Mısır gezisi ile ilgili intibalarını,
Aralık 1977'den başlamak üzere Hisar'da ard
arda üç sayıda yer alacak şekilde "Mısır'dan
Gelirim" umumî başlığı altında yayınlamıştır.
Aynı yazılara daha sonra "Hatıraların Işığı
Altında" adlı kitabının "Gezi Notları" bölü-
münde yer vermiştir.

Yine Hisar'ın 200. sayısında Ekim 1980'de
yayınladığı "Şiirli Bir Gezi" adlı yazısı da
"Struga Şiir Akşamları" festivaliyle ilgili
intibalarını ihtiva eder. Bu yazıya da adı ge-
çen kitapta yer verilmiştir.

43. Çınarlı, "Geçmiş Olsun", Hisar, Aralık 1979,
S.190, s.3-4.

Kayseri Sanatçılar Derneği 1983 yılında "Aruzu En İyi Kullanan Şair" ödülünü Çınarlı'ya verir. Aynı yıl, daha önce yayınlanmış şiir kitaplarından seçtikleriyle, yeni yazdığı şiirlerinden meydana getirdiği ve kırk yıllık bir emeğin mahsulü olan Zaman Perdesi adlı şiir kitabı dolayısıyla, Türkiye Yazarlar Birliği, kendisini "Yılın Şairi" seçer.

Çınarlı 14 yıl süren Sayıştay Üyeliği'nden sonra, 1981 yılında Sayıştay Genel Kurulu'nca Anayasa Mahkemesi Üyeliği'ne seçilir. Böylece memuriyet hayatında çıkılabilecek en yüksek makama gelir. Bu durum ananevî muhitlerce beslenerek mükemmele ulaşan sanat ve fikir adamlarınca memnuniyetle karşılanır. Şair, bu kesimlerden, bütün mesaisini millet hayatının yükseltilmesine adayan biri olarak, böyle yüce bir makama gelişinden dolayı, yüzlerce tebrik telgrafı alır. Bu ise kendisini son derece mutlu eder.⁴⁴

1984 yılı sanatçı için önemli bir kararın alındığı yıldır. Bu yıl yirmi dokuz sene birlikte bir yastığa baş koyduğu çocuklarının annesi, eşi Nuran Hanım'dan boşanır.⁴⁵ Üç yıl süren bir yalnızlıktan sonra,

44. Şairle 18.7.1990'daki görüşmemiz.

45. Çınarlı'nın 1955'te hayatını birleştirdiği İngilizce öğretmeni Nuran Hanım'la evlilikleri tek bir çizgi halinde yürümemiştir. Daha önce de sektelere uğramıştır. Sözgelimi, 1969 yılında -sonradan gerçekleşmeyen bir boşanma kararıyla- şair bir süre eşinden ayrı yaşamıştır. "Geç vakitlere kadar yiyip içip sohbet ettikleri" lokantalar mekanı olur. Sohbet arkadaşı ise kendisi gibi aynı problemi yaşayan ve o tarihlerde eşinden ayrılmış olan Tarık Buğra'dır. Dertlerinin ortak tarafları vardır. Çınarlı şöyle anlatır: "İkimiz de o günlerde bekar sayıldık: O, bir süre önce karısından ayrılmıştı, ben de o yıl -sonradan gerçekleşmeyen bir boşanma kararıyla- karımdan ayrı yaşıyordum. Dertlerimizin ortak olan tarafları vardı: Her şeyden önce o kızını düşünüyordu, ben kızlarımı... Evliliklerimizin neden kırılma noktasına geldiğini araştırıp bulmaya çalışıyorduk." ("Tarık Buğra", SD, s.128)

5 Nisan 1987'de "melek huylu, melek yüzlü" olarak vasıflandırdığı⁴⁶, Arapkirli bir emekli albayın kızı Gönül Kayra ile hayatını birleştirir.⁴⁷

"Şimdi dertler, sıkıntılar o kadar tesir etmemekte, şairin bitkin ve yaralı kalbi yumuşak bir zeminde, onu sarıp sarmalayan, sevgiyle canlandıran melek yüzlü melek huylu birinin elindedir. Artık şu keder yüklü dünyanın kahrı çekilir. Çünkü yavaş yavaş yükselen mutluluk binasının harcında "Gönül", temelinde "Gönül" vardır. Ne bitmeyen tartışmalar, ne kırgınlıklar, ne kavgalar bundan böyle onun uzağında kalmıştır."⁴⁸

Türk milletine, memuriyet hayatında 42 yıl hizmet eden Çınarlı, 1 Temmuz 1990'da Anayasa Mahkemesi Üyeliği'nden, yaş haddinden, emekli olur.⁴⁹ Önce İstanbul'a yerleşmeyi düşünür. Sonra bundan vazgeçer. İstanbul'daki evini satarak, Ankara Bakanlıklar'da bir daire satın alır. Şimdi, ikinci eşi Gönül Hanım'la, yeni dairesinde mutlu bir aile olmanın iç huzuruyla, zaman zaman hatıraların sıcaklığına dalarak, zaman zaman da, yeni ve güzeli yaratmanın heyecanını hiç yitirmeden, onu kovalayan bir azimle, çalışma masasının başında, Türk milletine daha mükemmel, daha kalıcı eserler vermenin sorumluluğunu, bunca yılın tecrübesiyle besleyerek taşımaktadır.

46. Çınarlı, "Mutluluk", Türk Edebiyatı, Eylül 1987, S.167, s.15.

47. Sümerbank'ta muhasebeci olarak çalışan Gönül Hanım, 1990 temmuzunda bu görevinden emekli olmuştur.

48. Çınarlı, "Mutluluk", a.y.

49. Şairin emekliliği münasebetiyle Anayasa Mahkemesinde çok güzel bir merasim yapılır. Mahkeme mensupları ve öteki Yüksek Mahkemelerin temsilcilerinin katıldığı bu merasime Ankara'da bulunan şair dostlar da çağırılmıştır. Şiire meraklı olan başkan, konuşmasında Çınarlı'nın şairliği üzerinde özellikle durmuş ve bir de şiirini okumuştur. Ayrıca kendileri de şair olan

Bu çalışmalarının ürünlerini başta Türk Edebiyatı olmak üzere, Türk Dili ve Millî Kültür dergilerinde yayınlamaktadır.

B - MİZACINA AİT BAZI HUSUSİYETLER

"Ben kendimi çocukluktan beri küçük sevinçlerle yetinmeye alıştırdım. Büyük sevinçlerden adeta korkarım"⁵⁰ diyen şair, bu sözleriyle temelsiz büyük bekleyişlerin, büyük ümitlerin sarsıcı hayal kırıklığına uğramaktansa, itidal içinde kalıp ayakları yere basarak hayatın zorluklarıyla mücadele etmeyi benimseyen biri olduğunu ortaya koymuş olur. Onun olaylar ve insanlar karşısında takındığı bu "realist" tavrın temelinde yetiştirme tarzının da payı vardır. Nitekim bir yazısında "...Küçükken ne zaman fazlaca gülsem, yakınlarım "Bugün çok güldün, başına bir gelecek var derlerdi. Ne zaman bir şeyi çok fazla istediysem, ona düğüm üstüne düğüm, kilit üstüne kilit vurulurdu. Belki bu yüzden büyük şeyler ummak, büyük şeyler beklemek, gölgesiz bir mutluluk duyup doya doya kahkaha atmak kabiliyetini kaybetmişim."⁵¹

50. Çınarlı, "Bir Yıl Daha Geçti", Hisar, Ocak 1972, S.97, s.3-4.

51. a.y.

Başkan Vekili Yekta Güngör Özden'le, Raportörler adına konuşan Hamdi Mehter de şiirler okumuşlardır. Hülâsâ, emeklilik merasimi şiir gününe dönüşür. Merasime katılan şairlerden Fevzi Halıcı, toplantının güzelliği karşısında hayretini gizlemeyerek, Çınarlı'ya dönerek "-Tebrik ederim. Ben böyle anlamlı ve doyurucu bir merasim daha görmedim" demekten kendilerini alamamışlardır. (Şairle görüşmemiz.)

Onda görülen bu mutedil oluş, meselelerin dışında kalma mânâsına gelmez. Tam aksine hayat karşısında alınan "realist" tavrın bir sonucudur. Nitekim bu yüzden, hiç kimse, dün onun can-ciger dostuyken bugün düşmanı olmamış, yine, hiç bir hareketi dün göklere çıkarırken, bugün yerin dibine batırmamıştır.⁵² Bu durum, akılla hislerini dengeleyen bir insanın yapabileceği iştir. Düşünce, Çınarlı'nın en çok değer verdiği "manevî bir çaba", en çok saygı duyduğu bir "zihin faaliyeti"dir. Bu sebeple o, hiç bir iddiayı akıl süzgecinden geçirmeden kabul ve reddetme yoluna girmemiştir. Şairin şu sözleriyle bu husus açıklık kazanmaktadır: "On kere çözümlüyüp sonuca bağladığım bir problem, on birinci kere karşıma getirilse karar vermeden önce yine de bir an düşünürüm."⁵³

Çınarlı, yazı yazdığı kağıdın beyaz olup olmadığını sorenlara, ışığa tutup iyice bir bakmadan cevap vermeyecek derecede şüpheli bir mizaça sahiptir. Bu yüzden o, hayatı boyunca sürdürdüğü mücadelesinde "iyi-kötü", "namuslu-namussuz", "vatansever veya vatan haini" gibi sıfatları bir insana kolay kolay yapıştırmamıştır.⁵⁴

Onun bu mizacı, herhangi bir karşı düşünceyi, karşı hareketi çabucak karalayivermesine engel teşkil eder. Şairin şüpheliği kendi inançlarına, kendi düşüncelerine karşı da her zaman tetiktedir. O, bu düşünce ve inançların, başkaları tarafından kuvvetle sarsılıp silkelenmesinden zevk alır. Çünkü,

52. a.y.

53. Çınarlı, "Sabır Yetse Bile", HS,s.77.

54. a.y.

bu sarsma ve silkeleme, çürükseler onlardan kurtulmasına, sağlamsalar onlara daha yürekten bağlanmasına sebep olur.⁵⁵

Bu yüzden o, düşündüğünü, duyduğunu, doğru olduğuna inandığını korkusuzca söyleyebilecek bir yüreğe sahiptir. Şiir olsun, nesir olsun, bütün yazdıklarında "riyaya", "tabasbusa" yer vermeyen şair, hatır gönül olsun diye "baldudaklık" yapmaz.⁵⁶ Hayatı boyunca bu tür kişilerden "tiksinmiş" böylelerini hicvetmekten de geri durmamıştır. "Ey İnsan Denilenler" şiiri bunun tipik bir misâlidir:

Şeytanla gerdeğe girer, cinlerle oynarsınız.
Dostunuza dost görünür, düşmanla anlaşarsınız,
Gücünüzün yetmediği yerde haksever kesilir;
Dişinizin kestiğine nasıl gaddarlaşarsınız.
Yardımanız gerektiği zaman yaklaşılmaz olur;
Çıkar kokusu duyunca sokulur, sırnaşarsınız.⁵⁷
.....

Çınarlı'nın çocukluğu ve ilk gençlik yıllarının geçtiği Torosların yamaçlarında, Göksu nehri vadilerinde yer alan kasabasının da, mizacının ana çizgilerinin belirmesinde rolü büyüktür. Bunu, kendisi de bir şiirinde şöyle belirler:

Doğduğumuz memleket bütün taşı, çakıldı;
Sert yoğrulmuş mayamız bizi dik başlı kıldı.
.....
Yalana baş sallayıp susmasını bilmedik,
Huysuz, geçimsiz diye şöhretimiz yayıldı.⁵⁸
.....

55. a.y.

56. A.Tufan Şentürk, "M.Çınarlı ve Yeni Bir Dünya Kurmuşum Üzerine", Hisar, Haziran 1974, s.126, s.16.

57. Çınarlı, ZP, s.53.

58. Çınarlı, "Alın Yazısı", ZP, s.75.

Bu hususta, "Ermenek çocukluğunu" birlikte yaşadıkları ve hemşehrîsi olan şair A.Tufan Şentürk şu tespitte bulunur:

"İnsanın yaşayabilmesi için fizikî yapısının ihtiyaç duyduğu ürünleri kıt, ruh yapısının gelişmesi için tabiat güzelliği yönünden çok zengin olan Torosların yamaçlarında Göksu nehri vadilerinde elma, ayva, ceviz, üzüm bahçelerinde çocukluk yıllarını gürül gürül, sarıl sarıl akan sulardan içerek, çam kokulu, kekik kokulu püfür püfür esen tertemiz havayı soluyarak geçirmiş olan şair M.Çınarlı'nın kirli dumanlı havaları soluması zor, hain girişimli insanlar arasında yaşaması güç. Çınarlı kirleri, kirli düşünceleri kalbinden akan o tertemiz pınarların suyu ile arıtmak, kin yüklü karanlıkları güneş kadar güçlü sevgisi ile aydınlatmak istiyor."59

Çınarlı "faziletli" bir insandır. Karşılık beklemeden iyilik yapmak, maddî ve manevî fedakarlıkta bulunmak onun temayüz eden vasıflarıdır. Çok sabırlı, çok sakin yaratılışlı biri olmasına rağmen, zaman zaman yaratılışına ters düşer gibi görünen söyleyişleri, kıymet verdiği değer hükümlerinin, bazı kendini bilmez, ölçüsüz insanlarca "yıpratılmak" istenmesi karşısında, sabrının taşması sonucudur. O, istismar edilmeye hiç tahammül edemez. Hele bu "istismarcılar" vatan ve millete ait değerleri yok etmeye yönelmişlerse, onların karşısına en gür sesiyle dikilerek hakettikleri cevabı vermekten geri durmaz:

Sustuk sabırla her şeyi söylettiler bize
Sevdikçe, nefret etmeyi öğrettiler bize

Bir silkinişte Ülkeye Peygamber oldular
 Çektik bütün günahları yüklettiler bize
 Bin bir düzenle saygıyı, imanı öldürüp
 İnkârı, kini, şüpheyi devrettiler bize.⁶⁰

Çınarlı'nın her işinde plânlı programlı hareket etmesi ve titizliği, onu yakından tanımayanlarca, çoğu defa yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermiştir. Hisar kurucularından olan şair dostu Gültekin Sâmanoğlu bu durumu şöyle açıklar:

"Mehmet Çınarlı'yı bazıları da kendini beğenmiş bir tip olarak görmek hatasına düşmüşlerdir. Gayet az da olsa böyle bir intiba edinenler onun sanat sahasındaki titizliğini ve realistliğini anlayamayanlardır. Hakikaten Çınarlı'nın bu sahadaki itinası o kadar çok fazladır ki tenkitte ölesiye bîtaraftır."⁶¹

Sanatçımız da, bu şekilde, yanlış anlaşılmasından şikâyetçidir. Şu ifadeleri bunun bir delilidir: "Biz oldum olası bazı konularda titizlik gösterdiğimizden, adımız evhamlıya çıkmış."⁶²

Onun sanat sahasında gösterdiği bu titizlik, ortaya koyduğu eserlerinin taşıdığı mükemmellekle de kendini açıkça gösterir. Çınarlı, işine ve okuruna saygısı olan bir sanatçıdır. O, sanatın bir "ölçü" olduğunun şuurundadır. Nasıl yazdığına açıklık getiren şu sözleri, meseleyi aydınlatmaktadır:

"Bazan bir mısraı değişik şekilde bir çok defalar söyledikten sonra yine de dilime ta-

60. Çınarlı, "Onlar", ZP, s.51.

61. G.Sâmanoğlu, "M.Çınarlı", Hisar, Aralık 1951, S.20, s.14 (Hisar'dan Portreler)

62. Çınarlı, "Uyumak-Uyanmak Üzerine", SY, s.103.

kılan bir kelime yüzünden huzursuz olur, bütün yazdıklarımı yırtar atarım. O ay, belki de ertesi ay, dergiye şiirim gitmeyecektir. Sözünü ettiğim mısra istediğim şekli aldığı ve şiir yayınlandığı zaman da içime bir hüznün çöker. Bu kadar emek ve titizliğin sonucu ne? Senin o mısraa istediğin derinliği yumuşaklığı ve musikiyi verebilmek için döküğün ecel terlerinin kaç kişi farkına vardı?"⁶³

Çınarlı'da yazı yazmak bir "haz"dır. O, beynini işgâl eden düşünceleri kelimeler, cümleler haline getirip dışarıya atamazsa rahatsızlık duymaya başlar. İşte yazmak, bu rahatsızlığı "hazza" dönüştürür. Her sanatçıda olduğu gibi onda da yazdıklarının "okuyanlara ulaşması, onlarda akisler uyandırması", hazların en büyüğüdür.⁶⁴

Bir "gönül adamı" olan Çınarlı, Klâsik Türk Musikisinin hayranlarından biridir. Bu musikinin inceliklerinden, "bir dinleyicinin anlaması mümkün olduğu kadar" anlar. Bu musiki zevkinin nasıl geliştiğini kendisi şöyle ifade eder:

"Babamın gramafonda durmadan aldığı "Tanburî Cemil'in Beyatî Peşrevi" ile "Kemanî Memduh'un Rast Taksimi" bana pek yavan gelirdi. O zamanlar halk türkülerinden ileriye gidemeyen zevkimi, radyoda dinlemeye başladığım bazı kabiliyetli solistlerin okudukları yeni şarkılar geliştirdi. Yavaş yavaş fasıl heyetlerine yöneldim ve sonunda Mesut Cemil yönetimindeki "Tarihî Türk Musikisi Ünisan Erkek Korosu"nun konserlerini zevkle takip edecek seviyeye geldim.

"Temel"i ararsanız. Türk musikisinde temel, elbette, sözü geçen koronun okuduğu İtrî'nin, Dede'nin, Sadullah Ağa'nın "kâr"ları, "beste"leridir. Çocukluğumda burun kıvardığım Tanburî Cemil'in peşrevleri, saz semailerini de bu temeller arasına girer. Ama, ben temele an-

63. Çınarlı, "Sulanmayan Ağaçlar Gibi", SY, s.142.

64. Çınarlı, AY, "Önsöz"den.

cak çatıdan (Rakım Elkutlu, Sadettin Kaynak ve Selâhattin Pınar gibi bazı yeni bestecilerin şarkılarından) ulaşabilmıştim."65

Akar suya, yeşillığe, dağa, ormana her zaman özlem duyan Çınarlı, ilkbahar geldi mi bu özleminin iki katına, üç katına çıktığını ifade eder.⁶⁶ "O tabiat ile iç içe bir çocukluk döneminden sonra, bir çoklarımız gibi büyük şehirde yaşamaya mahkûm edilmiş bir insandır."⁶⁷ Bu yüzden;

Alışamadım bu şehrin çiçeksiz ilkbaharına;
Sığmıyor başıboş gönlüm bu beton yığınlarına.⁶⁸

gibi söyleyişlerini tabîî karşılamak icap eder. Artık yıllar öncesinin güzellikleri ve renk cümbüşü yerini, beyinlerde çınlayıp duran "motor gürültülerine", "kara dumanlar"a, "zehir"e bırakmıştır. "Asmalar altında doğup" "ceviz dalında büyüyen", "sabahları tatlı kuş sesleriyle uyanan" birinin bu "ıstırap"ı, şüphesiz ki, doğma-büyüme büyük şehirli olan biriyle mukayese bile edilmez. Çünkü, birinde, derin bir mukayese imkânı mevcutken diğesinde bu yoktur.

Mehmet Çınarlı, içki içip dünyayı unutanlara, coşup taşanlara gıpta ettiğini söyler. Çok denediği halde böyle bir bahtiyarlığa eremediğinden yakınır sa da, aslında onun için "içki", "dost meclisinde sohbet vesile olduğu, beraberliği uzatıp tatlandırıldığı zaman bir anlam taşır." Yalnız başına içmeyi

65. Çınarlı, "Temeller, Çatılar Üzerine", SY, s.131-32.

66. Çınarlı, "Bahar Bayramı", SY, s.67.

67. Şerif Aktaş, "M.Çınarlı'nın Şiirine Bakış", Türk Dili, Kasım 1988, s.443, s.244.

68. Çınarlı, "Asmalar Altında Doğdum", ZP, s.173.

her deneyişinde daha huzursuz, daha mutsuz olduğunu açıkça ifade eden şair,⁶⁹ alkoli arasında kullanmasına rağmen sigarayı hiç içmez. O, yolda yürürken, otururken, konuşurken, gülerken mütemadiyen bir şeylerle meşgûlmüş gibi dalgındır. Bununla beraber, giyinişine hakikaten itina gösteren birisidir.⁷⁰

Çınarlı "göze çarpmaya" hevesli biri değildir. Şairin;

Eğerçi köhne metâiz revacımız yoktur
Revaca da o kadar ihtiyacımız yoktur.

mısralarında dile getirdiği "ruh hali" içinde olmakla övünür. Çünkü, bu ruh hali umursamazlık kadar, güven duygusunu da gösterir.⁷¹

"Bana, dünyada en şerefsiz insanın kim olduğunu sorsanız "imzasız iftira mektubu yazandır" derim"⁷² ifadesini kullanan Çınarlı'ya katılmamak mümkün müdür? Böyle mektuplar yüzünden, nice genç kızların telleri duvakları ile nikâh dairelerinden geri döndüğünü, nice ailelerin yıkılıp, nice cinâyetlerin işlendiğini bilmeyen yoktur. O, bu tür mektuplara karşı aldığı tavrı şöyle belirler:

"Benim, özel ilişkilerimde de, resmî işle-
rimde de imzasız mektuplara kesin olarak uyguladığım işlem şudur: Onları vakit kaybetmeden çöp sepetine yollamak."⁷³

Eşyayı onu kullanan insandan ayrı düşünemeyen Çınarlı'nın gözünde, bir insan göçünce evi, bağı,

69. Çınarlı, "Mısralarda Gezinti VII", Türk Dili, Ağustos 1987, S.428, s.81.

70. G.Sâmanoğlu, "M.Çınarlı", Hisar, S.20, s.14.

71. Çınarlı, "Uyumak, Uyanmak Üzerine", SY, s.104.

72. Çınarlı, "imzasız İftira Mektubu", SI, s.60.

73. a.y.

bütün muhiti ve dekoruyla birlikte göçer. O, bir eşyayı, onu kullanan insandan, bir bağı onu yetiştiren kimseden ayrı düşünemez. Tanıdık ve sevdiklerini kaybettikçe, onların yaşadıkları muhit, iklim, kullandıkları eşyalar, gezip gördükleri yerler, yedikleri yemek, içtikleri su, hoşlandıkları şeyler (bir kelime ile dünya) de şairin gözünde değerini yavaş yavaş kaybeder ve manâsızlaşır.⁷⁴

Çınarlı ilk gençlik yıllarından itibaren hayatı ciddiye almış, prensipleri olan ve onlar için yaşayan bir aydınımızdır. Onun neslinde bir çok delikanlı rastgeldikleri kadının peşine düşüp, "vesikalı yâr"lar edinirken, o, "yeryüzünde yaşamayan, yaşayamayacak olan kızlarla gerdeğe girer."⁷⁵ Yine o, kuytu ormanlarda roman kahramanlarıyla vals yapmayı, ışıklı salonlarda raspa, samba diyerek genç kızları sıkıştırmaya; Dede Efendi'nin besteleriyle kendinden geçmeyi, zenci müziğiyle tepinmeğe, hep inandığı yüce değerler uğruna tercih etmiştir.⁷⁶ Gerek memuriyet hayatında gerekse sanat hayatında inandığı "kiymetler bütünü"nden en ufak bir tavizde bulunmamıştır. Çünkü o, ahlâklı, kültürlü, içli ve zevkli, efendi, köklerine bağlı bir Anadolu insanının dünya görüşüne sahiptir.

74. Çınarlı, "Elmalar", Koruk, Ocak 1957, S.35, s.9.

75. Çınarlı, "Bir Dosta Mektup", Hisar, Eylül 1952, S.29, s.14.

76. a.y.

C - E S E R L E R İ

I. Şiir Kitapları:

1. Güneş Rengi Kadehlerle, Mars Matbaası, Ank. 1958, 63 s.

2. Gerçek Hayali Aştı, Hisar Yayınları:6, Başnur Matbaası, Ank.1969, 71 s.

3. Bir Yeni Dünya Kurmuşum, Hisar Yayınları:25, (Daha önce yayınlanmış iki şiir kitabından seçmelerle birlikte) Şark Matbaası, Ank.1974, 111 s.

4. Zaman Perdesi, Dergâh Yayınları:98, (Yeni yazdıklarıyla birlikte, daha önce yayınlanan şiirleri arasında kendi seçtikleriyle meydana getirilmiştir.) İst. Nisan 1983, 205 s.

II. Şiirlerinin Yayınlandığı Yerler ve Yazılış Tarihlerinin Kronolojik Listesi:*

1940

1. "Antalya'da Kış", Antalya Gzt., (Ahmet Kahvecioğlu, Antalya Şiirleri Antolojisi, 1967, s.255. "İlk matbu şiirim" (Şairle yaptığım görüşme)

1943

2. "O Yer ki", Çınaraltı Der., C.3, S.67, İkincikanun 1943, s.7.

3. "Ne Zaman?" Yedigün, No:519, C.20, 15 Şubat 1943, (İç kapak "Güzel Şiirler")

4. "Mehtaplı Bir Gecede", Yarımay, C.8, S.167, 15 Şubat 1943, s.15.

5. "Çal!", Çınaraltı, C.4, S.102, 4 Eylül 1943, s.13.

*. Bu liste düzenlenirken dergilerde yayınlanan şiirlerin, şairin ilk defa hangi şiir kitabında yer aldığı da parantez içine alınarak sayfa numarasıyla gösterilmiştir. Bunun dışında kalan ürünler hiç bir kitabına girmeyen şiirleridir.

6. "Yalnız Bu Gönül", Çınaraltı, C.6, S.112, 1943, s.13.
7. "Ağustos Duyguları", Yedigün, No:563, 20 Birincikanun 1943. (İç kapak "Güzel Şiirler")
8. "Gelin Kuşlar", Yedigün, No:551, 27 Eylül 1943 (İç kapak..) T.Elgün'e..
9. "Nasıl Unuturum", Yedigün, C.22, No:572, 21 Şubat 1943 (İç kapak...), s.2.

1944

10. "İyimser Oldum", Yedigün, No:584, 14 Mayıs 1944, s.9. Zekeriya Yurdoğlu'na..

1945

11. "Gidilmez ki", Yedigün, No:651, 26 Ağustos 1945, s.7.
12. "Bahar", Yeniçağ -Şairin şiir defterindeki bilgi-

1946

13. "Kışlar Geçirdik".... Şubat 1946 (GRK, s.34)*
14. "Sıkıntı", Nisan 1946 (GRK, s.36)

1947

15. "Ermenek Yolları", Konya Dergisi, S.99-100-101 (ZP, s.175)

1948

16. "Sonbahar Duyguları", Ankara Dergisi, S.8 (GRK, s.5)
Ayrıca Zonguldakta çıkmakta olan Doğu, Büyük Ülkü Gzt.S.76-81, 8.11.1949.

*. Çınarlı'nın gerek şiir defterinde, gerekse yayınladıkları kitapta yazılış tarihleri belli olan bazı şiirleri, daha önce bir dergide yayınlanmadıklarından yayın yeri (...) işareti ile boş bırakılarak gösterilmiştir. Bu durumda 11 şiiri vardır. Bu şiirleri şair ilk defa kitaplarıyla okura sunmuştur. (Şairle görüşmemiz) Dikkat edilirse, bu şiirler daha çok "Hisar"-sız yıllara rastlar.

17. "Neler Ağlar", Salon, (Edebî, fantazî mecmua, Ramiz Gökçe çıkarıyor), S.26, 15 Kasım 1948 (İç kapak, Güzel şiirler).
18. "Mülkiye Kasidesi", (Baharî takma adıyla), Kazgan, s.2.
19. "Sorma Doktor", (Baharî takma adıyla), Kazgan, s.6.
20. "İdarî Şube Türküsü", (Baharî takma adıyla), Kazgan, s.21.

1949

21. Salıncak.....Mart 1949 (GRK, s.12)
22. "Güz Bitimi Şarkısı", Edebiyat Âlemi (haftalık gazete), İst.26.5.1949.
23. "Yassıkaya'dan Bakarken", Edebiyat Âlemi, İst. 30.6.1949 (ZP, s.83).
24. "Hayata Atıldıktan Sonra", Edebiyat Âlemi, İst. 23.6.1949.
25. "Kıt'a", Edebiyat Âlemi, İst....7.7.1949.

1950

26. "Kış Duyguları", Hisar, 16 Mart 1950, S.1, s.9. (GRK, s.42).
27. "Ayrıldıktan Sonra", Hisar, 7 Nisan 1950, S.2, s.7. (GRK, s.10).
28. "Yirmi Beş Yaşın Eşiğinde", Hisar, 7 Mayıs 1950, S.3, s.11 (GRK, s.14).
29. "Yeşil Balkon", Bizim Yayla, Mayıs 1950, S.2, s.8. (GRK, s.17)
30. "Yassıkaya'dan Bakarken", Hisar, 1 Haziran 1950, S.4, s.13 (GRK, s.38).
31. "Değişmedi", Hisar, 1 Temmuz 1950, S.5, s.11 (GRK, s.16).
32. "Güneş Rengi Kadehlerle", Hisar, 1 Aralık 1950, S.8, s.7 (GRK, s.8).
33. "Bir Yaz Daha Geçti", Hisar, Ekim 1950, S.6, s.13.

1951

34. "Çok Görme", Hisar, Mayıs 1951, S.13, s.11 (GRK, s.15).
35. "Tepebaşı Bahçesinde", Hisar, Ekim 1951, S.18, s.7. (GRK, s.18)

36. "Sana Dair", Hisar, Aralık 1951, S.20, s.7 (GRK, s.20).

1952

37. "Uzaktaki Şehir", Mülkiye Der., S.3, s.8, Nisan 1952, (GRK, s.24).
 38. "Nasıl İsterse", Hisar, Mart 1952, S.23, s.9 (GRK, 22).
 39. "Bilirim", Hisar, Mayıs 1952, S.25, s.5, (GRK, s.26).
 40. "Bir Sahilden Ayrılırken",Çanakkale, Ekim 1952, (GRK, s.45).
 41. "Şarkımız Söyleniyor", Hisar, Aralık 1952, S.32, s.11. (GRK, s.28).

1953

42. "Seneler Sonra", Hisar, Mart 1953, S.35, s.13 (GRK, s.30).
 43. "Seninle", Hisar, Haziran 1953, S.38, s.8. (GRK, s.32)
 44. "Bırakış", Hisar, Eylül 1953, S.41, s.11. (GRK, s.52).

1954

45. "Neden", Hisar, Mart 1954, S.47, s.5. (GRK, s.50).
 46. "Güz Bitimi Şarkısı",Mayıs 1954 (GRK, s.40).
 47. "Bir Ömür Boyu", Hisar, Haziran 1954, S.50, s.18 (GRK, s.41).
 48. "Akşam Olsun", Hisar, Ağustos 1954, S.53, s.5 (GRK, s.46).

1955

49. "Ben Şarkı Söylerim Yine", Hisar, Haziran 1955, S.62, s.9. (GRK, s.48).

1956

50. "Yeniden", Hisar, Mayıs 1956, S.68, s.9. (GRK, s.54)

1957

51. "Küçük Prenses,Ocak 1957, (GRK, s.56)

52. "Bu Güzel Yerde",.....Ağustos 1957,(GRK,s.58).
 53. "Tehlike",.....Kasım 1957,(GRK,s.59).

1958

54. "Amasra'dan Mısralar",Türk Yurdu,Şubat 1960,S.11,
 s.46,(ZP,s.191).
 55. "Baharlar",.....Mart 1958,(GRK,s.60).

1959

56. "Bakışlarıyla Benimsin",Evrım,Mayıs 1959,S.15,s.4.
 (GHA,s.25).
 57. "Geçmez Bir Akçe Oldu",.....Eylül 1959(ZP,s.31).
 58. "Akçakoca'dan Mısralar",Çağrı,Kasım 1959,S.23,
 (ZP,s.195).

1960

59. "Hayal ve Gerçek",Çağrı, Ocak 1960,S.25,s.15(GHA,s.
 37).

1961

60. "Bir Düşün", Çağrı,Ocak 1961,S.36,s.17.(Geçmez
 Bir Akçe Oldu, edıyla ZP, s.31)

1963

61. "Bu Yılbaşı",İlgaz,Şubat 1963,S.17,s.4,(GHA,s.15).
 62. "Sorma",İlgaz,Nisan 1963,S.19,s.1,(GHA,s.17).
 Washington, Nisan 1961.

1964

63. "Hatırlayacak Gibiyim",Hisar,Ocak 1964,S.1,s.17,
 (GHA,s.21).
 64. "Piknikte",Hisar,Şubat 1964,S.2,s.4,(GHA,s.19).
 65. "Gülüm(Sanma ki)",Hisar,Mart 1964,S.3,s.17,(GHA,s.13).
 66. "Bu Bahar",Hisar,Haziran 1964,S.6,s.13,(GHA,s.59).

67. "Böyle Bir Günde", Hisar, Eylül 1964, S.9, s.13, (GHA, s.61).

1965

68. "Kolay Değil", Hisar, Kasım 1965, S.23, s.6, (GHA, s.33).
69. "Kendi Gönlümle", Hisar, Aralık 1965, S.24, s.19, (GHA, s.27).

1966

70. "Göçten Sonra", Hisar, Mart 1966, S.27, s.5, (GHA, s.32).
71. "Yağmur", Hisar, Temmuz 1966, S.31, s.9, (GHA, s.9).
72. "Kara Gözlü", Hisar, Aralık 1966, S.36, s.7, (GHA, s.48).

1967

73. "Yılbaşı Düşüncesi", Hisar, Ocak 1967, S.37, s.9, (GHA, s.29).
74. "Uzaktasın", Hisar, Mart 1967, S.39, s.8, (GHA, s.69).
75. "Sorma", Hisar, Mart 1967, S.39, s.18, (GHA, s.17)*.
76. "Yağmur Altında", Hisar, Haziran 1967, S.42, s.7, (GHA, s.11).
77. "Uzakta Kaldı", Hisar, Ekim 1967, S.46, s.5, (GHA, s.49).

1968

78. "Bilmece", Hisar, Ocak 1968, S.49, s.19, (GHA, s.7).
79. "Şikâyet", Hisar, Şubat 1968, S.50, s.19, (GHA, s.35).
80. "Tedirginlik", Hisar, 1968, S.51, s.13, (GHA, s.39).
81. "Onlar", Hisar, Nisan 1968, S.52, s.9, (GHA, s.41).
82. "Saadet Var Gibi", Hisar, Ağustos 1968, S.56, s.7, (GHA, s.43).
83. "Kuzey Kıyılarında", Hisar, Eylül 1968, S.57, s.11, (GHA, s.45).
84. "Gerçek Hayali Aştı", Hisar, Ekim 1968, S.58, s.8, (GHA, s.5).
85. "Hikâye", Hisar, Aralık 1968, S.60, s.7, (GHA, s.23).

*. Daha önce Ilgaz'da (Nisan 1963, S.19, s.1) yayınlandı.

1969

86. "Bağışlamazlar", Hisar, Şubat 1969, S.62, s.15, (GHA, s.65).
 87. "Söylesen, Yemin Etsem", Hisar, Mart 1969, S.63, s.10, (GHA, s.67).
 88. "Bir Büyük Çölde", Hisar, Nisan 1969, S.64, s.7, (BYDK, s.25).
 89. "Çocuklar", Hisar, Ekim 1969, S.70, s.7, (BYDK, s.17).

1970

90. "Silah Kardeşin Elinde", Hisar, Haziran 1970, S.78, s.19, (BYDK, s.9).
 91. "Memleket Elden Giderse", Hisar, Temmuz 1970, S.79, s.19, (BYDK, s.11).
 92. "Hikâyenin Sonu", Hisar, Ağustos 1970, S.80, s.18, (ZP, s.152).
 93. "Sarı Dallarda Sonbahar Güneşi", Hisar, Ekim 1970, S.82, s.13, (BYDK, 19).
 94. "Alın Yazısı", Hisar, Kasım 1970, S.83, s.18, (BYDK, s.33).

1971

95. "Kalbimde Bir Pınar", Hisar, S.87, s.19, (BYDK, s.13).
 96. "Değişiverdi Her Şey", Hisar, Haziran 1971, S.90, s.19, (BYDK, s.21).
 97. "Hatırlamak Olmasa", Hisar, Eylül 1971, S.93, s.9, (BYDK, s.27).
 98. "Yolun Bu Noktasında", Hisar, Ekim 1971, S.94, s.4, (BYDK, s.31).

1972

99. "Ömrümüz Ayrı Geçse de", Hisar, Mart 1972, S.99, s.19, (BYDK, s.23).
 100. "Posta Kutusu", Hisar, Temmuz 1972, S.103, s.9, (BYDK, s.29).
 101. "Ey İnsan Denilenler",Temmuz 1972, ... (ZP, s.53).
 102. "Huzursuz", Hisar, Eylül 1972, S.105, s.7, (BYDK, s.35).

1973

103. "Asmalar Altında Doğdum", Hisar, Şubat 1983, S.110, s.11, (BYDK, s.7).

104. "Yenilen Ekmekte Göz Var", Hisar, Mart 1973, S.111, s.5, (BYDK, s.5).
 105. "Kalacak", Hisar, Eylül 1973, S.117, s.6, (BYDK, s.39).

1974

106. "Dayanmamız Gerekir", Hisar, Ocak 1974, S.121, s.4, (BYDK, s.37).
 107. "Sevince Yol Bulalım", Hisar, Mart 1974, S.123, s.7, (ZP, s.79).
 108. "Susmak Olur mu?", Hisar, Ağustos 1974, S.128, s.9, (ZP, s.13).

1975

109. "Sılaya Dönerken", Hisar, Ekim 1975, S.142, s.7, (ZP, s.189).
 110. "Bütün Kuşlarımı Saldım", Hisar, Aralık 1975, S.144, s.15, (ZP, s.33).

1976

111. "Ne Mal Peşinde Yorulduk", Hisar, Kasım 1976, S.155, s.4, (ZP, s.9).
 112. "Savaşmak Azmini Kaybetmedik", Hisar, Aralık 1976, S.156, s.5, (ZP, s.41).

1977

113. "Asker Görünce Ağlardingın", Millî Kültür, Mart 1977, S.3, s.43, (ZP, s.49).
 114. "Bir Savaş Yorgunuyum", Hisar, Ekim 1977, S.166, s.11, (ZP, s.153).

1978

115. "Beyaz Güvercine Dönmüş", Hisar, Ekim 1978, S.178, s.21, (ZP, s.165).

1979

116. "Yenmek Zorundayız", Hisar, Kasım 1979, S.189, s.11, (ZP, s.43).

117. "Siz Dönüp Bakmasanız", Hisar, Ekim 1979, S.188, s.5, (ZP, s.59).

1980

118. "Şimdi Bağ Bozulur", Hisar, Ocak 1980, S.191, s.13, (ZP, s.11).

1981

119. "Yazlar Az Kaldı", Millî Kültür, Ekim 1981, S.5, s.5, (ZP, s.89).
120. "Neyimiz Var?", Millî Kültür, Kasım 1981, C.3, S.6, s.6, (ZP, s.87).
121. "Cengimiz Can İledir", Kültür ve Sanat, (Kayseri), Kasım 1981, (ZP, s.61).
122. "Bir Rüzgâr Esip", Millî Kültür, Aralık 1981, C.3, S.7, s.3, (ZP, s.85).

1982

123. "Zaman Perdesi", Millî Kültür, Şubat 1982, C.3, S.9, s.17, (ZP, s.199).
124. "Uydular Verdi Doğum Müjdesini", Türk Edebiyatı, Aralık 1982, S.110, s.10, (ZP, s.167).

1983

125. "Ölmüş Değiliz", Türk Edebiyatı, Nisan 1983, S.114, s.13.
126. "Şikâyet Âdetimiz", Türk Edebiyatı, Aralık 1983, S.122, s.15.

1984

127. "Uymamışım", Türk Edebiyatı, Kasım 1984, S.133, s.11.

1985

128. "Ziyaret", Türk Dili, Şubat 1985, S.398, s.85-86.
129. "Üçüncü Nesil", Türk Dili, Mayıs 1985, S.401, s.449.
130. "Bir Sel Gelip Götürmüş", Türk Edebiyatı, Mayıs 1985, S.139, s.6.
131. "Dolunay", Türk Dili, Ağustos 1985, S.404, s.41.

132. "Sesler Bırakıp Gitmişler", Türk Edebiyatı, Eylül 1985, S.143, s.20.
133. "Girmedğim Bir Savaşta", Türk Dili, Ekim 1985, S.406, s.170.
134. "Yarın Hesap Sorulur", Türk Edebiyatı, Aralık 1985, S.146, s.7.

1986

135. "Mavinin Özlemidir", Türk Dili, Kasım 1986, S.419, s.810.

1987

136. "Bir Ay Doğuyor", Millî Kültür, Mart 1987, S.56, s.81.
137. "Uçurma Vaktidir", Türk Edebiyatı, Mart 1987, S.161, s.11.
138. "Mutluluk", Türk Edebiyatı, Eylül 1987, S.167, s.15.
139. "Uyumsuz", Türk Edebiyatı, Kasım 1987, S.169, s.6.
140. "Geçmişten Manzaralar", Kardelen(Samsun), Kasım 1987, S.5, s.11.

1988

141. "Makine ve Şiir", Türk Edebiyatı, Ocak 1988, S.171, s.35.
142. "Dörtlükler", Türk Dili, Mart 1988, S.435, s.140.
143. "Elimizde Başka Ne Var", Türk Edebiyatı, Ekim 1988, S.181, s.10.

1990

144. "Gülüşün Eksilmesin", Türk Edebiyatı, Ocak 1990, S.195, s.10.
145. "Tasfiye", Türk Edebiyatı, Eylül 1990, S.203, s.10.
146. "Anlamadım", Millî Kültür, Kasım 1990, S.78, s.54.
147. "Yağmurları Bekledik", Millî Kültür, Aralık 1990, S.79, s.9.

1991

148. "Yenildik mi?", Türk Edebiyatı, Ocak 1991, S.207, s.7.

III. Makale-Deneme-Tenkit-Edebî Hatıra-Portreler
ve Gezi Notlarını (Nesirlerini) Topladığı
Kitapları:

1. Halkımız ve Sanatımız, Hisar Yayınları:9, Baş-
nur Matbaası, Ank.1970, 115 s.; II.Bs. Kültür
ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank.1988, 115 s.
2. Söylemek Yaraşır (Denemeler), Ötüken Neşriyat,
Yaylacık Matbaası, İst.1978, 152 s.
3. Sanatçı Dostlarım, Ötüken Neşriyat, Yaylacık
Matbaası, İst.1979, 307 s.
4. Hatıraların Işığında, Cönk Yayınları Hatıra
Dizisi:1, Nisan 1984, 159 s.
5. Aynı Yolda, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
Kültür Eserleri Dizisi:58, Nüve Matbaası, Ank.
Kasım 1986, 123 s.
6. Mısralarda Gezinti, Kültür Bakanlığı/1150,
Gençlik ve Halk Kitapları/44, Gaye Matbaası,
Ank. 1990, 167 s.

IV. Makale-Deneme-Tenkit-Edebî Hatıra-Portreler
ve Gezi Notlarının Yayınlandığı Yerler ve
Yazılış Tarihlerinin Kronolojik Listesi:*

*. Bu liste düzenlenirken, şairin, dergilerde ya-
yınlanan nesirlerinin, daha sonra hangi kitabın-
da yer aldığı parantez içinde sayfa numarası-
yla gösterilmiştir. Bunun dışında kalanlar henüz
kitaplaşmamıştır.

1949

1. "Rakım Elkutlu Hoca", Doğu Mecmuası (Zonguldak, Akın Karauğuz çıkarıyor.) Mart-Ağustos 1949, S.76-81, s.59-60.
2. Devlet Konservatuvarı'nın 1948-1949 Mezunlarından Şükran Aktuna İle Bir Konuşma (Konuşan: M.Çınarlı), Doğu Mecmuası, Mart-Ağustos 1949, S.76-81, s.61-62.

1951

3. "Güzel Bir Türk Filmi: Üçüncü Selim'in Gözdesi", Hisar, Ocak-Şubat 1951, S.9-10, İç kapak.
4. "Yeni Şiir", Hisar, Ocak-Şubat, 1951, S.9-10, s.12.
5. "Ataç'ın Bir Yazısı Üzerine", Hisar, 10 Mart 1951, S.11, s.5.
6. "Kimlere Kaldı", Hisar, Nisan 1951, S.12, s.16.
7. "Vezin ve Kafiye", Hisar, Temmuz 1951, S.15, s.3.
8. "Üzüldüğüm Nokta", Hisar, Ağustos 1951, S.16, s.16.
9. "Münir Nurettin'in 35.Sanat Yılı", Hisar, Eylül 1951, S.17, (İç Kapak).
10. "Lâle Devri ve Cem Sultan", Hisar, Kasım 1951, S.19, (İç Kapak).

1952

11. "O.Fehmi Özçelik", Hisar, Ocak 1952, S.21, s.14-15.
12. "Köpük (Kitaplar)", Hisar, Mart 1952, S.23, s.17.
13. "İki Kitabın Düşündürdüğü", Hisar, Haziran 1952, S.26, s.5-16.
14. "Fikir ve Sanat Eserlerinin Yayılabilmesi İçin", Hisar, Temmuz 1952, S.27, s.7.
15. "Bir Dosta Mektup", Hisar, Eylül 1952, S.29, s.14-15.
16. "Sanat Bir Tesellidir", Hisar, Ekim 1952, S.30, s.9.

1953

17. "Gültekin Sâmanoğlu", (Hisar'dan Portreler), Hisar, Ocak 1953, S.31, s.14-15.
18. "Üzülme Elde mi?", Hisar, Şubat 1953, S.34, s.3.
19. "Gözümüze Çarpanlar", Hisar, Şubat 1953, S.34, s.16-17.

20. "Kederin Zevki", Hisar, Mart 1953, S.35, s.9, (HS, s.103).
21. "Bir Jubile Dolayısıyla", Hisar, Nisan 1953, S.36, s.12.
22. "Günün Adamı ve Yenilik", Hisar, Mayıs 1953, S.37, s.3.
(HS, s.100).
23. "Birazcık İlgi ve Cesaret", Hisar, Temmuz 1953,
S.39, s.4.
24. "Hürriyet Üzerine", Hisar, Eylül 1953, S.41, s.8, (HS, s.62).
25. "Sılaya Dönüş", Hisar, Ekim 1953, S.42, s.17, (HS, s.107).
26. "Atatürk İçin", Hisar, Kasım 1953, S.43, s.3.
27. "Yeni Şiir ve Yeni Bir Eleştirmeci", Hisar, Aralık
1953, S.44, s.6-7.

1954

28. "Dergiler Arasında", Hisar, Ocak 1954, S.45, s.14.
29. "Sanat Politikası", Hisar, Mart 1954, S.48, s.4.
30. "Şiirin Ne Lüzumu Var?", Hisar, Mayıs 1954, S.49, s.3-4.
31. "Remzi Oğuz'u Kaybettik", Hisar, Mayıs 1954, S.49, s.9.
32. "Hep Aynı Metod", Hisar, Haziran 1954, S.50, s.3-4.
33. "Bir Yazı Dolayısıyla", Hisar, Temmuz 1954, S.51, s.4-5.
34. "Dergiler Arasında", Hisar, Eylül 1954, S.52, s.13-15.
35. "Yunus Nadi Mükafatı İçin", Hisar, Kasım 1954, S.55, s.8.
36. "Yalnızlık Üzerine", Türk Sanatı, Şubat 1954, C.1, S.20.

1955

37. "Manevi Terbiye Meselesi", Hisar, Şubat 1955, S.58, s.4.
38. "Altıncı Yıla Girerken", Hisar, Mart 1955, S.59, s.4-5.
39. "-Hisar Dergisi Hakkında-Çınarlı'nın 'Edebiyat
Günü'müzde Yaptığı Konuşma, Hisar, Nisan 1955,
S.60, s.4-5.
40. "Birkaç Söz", Hisar, Haziran 1955, S.62, s.3-4.

1956

41. "Yazmamak", Koruk, Haziran 1956, S.33, s.3-4.
42. "İki Yoldan Biri", Hisar, Temmuz 1956, S.70, s.4-5.
43. "Sanat Dünyası Yahut Sanatta Samimiyet", Hisar,
Eylül 1956, S.71, s.3-4, (HS, s.95).

44. "Cahit Sıtkı İçin Ne Diyorlar?", Hisar, Ekim 1956, S.72, s.6.

1957

45. "Elmalar(Hikâye)", Koruk, Ocak 1957, S.35, s.6-9.

1960

46. "Y.Kemal'in Şiirlerinde Türk Musikisi", Türk Yurdu, Ocak 1960, S.10, s.47-48.
47. "Şiir Bolluğu mu Şiir Kıtlığı mı?", Çağrı, Nisan 1960, S.27, s.2-3.
48. "Önce Kendimize Bakalım", Türk Yurdu, Nisan 1960, C.2, S.1, s.35.
49. "Şiiri Sevmeyen Şairler", Türk Yurdu, Mayıs 1960, S.2, s.43.

1963

50. "Yuvarlaklaşan Köşelere Dair", Ilgaz, Ocak 1963, S.16, s.4-5.
51. "Şiir Dünyamıza Bir Bakış", Ilgaz, Haziran 1963, S.21, s.3-21.

1964

52. "Yeniden Çıkarken", Hisar, Ocak 1964, S.1, s.3.
53. "Sahte Sultanlar", Hisar, Mart, 1964, S.3, s.3.
54. "Şehir Şiiri-Tabiat Şiiri", Hisar, Nisan 1964, S.4, s.7.
55. "Bize Düşen Görev", Hisar, Mayıs 1964, S.5, s. 9-10, (AY, "Kötülemekle İş Bitmez", s.49).
56. "Ölü Mevsim", Hisar, Temmuz 1964, S.7, s.3, (SY, s.150).
57. "Topluma Daha Yakın", Hisar, Eylül 1964, S.9, s.3, (SY, s.87).
58. "Kurtuluş Yolu", Hisar, Ekim 1964, S.10, s.3, (HS, s.5).
59. "İdeal Savaşı", Hisar, Kasım 1964, S.11, s.6, (HS, s.69).
60. "Yahya Kemal", Hisar, Aralık 1964, S.12, s.6-7, (HS, s.42).

1965

61. "Edebiyatımızda Durgunluk", Hisar, Şubat 1965, S.14, s.3-4.
62. "Dil Üzerine", Hisar, Mart 1965, S.15, s.16-17.
63. "Yine Dil Üzerine", Hisar, Nisan 1965, S.16, s.3-4, (AY, "Dil Üzerine", s.17).
64. "Safsata", Hisar, Mayıs 1965, S.17, s.11-12.
65. Kara Sevda, Hisar, Temmuz 1965, S.19, s.6-7, (HS, s.65).
66. "Şimdi de Batı Düşmanlığı mı?", Hisar, Kasım 1965, S.21, s.3-4.
67. "Y.Kemal ve Eski Musikimiz", Hisar, Kasım 1965, S.23, s.14-15, (HS, s.52).
68. "Anadolu Edebiyatı", Hisar, Aralık 1965, S.24, s.3-4, (HS, s.33).

1966

69. "Toplumcu Edebiyatın Topluma Faydası", Hisar, Ocak 1966, S.25, s.5-6, (HS, s.37).
70. "Bir Mucize mi Bekleniyor?", Hisar, Şubat 1966, S.26, s.6-7.
71. "Şiir Tahlilleri Üzerine Düşünceler", Hisar, Nisan 1966, S.28, s.15-17.
72. "Sanatın İklimi", Hisar, Haziran 1966, S.30, s.3-4.
73. "Dil Devrimi, Türkçüler ve Atatürk", Hisar, Ağustos 1966, S.32, s.3-5. (HS, s.22).
74. "Dereden Tepeden", Hisar, Eylül 1966, S.33, s.8.

1967

75. "Bir Açık Oturum ve Bir Eleştirmeci", Hisar, Şubat 1967, S.38, s.8-10.
76. "Bir Edebiyat Anketinin Düşündürdüğü", Hisar, Mayıs 1967, S.41, s.3-4.
77. "Şikâyet", Hisar, Temmuz 1967, S.43, s.3-4, (HS, s.86).
78. "Dertleşme", Hisar, Eylül 1967, S.45, s.6-7.
79. "Yaratıcı ve Eseri", Hisar, Kasım 1967, S.47, s.3-5, (HS, s.16).
80. "Dokunuşlar-Daha Kötüsü Yazılabilir mi?-Diplomalı Bir Yazar-", Hisar, Kasım 1967, S.47, s.21.
81. "Tüfek İcat Oldu", Hisar, Aralık 1967, S.48, s.3-4, (HS, s.111).

1968

82. "Dereden Tepeden", Hisar, Mayıs 1968, S.53, s.6-7.
83. "Fikir Hürriyeti, Fikir Namusu", Hisar, Haziran 1968, S.54, s.3-4, (SY, s.29).
84. "Gençlikten Beklenen", Hisar, Ekim 1968, S.58, s.3-4, (HS, s.72).
85. "Y.Kemal ve Şiirimiz", Hisar, Kasım 1968, S.23, s.14-15, (HS, s.48).
86. "İşin İç Yüzü", Hisar, Aralık 1968, S.60, s.3-4, (HS, s.58).

1969

87. "Bilmemek Meziyet midir?", Hisar, Ocak 1969, S.61, s.8-9, (HS, s.28).
88. "Sorumuzun Sorumu", Hisar, Mart 1969, S.63, s.3, (HS, s.8).
89. "Sorum Denilince", Hisar, Mayıs 1969, S.65, s.3-4, (HS, s.10).
90. "Şairler ve Şiirciler", Hisar, Haziran 1969, S.66, s.3-4, (HS, s.89).
91. "Sabır Yetse Bile", Hisar, Temmuz 1969, S.67, s.3-4, (HS, s.77).
92. "Fikret Memişoğlu ve Fetih Destanı", Hisar, Temmuz 1969, S.67, s.16.
93. "İyi İktidara Getirmek", Hisar, Ağustos 1969, S.68, s.3-4, (HS, s.84).
94. "Haftada Bir Gün", Hisar, Eylül 1969, S.69, s.3-4.
95. "Şükürler Osun", Ekim 1969, S.70, s.3-5.
96. "Dereden Tepeden", Hisar, Ekim 1969, S.70, s.18-19.
97. "Atatürk Düşmanlığı ve Din", Hisar, Kasım 1969, S.71, s.3-4, (HS, s.19).
98. "Gülenler ve Dövünenler", Hisar, Aralık 1969, S.72, s.3-4, (HS, s.14).
99. "Bir Konuşma-M.Çınarlı İle-", Hisar, Aralık 1969, S.72, s.16-17.
100. "Beterin Beteri Var", Hisar, Aralık 1969, S.72, s.22-24.

1970

101. "Geçen Yıl", Hisar, Ocak 1970, S.73, s.3-6.
102. "Yapıcı Edebiyat", Hisar, Şubat 1970, S.74, s.3-4, (SY, s.83).
103. "Yirminci Yıla Girerken", Hisar, Mart 1970, S.75, s.3-5.
104. "Acı Şeyler", Hisar, Nisan 1970, S.76, s.3-4.
105. "Mühür Kimde Süleyman Kim?", Hisar, Mayıs 1970, S.77, s.3-4.
106. "Milliyetçi Olmak", Hisar, Haziran 1970, S.78, s.3, (SY, s.33).
107. "Sanat ve Savaş", Hisar, Temmuz 1970, S.79, s.3-4, (SY, s.91).
108. "Niçin Süleyman Nazif?", Hisar, Ağustos 1970, S.80, s.10-11, (SD, s.263).
109. "Küçük Hesaplar, Büyük Kayıplar", Hisar, Eylül 1970, S.81, s.3-4, (SY, s.50).
110. "Kurular ve Yaşlar", Hisar, Ekim 1970, S.82, s.3-4.
111. "Atatürk Kurtuluyor", Hisar, Kasım 1970, S.83, s.3-4, (SY, s.53).
112. "Yarını Kurtarmak İçin", Hisar, Aralık 1970, S.84, s.3-4.

1971

113. "Yarını Kurtarmak İçin", Hisar, Ocak 1971, S.85, s.3-4.
114. "Yok Dediğin Yerde Yok Olur", Hisar, Şubat 1971, S.86, s.3-4, (SY, s.76).
115. "Her Şey Tersine Dönünce", Hisar, Mart 1971, S.87, s.3, (SY, s.10).
116. "Hecenin Beş Şairinden Biri Daha Gitti", Hisar, Nisan 1971, S.88, s.3-33, (SD, "Gidenleri Anarken-H.F.Ozansoy", s.284).
117. "Vatan Hikâyesi", Hisar, Haziran 1971, S.90, s.3-4, (SY, s.79).
118. "Uyumak, Uyanmak Üzerine", Hisar, Temmuz 1971, S.91, s.3-4, (SY, s.101).
119. "Selçuklu ve Bizanslı", Hisar, Ağustos 1971, S.92, s.3-4, (SY, s.5).
120. "Ellinci Yıla Doğru", Hisar, Kasım 1971, S.95, s.3-5.
121. "Kim Okur, Kim Dinler?", Hisar, Aralık 1971, S.96, s.3-4.

1972

122. "Bir Yıl Daha Geçti", Hisar, Ocak 1972, S.97, s.3-4.
123. "İki Perdelik Oyun", Hisar, Şubat 1972, S.98, s.3-4, (SY, "Kötülerin Asıl Gücü", s.8).
124. "Sanat Yolunda", Hisar, Mart 1972, S.99, s.3-4.
125. "Ülkücü Bir Yazarın 58.Yılı", Hisar, Nisan 1972, S.100, s.23.
126. "Dil Konusuna Dönüş", Hisar, Nisan 1972, S.100, s.3-4, (SY, s.105).
127. "Geçerli Bir Sanat", Hisar, Mayıs 1972, S.101, s.3-4, (SY, s.16).
128. "Şiir Bir Gençlik Hevesi midir?", Hisar, Haziran 1972, S.102, s.3-5, (SY, s.119).
129. "Açıktan Açığa", Hisar, Temmuz 1972, S.103, s.3, (SY, s.12).
130. "Dinleyen Olmasa da", Hisar, Ağustos 1972, S.104, s.34, (AY, s.24).
131. "O.Seyfi'den Hatıralar", Hisar, Ekim 1972, S.106, s.6-8, (SD, s.275).
132. "İşkence Çemberi", Hisar, Kasım 1972, S.107, s.3, (SY, s.58).
133. "Şiir, Dil ve Millet", Hisar, Aralık 1972, S.108, s.3-4, (SY, s.113).

1973

134. "İmzasız İftira Mektubu", Hisar, Ocak 1973, S.109, s.3-4, (SY, s.59).
135. "Temeller, Çatılar Üzerine", Hisar, Şubat 1973, S.110, s.3-4, (SY, s.131).
136. "Aşağı Mektep, Yukarı Mektep", Hisar, Nisan 1973, S.112, s.3-4, (SY, s.20).
137. "Hürriyet Bayramı ve Bir Şiir Gecesi", Hisar, Mayıs 1973, S.113, s.3-5, (HI, "İhtilâl Arefesinde Bir Şiir Gecesi", s.15).
138. "Sanatçı Dostlarım", A.N.Asyâ, Töre, Mayıs 1973, S.25, s.40-46, (SD, s.25).
139. "Haşim'i Anarken", Hisar, Haziran 1973, S.114, s.3-4, (SD, "A.Haşim, C.Okurur, S.Batu", s.291).
140. "Sanatçı Dostlarım-G.Sâmanoğlu-", Töre, Haziran 1973, S.26, s.52-60, (SD, s.40).
141. "Kayıplar Mevsimi", Hisar, Temmuz 1973, S.115, s.3-6, (SD, s.291-300).

142. "Sanatçı Dostlarım-İ.Geçer-",Töre, Temmuz 1973, S.27,s.49-55,(SD,s.53).
143. "Zenginlik Üzerine",Hisar, Eylül 1973,S.117,s.3-4,(SY,s.35).
144. "Sanatçı Dostlarım-N.Yalçın-",Töre, Eylül 1973, S.29,s.46-53,(SD,s.67).
145. "Solcuların Eline Geçse",Hisar, Ekim 1973,S.118, s.3-5.
146. "Sanatçı Dostlarım-N.Erman-",Töre, Kasım 1973, S.31,s.51-56,(SD,s.108).
147. "Ellinci Yıl da Geçti",Hisar, Aralık 1973,S.120, s.3-4.

1974

148. "Gelenek ve Yenilik Üzerine",Hisar, Şubat 1974, S.122,s.3-5,(SY,s.96).
149. "Yeni Oyunlar ve Oyuncular",Hisar, Nisan 1974, S.124,s.3-4.
150. "Yeni ve Güçlü Bir Ses",Hisar, Haziran 1974,S.26,s.3-5.
151. "Sanatçının Asıl Ustalığı",Hisar, Temmuz 1974,S.127, s.3-4,(SY,s.138).
152. "Yalnız Savaşta mı?",Hisar, Ağustos 1974,S.128,s.3-4.
153. "Fıtrat Değişir Sanma",Hisar, Eylül 1974,S.129,s.3-4.
154. "Sulanmayan Ağaçlar Gibi",Hisar, Ekim 1974,S.130, s.3-4,(SY,s.141).
155. "Sanatçı Dostlarım-M.N.Karaer",Töre, Ekim 1974, S.41,s.55-62.
156. "Rahmetli Babam",Hisar, Kasım 1974,S.131,s.10-13,(HI,s.57).
157. "Sanatçı Dostlarım-M.N.Karaer",Töre, Kasım 1974, S.42,s.56-61.
158. "Rahmetli Babam",Hisar, Aralık 1974,S.132,s.23-26,(HI,s.57).
159. "Sanatçı Dostlarım-A.T.Şentürk-",Töre, Aralık 1974, S.43,s.55-61.

1975

160. "1975 Yılına Girerken",Hisar, Ocak 1975,S.133, s.3-5,(SD,"F.Rıfki ve Y.Kadri",s.287).

161. "A.N.Asya'yı Uğurlarken", Hisar, Şubat 1975, S.134, s.3-5. (SD, "A.N.Asya", s.25).
162. "Edebiyatımızın Sağı Solu", Hisar, Şubat 1975, S.134, s.20-22.
163. "Çeyrek Asır Geçti", Hisar, Mart 1975, S.135, s.3-5.
164. "Ağbeyimizi Kaybettik", Hisar, Mayıs 1975, S.137, s.5-8, (SD, "M.F.Ozansoy", s.7).
165. "Güfteciler, Besteciler ve Şairler", Hisar, Haziran 1975, S.138, s.3-5, (SY, s.123).
166. "Saygı Görmek İçin", Hisar, Ağustos 1975, S.140, s.3-4, (SY, s.135).
167. "Gurbetteki Dostları Ziyaret", Hisar, Eylül 1975, S.141, s.6-7.
168. "Bir Gezinin Düşündürdükleri", Hisar, Kasım 1975, S.143, s.6-8, (AY, s.64).
169. "Atalarımız Doğru Söylemiş", Hisar, Aralık 1975, S.144, s.3-4, (SY, s.42).

1976

170. "Bir Kaybın Hatırlattıkları", Hisar, Ocak 1976, S.145, s.4-5, (HI, s.34).
171. "Neredeydik, Nereye Geldik?", Hisar, Şubat 1976, S.146, s.3-4.
172. "Sanatçı Dostlarım-T.Buğra-", Töre, Şubat 1976, S.57, s.26-34, (SD, 121).
173. "Cevap Bekleyen Sorular", Hisar, Mart 1976, S.147, s.4.
174. "Acı Bir Yıldönümünde", Hisar, Nisan 1976, S.148, s.3-4.
175. "Söylenenler, Söyleyenler Üzerine", Hisar, Mayıs 1976, S.149, s.3-4, (SY, s.46).
176. "Sanatçı Dostlarım-H.N.Zorlutuna", Töre, Mayıs 1976, S.60, s.35-42, (SD, s.140).
177. "Yenilen Ekmekte Göz Var", Hisar, Haziran 1976, S.150, s.3-4, (SY, s.38).
178. "Sanatçı Dostlarım-E.İşinsu-", Töre, Haziran 1976, S.61, s.25-32, (SD, s.190).
179. "Yalanlar Gerçekler Üzerine", Hisar, Temmuz 1976, S.151, s.3-4, (SY, s.24).
180. "Sanatçı Dostlarım-C.Meniç", Töre, Temmuz 1976, S.62, s.24-34, (SD, s.172).

181. "Şikâyeteye Hakkı Olmayanlar", Hisar, Ağustos 1976, S.152, s.3-4.
182. "Sanatçı Dostlarıım-S.Çokum", Töre, Ağustos 1976, S.63, s.30-40, (SD, s.241).
183. "Eleştirme Üzerine", Hisar, Eylül 1976, S.153, s.3-4, (SY, s.12).
184. "Sanatçı Dostlarıım-T.S.Halman", Töre, Eylül 1976, S.64, s.28,37, (SD, s.220).
185. "Şiir ve Müsveddesi", Hisar, Ekim 1976, S.154, s.3-4, (SY, s.116).
186. "Sanatçı Dostlarıım-M.Kaplan", Töre, Ekim 1976, S.65, s.34-41, (SD, s.154).

1977

187. "M.Akif'in Şiir Dünyası", Hisar, Ocak 1977, S.157, s.4-5, (SD, s.266).
188. "Dinin Rolü ve 'Asrın İdraki'", Hisar, Şubat 1977, S.158, s.3-7, (HI, s.7).
189. "Ölümünün 40.Yıldönümü Dolayısıyla M.Akif'in Toplumculuğu", Töre, Şubat 1977, S.69, s.14-17.
190. "Ölümünün 2.Yıldönümünde A.N.Asya", Millî Kültür, C.1, S.2, s.64-65.
191. "İnkâr Hastalığı", Hisar, Mart 1977, S.159, s.3-4.
192. "Musikimiz ve TRT", Hisar, Nisan 1977, S.160, s.3-4.
193. "M.F.Ozansoy'u Anarken-Ölümünün 2.Yıldönümünde-" Hisar, Nisan 1977, S.160, s.15-16.
194. "İmlâ Kargaşası", Hisar, Mayıs 1977, S.161, s.3-4 (SY, s.110).
195. "Dostlar Nereye Gidiyorsunuz?", Hisar, Haziran 1977, S.162, s.3.
196. "Toplum Dışı", Hisar, Temmuz 1977, S.163, s.3-4, (SY, s.62).
197. "Kamu Oyu", Hisar, Ağustos 1977, S.164, s.3-5.
198. "Geçmişin Anıları Günümüzün Acıları", Hisar, Eylül 1977, S.165, s.3-5.
199. "Susmuş Musiki", Hisar, Ekim 1977, S.166, s.3-5, (SY, s.145).
200. "Mısır'dan Gelirim", Hisar, Aralık 1977, S.168, s.5-8, (HI, s.79, Gezi Notları).

1978

201. "Mısır'dan Gelirim II", Hisar, Ocak 1978, S.169, s.9-13, (HI, s.79).
202. "Mısır'dan Gelirim III", Hisar, Şubat 1978, S.170, s.7-11, (HI, s.79).
203. "Köşk'ün Daveti ve Hisar'ın Yıldönümü", Hisar, Mart 1978, S.171, s.3-4.
204. "Değiştirme Hastalığı", Hisar, Nisan, 1978, S.172, s.3-4, (SY, s.71).
205. "Bahar Bayramı", Hisar, Mayıs 1978, S.173, s.3-4, (SY, s.66).
206. "Son Ayların Kayıpları", Hisar, Haziran 1978, S.174, s.3-5, (SD, s.300).
207. "Klişeler Nasıl Yanar?", Hisar, Temmuz 1978, S.175, s.3-5,
208. "Sevgisiz Olamaz", Hisar, Eylül 1978, S.177, s.3-4.
209. "Arapkirlileri Merak Ediyorum", Hisar, Ekim 1978, S.178, s.3.
210. "Atatürk, Y.Kemal ve Yazı Devrimi", Hisar, Kasım 1978, S.179, s.3, (AY, s.32, "Harf İnkılabı").
211. "Almanya'da On Beş Gün", Hisar, Aralık 1978, S.180, s.6-8. (HI, s.109.)

1979

212. "Bir Kitabın Hatırlattıkları", Hisar, Mayıs 1979, S.184, s.3-6. (HI, s.21).
213. "Bir Böyleliğin Görmemişiz", Hisar, Haziran 1979, S.185, s.3-4.
214. "Y.Kemal'den Bir Şiir Dersi", Hisar, Temmuz 1979, S.186, s.3-5, (HI, s.29).
215. "Aldanma ve Aldatmacalar", Hisar, Ağustos-Eylül 1979, S.187, s.3-4, (AY, s.7).
216. "Roman Ölebilir mi?", Hisar, Kasım 1979, S.189, s.3-5, (AY, s.43).
"Geçmiş Ösun", Hisar, Aralık 1979, S.190, s.3-4.

1980

217. "Yılbaşı Düşünceleri", Hisar, Ocak 1980, S.191, s.3-4.
218. "Üşüyorum", Hisar, Şubat 1980, S.192, s.3-4, (AY, s.10).
219. "Otuz Yılın Ardından", Hisar, Mart 1980, S.193, s.3-5.

220. -Hisar'ın 30.Yıldönümü Sanat Toplantısında-Çınarlı'nın Konuşması,Hisar,Mayıs 1980,S.195,s.5.
221. "Yaslar ve Sevinçler",Hisar,Haziran 1980,S.196,s.3-5.
222. "Mahallî Söyleyiş ,Yaşayan Türkçe ve Hukuk Dili",Hisar,Temmuz 1980,S.197,s.3-4,(AY,s.30).
223. "A.M.Dıranas",Hisar,Ağustos 1980,S.198,s.5-10.(HI,s.40).
224. "Şiirli Bir Gezi",Hisar,Ekim 1980,S.200,s.5-10,(HI,s.132).
225. "Hoşça Kalın",Hisar,Aralık 1980,S.202,s.3-5.

1981

226. "M.N.Selçuk",Millî Kültür,Temmuz 1981,S.2,s.28-30,(AY,s.75).

1983

227. "Geçmiş Günlerin Ankara'sından Birkaç Çizgi",Türk Edebiyatı,Şubat 1983,S.112,s.26-27,(AY,s.52).

1984

228. "Yok mu İmanın Senin?",Türk Edebiyatı,Nisan 1984,S.126,s.38-39,(AY,s.37).
229. "H.Nusret'i Uğurlarken",Türk Edebiyatı,Ağustos 1984,S.130,s.46-48,(AY,s.84).
230. "Şiiri Kendisine Dert Edinen Adam",Türk Edebiyatı,Aralık 1984,S.134,s.16-18,(AY,s.99).
231. "İstanbul Şarkıları",Türk Edebiyatı,Temmuz 1984,S.129,s.12-13,(AY,s.60,"İstanbul Garipliği",

1985

232. "M.F.Ozansoy'u Anarken",Türk Dili,Mayıs 1985,S.401,s.506,(AY,s.90).
233. "TRT'nin Dili Üzerine Birkaç Söz",Türk Dili,Haziran 1985,S.402,s.536-538.

1986

234. "Almanya Hatıraları", Türk Edebiyatı, Şubat 1986, S.148, s.49-50, (AY, s.110).
235. 'Kaplan'ı da Kaybettik", Türk Edebiyatı, Mart 1986, S.149, s.17-18, (AY, s.94).
236. "Mülkiyeli, Heyy!...", Türk Dili, Haziran 1986, S.414, s.468-469.
237. "Dokunuşlar", Türk Dili, Ekim 1986, S.418, s.730-733,
238. "Mısralarda Gezinti(I)", Türk Dili, Kasım 1986, S.419, s.829-31.

1987

239. "Mısralarda Gezinti II", Türk Dili, Ocak 1987, S.421, s.31.
240. " " III, " Şubat 1987, S.422, s.67.
241. " " IV, " Mart 1987, S.423, s.143.
242. "Hisar'dan Hatıralar", Türk Dili, Mayıs 1987, S.425, s.304-317.
243. "Mısralarda Gezinti V", T. Dili, Haz. 1987, S.426, s.353-8.
244. " " VI, " Temmuz 1987, S.427, s.15-21.
245. " " VII, " Ağus. 1987, S.428, s.81-84.
246. " " VIII, " Eylül 1987, S.429, s.135-9.
247. " " IX, " Ekim 1987, S.430, s.170-3.
248. " " X, " Kasım 1987, S.431, s.238.
249. " " XI, " Aralık 1987, S.432, s.292-8.

1988

250. " " XII, " Ocak 1988, S.433, s.11-16.
251. " " XIII, " Şib. 1988, S.434, s.68.
252. " " XIV, " Mart 1988, S.435, s.125-9.
253. " " XV, " Nisan 1988, S.436, s.182-9.
254. " " XVI, " Mayıs 1988, S.437, s.260-6.
255. " " XVII, " Haz. 1988, S.438, s.298-305.
256. " " XVIII, " Tem. 1988, S.439, s.8-15.
257. " " XIX, " Ağus. 1988, S.440, s.65-71.
258. " " XX, " Eylül 1988, S.441, s.126-132.
259. " " XXI, " Ekim 1988, S.442, s.208-209.

1989

260. Mısralarda Gezinti, Türk Ede. Ocak 1989, S.183, s.17.
 261. " " (2) " Şubat 1989, S.184, s.13.
 262. " " (3) " Mart 1989, S.185, s.15.
 263. " " (4) " Nisan 1989, S.186, s.13.
 264. " " (5) " Mayıs 1989, S.187, s.43.
 265. "Cenani Dökmeci İçin Birkaç Söz", Türk Edebiyatı,
 Aralık 1989, S.194, s.16-17.

1990

266. "Bir Şiirin Hikâyesi", Türk Yurdu, Haziran 1990,
 S.34, s.31.
 267. "Ölümünün 10.Yıldönümünde A.M.Dıranas'ı Anarken",
Millî Kültür, Haziran 1990, S.73, s.26-27.

1991

268. "Mektuplar I", Türk Dili, Şubat 1991, S.470, s.86-90.
 269. "Mektuplar II", Türk Dili, Mart 1991, S.471, S.146-53.
 270. "Geçmiş Hatırlar Geleceği Düşünürken", Millî Kültür,
 Mart 1991, S.82, s.2-3.
 271. Mektuplar III, Türk Dili, Nisan 1991, S.472, s.
 222-224.

V. Katıldığı Anket ve Mülâkatlar:

1. Gavzâ Ozansoy, "Beş Kuşak Konuşuyor", Tercüman,
 3 Ocak 1963, s.1.
2. Mübeccel İzmirli, M.Çınarlı ile, Hisar, Aralık
 1969, S.72, s.16-17.
3. Yedigâr Kânsel, "Üstadlar Konuşuyor" M.Çınarlı",
Kemalist Ülkü, Nisan 1970, s.11-15.
4. A.Nezihi Turan, "M.Çınarlı Hisar'ı Anlatıyor",
Divan, Aralık 1978, S.2, s.3-6.
5. Sadık Yalsızuçanlar-Taha Çağlaroğlu, "M.Çınarlı
 ile Bir Mülâkat", Yeni Asya Gzt., 4.3.1980.

6. Naci Gümüş'ün hazırladığı -Sanat Cephesi- sayfasında M.Çınarlı tanıtılarak, kendisine daha önce yöneltilen dört soruya verdiği cevaplar Hergün Gazetesinde 4.4.1980'de yayınlanır.
7. Emine İşinsu, "Hisar, Hisarcılar ve M.Çınarlı", Töre, Haziran 1980, S.109, s.36.
8. Alemdar Yalçın, "M.Çınarlı'nın Görüşleri", Türk Edebiyatı, Ekim 1983, S.120, s.34-36.
9. Zeki Gezer, "M.Çınarlı ile Edebiyat Sohbeti", Türk Edebiyatı, Ocak 1987, S.159, s.42-44.
10. Bilâl Akdağ-Mustafa Ağıdacı, "Eski 'Hisar'cı Şimdi Anayasa Mahkemesi Üyesi Mehmet Çınarlı", Zaman Gzt., Haziran 1990.

VI . Mesleki Yayını:

1. Personel Kanunu'nun Mali Hükümleri, Başnur Matbaası, Ank.1966.184 s.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİİRLERİNİN TEMA ve ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

İKİNCİ BÖLÜM
ŞİİRLERİNİN TEMA ve ŞEKİL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

1. ŞİİRLERİNDE GÖRÜLEN BAŞLICA TEMALAR

a) Hasret Duygusu:

Şiir yazmaya 1938'lerde başlayan Mehmet Çınarlı, bu ilk denemelerinde daha çok hicve kaçar. Kendisine haksızlık eden insanlara, öğretmenlerine kızıp onları hicveder. Yakın arkadaşları dışında hiç kimseye gösterilmeyen bu ürünleri, yine, o yıllarda çocukluğunun cenneti olan Ermenek'ten ve ailesinden uzak kalarak yatılı okulda okuması ve bunun yarattığı "sıla özlemi"ni dile getiren şiirler takip eder. Bu duygunun yoğunlaşarak onu sarmasında, o günlerin taşıdığı şartların da rolü söz konusudur. Yolların 8-9 ay kapalı, bu yüzden çok sevdiği memleketine dönememesi, bir mektubun bile 13-14 günde zor gelmesi,¹ ailesinden hiç haber almadan geçen aylar genç şairin yüreğini "hasretin odu"yla yakar.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, onun bir dergide yayınlanmış ilk şiiri olan "O Yer ki", bu duygunun kesif olarak işlendiği bir şiirdir. Çınarlı bu şiirinde doğduğu ve çocukluğunun cenneti olan kasabası Ermenek'in tabii güzelliklerini sıralayarak bu gü-

1. 18.7.1990'daki görüşmemiz.

zelliklere karşı duyduğu derin hasreti terennüm eder. "O Yer ki" diye işaret ettiği bu şirin Anadolu kasabası " sıradağlarla çevrilmiştir; kışın yağmuru karı eksik olmaz. Her taraf bağ, bahçe ve tarladır. Burada bütün bahar yemyeşil geçer. Kavaklar her yolu kuşatır. Ceviz ağaçları sincaplarla doludur. Yaz günleri elması, armudu, ayvası ve narıyla sağı solu süsler." Bu özellikleri taşıyan mekanda şair kendi yerini de şu şekilde belirler:

Adı çağlayandı, suları çağlar.
Benim meskenimdi o güzel bağlar
Benimle gülerdi, benimle ağlar,
En sıcak dostumdu soğuk pınarı!

Dalında serçeler öter her sabah,
Kâh tepesindeydim, dibindeydim kâh,
Her imza atışta hatırlarım, ah:
İsmi aldığım yaşlı çınarı!..²

1940'ta Çınarlı'nın "ikinci gurbet"i başlar. O artık Antalya Lisesi'nin parasız yatılı bir öğrencisidir. Sıla özlemi genç şairde yine kanayan bir yaradır:

Ne zaman anneciğim, ne zaman söyle bana,
Ayrılmak üzüntüsü duymadan bakacağım
Bu bitmeyen seneler, bitmez dert oldu bana
Hasret elem yükünü ne gün bırakacağım?³

"Ne Zaman" adlı şiirin ilk dörtlüğünde ifade edildiği gibi o, sevdiklerinden ayrı olmanın ıstırabını derinden duyar. "Her akşam içinde sevdikleri bulunan

2. Çınarlı, "O Yer ki", Çınaraltı, 2 İkincikanun 1943, C.3, S.67, s.7.

3. Çınarlı, "Ne Zaman?", Yedigün, 15 Şubat 1943, C.20, No: 519.

bir eve herkesle koşmayı" arzu eder. "Ümit ve kuvveti" bulacağı aile ocağında her zora katlanmaya seve seve hazırdır. Yeter ki bu hasret bitsin. Çünkü, "yıllardan beri, günleri saya saya bıkmıştır."⁴

Şairin deyiimiyle "ömrü bir an" olan vuslatı engelleyen bir diğer unsur da tabiatın acımasızlığıdır. "Gidilmez ki..." adlı şiirin ilk dörtlüğünde bu durum şöyle dile getirilir:

Yaylaları kapladı kar;
Ne yol geçer, ne kuş uçar,
Toroslar'da bizim diyar;
Yaz gelmeden gidilmez ki!⁵

Bu bakımdan "gönülün vuslat için boş yere çırpınması" beyhudedir. O, "suların gürül gürül akmadan, çiğdem ve sümbüllerin açılmadan dağların esir edilemeyeceğini" bilmelidir.⁶

Vuslatı tatmak için yılda en aşağı iki defa hayvan sırtında yapılan yolculuklar, bu yıllarda Çınarlı'yı Faruk Nafiz'in "Han Duvarları" şiiriyle adeta aynileştirir. Çok sevdiği şairin⁷ mısralarını gönlüne yakın bulur. O da her yıl, sekiz dokuz ay kasabasından ayrılıp okumak için yollara düşerken "on yıldan beri Kinadağı'ndan, baba ocağından, yar kucağından" uzak, "huduttan hududa atılmış" bulunan Satılmış'ın duyduğu acıyı duyardı."⁸

4. a.y.

5. Çınarlı, "Gidilmez ki..", Yedigün, 26 Ağustos 1945, No:651, s.7.

6. a.y.

7. Çınarlı, "Mektuplar II", Türk Dili, Mart 1991, S.471, s.147.

8. Çınarlı, "Silaya Dönüş", HS, s.106-107.

Bu duyguyu ifade eden şu mısralar gerek konu, gerekse "eda" bakımından "Han Duvarları"nı hatırlatır bize:

Ermemek yolları sürer günlerce;
Arkada türküler söyler kiracı;
Bir pınar başında uyunur gece;
Seherde geçilir ilk dağ yamacı.

Eller gibi yoktur birden kavuşmak:
Vuslat, yudum yudum içilir orda!
Yollar, yavaş yavaş sarılan yumak;
Hasret, damla damla zehirdir orda!⁹

1943 yılında Çınarlı'nın üçüncü ve en uzun "gurbet"i başlar. "O, tabiat ile iç içe bir çocukluk döneminden sonra, birçoklarımız gibi, büyük şehirde yaşamaya mahkum edilmiş bir insandır."¹⁰ artık. Başkent Ankara gelişmeyi değil, sürekli bir değişmeyi yaşamaktadır. Şairin mutlu çocukluk ve ilk gençlik yıllarının geçtiği Anadolu'da tanıdığı kıymet hükümleri ile şehirde gördüğü ve içinde yaşamaya adeta mahkum olduğu kıymet hükümleri arasında büyük farklılıklar vardır. Ruhunda "modaya değil, asıl olana yönelme isteği hakim olan"¹¹ sanatçı gördüğü olumsuzluklar karşısında hırçınlaşır. Bağrından çıktığı Anadolu'nun değerler bütününe sarılarak çocukluk döneminde tattığı güzelliklere olan özlemini dile getirerek "kendi memleketinde yaşadığı gurbet"i bir nebze olsun hafifletir.

9. Çınarlı, "Ermenek Yolları", ZP, s.177.

10. Şerif Aktaş, "M.Çınarlı'nın Şiirine Bir Bakış", Türk Dili, Kasım 1988, s.443, s.244.

11. a.y.

Onun çocukluğunun cenneti Ermenek bahanesiyle Anadolu'ya hasretini ifade eden şiirleri bu mekanda sürdürülen yaşama tarzını bütünleriyle kucaklar ve Anadolu'nun "gurbet" kelimesinde ifadesini bulan ıstırap onu öylesine sarar.¹² "Değişmedi" adlı şiirde bunu şöyle dile getirir:

Çok var ki görmedim o yerin ilkbaharını
Bilmem ne renk açılmada şeftali, ayvalar;
Dilber mi nar çiçekleri ayrıldığı kadar;
Sisler mi kaplamış o yeşiller diyarını.

Düşmek zamanı geçti de bir sincap ardına,
Dallarda kalmıyor ceketim, gömleğim bugün.
Yıllarca gördüğüm nice eğlenceler bütün
Bir (5 Mayıs) kadar heyecan vermiyor bana!¹³

O, hâlâ aç susuz kelebek avlayan bir deli, bir çift gözün bugün de peşinden giden, dünyaya bir tebesümü tercih eden sıska, içli bir çocuktur.¹⁴ Geçen bunca yılın değiştirdiği bir şey yoktur:

Bakmayın ak saçlarıma, ben aynı çocuğum yine:
Bir karınca yuvasının başında hayale dalan.¹⁵

Bir isteği vardır: O da "mehtabı Yassıkaya'dan seyretmek ve sekiye bir yatak serip uyumaktır."¹⁶ Gel gör ki, her şeyi silip süpüren zaman bu çocukluk cennetini de bozmuştur. Şair bunun ıstırabını duyar:

12. a.y.

13. Çınarlı, "Değişmedi", ZP, s.185.

14. a.y.

15. Çınarlı, "Sılaya Dönerken", ZP, s.189.

16. a.y.

Ak sekiler yerinde yok, Yassıkaya uçurulmuş;
 Tozlu yollar asfalt olmuş, toprak damlar apartman.
 Büyümüş, ihtiyarlamış, kurumakta yavaş yavaş
 Artık tanıyamaz beni elimle diktiğim fidan.

Her şeyi süpüren zaman şairin yıllar önce bağ e-
 vinin tahtasına çizdiği çocuk resmini nasıl olmuşsa
 yerinde bırakmıştır. Bu da onun için bir tesellidir.¹⁷

Asmalar altında doğdum, ceviz dalında büyüdüm;
 Tekerlek izi görmemiş dağ yollarında yürüdüm.

Sincaplar cebimde uyur, kuşlar omzuma konardı;
 Uçsuz bucaksız bağlarda soğuk sular çağıldardı.¹⁸

beyitleriyle hayata bakışında, daha yerinde bir ifadey-
 le sanat anlayışında önemli bir yeri olan çocukluk yıl-
 larının dile getirilen değeri, onda boş bir özlem değil-
 dir. Çünkü "tabiat sevgisi çevrede sürdürülen hayatı
 düzenleyen değerlerle birleşir."¹⁹ Bu duygunun işlen-
 diği ve şairin dördüncü şiir kitabının da adı olan
 "Zaman Perdesi"nin şu mısraları buna örnek teşkil eder:

Eskiden bağlarda insanlar yaşardı.

Bu taşlı yollarda çocuklar koşardı.

Genç kızlar, gelinler, tef ve zilli maşa..

Her gün bir sekide düğün, dernek vardı.

Su kavgası örter tokuç seslerini.

Derken, sincapların cümbüşü başlardı

17. a.y.

18. Çınarlı, "Asmalar Altında Doğdum", BYDK, s.7.

19. Şerif Aktaş, a.g.y., s.245.

Pekmezin kokusu göklere yükselir,
Asma yaprağından köpükler taşardı.²⁰

Ne var ki, şairin çocukluğunun ve ilk gençlik yıllarının en heyecanlı günlerini süsleyen "o cânım bağlara şimdi eskiden olduğu gibi göçen, artık kenarından geçen yoktur. Bandırma batıran, para köfte yapan, sıra, nar şerbeti, müselles içen olmadığı gibi, kalan ağaçlarda elmalar kızarmıştır, ama, dallara tırmanan, toplayan, seçen de yoktur."²¹ Bu durum şaire "ıstırap" verir. Onun için yaşanmış olmakla değer bulan bütün bu güzellikler manzumesi, nasıl olur da, yine, yıllar öncesinin ihtişamıyla devam etmez? Çocukluğunun cennetinde kaybolan güzellikleri, içi burkularak şu mısralarda dile getirir:

Yosunlar kaplamış eski bir havuza
Şırl şırl akan suların sesini.

Düşündük ki, artık bir bilen kalmadı
Ülübü, töymekân, eğrim demesini.

bütün bu yavaş yavaş kaybolan değerlerin yanında, şair "acıklı günlere gelip dayanınca zaman perdesini usulca kapar."²²

"Ağaç nasıl kökü ile beslenerek büyürse, sanat-kârların çoğu da kendi köklerini teşkil eden çocukluk yıllarının hayat tecrübelerinden ilham almak suretiyle bir şahsiyet haline gelirler. Modern psikoloji çocukluk yıllarının insan hayatında ne kadar mühim bir rol oynadığını ortaya koymuştur."²³ Bütün

20. Çınarlı, "Zaman Perdesi", ZP, s.200.

21. a.y.

22. a.y.

23. M.Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, MEB, İst. 1973, s.253.

"orijinal" sanatkârlarda görülen bu çocukluğa bağlılık, onunla beslenme bu yıllara ait duygularını kültür vasıtasıyla geliştirme vâkiasını Çınarlı'da da görüyoruz. Bu bakımdan şahsiyetinin temelini çocukluk yıllarının unutulmuş hatıraları teşkil eder. Onun, çocukluğunda kalmış olan "saadet ülkesi"ne derin hasretini, bunda aramak doğru olur kanaatindeyiz.

b) Tabiat:

Çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını ağaçlar, çiçekler, kuşlar ve böcekler arasında geçiren Çınarlı'nın "ilk şiirlerinde tasavvur edilmiş, tesadüfen görülmüş bir tabiatın değil, yaşanmış bir tabiatın rengini, zenginliğini ve hatırasını"²⁴ buluruz.

Şair dostu ve hemşehrisi Ahmet Tufan Şentürk'ün;

Bahar gelir gül gülistan görülür;
Yaz gelince ekinleri derilir;
Güz gelince nar dalında yarılır.
Ermenek, gözüme dol ışık ışık;
Sen beni unuttun, ben sana âşık.

diye anlattığı, "ağaçlar ve sular ülkesi" olan bu şirin Anadolu kasabasının yalçın kayaları arasında filizlenip yeşeren Çınarlı, "geniş tabiatın dilini" daha önce de belirttiğimiz gibi, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında öğrenir. Şirin kasabasından öğrenimi

24. Şerif Aktaş, a.g.y., s.245.

için ayrılmak zorunda kalışı ve tatillerde yapılan -yılıda en aşağı iki defa tekrarlanan- yolculuklar, tabiatın bütün çıplaklığıyla hissedilmesine imkân verir.

Hayvan sırtında ve yük üzerinde seyahat ederek, geceleri pınar başlarında ve toprak üzerinde üç-dört saatlik uykuyla savuşturulan bu meşakkatli yolculukların²⁵ ayrılışlara tekabül edeni, hep sonbahara, kavuşmayı sağlayamıyorsa, baharın en güzel ayı, Mayıs rastlaması, şairi, bu güzellikler manzumesi karşısında derin duygulanmalara iter. Onun bu iki mevsimi, özellikle sonbaharı daha çok sevmesini bu ilk ve kuvvetli temasa bağlamak mümkündür.

İlk defa 1947 yılında, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde düzenlediği bir şiir gecesinde topluluk karşısında okuduğu, renkten ve ışıktan mısralarla devam eden ve biraz sonra duygusuna uygun bir hareketle, vezni değiştirerek, sonbaharın cana yakın hüznünü şekillendiren "Sonbahar Duyguları" adlı şiirinde, mülkiyeli genç şair Çınarlı, önümüze gözleri kamaştıran geniş bir tabiat dekoru çizer:

Birden gelivermiş bağa teşrin;
Her yer yine en gönlü çeken renge bürünmüş.
Her konseri kuşlar veriyor çok daha zengin:
Dallar yine ahenge bürünmüş.²⁶

Bulmuş ne güzel örtü tabiat
Altın sarısından,
Gül kırmızısından,

25. Çınarlı, "Sılaya Dönüş", HS, s.106.

26. Çınarlı, "Sonbahar Duyguları", GRK, s.5.

Rüzgâr döküyor bir sürü yaprak yere bazan.
 Sermiş halılar toprağa kat kat
 Mevsim, kuru ottan, sarı yaprak yığınınından.²⁷

Şair bu tabii manzara karşısında hayranlığını gizleyemez. Tanrı'nın yarattığı bu sanat, bir tablo gibi renklere boyanarak gözler önüne serilir:

Bir hamlede baştanbaşa süslenmiş ağaçlar,
 Kıpırmızı olmuş gülüyor dalda son elma;
 Son salkım üzüm asmada altın gibi parlar;
 Gün batmada en tatlı ışıklarla ufukta.²⁸

Renk, tabii ahenk, olgunlaşan meyveler, günün ışıkları âdeta ferdî bir cennetten haber verir. Ekim ayı içerisinde seyredilen bu tabii manzara Çınarlı'ya;

Gerçekleşiyor sanki tahayyüldeki dünya...²⁹

mısraını söyletir. Nitekim, "gönül ve ruhla tabii manzaranın birleşmesi"³⁰ onda, duyguların coşmasına yol açacaktır. Buna uyarak veznin de değiştiği şu mısralar genç şairin kederini artırır, onu hüznülendirir. Ama bu, tatlı bir hüzdür:

Ölgün, yeni bir âleme girmekte tabiat.
 Bir son öpüşün zevkini vermekte tabiat.
 Bir fırtınadan mahvolacak hep bu güzellik;
 Heyhat! olacak renk ve ziya âlemi eksik.
 Kuşlar gidince kalmayacak bağda ses, sedâ.
 Bir ihtişamlı ömre bu bir muhteşem vedâ.³¹

27. a.y.

28. a.y.

29. a.y.

30. Şerif Aktaş, a.g.y.,s.246.

31. Çınarlı, "Sonbahar Duyguları", GRK, s.7.

Şiirin bu beyitlerinde "ferdî cennetin, bu dünya cennetinin geçiciliğine üzülen bir kalbin sesini duyarız. Bu Çınarlı'nın seyrettiği, yaşadığı ve tanıdığı güzellikler karşısındaki umumî tavrıdır."³² O, daha yüce, daha geniş, daha derin bir güzelliğin; bütün büyük sanatkârlarda görüldüğü gibi, "edebî güzellik" in peşindedir.

"İklimleri, mevsimleri mısralara örmek" "dağlarda, denizlerde, bulutlarda, şafaklarda"³³ dolaşmak Çınarlı'nın şiirinin belli başlı hususiyetini teşkil eder.

"Baharlar" şiirinin ilk bölümünde şair, çocukluğunun 5 Mayısını dile getirir. "Koru'dan topladığı çiçekler, pembe güllerle donanmış saksı, karanfilin büyüyüp katmer katmer açması" gönüle neşe verir. Şairin, çocukluğunun cenneti olan Ermenek'in zengin tabiatı ise, şu şekilde sergilenir:

Açılan taze ceviz dallarının
O pek güzel, unutulmaz kokusu.
O dik yokuşları bağ yollarının;
Ve her tarafta çağlayan soğuk su.³⁴

"Ermenek Yolları" adlı şiirinde bu geniş tabiat daha bir derinliğine sergilenir ve dile gelir. Tabii coğrafya bütün özellikleriyle bir film şeridi gibi gözlerimizin önünden geçer:

Kar eksilmez Yellibel'leri vardır;
Kaya Pınarı da her dem buz gibi.

32. Şerif Aktaş, a.g.y.,s.245.

33. H.M.Selekler,"M.Çınarlı'ya Mısralar",Hisar, Ağustos 1969,S.68,s.11.

34. Çınarlı,"Baharlar",GRK,s.60.

Bıçakçı vadisi başka diyardır:
Yellibel kasımken, o nevrüz gibi.

Burada "Göksu'yun kolu mavi akar. Üzerindeki köprü "eski devrin şaheseridir." Obaların ve sürülerin yolu karşıladığı bu şirin yerde "yürükler yaylanın sahipleri-³⁵

Bu güzel Anadolu köşesinde her renk ve her isim burada yaşayan insanların macerasıyla birleşmiş durumdadır. Aynı şiirin aşağıya aldığımız iki dörtlüğünde bunu görmek mümkündür:

.....
Bin renge bürünmüş Dekiçatı var,
Suyu nazlı akar, hoş öter kuşu.
Bu yolda ömrünü vermiş ne canlar,
Ne belleri bükmüş Meliz yokuşu!

Yollarda ağaçlar başka ruh taşır;
Baltadan, ateşten çekmişler çile.
Besbelli yanıklar çabuk anlaşır:
Dost oldum onlarla ben gide gele.³⁶

Görüldüğü gibi ne kuş, ne ağaç, ne su, ne görünüş "fantazi"nin rengine boyanmıştır. "Sunî tabiat şiiri" yazarların aksine Çınarlı, gerçek tabiatın diliyle konuşur. Bunda büyük şehre yerleşmesine rağmen doğup büyüdüğü yerle ilgisini kesmemiş olmasının payı büyüktür.³⁷

35. Çınarlı, "Ermenek Yolları", ZP, s.176.

36. a.y.

37. M.Kaplan Çağrı'da "Şehir Şiiri" adlı bir yazı kaleme alır. Bu yazısında özetle "Genç şairlerimizin dekor ve benzetme unsurlarının çoğunu tabiatından aldıklarından, "şehir şiiri" yazmadıklarından yakınmaktadır. Sosyal meseleleri ön plâna alan şairlerin bundan kurtulduğunu söyleyerek onları sun'î tabiat şiiri yazarlara tercih ettiğini" belirtmektedir.

Nitekim yıllar sonra tabiata ait bu güzelliklerin terk edilmişliğine üzülecek, "tabiatın değişmez güzelliği karşısında insanların vefasızlığına" haykıracaktır:

Çağlar suların buz gibi, billûr gibi, hâlâ
Yüzyılların ardında kalan türküyü söyler.
Birlikte yaşar eski, güzel hatıralarla
Yüzyılları görmüş ulu, heybetli cevizler.³⁸

38. Çınarlı, "Göçten Sonra", ZP, s.178.

Çınarlı Hisar'da yayınladığı (Nisan 1964, S.4, s.7-8) "Şehir Şiiri Tabiat Şiiri" adlı yazısında Kaplan'a verdiği cevapta şunları söyler: "Kaplan'ın yaşanılmadan "sun'î tabiat şiirleri" yazılmasını tenkit etmesine hak veriyoruz. Bu çeşit şiirlerden zaman zaman bizim de usanç getirdiğimiz oluyor. Ancak, yazısında, gençlerin yazdığı bütün tabiat şiirlerinin sun'î olduğunu ve eski 'raiyan ve şairane' havayı devam ettirmekten kurtulanların sadece 'sosyal meseleleri ön plâna alan şairler' arasında bulunduğunu söylemek isteyen bir hava var ki, bunu çok yadırgadık. Önce, Kaplan'ın bütün genç şairleri 'şehir çocuğu' gibi görmesi hatalıdır. Şiir alanında az çok ün salanların şehirlerde oturdukları doğru olabilir. Ama bu şairlerin hayatları incelenirse, çoğunun birer köyde veya küçük kasabada dünyaya geldikleri, çocukluklarını ve ilk gençliklerini ağaçlar, çiçekler, kuşlar ve böcekler arasında geçirdikleri görülür. Bunların çoğu büyük şehirlere sonradan gelmiş, doğup büyüdükları yerlerle de ilgisini kesmemiştir. Tabiat şiiri, köy şiiri yazmaları sun'î sayılamaz. Şiirlerinde söyledikleri şeyleri görmemiş, yaşamamış oldukları ileri sürülemez."

Ne yazık ki, şairin, yukarıya aldığımız mısralarda tavsif ettiği bu güzel yerin "saf ve sıcak koynuna", insanlar şehri tercih edecektir. Çınarlı'nın gönlü buna razı olmaz:

Yok kahkahalar, tatlı çocuk sesleri şimdi,
Bağlar ötüşen kuşlara, sincaplara kalmış.³⁹

diyerek üzüntüsünü belli eder.

Çocukluğunun ve ilk gençlik yıllarının geçtiği kasabasına ait tabii güzelliklerin bir bir yok olduğunu görmenin üzüntüsü onun "Zaman Perdesi" adlı şiirinin aşağıya alınan şu beyitlerinde daha belirgin bir hâl alır:

Eskiden bağlarda insanlar yaşardı.
Bu taşlı yollarda çocuklar koşardı.
Su kavgası örter tokuç seslerini.
Derken, sincapların cümbüşü başlardı.⁴⁰

Ne var ki tavsif edilen bu tabii manzaralar artık görünmez olmuştur. Şair bundan şu şekilde yakınır:

O cânım bağlara şimdi hiç göçen yok.
Arık kenarında bir gelip geçen yok.
Kalan ağaçlarda elmalar kızarmış,
Dallara tırmanan, toplayan seçen yok.⁴¹

39, a.y.

40. Çınarlı, "Zaman Perdesi", ZP, s.199.

41. a.e., s.200.

Bir sincap ardına düşmek zamanı geçse de, bugün ceketini, gömleği dallarda kalmasa da⁴², sincaplar cebinde uyumasa, kuşlar omuzuna konmasa da⁴³, o hâlâ, bir karınca yuvasının başında hayale dalan⁴⁴, aç susuz kelebek avlayan içli, sıksa çocuktur.⁴⁵ Yaşanmış bir tabiatın rengi, zenginliği ve hatırası, bütün ihtişamıyla, "Sonbahar Duyguları" şairinin ruhunda yaşar.

c) Aşk ve Kadın:

Çınarlı'da aşk ve kadın, ferdî hatıralarla zenginleşmiş huzur anının ifadesidir.⁴⁶ O bu duyguyu ilk defa 15 yaşında iken, kendisinden 2-3 yaş büyük olan "sarı saçlı, yeşil gözlü, beyaz tenli" İstanbullu bir kızı "ince saplı elmanın" üstündeki meşeye kurulan salıncakta sallarken tatmıştır.⁴⁷ Bu masum aşk

42. Çınarlı, "Değişmedi", ZP, s.185.

43. Çınarlı, "Asmalar Altında Doğdum", ZP, s.173.

44. Çınarlı, "Sılaya Dönürken", ZP, s.189.

45. "Değişmedi", ZP, s.186.

46. Şerif Aktaş, a.g.y., s.246.

47. Çınarlı, "Elmalar", Koruk, Ocak 1957, s.6.; şair "hikâye-hatıra karışımı" bu yazısında İstanbullu kızdan şu şekilde söz eder: "...Bahsettiğim doktorlar kasabada bizim komşumuzdu. Biz yazları bağa naklettiğimiz zaman, kızları -bazan annesiyle birlikte, bazan yalnız olarak- bize sık sık gelir, benimle, kardeşlerimle arkadaşlık eder, bazı geceler de bizde kalırdı. Onun her gelişinde "ince saplı elma"nın üstündeki meşeye mutlaka bir salıncak kurulur, ben de kendisini sallamaya memur edilirdim. İpin üzerine bağlanmış mindere bir kraliçe azametiyle kurulur, her zamanki emrini verirdi: "Ayaklarım

masalı, şairin "hayatta uğradığı ilk hayal kırıklığı" olarak, güzel kızın kasabaya yeni gelen bir hakim muaviniyle evlenip gittiğini öğrenmesiyle son bulur.⁴⁸

Çınarlı'nın ilk şiirlerinden itibaren "hayalinde şekli her gün değişen, fakat ruhu aynı kalan bir sevgili"⁴⁹ vardır. "Nasıl Unuturum" başlıklı şiirinde şair sevgiliye şöyle seslenir:

Ayıramaz bizi karlı dağlar da;
Rüzgârlar getirir bana buseni!
Çiçekli bahçeler yeşil bağlarda
Bahar yeni baştan yaratır seni!⁵⁰

Billûr havuzlara yazın gelen, her güzel kokuda hissedilen, her şeye bir büyü verebilen bu sevgili, gece gökyüzünde parlayan ay gibidir.⁵¹ Şairi, kendisine iyice bağlamıştır. Gönülde tecelli eden temiz duygularla, şiirin son biriminde, kendisine şu şekilde seslenildiğini görürüz:

-
48. Çınarlı adı geçen yazıda bundan şöyle söz eder:
"...Uzak vilayetlerden birinde lise tahsilimi yapıyordum. Yukarda anlattığım salıncak safalarını kafamda büyük bir aşk masalı haline getirmiştim. Daha ben 15 yaşında bir çocukken bile 17-18 yaşlarında güzel bir kız olan, bir çok talibi bulunan onun, ben liseyi, yüksek tahsili, askerliği bitirip bir baltaya sap oluncaya kadar bekleyeceğini ve sonunda bana varacağını tahayyül ediyordum."
49. Çınarlı, "Bir Dosta Mektup", Hisar, Eylül 1952, S.29, s.14.
50. Çınarlı, "Nasıl Unuturum?", Yedigün, 21.2.1943, No:572(iç kapak).
51. a.y.

elmalara değmeli". Ben tam ipin vücuduna değdiği yerden tutar, bütün gücümle kaldırır, sonra hızla bırakırdım. Eğer ayakları karşıdaki elmanın tepesine değer ve bir kaç tanesini düşürürse keyfi tamam olur, kahkahalar çığlıklar atar; eğer elmalara ulaşamazsa "olmadı" der, ben de tutar yeniden sallardım. Onun kahkahaları, hızla uçan salıncığın rüzgârıyla eteklerinin açılıp kapanması, tutarken, sallarken nefesinin, teninin yüzüme, ellerime, vücuduma dokunması beni kendimden geçirirdi."

Senden gelir, ancak ümidim, ye'sim,
 Seninle bambaşka, sensiz herkesim.
 Nasıl unuturum, bana dört mevsim
 Bütün tabiat anlatır seni.⁵²

Aşk duygusunun verdiği huzuru "gönül"e dolduran şair, şiirlerinde, ilkbahara ait unsurlarla bu duyguyu artırarak devam ettirirken, sonbahara ait güzelliklerle de "geçiciliği" hissettirir. "Çok Görme" adlı şiirinin ilk kıtasının birinci ve sonuncu mısraı olarak yer alan şu söyleyişte, baharın yarattığı duygulanmanın coşkunluğunu buluruz:

"Mevsim bahar, tasavvura sığmaz güzelliğin!"⁵³

Yine "Seninle" başlıklı şiirde mevsim bahardır. Bahara ait unsurlar bir daveti ifadeyle vazifelidir:

Seninle hoş geçerdî nisan ayı,
 Seninle gecelerde renk olurduk.
 Bırakıp rüzgâra her hatırayı
 Uçuşan serçelerle denk olurduk.⁵⁴

Aynı ruh hâli "Yağmur Altında" adlı şiirinin üçüncü kıtasında şu şekilde terennüm edilir:

Duyduğum aynı sesin davetidir
 Baharı karşılayan her yerde.
 Sunulan aynı hayal cennetidir
 O günahkârca bakan gözlerde.
 Nasıl uzaklaşılır, vazgeçilir?⁵⁵

52. a.y.

53. Çınarlı, "Çok Görme", GRK, s.15.

54. Çınarlı, "Seninle", GRK, s.32.

55. Çınarlı, "Yağmur Altında", GHA, s.11.

"Sonbaharın bizi daldırdığı rüya geçici.."56
 söyleyişine ulaşan Çınarlı, yine, "geleneğin dışına
 çıkmadan" bu mevsime ait unsurlarla, aşkın geçicili-
 ğini, ayrılığın ruhlarda yarattığı ürpertiye dile ge-
 tirir. "Güz Bitimi Şarkısı" başlıklı şiirinde bu duy-
 gu kuvvetli bir şekilde verilir:

Ey sevgili ısrarla haber verdi yel;
 Mevsim bitiyor, zevk alalım, mest olalım gel!
 Şi'r âlemi olsun da vücudunla mükemmel,
 Mevsim bitiyor, zevk alalım, mest olalım gel!

Gittikçe alev rengini kaybetmede dallar,
 Yaprak dökülen yollara artık yağacak kar.
 Birlikte felekten çalacak bir iki gün var
 Mevsim bitiyor, zevk alalım, mest olalım gel!⁵⁷

Ne var ki, "sararan dalların çizdiği dünya geçi-
 cidir. Sevgilinin, elleri böyle sokulgan, nefesi böy-
 le yakın olarak, saire içten bakışlarıyla dünyaları
 vadetmesi de bir şey değiştirmez. Çünkü, o ışık kay-
 nağı gözlerdeki manânın geçiciliği bilinmektedir."⁵⁸

Sarı Dallarda Sonbahar Güneşi, şairin içindeki
 özleyişi artırarak onu şu şekilde duygulandırır:

Sarı dallarda eğlenen güneşin
 İçiyorken serin sıcaklığını
 İnanılmaz ki geçip gittiğine.
 Akıl ermez neyin zoruyla niçin,
 Ne vakitten beri terkettiğine
 Nasıl, nasıl olup da bittiğine!

56. Çınarlı, "Güneş Rengi Kadehlerle", GRK, s.8.

57. Çınarlı, "Güz Bitimi Şarkısı", GRK, s.40.

58. "Güneş Rengi Kadehlerle", s.8.

Sarı dallarda göründükçe güneş
 Biter mi hiç sevişmek arzusu?
 Evrenin rengi, ruhu, anlamı bu!
 Donan damarlarımda gizli ateş;
 Yaşatan, meyve verdiren özsu.⁵⁹

Bir "gönül adamı" olan Çınarlı, güzeli seven, güzel olana değer veren biridir. "Bir aşka tutulmak.. Onu sevmek ve sevilme, bir gül gibi bir yüzde açan sevgiyi görmek..."⁶⁰ sanatçımızı, aşk temasını işlediği şiirlerde başarılı kompozisyonlara ulaştırmıştır. Hatıralarla beslenen bu ürünlerde sevgili ve ona yöneltilecek duygular, ne dikkati çekmek isteyen kelime oyunları, ne de yapmacık bir tona kayarak verilir. Sadelik ve samimiyet esastır.

Onda bu yüce duygu, "bakışlarda" ifadesini bulur ve anlam kazanır. Böylece, "ten ilişkisi"nden uzak, gözlerde doğup, gönüllerde yerleşerek devam eden ulvî bir mahiyet kazanır. "Bakışlarınla Benimsin" şiiri bu duyuş tarzını çok güzel aksettirir. Onun için bu parçayı aynen alıyoruz:

Bakışlarınla benimsin bu anda yavrucuğum.
 Kimindir ellerin aslında, istemem bilmek.
 Bakışlarınla benimsin bu anda mes'udum
 Bu ana koskoca yıllar bağışlasam degecek.

Bakışlarınla benimsin, lisana var mı lüzum?
 Bakışlarında ne çılgın düşünceler okudum.
 Silindi gönlümü zincirle bağlayan gerçek;
 Açıldı yelkenim artık, hazır elimde kürek.

59. Çınarlı, "Sarı Dallarda Sonbahar Güneşi", BYDK, s.19.

60. H.M.Selekler, "M.Çınarlı'ya Mısralar", Hisar, 1969, S.68, s.11.

Ümidi, isteği yok bir zavallı yoksuldum.
 Bakışlarında ışık yüklü ülkeler buldum.
 Alıp götürdü bir uçsuz bucaksız ummana 61
 Yitirdi yolları gönlüm, uyup bakışlarına.

Gözlerle konuşup sevişmenin lezzetini dile getiren şair, bu hazı "Bir Sahilden Ayrılırken" başlıklı şiirinde ise, şöyle mısralaştırır:

Bir kız dudağından bana söylenmedi ismim,
 Lâkin ne visaller yaşadık gözlerimizle.. "62

-
61. Çınarlı, "Bakışlarıyla Benimsin", GHA, s.25.
 62. Çınarlı, "Bir Sahilden Ayrılırken", GRK, s.45;
 Bu mısraların doğuş yeri şairin askerliğini yaptığı Çanakkale'dir. O günleri anlatan bir yazısında, sanatçımızın aşk anlayışını ber-
 raklaştıran şu satırları buluruz: "Bizim genç-
 liğimizde aşk, daha çok bakışlarla ifade e-
 dilir, gözden göze geçerdi. Çanakkale'de as-
 kerliğimi yaptığım günlerde, biz gurbettede
 yedeksubaylar askeri plajın(o zamanlar şeh-
 rin tek plajı idi) gazinosuna gelen güzel
 kızlardan birer sevgili peylemiştik. Fakat,
 o küçük ve dedikoducu çevrede değil genç kız-
 larla beraber dolaşmak, ayak üstü laf etmek
 bile mümkün olmuyordu. Ama gözler...Onların
 hürriyetleri sınırsızdı. Haftalar geçtikçe
 hangi delikanlının, hangi kıza, hangi kızın
 da hangi delikanlıya baktığı(yani kimin ki-
 mi sevdiği) yavaş yavaş açığa çıkıyordu. On-
 dan sonra kızın da, delikanlının da bir baş-
 kasına bakması ihanet sayılırdı. Gözlerle
 konuşup sevişmenin lezzetini ancak o zevki
 tadanlar bilir."(Bir Gezinin Düşündürdükle-
 ri, AY,s.66).

Gözlerde yaşanan visallerin "gönlü" doldurması ve onun coşup taşması, serzenişleri, sızlanması; giden sevgilinin arkasından derin bir üzüntüye düşmesi ve sevgiliyi ilk ve masum haliyle yeniden aşka davet etmesi Çınarlı'nın terennüm ettiği duyguların başında gelir.

"Nasıl İsterse" başlıklı şiirinde, sevgiliye, şair "gülüm" diye hitap eder ve ondan saçlarını rahatça dağıtmasını ister:

Bırak gülüm, bırak da saçlarını,
Nasıl isterse savrulsun, dökülsün.
Yarın nasıl doğarsa doğsun gün,
Dağıt gülüm rahatça saçlarını...

Sema genişliğine hürriyet,
Nasıl isterse açılsın göğsün.
O güzel şarkıyı hep tekrar et,
Sesin gülsün, bakışların gülsün.⁶³

Bu istekler bir yerine gelmeye görsün, şair için bütün erdişeler uzaktadır. O, ölüm de olsa yarını artık düşünmez. Sevgilinin yumuşacık elleri kadar güzel olan bu anlar, denizler, ülkeler ve yıldızlar, velhasıl bugün cihan tamamıyla onundur.⁶⁴

Bazan da sevgiye, sevgiliye gönül kapılarını kapattığı olur. Ardınca yıllarca koştığı hevesi bıraktığını dile getirerek, beklemenin de, aramanın da boş olduğunu söyler, sevgiliye sitem eder. "Bırakış" adlı şiirinde bu duygu kesif bir şekilde işlenmiştir:

63. Çınarlı, "Nasıl İsterse", GRK, s.22.

64. a.y.

Beklemek boş, aramak yersizmiş,
 Gayri yollardan ayırdım gözüümü.
 Yokmuş âlemde ufuklarca geniş
 Ve bulutsuz hayallerin hükmü.
 Duygular büsbütün değersizmiş.

Biraktım ardını yıllarca koştüğüm hevesin
 Yoktur şikâyetim de, ümidim de kimseden.
 Bir çöl susuzluğundaki hasretle beklenen
 İsterse gelmesin.⁶⁵

Sevgilinin yokluğuna dayanamayan şair, ondan
 "eski besteler" yoluyla haber alır ve geri dönmesi-
 ni şiddetle arzu eder:

Şimdi cinler dolaşan boş odama
 Bir sefer gizlice, hırsız gibi gel.
 Böyle ömrümce hayalet kalma,
 Yaşayan sevgili bir kız gibi gel.
 İçim boş, gözlerim yollarda hâlâ...⁶⁶

Buna rağmen o, vuslattan daha çok, aşk gibi
 yüce bir duyguyu yaşamış olmaktan zevk alır ve bu-
 nunla övünür. "Ömrümüz Ayrı Geçse de" şiirinde bunu
 görebiliriz:

'Ben seni vermem cihand' demişti Üçüncü Selim;
 Benim gücüm yetmez buna, mülke padişah değilim.

Sessiz sessiz akıtırım içime göz yaşlarımı;
 Uzansam ellerim kopar, söylersen kesilir dilim.

65. Çınarlı, "Bırakış", GRK, s.52.

66. Çınarlı, "Sana Dair", GRK, s.21.

Ömrümüz ayrı geçse de, bir gün aşka inananlar
Adımı senin adınla birlikte anar sevgilim.⁶⁷

Çınarlı "evrenin rengi, ruhu ve anlamı olan se-
vişmek arzusu"⁶⁸ nun bitmeyeceği görüşündedir. Bu se-
beple aşk duygusu onda, yaşama sevinci ve huzur an-
larının kuvvet kaynağı olarak, hiç bitmeden, artarak
devam eder. Her güzel, ilhamın kapılarını açan bir me-
lek olur, şairi mutluluklara ulaştırır, özlemlere sa-
lar. Onda heyecanlar yaratır. "Değişiverdi Her Şey"
başlıklı şiirinde o, "yaşanmış aşk"larının üzerinde
bıraktığı izleri şöyle mısralaştırır:

Esmerdi, sarışındı, beyazdı, kumraldınız;
Sımsıcak mektuplarda şiirlerde kaldınız.

Üç gün, üç mevsim süren mutluluklar getirip,
Bir ömür dinmeyecek özlemlere saldınız.

.....

Gücümün güç olduğu sizinle anlaşıldı,
Yedi kat gökyüzüne çıkardı kanadınız.

İnanılmaz şekilde değişiverdi her şey,
Sanki hiç olmadınız, sanki bir masaldınız.

Bitmeyecek sevgiden bir sözaçan yok şimdi:
Sımsıcak mektuplarda, şiirlerde kaldınız.⁶⁹

Şuh ve kıvrak edası, samimiyet dolu mısralarıyla
gönüllerde yer eden, dillerde dolayan "Gülüm" şi-
irinde Çınarlı, güzel karşısında yaşlı bir insanın
duygularını aksettirir:

67. Çınarlı, "Ömrümüz Ayrı Geçse de", BYDK, s.23.

68. Çınarlı, "Sarı Dallarda Sonbahar Güneşi", BYDK,
s.20.

69. Çınarlı, "Değişiverdi Her Şey", BYDK, s.21.

Saçlar ağardı, sanma ki yaşlanmışsınız gülüm.
Vallahi neyse sendeki hoşlanmışsınız gülüm.

Yıllar ilerledikçe gönül uslanır sanıp,
Düşmüş büyük hatalara, aldanmışsınız gülüm.

Aşkın yaşı yoktur derler. Bu böyle olunca, hangi yaşta olursa olsun gönül ferman dinler mi? Üstelik bu gönül yıllarca gül koklamak usulünü meşk edip binbir çeşit dikenlere katlanmışsa...Karacaoğlan-vârî "Bir kız bana emmi dedi neyleyim..." demez mi? Onun için şairimiz de "gülüm" diye hitap ettiği güzeli aşka davet eder:

Gel, ağzı süt kokanlara yaklaşma zevki yok:
Onlar gibiyken aşkı oyun sanmışsınız gülüm.

"Şairler incedir kıyamaz fazla sarmaya"
Derlerse, gör ki biz dahi insanmışsınız gülüm.⁷⁰

"Yarın Hesap Sorulur" başlıklı şiirinde Çınarlı, sevgiliye aşk vakti olduğunu hatırlatır. Onu yine aşka davet eder:

Şu sımsıcak sarı vâdî güneş gidince soğur;
Gülüm bu ana kıyarsak yarın hesap sorulur.
Keser ötüşmeyi kuşlar, yüzün karanlık olur;
Gülüm, bu ana kıyarsak yarın hesap sorulur.⁷¹

Çiçek, çimen ve ağaçlar...Aşkın duyulduğu bu anda ne varsa güzeldir. Suyun şırıltısı en tatlı musikiye bedeldir. Her şey aşk duygusunu uyandırır. Bu

70. Çınarlı, "Gülüm", GHA, s.13.

71. Çınarlı, "Yarın Hesap Sorulur", Türk Edebiyatı, Aralık 1985, S.146, s.7.

durumda tek düşünülecek bu güzelliği yaşamak olmalı.. Sevgili araya mesafe koymamalı, sokulmalı...Çünkü ömür müsrifçe harcanıp tükenmiştir. Kalan günlerin kıymeti bilinmelidir. Böyle bir an daha kolay kolay ele geçmez.⁷²

Gönlün bunca çarpınışlarına, aşkın peşinde bunca koşmasına rağmen, sanatçımız aşk denilen bilmeceyi çözemediğini itiraf eder:

Gerçek de olsa düş gibi, hülya da olsa hoş.
Vazgeçme, karşı koyma, kaçıp gitme hepsi boş.⁷³

O halde nedir aşk? Şair bu sorunun cevabını arar: Bir haz ki, bütün damarlara dolmuş zehir gibi; bir duygu ki, hem ölür hem ölümsüzleşir gibi. Belki altında her gün ıslandığımız yağmur. Belki de yitmiş bir ülkeden gelen esrarlı bir ses. Nefes gibi bir ihtiyaç ki onsuz olunmaz. En yaklaşılmaz, en yakın, en hak ve en yasak...Ama, yine de, aşk denilen bu duygu, can bağışlasak çözülmeye bilmeyen bir bilmedir.⁷⁴

Şairin "gülüm" diye hitap ettiği ve "heyecan yaratıcı, büyü, kutsal" olarak tavsif ettiği sevgili, çoğu defa hayalîdir. Bu hayalî kadın yalnızca bir güzellik objesidir. Kısacası güzelliğiyle vardır. Ve öyle de kalmalıdır. Bir şiirinde:

Sizden öğrendim tek'in eksikliğini;
Sizsiz yaşamak yavan, başarılar anlamsız.⁷⁵

72. a.y.

73. Çınarlı, "Bilmece", GHA, s.7.

74. a.y.

75. Çınarlı, "Ömrümüz Ayrı Geçse de", BYDK, s.23.

söyleyişle kadını yücelten Çınarlı, onun itibarını kaybetmesini istemez. Ona layık olduğu güzellikleri sunar. Bir parkta seyrettiği kızlar "Hayal ve Gerçek" başlıklı şiirinde şairi duygulandırır:

Ne kadar mavi gök, güneş ne güzel,
Hepiniz türlü türlü renklerde.
Hepiniz hoş, hepiniz taze, güzel:
Süslenip cennete dönmüş bahçe.

Şaraba benzeyen, gülüşleriniz
Verdi baş dönmesi gittikçe bana.
Neler verir dilerse herbiriniz
Tanrının sanatından anlayana.⁷⁶

Bu güzellerin nelere kadir olabileceklerini düşünen şair, sarışın olanın bir bestekâra ilham vererek en sevimli nağmeleri onun saçında bulacağını; esmer uğruna bir yiğidin korsan olup tekneleri yağma edebileceğini; deniz bakişlı fidan boylu güzel için ise, şehzadenin ülkeler verebileceğini söyler. Bu hayal şairi mes'ut eder ve duygularını şu şekilde ifade eder:

Yaşamak hoş sizin hikâyenizi,
Korsan olmak ve bestekâr olmak.
Sevmek onlar gibi çılgınca sizi,
Bu duygusuz atom çağından uzak.⁷⁷

Yaklaşınca büyü bozulur. Şair onlarda zevk olgunluğu bulamaz. Gerçek hiç de düşündüğü gibi değildir. Bu duruma üzülen sanatçı, onların nasıl bir boşluğa düştüğünü, acı ama gerçek olan şu ifadelerle dile getirir:

76. Çınarlı, "Hayal ve Gerçek", GHA, s.37.

77. a.y.

Ne yazık anlamazsınız. Siz ki,
 Ne çiğ gerçeklerin içindesiniz,
 Gececek ömrünüz, bulup birini,
 Ya didinmekle sevgisiz, şiirsiz;
 Ya giyinmekle kukla gibi.⁷⁸

Çınarlı'nın gönlü, kadının sevgisiz ve şiirsiz bir kukla olmasını istemez. O, kadını kendi kültürü içinde gelişen zevk ve ahlâk çizgisinin dışında düşünemez. Hep o noktada görmek ister. Nitekim 1961 yılında meslekî alanda incelemeler yapmak için milletlerarası bir burstan yararlanarak Amerika'ya gittiğinde, onu en hayrete düşüren şey, "parklarda, kaldırımlarda, otel lobilerinde birbirine kenetlenerek saatlerce öpüşen gençler" olmuştur. O sırada yazdığı "Piknikte" başlıklı şiirinde aşktan yoksun, bu mekanik öpüşmeler şöyle dile getirilir:

Dalyan vücutlu tazeler,
 Çimenler üstünde öpüşürler;
 Ne bakışlarında aşktan eser,
 Ne de bir işaret arzuya.⁷⁹

Gözlerle konuşup sevişen, vuslatı gözlerde yaşayan bir kültürün mensubu olan ve buna gönül veren Çınarlı'nın, kadını gün geçtikçe, en tabii bir insanî duygu olan aşktan kopararak, mekanik bir hale sokan başta Amerika olmak üzere, Almanya ve Danimarka gibi ülkelerde gördükleri karşısında hayrate düşmesi ve özellikle kadınlık adına üzülüp endişe duymaması elde olmasa gerek.⁸⁰

78. a.y.

79. Çınarlı, "Piknikte", GHA, s.20.

80. Şairin Almanya ve Danimarka'ya yaptığı gezide gördükleri onu daha fazla hayrate düşürür. İntibalarını şöyle nakleder: "...Gördüklerim ve

d) Aile:

Çınarlı, içinde sevdikleri bulunan kendisi için "ümit ve kuvvet kaynağı" olan mütevazı bir aile ocağında yetişmiştir. Bu ailenin sofrası, ışığı ve ateşi yalnız akraba ve komşulara değil, kasabaya bir iş için gelen köylülere de açıktır. Evin Reisi "Doktor Osman Bey" in cepheden döndüğü günden beri çevresi dul kadınlar, öksüz çocuklar, çaresiz insanlarla çevrilidir. Gücünün yettiği kadar hepsine kol-kanat germeye, dertlerine derman olmaya çalışır.⁸¹ Çınarlı, dört kız kardeşiyle birlikte fakir, çaresiz ve medenî dünyaya kapalı kasabasında, o günlerde, karşılık beklemeden yardım elini uzatmayı, fakir fukaranın yarasını sarmayı, kısacası, memleket insanını "kardeş" bilip bağrına basmayı, "çilekeş bir anne" nin sesini çıkarmadan bütün bu zorlukların üstesinden geldiği, bu temiz baba ocağında tadar.

Sanatçı için, iç mekanda, "ümit ve kuvvet kaynağı" olan, dış mekanda, bir çok Anadolu kasabasında görülebildiği gibi, Türk örf ve âdetlerinin kaynaştığı "mahalle hayatı" ve komşuluklarla beslenen bu sıcak aile yuvası, ondan ayrı olduğu yıllarda sürekli hasreti duyulan, kavuşmak için can atılan yer olur..

Bir çoğumuz gibi büyük şehre yerleşen ve burada kutsallığına inandığı aileyi kurmak için harekete

81. Çınarlı, "Rahmetli Babam", HI, s.65.

bana anlatılanlar, şimdiki gençlerin gözünde bakışmak gibi, öpüşmenin de modasını kaybettiği sonucunu verdi. Onlar artık, kadın erkek ilişkilerinin yalnızca fizikî yönüne, onun da en son safhasına ilgi duyuyor ve bu safhaya da çok fazla güçlük çekmeden ulaşabiliyorlar... Hiçbir kayda tabi olmadan yapılan seks filmleri canlı seks gösterileri ise, azıcık duygu ve estetik arayan bir kimseye sadece tiksinti veriyor..." ("Bir Gezinin Düşündürdükleri", AY, s.65).

geçip ve 1955 yılında yaptığı izdivaçla mesut bir yuva kuran sanatçı, bu yuvanın ilk meyvesini "Küçük Prenses" diye dünyaya gelişini müjdelediği kızı Oya ile tadar. "Ufacık, tatlı, melekler gibi saf" bebeğe şair şu duygularla seslenir:

Senin o pek şeker gülümseyişin
Başka tat verdi bizim ömrümüze
Seni birden büyümüş görmek için,
Razıyız hiç yaşanmadan geçse
Bir çok aylar, seneler üst üste.⁸²

Evine, eşine ve çocuklarına şefkatle bağlı bir baba olan Çınarlı, gerektiğinde ailesi için çok sevdiği ve zevkle yürüttüğü Hisar'ın imtiyaz sahipliğini, kendisini gece yarılarna kadar alıkoyduğundan bırakabilmiştir. Çünkü artık onun "akşam sofrasında -haklı olarak- gelmesini bekleyen bir eşi" vardır.⁸³

1961 yılında meslekî alanda incelemeler yapmak üzere Amerika'ya giden sanatçı, burada, derin bir özleyişle ailesini düşünür. Küçük Prensesi gözünün önüne gelir. Bu duygularla şu mısraları söyler:

Gözlerim yaşarmadan bakamam çocuklara
Ve sanki düşmanıyım bütün oyuncakların.

Eşini hatırlar ve ona şöyle seslenir:

Muhakkak benimkidir, uykunda zaman zaman
Uzaktan bir hıçkırık duyarsa kulakların.⁸⁴

82. Çınarlı, "Küçük Prenses", GRK, s.57.

83. Çınarlı, "M.N.Karaer", SD, s.87.

84. Çınarlı, "Sorma", GHA, s.17.

Kızları üzerine titreyen müşfik bir aile reisi olan şair, tıpkı yıllar önce Ermenek'te baba ocağında kendisine gösterilen alâka ve ihtimamı, onlardan bir nebze olsun esirgemez. Kendi çocuklarına gösterdiği bu derin sevgi onlardan taşarak bütün çocuklarını kuçaklar.

Küçük kızı Bahar'ın başını bir yere vurması ve ağlayarak tıraş olmakta olan babasına sokulması sırasında,⁸⁵ şair babanın o an dudaklarında dökülen şu mısralar, ev içi halini ne kadar canlı ve güzel aksettirmektedir:

Geliyor ağlayarak bir yere vurmuş kafacık;
Yine yardım dileyen eller uzanmış ufacık.
Gel melek yavru, bu kollar sana ömrünce açık.
Kara gözlerden akan yaşları sevsin babacık.⁸⁶

Bir baba için sevinçlerin en büyüğü evlatlarının mürüvvetini görmektir. Çınarlı da "Küçük Prenses"ini yuvadan uçururken işte böylesine anlamlı bir mutluluğu yaşar. Beyaz gelinliği giymiş olan "prenses"ini "beyaz güvercin"e benzetir. Yirmi sene hiç farkedilmeden geçip gitmiştir. Büyük bir hassasiyetle, kötülüklerden uzak tutularak, açık yürekli, yalansız ve tertemiz büyütülen evladının, ayrılık gününün asırlarca uzak sanıldığı, bir an olsun bekleilmeyen bir zamanda böyle çabuk gelmesi aileyi şaşırtır. Ama bu, sevinç ve mutluluk dolu bir şaşkınlıktır.⁸⁷ Tabii kanuna onlar da uyarlar ve biricik kızlarını mutlu yuvasına hayır dualarla uğurlarlar:

85. 18.7.1990'daki görüşmemiz.

86. Çınarlı, "Kara Gözlü", GHA, s.48.

87. Çınarlı, "Beyaz Güvercine Dönmüş", ZP, s.165.

Bu mutluluk, dilerim, kalmasın ilerde yarım
 Ve bozmasın gelecekler bugünkü tatlarını.
 Zararlı fırtınalardan esirgesin Tanrım
 Onun ipekten örülmüş güzel kanatlarını.⁸⁸

Ailenin razı gelmesi ve hayır dualarıyla kurulan
 bu güzel yuva, ilk meyvesini Amerika'da verir.⁸⁹
 1981'de doğum müjdesini uydular aracılığıyla alan
 Çınarlı torun sevgisini ve "dede" olma duygusunu ta-
 dar. Torunu Alper'in doğum haberi karşısında şair
 sevincini şöyle dile getirir:

Geldi bir anda uzaydan haberin,
 Uydular verdi doğum müjdesini.
 Geldi bir anda sevincin, lâkin,
 Koklayıp öpmek için şimdi seni
 Bir büyük okyanusu aşmam gerekir,
 Yeni dünyaya ulaşmam gerekir.

Şair bir büyük okyanusu aşmasa da, torununa bir
 dedenin verebileceği en yüce duyguyu, "vatan sevgisi"-
 ni iletir. Gelecek günlerde, onun, bu duygularla bes-
 lenip büyüyeceğini dile getirir:

Fakat, ne türlü yakınlaşsa ırak,
 Vatan düşüncesi kaybolmayacak.

88. a.y.

89. Çınarlı'nın makine mühendisi olan büyük kızı
 Oya, yine kendi mesleğinde makine yüksek mü-
 hendisi Selçuk Yahşi ile evlenmiş ve ihtisas
 için Amerika'ya gitmişlerdir. Torunu Alper
 1981'de orada dünyaya gelmiştir. 1987 yılı
 itibarıyla Oya ODTÜ'de Araştırma Görevlisi,
 beyi ise doçenttir.

Gizli bir şey kalır Toroslar'dan
 Estirip hep içinde rüzgârını.
 Bir özellik, yüzünde başkalaşan,
 Hatırlatır "Aliş'in Kaşları"nı.

Gün gelir cedlerinle kaynarsın.
 Coşar coşar horonlar oynarsın.⁹⁰

Damadı Selçuk Yahşi'ye ithaf ettiği "Makine ve Şiir" başlıklı eserinde şair, mesleğini çok seven, bütün aşkı ve gururu makine olan bu mühendise seslenerek onu ikaz eder:

Ne var ki, sade dişliler yetmez;
 Bulup geliştirerek iş bitmez.
 Her zaman insanı mes'ut etmez
 Madde dünyası, kurduğun makine.

Ayrıca torunu Alper'i yetiştirirken nelere dikkat etmesi gerektiğine işaret ederek, ilerde onun da mühendisliği seçmesi sözkonusu olsa bile, bir "robot" olmamasını, buna asla müsaade edilmemesini ister. Şair dedenin torunundan beklediği ise şudur:

Dilerim, hırsını alsın da senin,
 Yürüsün, sen gibi, kendinden emin.
 Fakat, ne olsa, şu Mehmet dedenin
 Pek de yan bakmasın şiirlerine.⁹¹

Eşi Nuran Hanım'la 29 yıllık beraberlikten sonra 1984 yılında boşanan Çınarlı, "yıkık bir yuva"nın

90. Çınarlı, "Uydular Verdi Doğum Müjdesini", ZP, s.167.

91. Çınarlı, "Makine ve Şiir", Türk Edebiyatı, Ocak 1988, s.171, s.35.

acısını duyar. Şair, üç yıl süren bir yalnızlık döneminde "bitkin ve yaralı kalbini" yine çok bağlı olduğu evlatlarıyla avutur. Bu defa küçük kızı Bahar'ın mezuniyeti onu sevindirir ve teselli eder. Ankara Tıp Fakültesi'ni bitiren Bahar ihtisasa hazırlanmaktadır. Şair "ikinci yavru kuşu" da uçurma vaktinin geldiğini anlar. Kızı Bahar'a ithaf ettiği "Uçurma Vaktidir" başlıklı şiirinde bu duygular dile getirilmektedir:

Uçurma vaktidir artık ikinci yavru kuşu
Bizim yıkık yuvamızdan dualarımla bu an.
Hayırlı, mutlu şen olsun kanatlanıp uçuşu;
Işıklı bir yuva kursun çiçekli dallardan.

Yıkık bir yuvanın burukluğunu yaşayan şair, kızının "çiçekli dallardan bir yuva" kurmasını dilemektedir. Çünkü o, gerçek mutluluğun ailede tecelli edip orada dal budak salacağına inanır. Çocuklar için böyle bir ortam daha dengeli bir gelişmenin kaynağıdır. Şair kızı için bu imkânı verip vermemiş olmanın edîşesiyle ona şu şekilde seslenir:

Esip de fırtına sarsıldığında hoyratça,
Düşündü belki de yanlış mekâna geldiğini.
Seslenip şimdi şu kalbin sıcaklığıyla ona,
Dilerdim anlatabilmek ne çok sevildiğini.

Baba kalbinin derin sevgi ve hassasiyetiyle şair, kızını ihtisas için Kanada'ya uğurlarken arkasından hayır dualarını eksik etmez:

Uzakta gözleri, bilmem neden ki, yavru kuşun.
Uzakta:Mavi semalarda, okyanuslarda.

Dilerim uçtuğu yerlerde saadet bulsun.
Tanrı yardımcısı olsun soğukta, rüzgârda.⁹²

Çınarlı, doğup büyüdüğü ve ilk gençlik yıllarının geçtiği Ermenek'te bulunan akrabalarıyla alâkasını hiç kesmemiştir. O, ailesiyle bağlarını koparmayan bir aydınımızdır. Seneler sonra çocukluğunun cenneti olan bu şirin Anadolu kasabasına gelip aile kabristanını ziyaret eden şair, "ziyaret"e güzel sesli büyük halasından başlar. Onun türkülerinin hâlâ kulağında olduğunu söyler:

Kulağında türküleri: Coşardı, "Mahmudum" der de;
"Hafız Mektepten Gelir"i duysam onu hatırlarım.⁹³

Az ötede yatan küçük halası, "Gelir sevindirirsiniz, gider de ağlatırsınız" sözleri ve durmadan ağlayan güzel yeşil gözleriyle şairin hayalinde yeniden yaşar.⁹⁴

Doksanı geçtiği halde vücudu sağlam olan babaannesi gözünün önüne gelir. Onun yanında ortanca halası yatmaktadır. Hali vakti yerinde olan bu kadın kocası yüzünden perişan olmuştur. Çınarlı, çilekeş halasının hikâyesini şu mısralarla dile getirir:

Yanında ortanca halam:Hali vakti yerindeydi.
Üzüm, incir getirirdi,bizimkinden erken olan.
Kadın,kız peşinde koşan,içki içen,keman çalan
Kocası,her şeyi satıp,sonunda öldüğü zaman,
Derde,sefalete düştü,hiç kimseye bildirmedi,
"Benim her şeyim var" deyip yine şükretti Allah'a.

92. Çınarlı, "Uçurma Vaktidir", Türk Edebiyatı, Mart 1987, S.161, s.11.

93. Çınarlı, "Ziyaret", Türk Dili, Şubat 1985, S.398, s.85.

94. a.y.

Fakat kızlarını ecel vakitsiz aldıktan sonra,
Yalnızlık canına yetti,kırıldı bütün direnci.⁹⁵

İlk eşinden ayrıldıktan sonra üç yıl yalnız ya-
şayan Çınarlı, 5 Nisan 1987'de Arapkirli bir emekli
albayın kızı Gönül Kayra ile evlenir. Şair, yeni eşi-
ne ithaf ettiği "Bir Ay Doğuyor" başlıklı şiirinde
ona karşı olan duygularını şöyle açığa vurur:

Bir ay doğuyor ufkuma, Yarabbi şükür.
Aydınlığı her saniye artar görünür.
Lûtfeyle de nûrundan yıkansın gönlüm;
Hep bekleyerek, özleyerek geçti ömür.⁹⁶

Bu evlilik Çınarlı'yı çok mutlu eder. "Mutluluk"
başlıklı şiirinde şair duygularını şu şekilde belirtir:

Şimdi dertler,sıkıntılar o kadar tesir etmiyor.
Şu keder yüklü dünyanın kahrı çekilir geliyor.
Bir mutluluk binası ki yavaş yavaş yükseliyor:
Gönül harcınca binanın,gönül temelinde şimdi.⁹⁷

Şairin "melek yüzlü,melek huylu" diye tavsif et-
tiği⁹⁸ ikinci eşi Gönül Hanım'ın varlığı, fakirleşen
evini saray yapmıştır. Sesi, ıssızlığına musiki gibi
gelmiştir. Yumuşaklığı,sertliğini ve hırçınlığını eritip
yok etmiştir.⁹⁹ Bu duygular içinde olan şair, evinin
hanımından şu istekte bulunur:

Ekmekten aşktan fazla ona ihtiyacım var:
Gülüm,sabahlarımdan gülüşün eksilmesin.¹⁰⁰

95. a.y.

96. Çınarlı, "Bir Ay Doğuyor", Millî Kültür, Mart 1987,
S.56,s.8.

97. Çınarlı, "Mutluluk", Türk Edebiyatı, Eylül 1987,
S.167,s.15.

98. a.y.

99. Çınarlı, "Gülüşün Eksilmesin", Türk Ed., S.195,s.10.

100. a.y.

e) Çocuk Sevgisi:

Çınarlı'nın çocukluk dönemi kendisiyle ilgilenen, onun çocuk ruhunu sürekli besleyen, alâkalı bir babanın sevgi ve şefkat dolu bakışları altında geçmiştir. O, aynı zamanda yakın akrabalarının, özellikle halalarının da sevgi çemberi içindedir. Küçük bir kasaba olan Ermenek'te "Doktor Osman'ın oğlu", kısaca "Doktor" diye çağrılması bu sevgi yumağının kasabalılara da taşıdığına işarettir.

İşte, sevgi ve alâka ile beslenen bu "ruh", sevmesini de bilir. Çınarlı, "Küçük Prenses" başlıklı şiirinde, dört aylık bebek olan ilk çocuğuna karşı duyduğu sevgiyi dile getirirken, bir babanın evladına duyacağı tabii sevginin çok üstünde bir coşkunlukla samimî bir söyleyişe ulaşır. "Ufacık, tatlı, melekler gibi saf"¹⁰¹ diye tavsif ettiği bu küçük yavru, bütün ev halkını esir etmiştir. Herkes karşısında saf saf dizilmiştir. Bu büyük alâkanın tek sebebi sevgidir. Şair bunu şu şekilde dışa vurur:

Öyle sevdik ki fakat her yerini;
Kızıl saçın, minicik ellerini,
Öyle sevdik ki -değil kaybetmek-
Adeta çıldırırız görmezsek.¹⁰²

Çınarlı çocukların dilinden çok güzel anlar. Onların acılarını neyin dindireceğini bilir. Bu tesirli ilaç sevgidir. "Kara Gözlü" başlıklı şiirinde onun, çocuk kalbine nasıl girdiğini görürüz:

101. Çınarlı, "Küçük Prenses", GRK, s.56.

102. a.y.

Geliyor ağlayarak, bir yere vurmuş kafacık.
 Yine yardım dileyen eller uzanmış ufacık.
 Gel melek yavru, bu kollar sana ömrünce açık.
 Kara gözlerden akan yaşları sevsin babacık.¹⁰³

O, değil acı çekmeleri, bu minik kalplerin kırılmasına bile dayanamaz. Bu sebeple şair dostu Yavuz Bülent Bâkiler'in dile getirdiği şu duyguları onunla paylaşır:

Birisi bir çocuğun kalbini kırıyorsa,
 Çocuklar ağlıyorsa, hiçkırıyorsa,
 Birden bütün vazolar paramparça oluyor,
 Alıp başımı gidiyorum.¹⁰⁴

Şair çocuklara ait bir kötü haber duymaya görsün, o an yediği yemek boğazına tıkanır. Bir akşam, televizyon haber bülteninde, yüzükoyun, sırüstü; kanlar, çamurlar içinde; eli bebekli, saçı kurdeleli bir sürü çocuk cesedi görmek onu çok derinden sarsar, kalkıp ekranı parçalamak ister... Bunlar, "şehirler savaşında" atılan füzelerle veya kimya silahlarıyla can veren masum yavrulardır.¹⁰⁵ Hele çok yakın geçmişte, eşkiyanın bastığı köylerde, öldürdüğü çocukların görüntüsü hiç de dayanılacak gibi değildir. Vahşiliğin bu derece azgınlaşmadığı bir dönemde, babaları savaşa gönderilen veya depremde evleri yıkılan çocukların televizyonda mahzun bakışlarını gören şair, onlara şu duygularla seslenir:

Savaş alıp götürdüğü, deprem yokettiği zaman
 O çaresiz helinizdir beni en fazla ağlatan.

103. Çınarlı, "Kara Gözlü", GHA,s.56.

104. Çınarlı, "Çocuklar", Mısralarda Gezinti,s.138.

105. a.y.

Yünler, pamuklar içinde üşüdüm çıplaklığınızdan;
Sizi doymamış görünce yenilmez oldu ekmeğim.¹⁰⁶

"Günahsız, âciz, yaşama sevinci ve iyi niyetle dolu bir çocuğu boğazlamaya -taştan bile yapılmış olsa- bir yürek nasıl dayanır"¹⁰⁷ diyen Çınarlı, çocuğa eğilmek, çocuğun dünyasını bilmek, sevginin en içtenini ona duyurmak, onu inandırmak gibi hiç de kolay olmayan işi başarmıştır. "Çocuklar" başlıklı şiiri bunun güzel bir misalidir. "Büyük bir yetişkinin çocuk karşısında duydukları olarak şiirleşen"¹⁰⁸ bu güzel ve etkili söyleyiş kendi ülkesinin çocuklarından taşarak bütün dünya çocuklarını kolları arasına alır, "evrensel" bir mahiyet kazanır:

Nerde olursanız olun, Çin'de, Yemen'de, Kutup'ta
Bağrıma basmak isterim engelleri unutup da.
Babanız kanlı katilim, ananız düşmanım olsa
Sizin acı çekmenize benim dayanmaz yüreğim.¹⁰⁹

Çocuk deyip geçmemek lâzım. O, "İnsanlık zincirinin ebediyet halkası"¹¹⁰dır. Aslında "her çocuk zevkle okunmağa değer meraklı bir kitap; karşısında uzun uzun, hayran hayran düşünülecek bir bilinmeyenler âlemidir."¹¹¹ Bunu çok iyi bilen Çınarlı, bu hakikati şöyle dile getirir:

Beni hep esir ettiniz minicik ellerinizle;
Ne kaçmak elimden geldi, ne de karşı koyabildim.

106. Çınarlı, "Çocuklar", BYDK, s.17.

107. Çınarlı, "Çocuklar", MG, s.138.

108. H.Yağcıoğlu, "Düşündüren Şair M.Çınarlı'yı Okurken", Hisar, Aralık 1974, s.132, s.20.

109. M.Çınarlı, "Çocuklar", BYDK, s.17.

110. N.F.Kısakürek, "Çocuk", Çile, İst.1983, s.435.

111. H.N.Zorlutuna, Benim Küçük Dostlarım, Ank.1976, s.7.

Verecek cevabım varken en büyük hakime bile,
Sizin saf bakışlarınız önünde dilsiz kesildim. ¹¹²

Sanatçının, doğumunu;

Geldi bir anda sevincin, lâkin,
Koklayıp öpmek için şimdi seni

Bir büyük okyanus aşmam gerekir,
Yeni dünyaya ulaşmam gerekir. ¹¹³

diyerek karşıladığı torunu Alper'e duyduğu sevgi, on-
dan taşarak bütün çocukları kucaklar. Üçüncü Nesil baş-
lıklı şiirinde bunu görebiliriz:

İşte Özlem, Sinan, Alper, Işıl, Başak ve Sühendan;
Coşup bağıra çağıra oynuyor, kaynaşyoruz.

Çınarlı'da, çocuklara karşı duyulan bu sınırsız
sevgi, onların gelecekte başarılı ve mutlu olmalarını
isteyen temenni, hayır dualarla birlikte dile gelir:

Dilerim, sevincinize gölge düşmesin çocuklar;
Bizim ulaşmadığımız yerlere sizler varınız;
Sevinin mutlu yaşayın hepiniz sonuna kadar;
Birbirinden güzel geçsin kışınız, baharınız. ¹¹⁴

112. Çınarlı, "Çocuklar", BYDK, s.17.

113. Çınarlı, "Uydular Verdi Doğum Müjdesini", ZP,
s.167.

114. Çınarlı, "Üçüncü Nesil", Türk Dili, Mayıs 1985,
S.401,s.449.

f) Saadet Duygusu:

Alain güzel olan "dünya"dır der. İnsanoğlu, bu "dünya cenneti"nde, yaşadığı "güzellik"leri gönlüne doldurdukça, içinin ferahladığını, bütün sıkıntılarının uzağında olduğunu hisseder. Böyle anlarda her şey bize hoş gelir. Çınarlı'nın "İyimser Oldum" başlıklı şiirinde bu duygu işlenmiştir:

Terketti keder, duygularım döndü sevince,
Dünya bile artık küre halinde ışıktır.
Gün kaybolarak dağlara akşamlar inince
Artık ne gönül gamlı, ne aklım karışıktır.

Böyle bir halet-i ruhiye içinde bulunan şair, bu duygularla şu söyleyişe ulaşır:

Hoştur bana her şey, yaşasın düşmanım için
Artık bu gönül âleme toptan barışıktır.¹¹⁵

Çınarlı, seyrettiği, yaşadığı ve tanıdığı güzellikleri terennüm ederken bu güzelliklerin biteceğini, uzun sürmeyeceğini okura hissettirir. "Hatırlamak Olmasa" başlıklı şiirde bunu görebiliriz:

Uzağında baktığım şeyler yakında şimdi;
Olmuşum, hemen hemen, olmak istediğimi.
Hiç böyle duymamıştım yemişlerin tadını.
Vazgeçtim özlemekten gelmeyecek kadını.
Güneşin, gökyüzünün değerini anladım;
Dünyayı bütün ruhum, kalbimle kucakladım.

115. Çınarlı, "İyimser Oldum", Yedigün, 14 Mayıs 1944.

Bu beyitlerde, içinde bulunduğu saadet anını terennüm eden şair, şiirini, sevinci ve huzuru sağlayan güzelliklerin kaybolacağı, devam etmeyeceği endişesini taşıyan şu beyitle bitirir:

Bu tatlı yaz sonunda ne bir dert, ne bir tasa:
Kışın yaklaştığını hatırlamak olmasa...¹¹⁶

Bu ruh halini Şerif Aktaş, şairin daha devamlı, daha yüce, daha geniş, daha derin bir güzelliğin, kısacası edebî güzelliğin peşinde koşmaya koyulması olarak izah eder. Ona göre sanatçımız, "her an o güzel besteyi" duymak, "o uzun şarkının ahengi"nde kaybolmak arzusundadır.¹¹⁷

Saadetin kaynağı "sevinci" ve "neşe"yi, sürekli arayan Çınarlı, bazan onu şiddetle arzu eder. "Sevince Yol Bulalım" başlıklı şiirinde bu duygu şu şekilde dile getirilmiştir:

Ölüm ve ayrılık evrende eskiden beri var;
Hep aynı dertleri deşmekle geçti yüzyıllar.

Yeter bu göz yaşı, sussun bu inleyen şarkı.
Yeter, ne bestecinin var, ne şairin hakkı.

O paslı hançeri binbir hünerle saplama.
Ne çok sebep bulunur, bir bakınca ağlamaya.

Açınca gam çoğalır, söyledikçe artar acım;
Dokunma derde bu akşam, sevince yol bulalım.¹¹⁸

Aynı istek "Bir Savaş Yorgunuyum" başlıklı şiirinin son beyitinde;

Ey gönül, yepyeni hazlarla dolarken kadehim
Sonbahar gülleri altında, bırak keyfedeyim.¹¹⁹

116. Çınarlı, "Hatırlamak Olmasa", BYDK, s.28.

117. Ş. Aktaş, "M. Çınarlı'nın Şiirine Bakış", Türk Dili, S.443, Kasım 1988, s.247.

118. Çınarlı, "Sevince Yol Bulalım", ZP, s.79.

119. Çınarlı, "Bir Savaş Yorgunuyum", ZP, s.154.

söyleyişleriyle terennüm edilir.

Çınarlı'nın mizacı, mutluluğa ve onun kaynağı olan huzura daha çok yatkındır. Denilebilir ki o, bütün sanat hayatı boyunca huzuru ve mutluluğu aramış, bu duygularla dolu olduğu anların saadetini, onları kaybetmenin endişesiyle birlikte yaşamıştır.

"Bir Rüzgâr Esip" başlıklı şiirinde bu duyuş tarzı dile gelir. Şair, "huzur anı"nın devam etmesini şiddetle ister. Aynı şiir içinde dört defa tekrarlanan "Bir rüzgâr esip bozmasa Tanrım bu huzuru " mısraı bunu göstermektedir.

Bu kuvvetli arzu, aynı zamanda bir endişeyi de peşinde taşır. Bu endişe, huzur anının sona ereceği korkusudur. Şiirin son biriminde şu şekilde ifade edilir:

Bir içli yürek, susmayı boşvermeyi bilmez.
Ardında sevincin beliren korku yenilmez.
Tüller gibi çok ince dokunmuş, güvenilmez:
Bir rüzgâr esip bozmasa Tanrım bu huzuru.¹²⁰

Çınarlı, yeni bir aşkın uyandırdığı saadet hissi- ni terennüm ettiği "Gerçek Hayali Aştı" başlıklı şiirinde hayallere bile sığmayacak güzellikte bir gerçeğe ulaşmanın heyecanını dile getirir. Aynı zamanda ikinci şiir kitabına ad olan "Gerçek Hayali Aştı", baştan sona kadar saadet duygusuyla doludur:

Uçuyor rüzgâr gibi altımdaki küheylan,
Ne kadar dizginlesem yavaşlayacak değil.

Bu duygu "şâire büyük bir güç vermiştir. Şiirde bir kurtuluşun, yeniden doğuşun, dünyaya ve kendine

120. Çınarlı, "Bir Rüzgâr Esip..", ZP, s.85.

emniyetle bakmanın diri heyecanı ve sevinci vardır."¹²¹

Aşk duygusunun verdiği güçle şair, uzak ufukları yakın, mümkün olmayan şeyleri mümkün sanır. Bir masal dünyasından farksız olan bu dünyada, "buzlar soğuk, alevler sıcak" değildir. Aşk, şaire insanları bile başka gösterir. Kendilerinden uzaklaşılan düşmanların tekmesi gül yaprağı gibi yumuşak gelir. Çünkü, onun "çöle benzer ömrüne" sel, sağnak gibi değil, Nuh tufanı gibi boşanan birisi vardır. Sanatçının, "havasını ve iklimini artık yaratan" odur.¹²²

Aşkın verdiği bu saadet duygusu Çınarlı'da bir fantazi değildir. Çünkü o, saadeti de, mutluluğu da çok ciddiye alan birisidir.¹²³

Çınarlı "Amasra'dan Mısralar, Akçakoca'dan Mısralar, Kuzey Kıyılarında, Uzakta Kaldı ve Mavinin Özlemidir" başlıklı şiirlerinde tatil aylarına has olan saadeti kuvvetle hisseder. Bu şiirlerinde sevdiği ve içinde yaşadığı yerlere ait hatıra ve intibalarını dile getirir. Bu saadet anları onun çok sevdiği ve yakından tanıdığı tabiatla içiçe olmaktan doğar. Tatilin getirdiği rahatlık, görevlerin ezip yıpratıldığı bedenleri dinlendirir, büyük şehir derdini unutturur. Şair, bu saadet anlarını şöyle mısralaştırmıştır:

121. M.Kaplan, "Gerçek Hayali Aştı", Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, İst.1973, s.479.

122. Çınarlı, "Gerçek Hayali Aştı", GHA, s.

123. Çınarlı, "Mısralarda Gezintiler'in "Mutluluk"a ayrılmış bölümünün girişinde bu konuda şöyle der: "Saadetten söz açan şimdi pek görülüyor. Onun yerini mutluluk aldı. Mutluluk yalnız saadetin değil, sevincin, memnuniyetin yerine de kullanılıyor. Bu yüzden mutlu olmak kolaylaştı! "Şu kitabı bana uzatırsanız mutlu olurum" diyenlere bile rastlıyorum.

Biz eskiden saadeti de, mutluluğu da çok ciddiye alırdık. Yazar arkadaşlarımdan birine bir hanımın yazdığı mektupta "Sizinle karşılaşırsam mutlu olacağım" demesi, arkadaşşıma günlerce hayal kurdurmuş, o hanımın kendisine aşık olduğunu düşündürmüştü. Halbuki sözü geçen mektupta, memnun olacağım, sevineceğim yerine mutlu olacağım denilivermiş, mutluluk yine bol keseden harcanmıştı."

Bir serin yeldir esen şimdi Safa Bahçesi'ne
 Bırakıp kendimi çarpan suların bestesine,
 Bozulmasın diye rüyam kapadım gözlerimi.
 Mesleğim neydi unuttum, hatırlamam yerimi;
 Hep bu sahilde bulunmuş gibiyim.
 Düşüncesiz, kayıtsızım, deliyim.¹²⁴

Şairin mevinin ve yeşilin kuşattığı bir dünya
 diye tavsif ettiği bu yerde, ta yürekte atılan kah-
 kahaya, tatlı kuş sesleri cevap verir. Burada her tür-
 lü hesap unutulmuş gibidir. Ne giyim kaygısı ne de za-
 man kalmıştır. Bu güzel ve dinlendirici mekanda bulu-
 nanların kuşlardan farkı yoktur.¹²⁵

Çınarlı, Bolu'nun deniz kenarında sert dalgalı
 denizi ve pansiyonları ile iyi bir tatil kasabası olan
 Akçakoca'daki saadet anlarını ise şu şekilde dile ge-
 tirir:

Çarpar deniz bu sahile hırslıyla bir devin,
 Masmavi dalgalar dağılırlar köpük köpük.
 Akşam grubu, sonra da mehtabı seyr için
 Şen şarkılarla yolları kaplar büyük küçük.

.....
 Kalkar yabancılik aradan, hissedilmeden
 Birlikte neş'e, kahkaha; birlikte şarkılar..¹²⁶

124. Çınarlı, "Amasra'dan Mısralar", GHA, s.55.

125. a.y.

126. Çınarlı, "Akçakoca'dan Mısralar", ZP, s.166.

g) Memleket Sevgisi ve Kahramanlık Duygusu:

Çınarlı'da vatan ve millet sevgisi Balkan, Çanakkale ve Kafkas cephelerindeki amansız savaflara katılmış, bir çok vatan evladı gibi şehadet şerbetini seve seve içmeye can atmış olan babası "Hafız Osman Efendi"-nin telkinleriyle gelişir. Çocuk ruhu, Gazi babasının anlattığı, bu savaflarda kahraman "Mehmetçik" in gösterdiği inanılmaz fedakarlık ve yiğitlik sahneleriyle coşar; Balkan Savaşı faciasında olduğu gibi, ordumuzun, kendisinden çok zayıf düşmanlar karşısında "particilik" yüzünden gerektiği gibi savaşmadan yenilgiyi kabul edişi ve canım topraklarımızın düşman eline geçişi karşısında üzülür, kahrolur.¹²⁷

Tesadüfen, yıllar sonra askerliğini Çanakkale'de yapan Çınarlı, babasının savaştığı siperleri, aradan geçen 36 yıla rağmen, hâlâ bitip tükenmeyen mermi kovanlarını, iskelet parçalarını gözleriyle görür. Çocukluğunda, babasının kendisine ağlaya ağlaya anlattığı bazı hatıralar zihninde canlanır:

"- Bir başka gün bir çok yerinden yaralanmış bir asker getirdiler. Görebildiğim yaraları temizleyip sardıktan sonra sordum: "Başka var mı?" O yaralarının farkında bile değil, şöyle diyordu: "Üç istihkam aldık, dört de mitralyöz."

"- Elinden vurulmuş bir albay, yarasını sararken sicim gibi gözyaşı döküyordu. "Albayım yaranız o kadar ağır değil, niçin ağlıyorsunuz?" dedim. "Ben yarama ağlamıyorum oğlum, dedi, arkadaşlarıma ağlıyorum. Alayında benden başka kimse kalmadı."¹²⁸

127. Çınarlı kendi üzerinde çok büyük etki bırakan bu sahneleri, yıllar sonra, babasının ölümü için yazdığı yazıda, olduğu gibi nakleder: "-Oğlum, Çanakkale'de savaşan askerler, bildiğimiz askerler, bildiğimiz insanlar değildi. Onlarda insan üstü bir iman gücü vardı. Birgün önce savaşa giden birliklerin tamamıyla yok edildiklerini öğrendikleri, kendilerinin de aynı akıbete uğrayacaklarını bildikleri halde, düğüne, bayrama gider gibi gider;

Annem beni yetiştirdi bu yerlere yolladı
Albayrağı teslim etti Allah'a ısmarladı.
derken dağları taşları inletirlerdi. (HI, s.59)

128. Çınarlı, "Rahmetli Babam", HI, s.60.

Çınarlı için vatan sevgisi, en yüce duyguların başında gelir. Çünkü, bu duyguyu besleyen değerler bütünü, "vatan"ı uğruna seve seve can verilecek bir mertebeye ulaştırmıştır. Allah olmazsa, Peygamber olmazsa, kökü tarihten gelen millî heyecan, millî gurur olmazsa Mehmetçik kanını ne için dökcek? İşte daha da çoğaltabileceğimiz bu değerler bütünü, vatani kutsallaştırır. Bunun şuurunda olan Çınarlı, Hisar'da yazdığı yazılarında her fırsatta bu duyguları işlemiş, vatanın kutsallığından söz etmiş, millî birlik ve beraberliğin önemine işaret etmiş, vatanın düştüğü tehlikelere karşı onun "öz evlatları"nı uyarmıştır.¹²⁹

1964 yılında Kıbrıs'ta Rum çetelerinin Türk mahallelerini basıp önüne geleni öldürdüğü, banyoya saklanan kadın ve çocukları bile acımasızca katlettiği, acı dolu günleri milletçe içimiz kan ağlayarak yaşarken, sanatçımız Türk halkının hislerine tercüman olur. "Bu Bahar" başlıklı şiirine şöyle başlar:

Bahçemde kırmızı güller açtı:
Dökülen kanları düşünürüm.
Evinde, tarlasında öldürülen
Suçsuz insanları düşünürüm..

129. Çınarlı, Hisar'da "Fıtrat Değişir Sanma" başlığı altında kaleme aldığı yazısında şu tespitlerde bulunur: "Türkün karşısındaki Avrupa, ufak tefek değişiklikler ve istisnalarla, yine, Haçlı ordusu denilen barbar sürüsünü asırlarca önce yurdumuza gönderen Avrupa'dır. O Avrupa'dan zaman zaman vicdanlı bir ses yükselmesi, bizi durumun değiştiği vehmine düşürmemeli. Hakkın ve gerçeğin sesine bir an için kulak verir gibi görünenlerin, sonra hemen pişman olup yön değiştirerek katil ve şirret din ortaklarını, çıkar ortaklarını -bir bakıma suç ortaklarını- desteklemeye kalkmaları da şaşkınlığa uğratmamalı.

Türk, en haklı davalarında bile, savaşımlara yalnız girmek ve bütün engelleri göğüsleyecek kadar güçlü olmak zorundadır." (Eylül 1974, S.129, s.3-4)

Bütün "medenî dünya!"nın gözleri önünde işlenen bu cinayetlere karşı şair tavrını ise şu şekilde ortaya koyar:

Döküldü kalbimde parça parça
Hak, hukuk, Avrupa, Amerika,
Korkunç cinayetler karşısında
Susan vicdanları düşünürüm.

Türk'e karşı bunca zulm ve haksızlık yeni bir şey değildir. Bu batının ötedenberi içten içe geliştirdiği "Haçlı" ruhunun bir tezahürüdür. O halde, tek çare, onların anladığı dille cevap verme olacaktır. Çınarlı, bu gerçeği mısralara şöyle döker:

Teperek insanlığı, barışı
Birleştirdi "Haçlılar" Türk'e karşı.
Çalınır içimde zafer marşı,
Kılıçarslanları düşünürüm.¹³⁰

Elbet bu zulümler cevapsız bırakılamazdı. Türk milleti zalimlere gerekli cevabı vermekte azimli ve kararlıydı. Nihayet bu beklenen gün gelir. Çınarlı, Türk insanı için bir sevinç ve gurur vesilesi olan o anı, Bandırma'da, baldızının evinde misafir olduğu bir yaz sabahında yaşamıştır. "Böyle Bir Günde" şiirin doğmasına yol açan bu hadiseyi, daha sonra kaleme aldığı bir yazısında şöyle nakleder:

"Bandırma'da baldızımın evinde misafir kaldığım ve Ankara'ya dönmeye hazırlandığım bir yaz sabahı (yıl:1964) müthiş bir gürültüyle uyandım. Şehrin üstünde filolar halinde uçaklar geçiyordu. Halk sokağa dökülmüştü. Kıbrıs'ta (hatırladığıma göre Erenköy bölgesinde) Rumlar tarafından çembere alınıp yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakılan Türk mücahitleri kurtarmak için hava kuvvetlerimiz harekete geçmişti."¹³¹

130. Çınarlı, "Bu Bahar", GHA, s.59.

131. Çınarlı, "Bir Şiirin Hikâyesi", Türk Yurdu, Haziran 1990, s.34, s.31.

Türk ordusunun bu kararlılığı, başta şairimiz olmak üzere herkesin yüreğini sevinç ve iftiharla doldurur. Bu çıkış, Türk milleti için, uzun bir kuraklık döneminden sonra ansızın boşanan bereketli bir yağmur gibiydi. Türk insanının içini yıkadı, ferahlattı.

İşte bu sevinç ve coşku ile Ankara'ya dönmek için bindiği otobüsün radyosunda çalınan millî marşlarımız ve uçaklarımızın başarılı harekâtından söz eden yayını, şairin kaleminin ucuna şu mısraları getirir:

Bu marş çalınınca yüreklere
Bir zaptedilmez heyecan gelir.
Hatıra zaferler, yiğitlikler,
Kaybolan binlerce insan gelir.

Ankara'ya gelinceye kadar şiirin önemli bir kısmı yazılır.¹³² Bu şiir, "vatan, millet ve hürriyet" kelimeleri üzerine kurulmuştur. Hürriyetine göz dikilmiş bir milletin haykırışı dile getirilir. Şiirin birinci biriminde "İstiklâl Marşı"nın çalınışı esnasında duyulan heyecan ve geçmişe ait zaferler, yiğitlikler ile, istiklâl uğruna canlarını veren binlerce şehidimiz hatıra gelir. İstiklâl için yiğitlik, zafer ve heyecan, millî şuuru bütünleyici unsurlar olarak tezahür ediyor.¹³³

Gökler yarıldı uçaklardan;
Yollara döküldü kız -kızan.
Böyle bir günde yaşamamışsan
Vatan sevgisi yalan gelir.

Şiirin bu ikinci biriminde, Kıbrıs'ta haksız yere zulme uğramış hürriyet ve istiklâlleri gasb edil-

132. a.y.

133. Hüseyin Tuncer, "Çınarlı'nın "Böyle Bir Günde" Şiirinin Tahlili", Türk Edebiyatı, Aralık 1987, S.170, s.58.

miş olan soydaşlarımızın imdadına yetişen Türk jetle-
rinin vermiş olduğu heyecan, vatan sevgisi ve bunu
besleyen "millî duygu" Türk insanının yollara dökülü-
şüne vesile oluyor. Bu şuur, birlik ve beraberlik duy-
gusu, şaire haz veriyor ve coşturuyor. Bu muhteşem
tablo karşısında sanatçı, tek yürek, tek yumruk halin-
de kenetlenen Türk halkını yollarda görmenin saadeti-
ni derinden yaşıyor:

Kadrini bilersen hürriyetin,
Yediğin, içtiğin, nimetin,
Bir parçası isen bu milletin
Bir gün gösterecek zaman gelir.

Bu birimde, hürriyetin değerini bilen bir mille-
tin, onun nimetlerinden istifade edenlerin, bu uğurda
mücadele veren soydaşlarına yardımcı olacakları zama-
nın gelmiş olduğu belirtiliyor.

Şiirin dördüncü biriminde, Türk'ün dünyayı gözü-
ne zinden gösteren Rum çetelerinin yaptığı zulümler
sıralanır: Mazlum Türk'ün elinden hakkını almak için,
kudurmuşların akını başlamıştır. Kalleşlik ve korkak-
lığın bir tezahürü olarak çocukları ve kadınları öl-
dürürler.

Tabiî ki, bütün bu yapılan zulümler karşılıksız
bırakılmaz. Türk gerektiğinde hak edilen cevabı ver-
mesini bilir. Şiirin son biriminde bu duygular dile
gelir: Hele bir bıçak kemiğe dayanmaya görsün, Meh-
metçiğin kabarıp kabarıp taşan hırsı, onu arslanlaş-
tırdığı, kartallaştırdığı an, karşısına kim çıkarsa
çıksın fark etmez. Aklına ne cihan, ne can gelir.¹³⁴

Çınarlı böylece "Bu Bahar" başlıklı şiiri ve

134. Çınarlı, "Bir Böyle Günde", GHA, s.61.

"Bir Böyle Günde" ile, gelecek nesillere "tarihini her lâhza hayal" ettirecek iki güzel şiir armağan etmiş olur.

Çınarlı, 1974'te Kıbrıs çıkarması sırasında yazdığı yazılarla milleti, millî birlik ve beraberliğe davet etmiş, böyle günlerde yüreklerin birlikte atmasının önemine işaret etmiştir. "Yalnız Savaşta mı?" başlıklı yazısında şunları söyler:

"...Bir kaç gündür radyomuz, televizyonumuz- neredeyse dedelerimiz, babalarımız olduklarını inkâr edeceğimiz- Selçuklu'nun, Osmanlı'nın göz kamaştırıcı zaferlerini hatırlatmaya çalışıyor: "Elli yılın Türk Şiiri" programında adı bile anılmayan millî şairlerimizin eserlerini spikerler büyük bir heyecanla okuyorlar.

Uzun yıllardan beri dindarlığın gericilik olduğunun yayılmaya çalışıldığı unutuldu. Politikacılarımızın, parti liderlerimizin ağzından Allah adı düşmüyor. Diyanet İşleri Başkanımız Mersin'e kadar gidip çıkarmaya katılan birliklerimizle beraber dua etti, onların manevî güçlerini artıran konuşmalar yaptı."135

Bütün bu olması gerekane doğru gelişmeler, Çınarlı'yı memnun eder. Bunun sadece savaşta değil, barış yıllarında da devam etmesinin doğru olacağını belirtir. "Millî tehlike karşısında memleketimizin gösterdiği birlik manzarası gözlerimi yaşarttı" diyen Çınarlı, ayrıca şu gerçeği de dile getirir:

"...Millî çıkarların düşünülmesi, millî duyguların kuvvetlendirilmesi, yalnız savaş sırasında hatırlanıp, tehlike geçince unutulacak şeylerden değildir. Tehlike geçmez. Olsa olsa biraz uzaklaşır. Tekrar üstümüze gelmek için bizim dinimizi, milliyetimizi büsbütün unutacağımız, birbirimizi -artık hiç bir zaman bir araya gelemeyecek, gelsek de bir varlık gösteremeyecek kadar- kıracağımız, yıpratacağımız zamanı bekler."136

135. Çınarlı, "Yalnız Savaşta mı?", Hisar, Ağustos 1974, S.128, s.3.

136. a.y.

Vatan ve millet sevgisi bizde, "asker" ve "bayrak" sevgisiyle perçinleşir.¹³⁷ Çınarlı, Çanakkale gazilerinden rahmetli babam Osman Çınarlı'nın aziz ruhuna, ithafıyla başladığı "Asker Görünce Ağlardin" başlıklı şiirinde "Mehmetçik"i ve onun elinden düşürmediği bayrağımızı bir destan atmosferi içinde anlatır. Babası Hafız Osman'ın sıralar halinde giden askerleri görünce ağlaması şairin muhayyilesini harekete geçirir ve kendi kendisine şu soruyu sorar:

"Neler geçirdi bilmezdim hafızandan, hayalinden."¹³⁸

Oysa, daha akli lerer ermez dimağı, babasının anlattığı Balkan, Kafkasya ve Çanakkale cephelerinde Türk askerinin vatani için ne gibi zorlukları göğüslediği; "vatan borcu namus borcu" diyerek canını onun uğrunda seve seve verdiği, ibret dolu sahnelerle dolmaya başlamıştı. Bu bakımdan gazi babasının hafızasından geçenleri, kendi şuurunda yer edenlerle kaynaştırarak bize şu muhteşem tabloları çizer:

Şehit arkadaşlarıyla belki beraber olurdun,
Son sözlerini dinlerdin yaralarını sararken.

"Cehennem içindeyken korku aklına gelmezdi.
O nasıl askerdi, oğlum, sizlere anlatamam ben!

(Annem beni yetiştirdi, bu ellere yolladı) der,
Düğüne gidermiş gibi, ölüme giderdi erken."

Gazi babanın yaşadığı bu gerçekler milletimizin ölüm kalım yıllarıdır. Bu günleri iyi bilmek, gelecek nesillerin, bu güzel yurdu hangi badirelerden geçerek elde ettiğimizi anlaması bakımından çok önemlidir. Çınarlı, kendi şahsında bu deneyi en mükemmel bir şekil-

137. M.H.Kukul, "Çınarlı'nın Şiirlerinde Memleket Sevgisi", Türk Edebiyatı, Ekim 1985, S.144, s.73.

138. Çınarlı, "Asker Görünce Ağlardin", ZP, s.49.

de yaşamış bir aydınımızdır. O, "Asker Görünce Ağlar-
dın" şiiriyle, aynı zamanda, kendi şahsında tezahür
eden bu tecrübeyi, bütün memleket evladına sunar.

Bu anlayış Atatürk'ün "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça
daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacak-
tır." sözüyle de paralellik içindedir. Yine o, aynı ina-
nışla kaleme aldığı "Vatan Hikâyesi" başlıklı yazısında,
genç nesillere "tarih şuuru"nun doğru dürüst verilmedi-
ğinden yakınlıkla şunları söyler:

"Kahramanlık şiirlerinin, kahramanları anlat-
tan konuşmaların küçümsenmesinde, terkedilmesin-
de acemi şairlerin, samimi-yetsiz konuşmacıların
büyük tesirleri olduğu inkâr edilemez. Millî şi-
ir yazmayı "yakarız hey!- yıkarız hey!" diye ba-
ğırarak ve kafiye düşürmekten ibaret sanan sözde
şairler, milleti bu çeşit şiirlerden soğutmuşlar-
dır..."¹³⁹.

Çınarlı haklı olarak bu çeşit şiir ve nutuklar-
la alay etmek için uydurulan "vatan-millet-Sakarya"
tekerlemesinde, en kutsal varlıklarımızın alay konusu
yapıldığına farkına vararak üzülür.

Ona göre, bu hususta tutulacak yol, Türk milleti-
nin bölünmez, esir edilemez büyük bir millet olduğu
inancını tehlikeye düşürmeden, sarsmadan devam ettir-
mektir. Bu inancı, bu düşünceyi, bu güven ve gururu
çocuklarımızın kalbine ve kafasına yerleştiremedik mi,
her türlü reform, her türlü ilerleme ve kalkınma ham-
lesi yetersiz kalır. İşte, bunun için okullarımızda
okutulan tarih derslerinin amacı, çocuklarımıza dün-
yaya Türk gözüyle bakmak, milletleri ve ideolojileri
Türk gözüyle değerlendirmek yeteneğini vermek olmalı-
dır.¹⁴⁰

139. Çınarlı, "Vatan Hikâyesi", SY, s.80.

140. a.y.

Bu şuurla yetişen bir nesil, tıpkı babaları ve dedeleri gibi "kederli ve soluk benizli bir nefer görünce Kafkas'ta açlıktan ölen Mehmet'i düşünmeden edemez; nazlı nazlı direğe çekilen bayrağı görünce göz yaşlarını tutamaz," çünkü, böyle bir nesil vatanın ne manâ ifade ettiğini, düşman çizmesinin ne korkunç olduğunu bilir:

Asker görünce ağlardın, kederli, soluk benizli,
Mehmet'i mi düşünürdün Kafkas'ta açlıktan ölen?
.....

Bilirdin vatan ne demek, düşman çizmesi ne korkunç
Bayrak görünce ağlardın, nazla direğe çekilen.¹⁴¹

Çınarlı, ülkede millî birlik ve beraberliği bozan, güzel yurdumuzu parçalama ve yok olma tehlikesiyle yüz yüze getirmek isteyen "şer güçlerin" karşısına kalemiyle çıkarak onlara hak ettikleri dersi vermiş; memleket evladını bu "bazı gafil ve şartlandırılmış kafalara" karşı uyanık olmaya sevk etmiştir.

Memleketimizde iç kargaşa olduğu, kardeşin kardeşi "sağ-sol" çatışması" kaosu içinde yok ettiği, o acı dolu günlerde, Çınarlı, şöyle haykırmaktaydı:

Silah kardeşin elinde, düşmanda olsa alırdım;
Böyle çaresiz görünmez, devleşir aslanlaşırdım.

Silah kardeşin elinde, bize çevrilmiş inanmam:
Yılan da kendini sokmaz, yemez kollarını yamyam.¹⁴²

Yurdumuzu bölme noktasına getiren bu ideolojik çatışmalar, vatanını milletini seven her Türk'ü can evinden vuruyor ve kahrediyordu. Çınarlı, bu hastalığın nereden kaynaklandığını açıklayan "Bir Böyleliğin Gör-

141. Çınarlı, "Asker Görünce Ağlardın", ZP, s.49.

142. Çınarlı, "Silah Kardeşin Elinde", BYDK, s.9.

memişiz..." başlıklı yazısında o günlerde şunları söyler:

"Yurdun bazı köşelerini işgal etmiş düşman askerleri -topumuz, tüfeğimiz yeterli olmasa da- iman gücü, vatan sevgisiyle denize dökülebilir. Ama, düşman kalbimize, damarlarımıza işlemiş; iman gücünü, vatan sevgisini öldürmüştü; onu yerleştirdiği yerden söküp atabilmek çok daha zordur."¹⁴³

Türk insanının "robotlar" haline getirilerek gözünü kırpmadan birbirini öldürmesi ile, yıllarca önce seyrettiği bir kurgu bilim(science fiction) arasında benzerlik bulan çınarlı, yazısını bu benzerliği açıklayarak sürdürür:

"...Çok güzel bazı kadınlar, canlarını hiçe sayarak büyük tehlikelere atılıyor, kimsenin başaramayacağı işler başarıyorlar. Yakıyor, yıkıyor, öldürüyorlar: Onları durdurmak, onlara karşı koymak imkânsız. Sonunda bir dedektif işin sırrını keşfediyor: Hanımların beyinlerinin arka kısmına küçük birer alıcı cihaz yerleştirilmiş. Bir merkezden onlara kumanda ediliyor ve istenilen her şey yaptırılıyor. Dedektif o merkezi ele geçirmeyi başardığı zaman sözü geçen hanımların hepsine verdiği emir şu: "Karşınıza çıkan her arkadaşınızı öldürün!" Sonunu anlatmaya gerek yok: Emir yerine getiriliyor ve kısa bir süre sonra yakandan, yıkandan eser kalmıyor."¹⁴⁴

Şu mısralarda anlatılan "beyni yıkanmış" insanlar ile, yukardaki metinde verilen örnek arasında tam bir benzerlik vardır. Memleket insanının bu hâle düşmesi şairi üzer:

Silahlı ona verenler nasıl da süsleyip vermiş!
Hainliği kahramanlık, yanlışlığı doğru göstermiş.

Hâlim gözüne görünmez, sesim kulağına gitmez;
Öyle bir büyülenmiş ki dostu düşmanı farketmez.¹⁴⁵

143. Çınarlı, "Bir Böyleliğin Görmemişiz..", Hisar, Haziran 1979, S.185, s.3.

144. a.y.

145. Çınarlı, "Silah Kardeşin Elinde", BYDK, s.9.

Ona göre, sanki bizim bazı yurttaşlarımızın da beyinlerinin arka tarafına birer alıcı yerleştirilmiş gibi. Emir alıyor, yerine getiriyorlar. Kendi yurttaşlarını, kendi kardeşlerini şoursuzca öldürenlerin, evini, okulunu harabeye çevirenlerin bu davranışlarını başka türlü açıklamak mümkün değil.¹⁴⁶

"Memleket Elden Giderse" başlıklı şiirinde 1970 yılının karanlık ve buhranlı günlerinde duyulan kaygı ve endişeleri dile getirilerek, bazı kişilerin suçları yüzlerine vurulmaktadır:

Memleket elden giderse, davullar, zurnalar çalın;
Bu büyük başarınıza(!) ödül verirlerse alın.

Şehit kanıyla sulanmış hazır bir vatan buldunuz;
"Hürriyet" deyip en iğrenç çıkarılara kul oldunuz.

Ama bilinmelidir ki, bugün bir kudretimiz varsa yalnız bu şanlı bayrağın altındadır. Allah korusun, memleket elden giderse hürriyetimiz de kalmaz.

Ne yazık ki bazı gafiller bu gerçeği görmemekte, vatana ihanet edecek derecede hainlikler yapmaktadır. Çınarlı bu tür kişilerin yüzüne haykırırcasına tok ve gür sesiyle şu mısraları söyler:

Verdik balın süzmesini, sütün kaymağını size;
Bilginize bel bağladık, inandık sözlerinize.

Ektiniz kin tohumları, açtı hainlikler çiçek,
Memleket elden giderse, çizme yalamak düşecek.¹⁴⁷

Gerek 12 Mart öncesi, gerekse 12 Eylül öncesi ülkenin içine düştüğü bunalımlı dönemlerde Çınarlı

146. Çınarlı, "Bir Böyleliğin Görmemişiz..", a.y.

147. Çınarlı, "Silah Kardeşin Elinde", BYDK, s.9.

zaman zaman her şeyden ümidini kesmiş görünse de¹⁴⁸ o, yine, en ön safta mücadelesine "savaşmak azmini kaybetmedik" diyerek devam eder.

"Savaşmak Azmini Kaybetmedik" başlıklı şiirinde bu inancın dile getirildiğini görürüz:

Savaşmak azmini kaybetmedik, yiten yitti.
Neler getirmeyi umduk, neler neler gitti.

Hüzünle kaç senedir görmedik güzelliğini
Uğursuz, eski dumanlar sarınca memleketi.

Bunca olup bitene rağmen yazık ki nice aydında hâlâ tehlikeyi anlamak niyeti yoktur. Bunlar öyle bir

148. Ülkeyi saran ideolojik kavgaların yarattığı tehlikenin farkına varmayan gafillerin varlığı, Çınarlı'yı zaman zaman ümitsizliğe düşürmüştür. Onların vurdumduymazlığı karşısında çileden çıkarak tek silahı kalemine sarılmıştır. İşte, bu tür yazılarının birinde şu keskin satırlar yer alır:

"...İnsan yatağında yılan olduğunu bile bile rahat bir uyku uyuyabilir mi? Yılanın kafasının yatağı yorganı ateşe vermeden ezilebileceğine olan inancım da gün geçtikçe zayıflıyor. Yatak, yorgan ateşe verildiği takdirde ise barınacak bir yerimiz kalmayacak.

Devlet çarkının işleyişinde şu veya bu şekilde rol almış veya topluma yön vermede söz sahibi olmuş bulunanlar, aldatıcı görünüşlerin altında gizlenen gerçek amaçların ne olduğunu, vatani tehdit eden tehlikelerin hangi ölçülere ulaştığını bir anlayabilseler, bu çarkın dişlileri arasına sokulmak istenen çomaklardan endişe etmezdim. Beni asıl dehşete düşüren, bazı gafil veya şartlandırılmış kafalara, hepimizi yerle bir edecek kahredici bir yumruğun inmesine kadar böyle bir tehlikenin anlatılabileceğinden hemeh hemen ümidi kesmiş bulunmamdır." (Geçmişin Anıları Günümüzün Acıları, Hisar, Eylül 1977, S. 165, s.3.)

uykuya dalmışlardır ki, değil bu fırtına, taş yağsa, yıldırım düşse uyanacakları yoktur. Bunların içine düştüğü gaflet ise bir ibret tablosu halinde şöyle sergilenir:

Nasıl kör oldu o gözler ki, bindiğin gemide
Alev saçıp delik açmakta sandı hürriyeti.

Bütün bu ihanetlere rağmen bu vatanın öz evlatlarının varlığı ve onun için canlarını seve seve vermeye hazır oldukları unutulmamalıdır. Çünkü, bu güzel vatan, onu seven bizlere, atalarımızın paha biçilmez bir armağandır. Bu gerçeği Çınarlı, şiirinin son beytinde şu şekilde dile getirir:

Çekildiler atalar yüz akıyla devrederek,
Ölüm de olsa yakışmaz bırakmamız nöbeti.¹⁴⁹

h) Sosyal İstirap:

Çınarlı 1948 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirince Maliye Bakanlığı'nda devlet memurluğuna başlamış ve kendisine saygı duyulan bir bürokrat olmuştur. O bir bürokrat olarak Ankara'da yaşamıştır, ama, Cumhuriyetten sonra orada gelişen sözde modern hayatı yadırgar.¹⁵⁰ Yetişme tarzı ve mizacı itibariyle modaya değil, asıl olana yönelme isteği gösteren Çınarlı, büyük şehrin hızlı değişimi içinde kaybolup kimliğini yitirmemiş, aksine, eski Anadolu'nun saf ve

149. Çınarlı, "Savaşmak Azmini Kaybetmedik", ZP, s.41.

150. M.Kaplan, "Zaman Perdesi", Türk Edebiyatı, Ekim 1983, s.120, s.36.

temiz ruhunu muhafaza etmiştir. Tabii ki, bu iş, kolay olmamıştır. Sanatçının hem kendisiyle, hem de içinde yaşadığı çevreyle amansız bir mücadeleye girmesine sebebiyet vermiştir. Çünkü o, çileli ama, doğru olan bir yolu seçmiştir. Onda, başkent Ankara'ya adım atar atmaz baylayan ve sonraki yıllarda da yoğun olarak devam eden bu "değişme"yi, Şerif Aktas şu şekilde izah eder:

"Muhteva ve özleyiş kendi çevresini bulur. Ananevî mahiyet kazanmış şiir formlarıyla güzelliği arayan çevreleri ruhuna daha yakın hissederek. Modaya değil, asıl olana yönelme isteği hakimdir. Büyük şehir, gelişmeye değil, süratli bir değişmeyi yaşamaktadır. Bu hâl, Mehmet Çınarlı'yı belki de haklı olarak hırçınlaştırır. Zira onun Anadolu'da tanıdığı kıymet hükümleri ile şehirde gördüğü ve içinde yaşamaya adeta mahkum olduğu kıymet hükümleri arasında büyük farklılıklar vardır."¹⁵¹

Onun çocukluğunun cenneti olan içine kapalı, fakir kasabası Ermenek'te insanlar mesut idiler. Bu saadet zenginlikten değil, insanlar arasındaki yakın dostluklar, tabiatla iç içe olmaktan ve geleneklerden kaynaklanıyordu. İşte, büyük şehirde bu kıymetleri bulamayan şair, kendi değerlerine yani, Anadolu Türkünün örf ve adetlerine sıkı sıkıya sarılır. "Böylece Ankara'da Anadolu'nun bağrından çıkan bir ses"¹⁵² olur.

1961 yılında bir ara bulunduğu Amerika'da yazmış olduğu "Yılbaşı Düşüncesi" başlıklı şiirde, onun, kendi kıymet hükümleri dışında gelişen "köksüz hayat"ane kadar yabancı kaldığı açıkça görülür:

Dışarda tek bir ağaç yok, içerde çam dalı var,
O hür dağın efesiyken ne hâle koymuşlar

151. Şerif Aktas, a.g.y., s.246.

152. a.y.

Bugün ki pek sayılan günüydü İslâmın;
 Gelişti bir yeni din çevresinde süslü çamın.
 Janet ve Jim gibi içmekte Ayşe, Ahmet de;
 Bütün duman ve sis,İsa da yok,Muhammed de.
 Derin bir ince sızıyla burkulur kalbim;
 Köküyle bağları kopmuş bu süslü çam gibiyim.

Bu mısralarda anlatılan Türkün kendi örf ve adetinden kopması ve şairin bundan duyduğu üzüntüdür.

Çınarlı, etrafını saran maddî ve manevî pislik içinde, eski Anadolu'nun saf ve temiz ruhunu muhafaza etmiştir. Bir çok şiirinde o, karşılaştığı olumsuzlukları bu değere vurarak kendini savunur ve güç bulur:

Ne mal peşinde yorulduk,ne mülkü kıskanırız;
 Değerli dendi mi dünyada bir gönül tanırız.
 Ümide, sevgiye bir öyle ihtiyaç var ki:
 Yüzüncü kez bile aldatsalar da aldanırız.¹⁵³

Bübülle karganın sesi ayrılmaz olsa da,
 Kesmem ümidi, her şeye rağmen bu ülkeden.
 Elbette, gün gelir, açılır Tanrı'nın yolu,
 Şeytan da olsa bir süre dünyaya hükmeden.¹⁵⁴

Çınarlı, "Yenilen Ekmekte Göz Var" başlıklı şiirinin ikinci bölümünün ilk beytinde "bir yeni dünya kurduğunu" söyler. Beyitte geçen bu söz grubu, onun aynı zamanda üçüncü şiir kitabının adıdır:

Şükür bu kirli dünyaya tekmeyle baştan vürmüşüm;
 Bütün pisliklerden uzak bir yeni dünya kurmuşum.¹⁵⁵

153. Çınarlı, "Ne Mal Peşinde Yorulduk", ZP, s.9.

154. Çınarlı, "Susmak Olur mu?", ZP, s.14.

155. Çınarlı, "Yenilen Ekmekte Göz Var", BYDK, s.5.

söyleyişle şair, kin, hırs, düşmanlık ve kötülüklerden uzak, gönlünce bir dünya kurduğunu ilân ederse de, onu, kendi dünyasında rahat bırakmazlar. Bir diğer deyişle, kendi rahat edemez. Nasıl etsin ki, hayatı, güzeli ve doğru olanı bulup, onu geliştirmekle geçmiş birisi olarak, sanata musallat olan, onu bağımlaştıran sanat parazitlerini görür, üzülür, aydın denilenlerin memlekete ihaneti onu kahreder. Türk insanının geleneginden kopmasını içi kanayarak seyreder. Yeşillikler içinde Ermenek'te geçen çocukluk ve ilk gençlik yıllarında, yakından tanıdığı tabiat güzelliklerinden uzak, beton yağınlarının, "isler ve dumanlar"ın kuşattığı bir şehirde yaşamının getirdiği sıkıntı ile, bu olumsuzluğa isyan eder.

Çınarlı'nın dünyasında yeri olmayan bu olumsuzluklar, onu kuşattıkça hırçınlaşır, ister istemez dili acılaşır. Bazan ümidini kesip derin bir yalnızlık ve sıkıntı içine düşerek hayata karamsar olarak bakar. Giderek hüznün onu öylesine sarar. Ama bu duygular Çınarlı'da sürekli ve kalıcı değildir. O güzeli ve doğru olanı yeşertmeye çalışırken, mücadele ezmini ve ümidini hiç bir zaman yitirmemiştir. En onulmaz dertler ve yaralar karşısında dahi gür ve tok sesini duyurur.

Yukarıda tespit ettiğimiz, şairin dünyasını sararan çirkinliklerle mücadelesi, değerler çatışmasının ortaya koyduğu trajediyi dile getirir. Bu tür şiirlerinde Çınarlı, insanımızın kendi memleketinde yaşadığı gurbeti ifade eder.¹⁵⁶

Şimdi sırasıyla bu çirkinliklere karşı şairin aldığı tavrı sergileyelim: "Şikâyet" başlıklı şiirinde Çınarlı, 20.yüzyılda yaşanan hayatın trajedisinin derin surette farkındadır. Öyle bir dünyada yaşamaktayız ki, "şiirin ve felsefenin bir değeri yoktur.

156. Şerif Aktaş, a.g.y., s.247.

Günün tek hüneri adam aldatmaktır. Ortada olan bir güvansiz yaşayıştır."¹⁵⁷ Böyle bir ortamda "şaheser" beklenir mi? Beklenmez tabii... Şair bunun hüznünü derinden duyar. Çünkü, onun dünyasında değerlerin mânâsı vardır. Her karşılaşılan olumsuzluk böyle bir hassas kalbe indirilen darbedir bu çirkinlikler dünyasında:

Hep nasır bağladı hançerlene hançerlene kalp
Bölsen on parçaya olmaz haberi.

Kaldık altında yıkıp her şeyi, hiç bilmiyoruz
Ne zaman, kim yaratır beklenen şaheseri.¹⁵⁸

"Söylesem, Yemin Etsem" başlıklı şiirinde bu çevrelere şöyle seslenir:

Ayı, güneşi değil, bizleri de unutup
Daracak çevrenizi cihan sanırsınız.

Bahtsız ölümlülerden tanrıçıklar yaratır,
Başkuşların sesini ezan sanırsınız.

Şi'rin ölümsüz, yüce, soylu sesini duymaz;
Günün çığırtkanını ozan sanırsınız.¹⁵⁹

Soylu bir iş olan sanat dünyasını "çığırtkanlar" kaplamıştır. Bunlar esere değil "ideolojiye" bakarlar. Türlü ayak oyunlarına başvururlar. Bunlardan en ibret verici olanını, Çınarlı, Hisar'da kaleme aldığı "Mühür Kimde Süleyman Kim?" başlıklı yazısında ifşa eder:

157. Çınarlı, "Şikâyet", GHA, s.35.

158. a.y.

159. Çınarlı, "Söylesem, Yemin Etsem", GHA, s.67.

"Memleketimizin en kıdemli edebiyat dergisini çıkararak saygıdeğer zat, yıllardır dergisinde yazan iki şaire mektup yollayıp "bana artık şiir göndermeyin, şiirlerinizi yayınlamak imkânına sahip değilim, çok güç durumdayım" diyor. Sebep, o şairlerin şiirlerini artık beğenmez olması veya o şairlerin sanatlarında geriye gitmeleri değil: Filan veya falan şairler bu iki şairin (biz ikisini biliyoruz, kimbilir başka kaç şairin) şiirlerinin o dergide çıkmasını istemiyorlarmış. Bilmiyorum, istemezük narası atan o sözde şairlerin ellerinde tabanca ve molotof kokteyli var mıydı? Sadece yazı vermeme tehdidinin kırk yıllık dergi sahibini bu derece ürkütebileceğini ümit etmiyorum."160

Çınarlı, Türkiye'nin en kıdemli edebiyat dergisinin sahibi olan zatın, şair dostlarına bu derece küçültücü mektup yazmasına üzülür. Bunu yapacağına dergiyi kapatmayı veya kendisini baskı altında tutan ihtiras sahiplerine terketmeyi tercih etmesinin daha uygun olabileceğini söyler.¹⁶¹

Bu çevreler Cumhurbaşkanlığı makamını bile kendi emellerine alet etmekten çekinmezler. Köşk'ün sanatçıları davet etmesi söz konusu olunca, oraya da ideoloji sokup kasıtlı olarak bu milletin hakiki değerlerini işleyen, Türkün örf ve adetlerinden ayrılmayan sanatçıları liste dışı bırakırlar. 27 yıldır Başkent'te Türkiye'nin en iyi edebiyat dergilerinden birini çıkarıp 35 yıldır yazıp-çizip de, öteki yazarlarla birlikte Köşk'e davet edilmemiş olmak Çınarlı'yı derdini kimselere anlatamaz duruma sokar. O, Köşk'teki davette bulunup bulunmamakta gam yemez. Onu asıl çileden çıkararak sanatı tekeline alan "sol" çevrelerin ayak oyunları ve Cumhurbaşkanlığı gibi bir makamın, bu oyuna gelmesidir.¹⁶²

160. Çınarlı, "Mühür Kimde Süleyman Kim?", Hisar, Mayıs 1970, S.77, s.4.

161. a.y.

162. Çınarlı, işin içyüzünü şöyle açıklar: "Şimdi ki Cumhurbaşkanımız gibi, Genel Sekreterimizin

Aslında önemli olan Köşk'ün Çınarlı ve arkadaşlarını davet edip etmemesi değil, onların yabancı ideolojilerin köleliğini yapmadan, kökleriyle bağlarını koparmadan gelişip yenileşen gerçek millî sanatımızı yirmi sekiz yıldan beri gittikçe artan bir güçle savunabilmiş olmalarıdır. Ne kadar gözardı edilmeye çalışıl-
sa da, bu hakikati kimse gizleyemez..Bu gerçeği gayet iyi bilen Çınarlı "Siz Dönüp Bakmasanız" başlıklı şiirinde bunu, dost ve düşman çevrelere açıkça hissettirir:

Siz dönüp bakmasanız, gün yine şahane batar,
Süslenir taze şiirlerle bu altın kıyılar.

.....

Bastırılınsın bu de rin beste o tamtamlar ile,
Hoyrat eller bu güzellikleri örtsün ne çıkar:

Yığsanız üstüne dünyaları bir gün görünür,
Toprak altında pas tutmayacak cevheri var. ¹⁶³

163. Çınarlı, "Siz Dönüp Bakmasanız", ZP, s.59.

de şairleri, yazarları bizzat okuyup incelemeye vakit bulabildiklerini sanmıyorum. Köşk'e davet edilecek şair ve yazarların listesini onlara bir üçüncü kimse hazırlayıp vermiştir.

Bu üçüncü kimsenin veya ona yol gösteren dördüncü beşinci kimselerin beni (ve arkadaşlarımı) tanımamış, tanısa da tercih etmemiş olmasından gam yemem. Zaten bu çeşit resmî ve protokollü toplantılardan sıkılıyorum. Ama gel de dostlarına dert anlat! Bu davet işini adeta mesele yapmaya kalktılar. Hele Hanım, davete eşlerle gidileceğini öğrenince açtı ağzını, yumdu gözünü." Çınarlı, eşinin haklı çıkışı karşısında, rahmetli Halil Boztepe'nin bir şiirini hatırlar: Bu şiirin en vurucu beyti diline takılır:

Uyup hayalime ettim de şi're bezl-i vücut
Değil ki şair adamdan da olmadım mâdüt!

Acaba niçin? sorusunun cevabını ararken eski Cumhurbaşkanlarımızdan birinin damadı imdadına yetişir! Bu zat "sola açılmak adam olmaktır!" diyordu. Çınarlı, derdin devasını bulmuştur ama, çok geç kaldığını acı acı hatırlar ve sözlerini şu satırlarla noktalar: "Gerçi işin gereği 50-60 yaşından sonra anadan doğma solcu kesilenleri çok görmüştüm. Ama, onlardaki esneklik benim gibi kaskatı adamda ne gezer!" (Köşk'ün Daveti ve Hisar'ın Yıldönümü", Hisar, Mart 1978, S.171, s.3-4.)

Sanatın yükseltici bir şey olduğuna inanan Çınarlı, yazılarını çok beğendiği bazı şair ve hikâyecilerin nasıl olup da bir komünist, bir vatan haini olduklarını anlayamadığını söyler. Bu tür kişiler hüküm bile giyseler, içi bir türlü kabul etmek istemez. Çünkü o, bir sanatkârın vatani yıkılmak isteyen bir takım zararlı ideolojilerin hizmetkârı olmasına akıl erdiremez.¹⁶⁴

Bununla beraber, sanatta başarı gösteremediğinden böyle bir yola sapanların şöhret için halk arasına yayılacak dedikodudan, gazetelerde çıkacak isim ve resimlerden medet umanların, öbürlerinden çok daha fazla olduğunu belirten Çınarlı, bu gibi kişilerin komünizmden daha zararlı bir cereyan doğsa, ona da intisap edeceklerini söyleyerek şu sonuca varır:

"Sanatkâr olarak ister bir değer taşınsınlar ister taşımasınlar, vatanımızı ve hürriyetimizi yıkmak için çalışanların mutlaka ezilmesine taraftarız. Onlar memleket için zaten kaybolmuş kimselerdir. Memleket sanatı onlarla yükselecekse -Arif Nihat'ın bir şiirinde pek güzel söylediği gibi- "olmaz olsun!".¹⁶⁵

Çınarlı, aydınlarımızın kendi kültürüne yabancılaşarak yıkıcı cereyanların birer tutsağı durumuna düşüp güzelim vatanın değerlerine saldırmalarını bir türlü hazmedemez. Memleket adına üzülmür, onlar adına üzülmür. Aydın denilen bu kişilerin içine düştüğü çıkmazı şöyle dile getirir:

Değil bu fırtına, taş yağsa, yıldırım düşse
Yazık ki yok nice aydında(!) anlamak niyeti.

Nasıl kör oldu o gözler ki, bindiğin gemide
Alev saçıp, delik açmakta sandı hürriyeti.¹⁶⁶

164. Çınarlı, "Üzülmemek Elde mi?", Hisar, 1 Şubat 1953, S.34, s.3.

165. a.y.

166. Çınarlı, "Savaşmak Azmini Kaybetmedik", ZP, s.41.

O, bir çok meselenin ortaya çıkmasında aydınları sorumlu tutarak şöyle der:

"Bence, çeşitli sahalarda birbirini kovalayan aksaklıkların birinci sebebi bilgiyle birlikte iman ve karaktere de sahip olan mükemmel insandan mahrum oluşumuzdur. Sadece kendi cebini ve midesini düşünen, hiç bir yüksek ideale bağlı olmayan bir kimse âlim olsa da bir, cahil olsa da..."¹⁶⁷

Her türlü manevî değerlere boş veren, üstelik memleket evladını iğrenç emellerine âlet eden bu sözde aydın(!) zümresi, yeri geldiğinde hak ettiği cevabı istismar ettiği Türk halkından alır. "Kalbimde Bir Pınar" başlıklı şiirinde Çınarlı, bu kesimlerce istismar edilen bir "işçi"nin duygularına yer verir. Bu memleketin örf ve adetlerinden koparılıp kendi vatanına düşman edilmek istenen Türk "işçi"si, onu aldatmak isteyenlerin maskesini bir bir düşürür ve yüzlerine şöyle haykırır:

Düşmüştü sofralar size, ekmekle tuz bana,
Haksız görüldü bir de zehir sundunuz bana.
Düşman iken ışıklara "aydın" denildiniz,
Çıkmazdadır, çıkarlara saplanmış ilminiz.
Çirkinleşir savunması sizdeyse, haklarım;
İğrendi ağzınızdan o çıplak ayaklarım.¹⁶⁸

Memleket insanını yakından tanıyan, onun derdini ve sıkıntısını kendi derdi bilen Çınarlı, yeri geldiğinde onun ıstırabını da yürekten duyar. "Kolay değil" redifli gazelinin şu beyitleri bunun delilidir:

167. Çınarlı, "Manevî Terbiye Meselesi", Hisar, Şubat 1955, S.58, s.4.

168. Çınarlı, "Kalbimde Bir Pınar", BYDK, s.13.

Baktıkça dertli yüzlere kalmaz sevince yer;
Gördükçe ağlayanları gülmek kolay değil.

Yıllarca hasta, aç sürünen kimsesizlere
Tek kurtuluş ölümse de ölmek kolay değil.

Hep şiiri dinlemek unutup inleyenleri,
Bir taş duvarlı köşke çekilmek kolay değil.¹⁶⁹

Çınarlı etrafını saran "hain girişmeler"e savaş açar. Zaman zaman sesinin tonunu yükseltir. Etrafına meydan okurcasına şöyle seslenir:

İsler, dumanlar ülkesi olmaz benim yerim,
Hür dağların havasını almış ciğerlerim.

Hiç durmadan çalınsa da en kirli şarkılar,
Kalbimde bir pınar yine hep tertemiz akar.

Hain girişmeler silemez şanlı izleri;
Sevgim güneş kadar, boğamaz kin denizleri.¹⁷⁰

Ne var ki, insanların "gaddarlaştırma"sı, "düşmanla anlaşma"sı, "gücünün yetmediği yerde haksever kesilmesi", "çıkar kokusu duyunca sokulup sırnaşması", "yardıma gerektiğinde yaklaşılmaz oluşu"¹⁷¹ şairi çileden çıkarır. Etrafını saran iftiracıları ve dalkavukları görür, üzülür. Faziletlinin faziletsizize ezdirildiği, haklinin haksız karşısında yalnız birekaldığı bir ortamdır bu. Çınarlı, yaratılışına ters düşen bu oluşa başkaldırmadan duramamış, sabrının bittiği yerde "Onlar" diye başlamıştır. Şairin devrini hicvettiği bu şiirinin siyasî ve kültür tarihimizi yazanlara ışık tutacağını söyleyebiliriz. "Şairler bazı hakikatleri filo-

169. Çınarlı, "Kolay Değil", GHA, s.33.

170. Çınarlı, "Kalbimde Bir Pınar", BYDK, s.13.

171. Çınarlı, "Ey İnsan Denilenler", BYDK, s.15.

zof ve âlimlerden önce sezerler, yeni hakikatleri keşfedebilirler."¹⁷² İşte Çınarlı da sözünü ettiğimiz şiirinde, üzerinde durulması gereken hakikatleri haber vermektedir. Bu bakımdan, bir devri anlamak için, ibret tablosu olan bu şiirin tamamını buraya almayı uygun bulduk:

Sustuk sabırla, her şeyi söylediler bize.

Sevdikçe nefret etmeyi öğretiler bize.

Bir silkinişte ülkeye peygamber oldular,
Çektik, bütün günahları yüklettiler bize.

Bin bir düzenle saygıyı, imanı öldürüp,
İnkârı, kini, şüpheyi devrettiler bize.

Kaynarken ortalıkta cehennem kazanları,
Cennet, barış masalları dinlettiler bize.

Bizsiz ayakta durmaya yetmezdi güçleri,
Her gün bizimle güçlenerek yettiler bize.¹⁷³

Çınarlı'nın "Onlar" diye hitap ettiği bu çevrelerin, memlekete yaptığı kötülükler karşısında, duygularını dile getirdiği şiirlerinin "bazılarında bedbin ve ümitsiz, bazılarında ise her şeye meydan okumak isteyen dizginlenmiş bir haykırış gizlidir."¹⁷⁴ Aslında onun bütün sıkıntısı Namık Kemal'in söyleyişinde dile gelen;

Bâis-i şekvâ bize hüzn-i umumîdir Kemal
Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yâdına.

"umumî dertler"dir. Nitekim "Alın Yazısı" başlıklı şiirinde kendi durumunu bizlere şöyle hissettirir:

172. Mehmet Kaplan, "Zaman Perdesi", Türk Edebiyatı, Ekim 1983, s.120, s.37.

173. Çınarlı, "Onlar", GHA, s.41.

174. Şerif Aktaş, a.g.y., s.247.

Dağ zirveleri gibi yücelikler diledik,
 Bataklik kuşlarının bizden gözleri yıldırı.
 Yalana baş sallayıp susmasını bilmedik,
 Huysuz, geçimsiz diye şöhretimiz yayıldı.
 Ne görevi bırakıp çıkar sağladık, ne de
 Değerimiz bilindi, çabamız anlaşıldı.
 Bir çölde yapayalnız eriyip gitmedeyiz,
 Sevildik yasaklandı, sevdik günah sayıldı.¹⁷⁵

İçinde yaşadığı bu olumsuz ortamdan uzaklaşıp onları bütün çirkinlikleri ile başbaşa bırakmayı düşündüğü anlar da olur. Bu, Çınarlı için bir kaçış değildir. Aksine, kendine güvenen, inanmış, imanı tam insanın sükûneti olarak kabul edilmelidir:

İlân ederim, kimsede benim kıl kadar hakkım yok:
 Kuyumu kazdıranların vicdanları rahat etsin!
 Çıkar savaşçılarının çekildim aralarından,
 Hırstan gözleri dönenler birbirlerini tüketsin!
 Canını dişine taksan yarışman mümkün mü şair:
 Onlar usta düzenciler,sense bir fakir Mehmet'sin!¹⁷⁶

Ama o, yeri gelince hak edenlere gerekli cevabı vermekten kaçınmaz. Muhatablarının yüzüne şöyle haykırır:

Suskun duruyorsak bizi cansız mı sanırlar?
 Ölmüş değiliz, söylenecek sözümüz var.
 Memnun görünenler konuşursak utanırlar.
 Ölmüş değiliz, söylenecek çok sözümüz var.¹⁷⁷

175. Çınarlı, "Alın Yazısı", BYDK, s.33.

176. Çınarlı, "Bütün Kuşlarımı Saldım", ZP, s.33.

177. Çınarlı, "Ölmüş Değiliz", Türk Edebiyatı, Nisan 1983, s.114, s.13.

Sayıştay Genel Kurulu tarafından 1981 yılında Anayasa Mahkemesi Üyeliği'ne seçilen Çınarlı, görev anlayışı gereği bir süre "suskunluğu" tercih eder. Yüce Mahkeme'ye gölge düşsün istemez. Ama, "hain girişimler", "dostluğa gizlenip" arkadan vurmalar devam eder. Şair, bütün bu olup bitenleri derin ıstırap içinde seyreder. Onlara, hesap soracağı zamanın nasıl olsa birgün geleceğini düşünerek şöyle seslenir:

Seyretmedeyiz âlemi dost penceresinden.
Bir bir dökülür, kimleri tutsak, neresinden
Birgün çıkarız saygımızın cenderesinden.¹⁷⁸

Görüldüğü gibi, bilhassa aydın denilenlerin memlekete ihaneti Çınarlı'yı ıstıraba sürüklüyor. Onun birçok şiiri dünyanın ve çevrenin verdiği acı duygularla doludur. "Benliğine hakim olan değer hükümleriyle yaşanan hayatı düzenleyenler arasındaki çatışma"¹⁷⁹ bu şiirlerde hissedilir:

Söyledik, yazdık, yakındık derdimiz hiç bilinmedi.
Bir ağrı var içimizde, gezdik dolaştık dinmedi.

beytinde bu çatışmanın yarattığı huzursuzluğu şair "içinde var olan bir ağrı" olarak belirtir. "İşte Çınarlı bir yönüyle bu ağrıyı terennüm eden bir şairdir."¹⁸⁰

Çınarlı'nın içinde kanayan diğer bir yara ise, gerek çocukluk günlerinin geçtiği tabii mekanlardaki olumsuz değişmeler, gerekse içinde hayatını sürdürdüğü büyük şehir Ankara'nın alabildiğine betonlaşması, tabiat zenginliğinden mahrum olarak isler ve dumanlar içinde

178. a.y.

179. Şerif Aktaş, a.g.y.,s.247.

180. a.y.

yaşanmaz hale gelmesidir.

"Sılaya Dönerken" başlıklı şiirinde çocukluğunun cenneti Ermenek'in zamanla nasıl olumsuz değişimlere uğradığını şöyle dile getirir:

Ak sekiler yerinde yok, Yassıkaya uçurulmuş;
Tozlu yollar asfalt olmuş, toprak damlar "apartuman"
Büyümüş, ihtiyarlamış, kurumakta yavaş yavaş,
Artık tanıyamaz beni elimle diktiğim fidan.¹⁸¹

Daha önce de belirttiğimiz gibi Çınarlı'nın çocukluğu Göksu nehri vadilerinde, elma, ayva, ceviz, üzüm bahçelerinde, gürül gürül, şırl şırl akan surlardan içerek, çam kokulu, ardıç kokulu, püfür püfür esen tertemiz havayı soluyarak geçmiştir. Bu bakımdan o, Ankara'nın tabiat zenginliklerinden mahrum oluşunu, üstelik hızlı betonlaşmasını yadırgar. Bunun yarattığı sıkıntıyı dile getirir. Bu tür şiirlerinde "tabiata özlem" hissedilir:

Alışamadım bu şehrin çiçeksiz ilkbaharına;
Sığmıyor başıboş gönlüm şu beton yağınlarına.
Tatlı kuş sesleri değil sabahları uyandıran;
Motor gürültüleridir beynimde çınlayıp duran.
Kara dumanlar içinde kaybolmuş gibidir herkes;
Zehir teneffüs ederek ölmekteyim nefes nefes.¹⁸²

Burada "asmalar altında doğan, ceviz dalında büyüyen", "sincapların cebinde uyuduğu, kuşların omuzuna konduğu" bir insanın duygularını buluyoruz. Böyle

181. Çınarlı, "Sılaya Dönerken", ZP, s.189.

182. Çınarlı, "Asmalar Altında Doğdum", BYDK, s.7.

bir insan beton duvarlar altında kalırsa, Ankara'nın kirli havasında kalırsa...İster istemez bunun ıstı-
rını duyacaktır. Yoksa Çınarlı, Ankara'nın fikir ha-
yatını, mücadele hayatını sever. Büyük şehrin sundu-
ğu sanat hayatı, hatta hukuk, politik hayatın dışın-
da kalmak istemez.¹⁸³ Zaten 1950'li yıllardan itibaren
Başkent Ankara'da gelişen fikir ve sanat hayatını Çı-
narlı'nın dışında düşünmek mümkün değildir.

183. Çınarlı ile yaptığım görüşmede, Tarık Buğra'nın Bodrum'da kavuşacağı bir yazlık için "Benim de istediğim yaş haddini doldurmadan emekliye ayrılıp, öyle güzel yere yerleşmektir." (SD, s. 139) dediğini hatırlatmam üzerine, şair, meseleyi şöyle dile getirdi:

"O özlem var tabii. Bir yazlığımız yapılıyor meselâ. Yazın bir kaç ay gitmek mümkün. O mümkün de, devamlı kalmak mümkün değil bizim için.. Ama o özlemi yaşıyoruz. Benim Türk Edebiyatı dergisinde çıkan bir şiirimde bu ikilem belirtiliyor:

Biz sanki bambaşka bir dünyanın tüplerde
yetişmiş çocuğuyuz
Şehirlerde her zaman sıkılıp kırlarda hiç
mutlu olmuyoruz.

Yani kırdaki şehrin fikir hayatını, kültür hayatını özlemiyoruz; şehirde de kırı özlemiyoruz."

2. ŞİİRLERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Günümüzde klasik ölçülü şiirin en kuvvetli ve orijinal temsilcisi olan Çınarlı, 1950'li yıllarda, aynı anlayış çerçevesinde bir araya gelen ve daha sonra "Hissarcılar" diye adlandırılan edebî hareketin içinde, Türk sanat geleneğinden bağlarını koparmadan yer almış; "hareket" in gelişip yerleşmesinde öncülük etmiştir. Özellikle şiirde, geçmiş edebiyatımızın, büyük şairlerimizin ortaya getirdikleri eserleri benimseyerek okuyan, onları malzeme olarak kullanan, bugünün sanatını geçmiş sanatımızdan kopmadan, onun bir devamı ve yenileşmesi olarak veren bir imza olmuştur.

Kalıcı ve mükemmel eserlere ulaşan her büyük sanatçının yaptığı gibi sırtını "gelenek" e dayayan Çınarlı, sanatta "bütün" e ulaşmak için zarurî olan "form" u hiç ihmâl etmemiştir. Kullandığı nazım şekli, vezin ve kafiye onun şiirini "güzel" e ulaştıran ve kalıcı kalan "biçim" e ait özelliklerdir. Şimdi, bunları sırasıyla ele alıp inceleyelim:

a) Nazım Şekli:

Çınarlı, 1940 yılında Antalya Lisesi'nde öğrenci iken yazdığı ve Antalya Gazetesi'nde yayınlanan "Antalya'da Kış" başlıklı şiirinden itibaren verdiği ilk örneklerde Türk Halk Edebiyatı nazım şekillerinden "Koşma"yı ve "Türkü"yü tercih etmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, onun bir dergide yayınlanmış ilk şiiri olan "O Yer ki" dört dörtlükten meydana gelmiş bir "Koşma"dır. "Nasıl Unuturum"¹, "Ermenek Yolları"² başlıklı şiirleri de "koşma" tarzın-

1. Yedigün, 21 Şubat 1943, No:572, C.22, s.2.

2. Konya Dergisi, 1947, S.99-100-101, (ZP, s.175).

dadır. Bir fikir vermesi bakımından adı geçen şiir-
lerden "Nasıl Unuturum"u aşağıya alıyoruz:

Ayıramaz bizi karlı dağlar da;
Rüzgârlar getirir bana buseni!
Çiçekli bahçeler yeşil bağlarda
Bahar, yeni baştan yaratır seni!

Billur havuzlara yazın gelirsin,
Her güzel kokuda hissedilirsin,
Her şeye bir büyü verebilirsin
Gece, gökyüzünde parlatır seni!

Senden gelir ancak ümidim, ye'sim,
Seninle bambaşka sensiz herkesim.
Nasıl unuturum, bana dört mevsim
Bütün bir tabiat anlatır seni.

Çınarlı'nın kaleme aldığı "Mehtablı Bir Gecede"³,
"Ne Zaman"⁴, "Çal!"⁵ "Yalnız Bu Gönül"⁶, "Ağustos Duy-
guları"⁷, "Gelin Kuşlar"⁸, "İyimser Oldum"⁹ "Gidilmez
ki"¹⁰ adlı şiirleri onun halk edebiyatı nazım şekil-
lerinden biri olan "türkü"yü de çok benimsediğine i-
şarettir. Bir örnek olarak "Gidilmez ki.." başlıklı
şiirini verelim:

-
3. Yarımay, 15 Şubat 1943, C.8, S.167, s.15.
 4. Yedigün, 15 Şubat 1943, No:519, C.20, s.2.
 5. Çınaraltı, 1943, C.6, S.112, s.13.
 6. Çınaraltı, 1943, C.6, S.112, s.13.
 7. Yedigün, 20 Birincikanun 1943, C.22, No:563, s.2.
 8. Yedigün, 27 Eylül 1943, No:563, s.2.
 9. Yedigün, 14 Mayıs 1944, No:584, s.9.
 10. Yedigün, 26 Ağustos 1945, No:651, s.7.

Yaylaları kapladı kar;
 Ne yol geçer, ne kuş uçar,
 Toroslar'da bizim diyar;
 Yaz gelmeden gidilmez ki!

Çırpınma boş yere gönül,
 Su akmadan gürül gürül,
 Açılmadan çiğdem, sümbül
 Dağlar esir edilmez ki!

Yüklendi de bir kır ata,
 Yola çıktı belki posta.
 Her gün hesap tuta tuta
 Günler artar, eksilmez ki!

Düştüm diye gurbet ele
 Hayatını verdin yele
 Neden açılırsın ele?
 Eller derdini bilmez ki!..

Çınarlı'nın "Hisar"lı yıllarda yazdığı birçok şiirinde, gerek "koşma" ve gerekse "türkü" tarzını devam ettirdiğini görürüz.

Çınarlı'nın severek kullandığı bir başka nazım şekli de "mesnevi" tarzıdır. Bu nazım şekli, Çınarlı'nın elinde "neo-klasik" şiirin yolunu açan anahtarlardan biri olmuştur. "Asmalar Altında Doğdum" başlıklı şiiri buna güzel bir örnektir:

Asmalar altında doğdum,ceviz dalında büyüdüm;
 Tekerlek izi görmemiş dağ yollarında yürüdüm.
 Sincaplar cebimde uyur,kuşlar omuzuma konardı;
 Uçsuz bucaksız bağlarda soğuk sular çağıldardı.
 Alışamadım bu şehrin çiçeksiz ilkbaharına;
 Sığmıyor başıboş gönlüm şu beton yığınlarına.

Tatlı kuş sesleri değil sabahları uyandıran;
Motor gürültüleridir beynimde çınlayıp duran.

Kara dumanlar içinde kaybolmuş gibidir herkes;
Zehir teneffüs ederek ölmekteyim nefes nefes.¹¹

Divan edebiyatının en yaygın nazım şekillerinden biri olan ve Fuzuli'nin;

Gazel bildirir şairin kudretin
Gazel arttırır nazımın şöhretin
Ki, her mahfilin ziynetidir gazel
Hiredmendler san'atıdır gazel

diye övdüğü bu tarz da Çınarlı'nın rağbet ettiği bir nazım şeklidir. O, geleneksel bu şekil içinde yepyeni ve orijinal söyleyişlere ulaşmasını bilmiştir. Çınarlı'nın bir çok şiirinde bu tarzı severek kullandığını söyleyebiliriz. O, yirmi şiirinde beş beyitli "gazel"i tercih etmiştir.¹² "Yolun Bu Noktasında" başlıklı gazeli buna güzel bir misâldir:

Ne şiirler, ne şarkılar gerçek;
Şimdi yalnız bu ağrılar gerçek.

Seninle erdiğimiz mutluluğu.
Hatırlamak inanılmaz gelecek.

-
11. "Asmalar Altında Doğdum", BYDK, s.7.
12. "Ne Mal Peşinde Yorulduk"(ZP,s.9); "Şimdi Bağ Bozulu"(ZP,s.11), "Susmak Olur mu"(ZP,s.13), "Şikâyet"(GHA,s.35), "Tedirginlik"(GHA,s.39), "Bütün Kuşlarımı Saldım"(ZP,s.33), "Savaşmak Azmini Kaybetmedik"(ZP,s.41), "Onlar"(GHA,s.41), "Söylesem Yemin Etsem"(GHA,s.69), "Cengimiz Can İledir"(ZP,s.61), "Huzursuz"(BYDK,s.35), "Alın Yazısı"(BYDK,s.33), "Yolun Bu Noktasında"(BYDK,s.31), "Gülüm"(GHA,s.13), "Bu Yılbaşı"(GHA,s.15), "Gerçek Hayali Aştı"(GHA,s.5), "Ömrümüz Ayrı Geçse de"(BYDK,s.23), "Girmedğim Bir Savaşta"(Türk Dili,Ekim 1985,S.406,s.170), "Yenildik mi?"(Türk Ede.,Ocak 1991,S.207,s.7), "Sesler Bırakıp Gitmişler"(Türk Ede.,Eylül 1985, S.143,s.20).

Ne düşmek içkiye Hayyam'a bakıp

Ne de Hâmid gibi isyan etmek.

Yeşeren bir ağacım dünyada,

Kuruyup gittiğimde kim bilecek?

Yunus'un iç huzurudur dileğim

Bir teselli bulunur Tanrı'da tek.

Beş beyitli "gazel formu"nun yanında 6 beyitli¹³ yedi beyitli¹⁴, sekiz beyitli¹⁵ gazeller de yazmıştır.

Dördüncü şiir kitabına ad olarak verdiği "Zaman Perdesi"¹⁶ adlı uzunca şiirinde ise beşer beyitli üç gazeli bir konu bütünlüğü içinde birleştirerek 15 beyitli bir "bütün"e ulaşmıştır ki, bu da yeni ve orijinal bir "form" yaratma şeklidir.

Klasik "form"lar içinde kalarak yeni ve orijinal olana ulaşma gayesi içinde olan Çınarlı'nın şiirlerinde değişik kafiye dizilişlerine rastlanır. Kafiye dizilişleri daha çok şiirlerin şekline göredir. Belli bir nazım şeklinin tercih edildiği şiirlerde, değişmeyen belli bir diziliş vardır. Koşma, gazel, mesnevi tarzıyla yazılan şiirlerde bu husus çok daha açık bir şekilde görülür.

O, kafiye dizilişlerinde "monotonluk"a düşmemiş, şiirlerinde değişik kafiye dizilişlerine yer vermiştir. "Çapraz kafiye" dizilişine örnek:

-
13. "Kolay Değil"(GHA,s.33), "Ey İnsan Denilenler"(BYDK,s.15), "Bağışlamazlar"(GHA,s.65), "Siz Dönüp Bakmazsınız"(ZP,s.59), "Kalacak"(BYDK,s.39), "Niye Efkarlanayım"(ZP,s.69), "Dayanmamız Gerekir"(BYDK,s.37), "Gülüşün Eksilmesin"(Türk Ede., Ocak 1990,S.195,s.10.)
14. "Değişiverdi Her Şey"(BYDK,s.121), "Sorma"(GHA, s.17), "Şikâyet Adetimiz"(Türk Ede.,Aralık 1983, S.122,s.15).
15. "Asker Görünce Ağlardın"(ZP,s.49).
16. "Zaman Perdesi", ZP,s.199.

Kaybolup gitti "Yeşil Balkon"da
 En güzel, en unutulmaz demler.
 Etmişiz biz de batan güne veda
 Bilmeden aşka ve hülyaya meğer.
 Soldu beyhûde sitemlerle yazık
 O melekten daha saf, sevgili yüz.
 Söndü sevda dolu gözlerde ışık.
 Bir saadetti o gün gördüğümüz.

Ayrıdır şimdi "Yeşil Balkon"dan
 Bu ağaçlar ve sular ülkesi pek.
 Bir plak sade "o saf aşk"ı anan
 Yine "ömrümce yaşatsam" diyerek.¹⁷

Bu dizilişin dışında rastladığımız bir diğer ka-
 fiye örgüsü de "sarma kafiye"dir. Bir misal verecek
 olursak:

Çok var ki görmedim o yerin ilkbaharını,
 Bilmem ne renk açılmada şeftali, ayvalar;
 Dilber mi nar çiçekleri ayrıldığı kadar;
 Sisler mi kaplamış o yeşiller diyarını?..
 Düşmek zamanı geçti de bir sincap ardına,
 Dallarda kalmıyor ceketim, gömleğim bugün.
 Yıllarca gördüğüm nice eğlenceler bütün
 Bir (5 Mayıs) kadar heyecan vermiyor bana!
 Hâlâ o aç susuz kelebek avlayan deli,
 Bir çift gözün bugün de peşinden giden gönül;
 Dünyaya bir tebessümü tercih eden gönül...
 Hâlâ o sıska, içli çocuk..Hiç değişmedi.¹⁸

17. "Yeşil Balkon", GRK, s.17.

18. "Değişmedi", GRK, s.16.

Daima yeni seslerle, yepyeni âhenkler arayışı içinde olan Çınarlı, "çapraz", "düz", "sarma" kafiye dizilişlerini aynı şiir içinde birlikte kullanma yolunu da denemiş ve başarılı olmuştur. "Ziyaret" başlıklı uzun şiiri bunun güzel bir örneğidir:

-Yıllardan sonra-

Evi çok yakındı bize, yakınmış yattığı yer de;
Ziyarete güzel sesli büyük halamdan başladım.
Kulağında türküleri: Coşardı "Mahmudum" der de;
"Hafız mektepten gelir"i duysam onu hatırlarım.

Bir küçük kelifi vardı, bir beyaz sekisi vardı;
Bağının yukarısından buz gibi bir su akardı.
Kocasını ben doğmadan yitirmişti genç yaşında.
Çam yarması Mehmed'i da ansızın öldükten sonra,
Dallar, yapraklar içinde, fakir ve yalnız yaşardı.

Az ötede küçük halam, sağ olsaydı şöyle derdi:
"Gelir sevindirirsiniz, gider de ağlatırsınız."
Gurbetten dönelim diye bütün kış yolu beklerdi.
Güzel, yeşil gözlerini iki çeşme sanırdınız:
Üzülse de, sevinse de, durmaz, göz yaşı dökerdi.

Bilirim babaannemin yalnız bunamış halini;
Doksanı geçtiği halde, vücudu sağladı daha.
Bir başka insan sanırdı aynadaki hayalini,
Onunla sohbet ederdi bakıp akşamdan sabaha.
Düğününde verilmeyen çeyizin peşine düşer,
Soğan ekmeğe giderdi bazan da karlar altında.

Yanında ortanca halam: Hali vakti yerindeydi.
Üzüm, incir getirirdi, bizimkinden erken olan.
Kadın, kız peşinde koşan, içki içen, keman çalan
Kocası, her şeyi satıp sonunda öldüğü zaman,
Derde, sefalete düştü, hiç kimseye bildirmedi,
"Benim her şeyim var"deyip yine şükretti Allah'a.

Fakat kızlarını ecel vakitsiz aldıktan sonra,
Yalnızlık canına yetti, kırıldı bütün direnci.

Yolum Mısır'a düşmüştü, bu küçük kasabamıza
Gelip, eski mezarlığı ziyaret etmeden önce.
Kafamda Firavun Ramses, Tutankamon ve Ramonza;
Nasıl tiksinti duymuştum mumyalarını görünce!
Halbuki, bizimkilerin üstünde gelincik açmış;
Toprak olan vücutları girmiş yaban güllerine.
Sökmüş mezar taşlarını sellerle gelen karakış;
Bir ağaç kökü, bir fidan kalmış işaret yerine.
Ne koca ehramlar, ne bir ihtişamlı mezar,
Yalnız Allah'a güvenmiş ve Allah'a sığınmışlar.¹⁹

Görüldüğü gibi, bu uzun şiirde Çınarlı bir kaç
kafiye dizilişini bir arada kullanmıştır.

Şiirin ilk kıtasında tercih edilen "çapraz kafiye" dizilişini, ikinci kıtada "düz kafiye" dizilişi takip eder. Kafiye örgüsü, üçüncü kıtada başta olduğu gibi "çapraz" dizilişe kayar. Bu diziliş dördüncü kıtada da devam eder. Bu kıtanın sonunda gelen ilk iki mısra, daha önce "çapraz" dizilişlerin içinde yer alan seslere uyar. Beşinci kıtaya "sarma kafiye" dizilişiyle giren şair bunu iki mısrada devam eden "düz kafiye" dizilişiyle sürdürür ve kafiyeleniş bakımından serbest tek bir mısra ile kıtanın kafiye örgüsü tamamlanır. Şiirin mısra sayısı bakımından en geniş kıtası olan son kısmında ise şair, üst üste iki "çapraz" dizilişi kullandıktan sonra, iki mısra süren "düz kafiye" örgüsüyle şiirini tamamlar.

Çınarlı şiirlerinde dörtlü, beşli, altılı, ikili ve tek mısraların terkiibinden oluşan kompozisyonlar da yaratmıştır. "Sonbahar Duyguları" başlıklı şiiri bunun

19. "Ziyaret", Türk Dili, Şubat 1985, S.398,s.85-86.

en güzel örneğidir. "Akşam Olsun" şiirinde ilk iki kıta dörder mısralıdır. Üçüncü kıta altı mısra, son kıta beş mısradır. "Küçük Prenses" başlıklı şiirinde ilk iki kıta altışar mısra, son kıta beş mısradır. "Yeniden" şiirinin ilk "kıta"sı üç, ikinci kıta beş, üçüncü kıtası yine beş, bundan sonra gelen kıta iki mısralıdır. Şiirin II. kısmında da aynı kompozisyon vardır. Bu iki kısım birbirine mısra düzenlemesi bakımından simetri teşkil eder. "Seninle, Hayal ve Gerçek, Kendi Gönlümlle" başlıklı şiirleri hep bu yoldadır.

Çınarlı, ayrıca beşli mısralardan oluşan kompozisyonlar da meydana getirmiştir. Dört tane beşli mısradan oluşan "kıta"ları arka arkaya getirerek bir kompozisyon ortaya koyar. "Güneş Rengi Kadehlerle, Yağmur, Sana Dair" başlıklı şiirleri buna örnektir.

Görüldüğü gibi o, şekilde dar kalıplar içinde sıkışıp kalmamış, şiirde "form"a ait güzelliği yakalamanın yollarını aramış, klasik şiir "form"larından faydalanarak yeni ve orijinal bileşimlere ulaşmıştır. Çınarlı, güzel duygu ve hayallerin, fikirlerin mükemmel bir "biçim"le kalıcı olabileceğinin farkındadır.

b) Vezin:

Çınarlı, devrin havasına uyarak ilk şiirlerinde hece ölçüsünü kullanmıştır. Onun ilk denemelerini verdiği 1943-1948 arası yıllarda "Hececiler"in etkisi hâlâ devam etmekteydi. Hece vezniyle "hasret", "tabiat" duygularını dile getiren şiirler yazılıyordu. İşte Çınarlı da bu havaya uyarak 7 + 7 duraklı 14'lü, 6 + 5 duraklı 11'li, 4 + 4 duraklı 8'li, 6 + 4 ve 5 + 5 duraklı 10'lu hece ölçülerini kullanarak şiirler yazmış-

tır. Bu dönemde en çok rağbet ettiği 7 + 7 duraklı 14'lü hece ölçüsüdür. Bir misal olarak "Ne Zaman" başlıklı şiirinin ilk dördlüğünü buraya alıyoruz:

Ne zaman anneciğim, ne zaman, söyle bana,
Ayrılmak üzüntüsü duymadan bakacağım?
Bu bitmeyen seneler, bitmez dert oldu bana;
Hasret, elem yükünü ne gün bırakacağım?²⁰

Çınarlı, sanatının olgunluk döneminde de heceyi bırakmamış, Türk şiirinde öteden beri kullanılan, yukarıda belirttiğimiz ölçülerin dışında 9'lu, 12'li, 16'lı hece ölçülerini duraklı, duraksız kullanmıştır. Böylece eski alışılmış ahenkten kurtulmuş ve yeni sesler bulmuştur. Bunu daha da yoğunlaştırmak için tamamen kendine has olan uygulamalara gitmiş, 9'lu, 10'lu hece ölçüsünü aynı şiir içinde değişik mısralarda kullanmıştır. Bunu bir derece daha ileriye götürerek aynı şiirde 9'lu, 10'lu, 11'li, 12'li hece ölçülerini karışık kullanarak yeni sesler elde etme yolunu araştırmıştır. "Bilirim" başlıklı şiiri bunun güzel bir örneğidir:

Bilirim değildi umurunda
Hayalden kurulmuş saraylarım.
Neydi, feda edilse uğruna
Bu çiçek açmamış baharım?
En güzel mısraı değiştirdin
Şöyle bir başıboş kahkahaya.
Ne çekilmez şeydi senin için
Özleyip durduğum o dünya!

20. "Ne Zaman", Yedigün, 15 Şubat 1943, No:519, C.20, s.2.

Seni bir bahar rüzgârıydı
 Bana uzaklardan getiren.
 Gözlerinde dünyamı vehmettiren.
 Belki de akşamın kızılıklarıydı.

Ben her sefer daha çok hüzünde,
 Sen her defa biraz daha hissiz...
 Rüzgârın değıştiğı bir günde
 Bilirim bitecekti hikâyemiz.²¹

Görüldüğü gibi, ilk iki dörtlüğün son mısraları 9'lu, diğeri mısralar 10'lu hece ölçüsüyle kurulmuştur. Üçüncü dörtlüğün ilk iki mısraı 9'lu, üçüncü mısraı 11'li, son mısraı ise 12'li hece ölçüsüyledir. Son dörtlükte ilk üç mısra 10'lu, son mısra 11'li hece ölçüsünü taşır. Böylece şair, eski şekiller içinde yeniyi aramak gibi zor bir yolu seçer. Şiirde hece ile elde edilen eski ahenklere yepyeni ahenkler katmış olur.

Çınarlı, yazdığı 148 şiir içinde (Aralık 1990 itibarıyla) 61'inde hece ölçüsünü kullanmıştır. Geri kalan 77'sinde ise aruzu tercih etmiştir. Bu tespitlerimiz onun vezin konusunda aruza daha dönük olduğuna işaret eder. Aruza, heceden daha sonra geçtiğini göz önüne alarak aruzla yazdığı ilk ve başarılı denemesi olan "Sonbahar Duyguları"ndan itibaren bir nisbet kuracak olursak, bu oranın 45'e 77 olarak aruz lehine değıştiğini görürüz.

Çınarlı, son devrin Türk şiirinde aruz veznini ustalıklarla kullanan şairlerden biridir.²² O, Türk şairlerinin bin yıldan beri binlerce güzel mısra söyledikleri bu vezne yönelişini kendisiyle yapılan bir mülakatta şöyle belirtmiştir:

21. "Bilirim", GRK, s.26.

22. M.Kaplan, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, s.479.

"Bizde sanat akımları, biri gelince ötekini mutlaka çekilip gitmesi gereken, siyasî iktidarlar gibi düşünülmüştür. Mutlakiyet devri, Meşrutiyet devri, Cumhuriyet devri gibi kesin sınırlarla ayrılmış bir aruz devri, hece devri, serbest nazım devri tasavvur edilmiştir. "Klâsikte direnme"nin birinci sebebi bu yanlış görüşe karşı içimde uyanan isyandır."23

Sanatta şahsiyeti ön plânda tuttuğunu söyleyen Çınarlı, "Klâsikte direnme"sinin ikinci sebebini buna bağlar. Ona göre "Herkes hece yazıyor diye hece, herkes serbest yazıyor diye serbest yazan, herkes anlamsız yazmaya başlamış diye anlamsıza sapan bir sanatçıdan hayır gelmez."24

Sanatçı "klâsikte direnme"sinin üçüncü sebebini ise kendisiyle yapılan mülakatta şu şekilde ortaya koyar:

"Sanatta çeşitliliğin önemini kimse inkâr edemez. Aruzdan, heceden serbest nazma geçildikten sonra yeni şairlerimizin büyük bir kısmı, hep aynı tarzda, aynı havada şiirler yazmaya başladılar. İmzalarını kaldırırsanız hepsinin aynı kaleminden çıktığını sanacağınız yüzlerce şiir, yıllar boyunca dergilerde, hiç bir yankı uyandırmadan ve şiir okuyucusunu, şiirden tad alanları gittikçe azaltarak boy gösterdi... Benim klâsik ölçülere, bilhassa aruza meyledişimin üçüncü sebebi de, günümüz şiirine değişik bir ses, değişik bir hava getirebilmek arzusudur."25

"Şiir her şeyden önce musikidir" anlayışını taşıyan Çınarlı, bu musikiyi en güzel şekilde sağlayan vasıtanın da aruz olacağı görüşündedir. Çünkü aruz vezni, hecelerin ses sayısına göre değil, ses değerine göre düzenlenmiş kalıplardan ortaya çıkar. Bu da şaire şiirde aradığı musikiyi yaratmada yardımcı olur.

23. Mübeccel İzmirli, "M.Çınarlı İle", Hisar, Aralık 1969, S.72, s.16.

24. a.y.

25. a.y.

Çınarlı, aruzda birinci hedef olarak tabii Türkçe söyleyişi alırken, ikinci hedef olarak da, çeşitli kalıpları aynı şiir içinde kullanarak monotonluktan kurtulup her mısraı kendi havasına uygun bir musikiye kavuşturmayı amaçlamıştır. Bir mısradan ötekine kalıp değişebilmektedir. Bu, daha önce yapılmamış, denenmemiş bir şey, aruzda Çınarlı'nın uyguladığı bir yeniliktir. Şimdi bu özellikleri onun şiirlerinde görelim:

Çınarlı, aruzla ilk çıkışını "Sonbahar Duyguları"²⁶ başlıklı şiiriyle yapmıştır. Aruzun çeşitli kalıpları arasında dolaşarak sonbaharın cana yakın hüznünü şekillendiren şair, bu ilk denemesinde çok başarılı olur.

Birden gelivermiş bağa teşrin;
Her yer yine en gönlü çeken renge bürünmüş.
Son konseri kuşlar veriyor çok daha zengin
Dallar yine âhenge bürünmüş.

Şiirin bu ilk "birim"inin "taktî"ini yaptığımızda;

//. .//. .//
//. .//. .//. .//
//. .//. .//. .//
//. .//. .//

Divan şiirinden gelme "müstezad" veznini kullandığını görürüz. Şair bu vezni, "tef'ile" sayısını azaltıp çoğaltarak kullanmak suretiyle ayrıca alışılmış seslerin dışında yeni âhenkler elde eder. Adı geçen şiirin I.bölümünde bazı mısralarda vezin " // . .// " olur:

Altın sarısından,
Gül kırmızısından!

mısraında görüldüğü gibi.

Bu şiirin II. kısmında, duygusuna uygun bir hareketle vezin de değişir:

Dallar geniş geniş açılan kollar insana;
Bir dost kadar yakın geliyor sonbahar cana.

//. /./. .//. //

kalıbında verilir. Vezinle birlikte şekil de değişmiştir. Şiir beyitler halinde ve mesnevî tarzında yürür. Tekrar şiire ilk başladığı kalıba döner. Sonra ikinci kalıbı kullanır. Tekrar başta kullandığı kalıba dönerek şiirini tamamlar.

Bu uygulamayı, şairin bir çok şiirinde görmek mümkündür. Uzunlu kısala "tef'ile"leri tercih ederek monotonluktan uzak değişik sesler elde eder. "Kalacak"²⁷ başlıklı şiiri buna güzel bir örnektir:

Biz göçüp gitsek aşkımız kalacak.
Nice dillerde şarkımız kalacak.

..// /.// ../
(//.// /.// ..//)

İlk beytinin taktî'ini yaptığımızda kullandığını gördüğümüz bu kalıp şiirin ikinci beytinde şu şekli alır:

Olsa cennet yerimiz, dünyanın
Güzelliğinde aklımız kalacak.

//.// ..// //
.//.// .//.// ..//

Çınarlı'nın bu şekilde, değişik aruz kalıplarını aynı şiir içinde kullanarak, daha kuvvetli bir musikiye ulaştığı şiirlerinin sayısı oldukça fazladır. Verdiğimiz bu iki misâl dışında (Nasıl İsterse²⁸, Seneler Sonra²⁹, Seninle³⁰, Kış Duyguları³¹, Ben Şarkı Söyleyim Yine³², Bırakış³³, Yeniden³⁴, Küçük Prenses³⁵, Bu Güzel Yerde³⁶, Tehlike³⁷, Baharlar³⁸, Yağmur Altında³⁹, Şikâyet⁴⁰, Hayal ve Gerçek⁴¹, Kuzey Kıyılarındaki⁴², Uzakta Kaldı⁴³, Amasra'dan Mısralar⁴⁴, Sen ve O⁴⁵, Sarı Dallarda Sonbahar Güneşi⁴⁶, Bir Büyük Çölde⁴⁷, Yolun Bu Noktasında⁴⁸, Makine ve Şiir⁴⁹, Uçurma Vaktidir⁵⁰, Dörtlükler-Bir Garip Güzellik⁵¹, Mavinin Özlemidir⁵²) onun, yirmi beş şiirinde daha, bu orijinallikçe ulaştığı görülür.

-
28. GRK, s.22.
 29. GRK, s.30.
 30. GRK, s.32.
 31. GRK, s.42.
 32. GRK, s.48.
 33. GRK, s.52.
 34. GRK, s.54.
 35. GRK, s.56.
 36. GRK, s.58.
 37. GRK, s.59.
 38. GRK, s.60.
 39. GHA, s.11.
 40. GHA, s.35.
 41. GHA, s.37.
 42. GHA, s.45.
 43. GHA, s.49.
 44. GHA, s.51.
 45. GHA, s.63.
 46. BYDK, s.19.
 47. BYDK, s.25.
 48. BYDK, s.31.
 49. Türk Ede., Ocak 1988, S.171, s.35.
 50. Türk Ede., Mart 1987, S.161, s.11.
 51. Türk Dili, Mart 1988, S.435, s.140.
 52. Türk Dili, Kasım 1986, S.410, s.810.

Çınarlı "yarı düz kalıp"lardan en âhenkdar olan // . // . . // . // kalıbına iltifat etmiştir. 19 şiirinde bu vezni kullanması onun "ritm"e verdiği önemi gösterir: O, Sonbahar Duyguları⁵³, Ayrıldıktan Sonra⁵⁴, Yirmibeş Yaşın Eşiğinde⁵⁵, Kış Duyguları⁵⁶, Ben Şarkı Söylerim Yine⁵⁷, Neden⁵⁸, Bırakış⁵⁹, Bilmece⁶⁰, Gülüm⁶¹, Kolay Değil⁶², Onlar⁶³, Amasra'dan Mısralar⁶⁴, Uzaktasın⁶⁵, Kalbimde Bir Pınar⁶⁶, Susmak Olur mu⁶⁷, Yenmek Zorundayız⁶⁸, Akçakoca'dan Mısralar⁶⁹, Geçmez Bir Akçe Oldu⁷⁰, Dörtlükler-Lokma ve Hırka⁷¹, şiirlerinde bu vezne yer vermiştir. Bir misâl olarak "Gülüm" şiirini verelim:

Saçlar ağardı, sanma ki yaşlanmışız gülüm.

Vallahi neyse sendeki hoşlanmışız gülüm.

Yıllar ilerledikçe gönül uslanır sanıp,

Düşmüş büyük hatalara aldanmışız gülüm.

Gel, ağzı süt kokanlara yaklaşma, zevki yok:

Onlar gibiyken aşkı oyun sanmışız gülüm.

53. GRK,s.5.

54. GRK,s.10.

55. GRK,s.14.

56. GRK,s.42.

57. GRK,s.48.

58. GRK,s.50.

59. GRK,s.52.

60. GHA,s.7.

61. GHA,s.13.

62. GHA,s.33.

63. GHA,s.41.

64. GHA,s.51.

65. GHA,s.69.

66. BYDK,s.13.

67. ZP,s.13.

68. ZP,s.43.

69. ZP,s.195.

70. ZP,s.31.

71. Türk Dili, Mart 1988,S.435,s.140.

Gül koklamak usulünü yıllarca meşk edip
Birbir çeşit dikenlere katlanmışız gülüm.

"Şairler incedir kıyamaz fazla sarmaya"
Derlerse, gör ki biz dahi insanmışız gülüm.

Çınarlı'nın mısralarında bağırın, yırtan hiç bir şey yok...Duru, sakın ve temiz bir konuşma olduğu gibi kendini hissettirmektedir. Aruz onu değil, o aruzu söyletmektedir. Birer aruz kusuru olan "imâle", "zi-hâf"a rastlanmadığı gibi, ayrıca bir ahenk unsuru olan "vasl"a bolca yer verilmiştir.

Şairin çok kullandığı bir diğer "yarı düz kalıp" ise, // . .// . .// . .// . .// kalıbıdır. 10 şiirinde bu vezne yer verdiği görülür: Sonbahar Duyguları⁷², Değişmedi⁷³, Güz Bitimi Şarkısı⁷⁴, Bir Sahilden Ayrılırken⁷⁵, Göçten Sonra⁷⁶, Amasra'dan Mısralar⁷⁷, Neler Ağlar⁷⁸, Ölmüş Değiliz⁷⁹, Bir Yaz Daha Geçti⁸⁰, Bir Ay Doğuyor⁸¹.

Çınarlı'nın yoğunluk sırasına göre kullandığı öteki kalıplar ise, şiirlerinde 8 defa yer verdiği . .// . .// . .// . .// "yarı düz"kalıbı ile, 7 defa tekrarlanan . .// . .// . .// . .// karışık kalıbıdır.

72. GRK, s.5.

73. GRK, s.16.

74. GRK, s.40.

75. GRK, s.45.

76. GHA, s.32.

77. GHA, s.51.

78. Salon, 15 Kasım 1948, S.26 (İç kapak-Güzel Şiirler)

79. Türk Ede., Nisan 1983, S.114, s.13.

80. Hisar, 1 Ekim 1950, S.6, s.13.

81. Milli Kültür, Mart 1987, S.56, s.8.

..// ..// ../ (4 defa)
 ././ ././ ../ (2 defa)
 ..// ././ ../ (3 defa)
 ././ ..// ../ (3 defa)
 //.. ././ ../ (3 defa)

vezin kalıplarıyla beraber;

././ ../ ././ ../ (1 defa)
 //.. ././ ../ (1 defa)

kalıplarıdır.

"Edebiyatımıza girdiği günden beri Türkçeye hükmeden aruz ilk mağlubiyeti Nâcî'nin şiirinde tadar, Türkçeye boyun eğer. Artık aruzun hatırı için kelimelerimizden kendilerinde olmayan sesler istenmez."⁸²

İşte, Muallim Naci Efendi'nin "sevgili" olarak vasıflandırdığı Türkçeyi,⁸³ el üstünde tutması ve ona değer vermesiyle açılan bu yoldan yürüyen M.Akif, Y. Kemal gibi, Türk milletinin gönlünde taht kurmuş şairler, aruzla birbirinden güzel eserler verdiler. Günlük dili aruza uyguladılar. Atalarının yadigarı olan bu vezinle "ebedî şiirler" söylediler. Dili kullanım tarzı ve şekle bağlılığı ile bir yeni klasik şiirin peşinde koşan Çınarlı da, onların bıraktığı noktadan hareket ederek aruza yeni sesler ve renkler katarak daha ileri merhaleler kat etmiştir.

Üstelik onun şiir yazmaya başladığı zamanlarda aruz vezninin kaderi tayin edilmiş, bir kenara atılmış, terk edilmiş bir vezin olarak görüldüğü düşünülürse yapılan işin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.

82. Celâl Tarakçı, Muallim Nâcî Efendi-Hayati ve Eserlerinin Tedkiki (Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1973), s.484.

83. a.g.e., s.302.

Çınarlı, "vezin ve kafiye şiirde bir gaye değil, âhengi sağlamak için bir vasıta"dır."⁸⁴ görüşündedir. O, vezinli kafiyeli söz söyleyen herkesi şair sayanlarinki gibi, vezinsiz kafiyesiz şiir olamayacağını ileri sürenlerin fikirlerine de iştirak etmez. Diğer unsurları mevcutsa, sadece vezinsizlik ve kafiyesizlik bir şiiri şiir olmaktan çıkaramaz kanaatini taşır.⁸⁵ Bu konuda şairin yadırgadığı şey, bu "vasıta"dan faydalanmak istemeyenlerin veya faydalanmak imkanından mahrum olanların vezinli kafiyeli yazanlara dil uzatmaları, onları eskilikle suçlandırmalarıdır. Ona göre bu durum büyük bir haksızlıktır. Yeniliği vezinde, kafiye veya vezinsizlik kafiyesizlikte değil, ruhta, muhtevada aramak icap eder.⁸⁶

Meseleyi bu şekilde ortaya koyan Çınarlı, vezin ve kafiyenin şiir için iyi bir şair elinde faydalı olacağı düşüncesini taşır ve bu konuda şöyle der: "Gerçek şair için vezin ve kafiye duygusunu, hayalini bas-kı altına alan bir çember değil, şiir semasına yükselmek hususunda faydalanabileceği iki kanattır."⁸⁷

İşte bu anlayış iledir ki, aruzu kendi hakimiyeti altına alarak ona kendi istediklerini söyletmiştir. Veznin takırtısını, veznin iç ahengini bozan gürültüsünü susturmuş, böylece, vezin yumuşak, tabii söyleyişe uygun hale getirilmiştir.

c) Kafiye:

Bir şiiri şiir yapan konusu değil sesi, yapısı,

84. Çınarlı, "Vezin ve Kafiye", Hisar, 1 Temmuz 1951, Ş.15, s.3.

85. a.y.

86. a.y.

87. a.y.

söylenişidir. Bir "ritm" sanatı olan şiir, bunu inkâr ettiği anda nesir kategorisine girer. Şiirde "ritm" sağlayan unsurlardan biri de kafiye'dir. 1940'lı yıllarda O.Veli ve arkadaşlarınınca şiirimizden atılmak istenmesine rağmen, usta şairler şiirin bu eski dostunu göz ardı etmediler. Ona gereken değeri verdiler. Bu anlayışta olanlar "şairin mükellefiyeti ve şerefi sesle başlar, sesle biter. Şair okuyucusuna duyurmak istediğini ses halinde duyurmakla mükelleftir."⁸⁸ görünüşünü muhafaza ederek verdikleri eserlerde, "ritm" in yolunu açan "kafiye"yi bolca kullandılar. "Bir kafiye virtüüzü olan Necip Fazıl" "Kafiyeler" şiirinde, kafiyelerle fikir ve duyguyu ifade etme başarısını göstererek⁸⁹ şiirde ahengi sağlamak için bir vasıta olan "kafiye"yi Poetika'sında şöyle değerlendirmiştir:

"Şekil ve kalıbın ana unsurları dış ahenk, vezin, kafiye gibi kaba görünüşlü ölçülerde, herhangi bir lafı günübirlikten sonsuza devşiren ve unutulmaz kılan birer vasıta hikmeti vardır. Ama sadece vasıtasıyla gayeye erişilmez. Evvelâ uçmaya değer gövdeyi bulacaksınız ve sonra onu, inceler incesi vasıtalarla kanatlandıracaksınız."⁹⁰

An'anevî ölçüler içinde "yeni bir klâsik şiir" in peşinde olan Çınarlı da, şiir için lüzumuna inandığı bu vasıttadan gereği gibi faydalanır. "Şiirin bu asırlık dostunu" ihmâl etmez. Hatta, kendinden öncekilere göre, daha değişik zenginlikler katarak kullanır.

Çınarlı'nın şiirlerinde dikkati çeken söyleyiş güzelliği büyük nisbette kafiyelerin kullanılmasından

88. C.S.Tarancı, "Ziya'ya Mektuplar", İst.Nisan 1957, s.133.

89. Hasan Çebi, Bütün Yönleriyle N.F.Kısakürek'in Şiiri, Kültür ve Turizm Bak.Yay.Ank.1987, s.128.

90. N.F.Kısakürek, Çile, b.d. Yay., Aralık 1983, s.481.

ileri gelmektedir. Daha çok yüksek sestem konuşmayan, dikkati çekecek kadar görünmeyen kelimelerin seçimiyle elde edilen bir "âhenk" söz konusudur. Onun şiirlerinde sırf kafiye olsun diye seçilmiş, mısraların ucunda lüzumsuz çıkıntılar gibi göze kulağa batan kelimelere rastlanmaz.

Çınarlı, şiirlerinde kafiye çeşitlerinin hepsine yer vermekle beraber en çok "tam kafiye"yi kullanmıştır. Örnek:

Yaşamak başka bir andı,
Seni bulduğum zamandı.
Lezzetin dudaklarından
Kuvvetin kollarındandı.

Ya bir yaprak, ya bir kuştum;
Kimim, neyim unutmuştum;
Seni sımsıkı tutmuştum.
Senden başkası yalandı.

O ne çılgın heyecandı!
Kış ortasında nisandı.
Ellerin birer büyücü
Dilin bir başka lisandı.

Bir hoş sıtma mıydı, bilmem;
Kara sevda mıydı bilmem.
Bütün dünya mıydı bilmem;
Sözlüklere sığmayandı.

Kızgın çöller gülistandı,
"Olmayacak"lar "olan"dı.
Baş eğdiğimiz tek buyruk
Gönülden gelen fermandı.⁹¹

91. "Şikâyet", GHA, s.23.

Bu şiirde kullanılan kafiyeli kelimeler: "an, zaman"; "lezzet, kuvvet"; "unut-, tut-"; "yalan, heyecan"; "nisan, lisan"; "sıtma, sevda, dünya"; "gülistan, olan, ferman" tam kafiye teşkil eder. Yalnız şiirin dördüncü kıtasında yer alan kafiyeli kelimelerde "sıtma, sevda, dünya" ünsüz benzerliği bulunmasa da "sevda ve dünya" kelimelerinde bulunan "a" ünlüsü ses değeri bakımından "uzun â" olduğu için tam kafiye sayılır. Sadece 'sıtma' kelimesindeki "a" sesi kısa 'a' olduğundan yarım kafiyedir.

Çınarlı, bu şiirinde olduğu gibi daha bir çok şiirinde ek durumundaki redifleri saymazsak "söze bir ses değişikliği vermek, anlama güç katmak" için üst üste redif olan kelimeleri kullanır. Örnek verdiğimiz şiirdeki "bilmem" redifli kelimesinin arka arkaya aynı kıtada üç defa tekrarı bunun güzel bir örneğidir.

Bir başka örnek:

Gerçek hayali aştı, ufuklar uzak değil,
En olmaz isteklere uzanmak yasak değil.

Uçuyor rüzgâr gibi altımdaki küheylân
Ne kadar dizginlesem yavaşlayacak değil,

Artık yaratan sensin havamı, iklimimi
Buzların soğuğu yok, alevler sıcak değil.

Gül yaprağına döndü tekmesi düşmanların,
Sunulan zehir değil, saplanan bıçak değil.

Öyle bir boşandın ki çöle benzer ömrüme
Bir Nuh tufanı oldu, sel değil, sağnak değil.

Cörüldüğü gibi Çınarlı, aynı şiir içinde "tam" ve "zengin" kafiye çeşitleriyle ahengi elde etmeye çalışırken "değil" redifli kelimesiyle de "anlama"

güç katmaktadır. Çınarlı'nın şiirlerinde redifler sırf bir ek, bir doldurma hece veya kelime değil, bir vazife yüklenmiş olarak yer alırlar. Bir "ritm" sanatı olan şiirde "musiki"ye ulaşmak için yardımcı olurlar. Bunun en güzel örneği onun "Gülüm" başlıklı şiiridir. Bu şiirde kullanılan "gülüm" redifi "mana-ya güç kattığı" gibi, şiirin adı olarak da bu güzel "gazel"de hâkim unsurdur.

Tunç kafiye örneği:

Yenilen ekmekte göz var,içilen suda göz yaşı;
Kaçacak bir yer kalmamış,kaplamışlar dağı-taşı.

Öyle korkunç bir yarış ki bilen yok nereye,niçin?
Yaşamak yaşamak için,öldürmek öldürmek için.

Çağlar boyu inanılan şeyler birer masal gibi
Tükendi yolların ucu, göründü suların dibi.

(Yenilen Ekmekte Göz Var,BYDK,s.5)

Bir güzel yaz sonudur bu mevsim;
Bahara dönmek için yok isteğim, hevesim.

Hiç böyle duymamıştım yemişlerin tadını
Vazgeçtim özlemekten gelmeyecek kadını.

(Hatırlamak Olmasa, BYDK,s.27)

Atılan taş gibidir her eserim bir kuyuya;
Bildirsin o taşın hangisi değmişse suya.

(Posta Kutusu,BYDK,s.29)

Dışarda kar dönüyor, içerde insanlar
Bir umut ve aldanişla geçti nesanlar.

(Yılbaşı Düşüncesi, GHA,s.29)

Kuşlar gidince kalmayacak bağda ses sedâ
 Bir ihtişamlı ömre bu bir muhteşem vedâ
 (Sonbahar Duyguları, GRK,s.5)

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Çınarlı, az da olsa "yarım kafiye"lerle de ses armonisi elde etme yoluna gitmiştir. Aşağıda verdiğimiz örneklerde görül-
 düğü gibi:

Ne şiirler, ne şarkılar gerçek;
 Şimdi yalnız bu ağırlar gerçek.
 (Yolun Bu Noktasında, BYDK, s.31)

Evrenin rengi, ruhu, anlamı bu!

 Yaşatan, meyve verdiren özsu.
 (Sarı Dallarda Sonbahar Güneşi, BYDK, s.19)

Bir örnekte de görülse, Çınarlı, "cinaslı kafiye"-
 yi kullanmıştır:

Ufacık, tatlı, melekler gibi saf
 Bir bebeksin daha sen dört aylık.
 Sanki ev halkı esirin artık;
 İşte karşında dizilmiş saf saf,
 (Küçük Prenses, GRK, s.56)

Bir yazısında "şiir için vezin ve kafiye zarurî değilse de faydalıdır. Ondan vazgeçen şairler, âhen-
 gi başka vasıtalarda sağlamak, onların eksikliğini telafi etmek zorundadırlar. Bugüne kadar vezni kafi-
 yeyi tamamıyla bir tarafa bırakarak başarıya ulaşmış şaire pek rastlamadık."⁹² diyen Çınarlı, hakikaten,

92. Çınarlı, "Vezin ve Kafiye, Hisar, Temmuz 1951, S.15, s.3.

ŕiirde âhengi sağlamada bir vasıta olan "kafiye"yi hiç ihmâl etmemiştir. Ŗiir için faydalı gördüğü bu vasıtadan istifâde ederek duygularını ve düşüncelerini daha kesif bir şekilde anlatma imkânına kavuşmuştur.

S O N U Ç

Çınarlı, "ağaçlar ve sular ülkesi" diye tavsif edilen Ermenek'te 1925'te doğmuştur. O, bir taraftan tabiatın sunduğu bütün güzellikleri bu şirin Anadolu kasabasında çocuk ruhunun safiyeti içinde tadarırken, diğer yandan, babası Gazi Hafız Osman Efendi'nin gece gündüz demeden herkesin yardımına koşan, fakir-fukarayı kucaklayan sonsuz meslek aşkının yarattığı fedakârlık ve sorumluluk duygusunun canlı misalleriyle karşılaşır. Bir karınca yuvasının başında hayale dalarak; sekiye serilmiş yatakta uyuyarak, Yassıkaya'dan mehtabı seyrederek, bağ evinin tahtasına çocuk resmi çizerek renklenen Ermenek çocukluğu, kendi çevresinde hizmeti ve bilgisiyle temayüz eden ve halk tarafından çok sevilen müşfik bir babanın alâkasıyla beslenir. Bu iki temel duygu onda, bütün hayatı boyunca değişmeyerek etrafında döndükçe tazelenip kuvvetlenir.

İlkokulu 1937'de bitiren Çınarlı, o zaman Ermenek'te ortaokul bulunmadığından, Konya Lisesi'nin orta kısmına yatılı öğrenci yazılır. 1940'ta Devlet Parasız yatılı sınavını kazınarak Antalya Lisesi'ne gönderilir. Bu yıllarda edebiyat çevrelerinde adı duyulmaya başlar.

1943'te Mülkiye'nin imtihanlarını kazanıp hasretini çektiği edebiyat ortamına kavuşur. Bunda baba dostu Muzaffer Cebe'nin rolü vardır. Cebe, Çınarlı'yı şair Kerim Yund'la tanıştırır. Yund Çınarlı'yı daha önce Çınaraltı dergisinde çıkan şiirleriyle gıyaben tanımaktadır. Onu, cumartesi günleri Ankara Halkevi'nde

yapılmakta olan "Şairler Toplantısı"na gelip öteki şairlerle tanışmaya davet eder.

Böylece Mülkiyeli Çınarlı, o zaman Türkocağı binasında bulunan Ankara Halkevi'nin salonunda her hafta A.Kutsi Tecer'in başkanlığında yapılan toplantıların müdavimlerinden olur, devrin tanınmış imzalarıyla tanışır.

Bu yıllarda daha çok hece vezniyle tabiat, memleket ve hasret şiirleri yazan Çınarlı, aruz vezniyle de denemelere girer.

1947 sonlarında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde düzenlediği bir şiir gecesi, sanat hayatında âdeta bir dönüm noktası olur. Bu toplantıda aruzun çeşitli kalıplarını delişerek yazdığı "Sonbahar Duyguları" adlı şiirini okur. Şiir, toplantıda bulunan ve devrin önde gelen imzalarından olan Y.Z.Ortaç, O.Seyfi Orhon ve E.B.Koryürek tarafından da çok beğenilir. Ayrıca Enis Behiç'in takdimi ile, bu toplantıda M.Faik Ozansoy'la tanışır. Bu tanışma Ozansoy'un ölümüne kadar devam eden, çok yakın bir dostluğun ve sanat arkadaşlığının başlangıcı olur.

1948'de Okulu bitiren Çınarlı, aynı yıl Maliye Bakanlığı'nda devlet memuriyetine başlayıp iki yıllık staj döneminden sonra Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğünde sırasıyla mümeyyizlik, kontrolörlük, şube müdürlüğü görevlerini yapar.

Bir taraftan memuriyet hayatı, diğer yandan sanat çevreleriyle olan ilişkilerini geliştirme iştiahi günlerini doldurur. Artık Halkevi'nde özel olarak yapılan tartışmalı şiir toplantıları bitmiş, halkın davet edilip büyük ilgi gösterdiği şiir günleri yapılmaya başlanmıştır. Çınarlı, çoğunu Halil Soyuer'in

yönettiği bu toplantılarda ve -şimdi yıkılmış olan- İstanbul Pastanesi'nde Ankara'nın belli başlı şair ve edipleriyle tanışma fırsatını bulur.

1950'de sekiz arkadaşıyla birlikte Hisar dergisini yayınlamaya başlarlar. Hisar, 1957'ye kadar aralıksız yayınını sürdürür. 1957'de elde olmayan sebeplerle yayınına ara vermek zorunda kalır. 1964'te yeniden yayın hayatına girer. Bu ikinci dönem 1980 aralığına kadar sürer. Böylece Hisar, 30 yılı içine alan bir sürede fikir ve sanat hayatımıza millî hareketi getiren, yaşayan Türkçeyi güçlendiren, millî hayata renk, ruh ve soluk kazandıran bir mektep olur. Sanatı ve düşünceyi kendi gayesinin dışında bir "ideoloji"ye kaptırmamak, inandığı gerçekleri söylemek, çıkar gütmemek Hisarcıların benimsediği en yüksek ahlâk ölçüleridir. Savundukları ilkelerin başında "sanatın bağımsızlığı" gelir. Onlara göre "şairin ve yazarın kalemini herhangi bir ideolojinin emrine vermesi onun bir sanatçı olarak ölümü demektir."¹ Denilebilir ki Hisar'ın yayın dönemi boyunca yaptığı en büyük hizmet sanat dışı davranışların tehlikeli çalkantısına kapılmış olan gerçek sanat gemisini kurtarmakta, kendi imkânları içinde gösterdiği büyük çaba olmuştur.

Hisar'ı çıkaranların üzerinde birleştikleri ikinci ilke, modern Türk edebiyatının Batının bir kopyası olmaktan çıkarılıp millî bir karaktere kavuşturulmasıdır. Onlara göre, "Batı edebiyatının iyice incelenip bu edebiyatın ürünlerinden faydalanılması elbette lüzumludur. Ama bu faydalanma hiç bir zaman "taklitçilik" ve "kopyacılık" şeklinde olmamalıdır."²

1. Hisar, "Radyoda Hisar Saati", Şubat 1967, S.38, s.18.

2. a.y.

Onların yayın hayatı boyunca hiç ayrılmadıkları ve titizlikle korudukları üçüncü ilke "yeni mutlaka eskiye dayanacak, eskiden kuvvet alacaktır."³ görüşüdür. Sırtını geleneğe dayamayan hiç bir sanatçı kalıcı olamaz. Bunun şuurunda olan Hisarcılar, bu yüzden Y.Kemal'in "Ne harêbî ne harâbâtîyim / Kökü mâzîde olan âtiyim" beytini rehber edinerek köklerinden kopmadan bugünün sanatını vermişlerdir.

Bir anlaşmalar sistemi olan "dil", Hisar kadrosunun çok önem vererek üzerinde durduğu dördüncü ilkedir. Yaşayan canlı Türkçenin edebiyat dili olmasından yanadırlar.

Diyebiliriz ki, istismardan uzak gerçek bir Atatürkçülük "kültürel süreklilik", geleneklere dayanan yenileşme, millî estetik ve edebiyat, yaşayan milliyetçilik, dış ideolojilerin esiri olmadan memleket meselelerine yönelmek ve yeniliklere açık "neo-klâsizm" Hisar dergisinin temel ilkesi ve gerçek başarısı olmuştur.

Dergi çıktığı sürece -kısa fasılalar hariç- bazan arkadaşlarıyla beraber, çok defa tek başına bütün yükünü omuzlamak zorunda kalan Çınarlı, sadece yüksek bir idealin tahakkuku uğruna bu sıkıntılara göğüs germiştir. Bu feragatin sonucudur ki, Hisar dergisi edebiyat dünyamızda dostunun da, düşmanının da anlamış olduğu yolu, havası; aynı görüş etrafında toplanmış yazar ve şairleriyle başlı başına bir "mektep" olur.

Hisar'ı çıkarmaya başlayıncaya kadar hemen hemen yalnız şiirle uğraşan Çınarlı, nesir yazmayı -Doğu dergisinde 1949'da çıkan iki yazısı hariç tutulursa- pek az dener.⁴ Hisar'ı çıkardıktan sonra fikirlerini,

3. a.y.

4. Çınarlı'nın ilk nesri Zonguldak'ta yayınlanan Doğu dergisinde bestekâr Rakım Erkutlu'nun ölümü üzerine yazdığı "Rakım Erkutlu Hoca" başlıklı yazısıdır.

sanat anlayışlarını açıklayabilmek, dergiye yapılan saldırıları cevaplandırmak için, nesre de büyük önem verir. Hisar'da ve başka dergilerde deneme, eleştirme ve hatıra türünde toplam 272 yazı kaleme alır. Bu yazılardan bir kısmına sırasıyla Halkımız ve Sanatımız(1.Bs.1970), Söylemek Yaraşır(1978), Sanatçı Dostlarım(1979), Hatıraların Işığında(1984), Aynı Yolda (1986) ve Mısralarda Gezinti(1990) kitaplarında yer vermiştir.

Onun nesrine en büyük takdir yine büyük bir nâsirden gelir: "...Büyük bir zevkle görüyorum ki, şiirlerinizdeki titizlik nesirlerinizde de var. Aynı samimiyet, aynı musiki, aynı sıcaklık. Belli ki aruzdan geliyorsunuz; dilimizi dillerin en füsunkârı yapan o ince, o esrarlı, o şahane vezinden.

...Gökkubbemiz gibi aydınlık bir şuur, dilin bütün sırlarına âşina bir kalem, alışılmış yalanlara meydan okuyan bir dürüstlük. Toprağın sesi bu, tarihin sesi; dost, metin, mert..."⁵

İlk matbu şiirini 1940'ta veren Çınarlı, bundan 18 yıl sonra, yani 1958'de şiirlerini "Güneş Rengi Kadehlerle" adlı kitapta toplamıştır. Bunu ikinci şiir kitabı olan "Gerçek Hayali Aştı(1969) takip eder. Üçüncü kitabı "Yeni Bir Dünya Kurmuşum"(1974) adını taşır. Bu kitap onun 1969'dan sonra yazdığı şiirleri biraraya getirmektedir. Kitaba, ilk iki eserden seçilmiş şiirler de eklenmiştir. Çınarlı 1983'e kadar yazdığı bütün şiirlerinden bir seçme yaparak bunları "Zaman Perdesi"(1983) adlı kitabında okura sunmuştur.

Çınarlı'nın şiirlerinde "hasret duygusu", "tabiat", "aşk", "aile", "çocuk sevgisi", "saadet duygusu", "vatan sevgisi ve kahramanlık" ve "sosyal

5. Cemil Meriç, "Fildişi Kule'den Çınarlı'ya Mektup", Hisar, Temmuz 1970, S.79,s.9.

ıstırap" temaları yoğun olarak işlenmiştir.

Onun ilk şiirlerinde çokça işlenen temel duygu "sıla özlemi"dir. Bu duygunun yoğunlaşarak onu sarmasında, o yıllarda, çocukluğunun cenneti olan Ermenek'ten ve ailesinden uzakta kalarak yatılı okulda okumasının yanında, o günlerin taşıdığı şartların rolü de sözkonusudur. Yolların 8-9 ay kapalı olması, bu yüzden çok sevdiği memleketine dönememesi, ailesinden hiç haber almadan geçen aylar, genç şairin yüreğini "hasretin odu"yla yakar. Sevdiklerinden ayrı olmanın ıstırabını derinden duyar.

1943'te Çınarlı'nın üçüncü ve en uzun "gurbet"i başlar. O, tabiat ile iç içe bir çocukluk döneminden sonra bir çoklarımız gibi, büyük şehirde yaşamaya mahkum edilmiş bir insandır artık. Başkent Ankara gelişmeyi değil, süratli bir değişmeyi yaşamaktadır. Şairin mutlu çocukluk ve ilk gençlik yıllarının geçtiği Anadolu'da tanıdığı kıymet hükümleri ile, şehirde gördüğü ve içinde yaşamağa âdeta mahkûm olduğu kıymet hükümleri arasında büyük farklılıklar vardır.⁶ O, bağrından çıktığı Anadolu'nun değerler bütününe sarılarak, çocukluk döneminde tattığı güzelliklere olan özlemini dile getirerek "kendi memleketinde yaşadığı gurbet"i bir nebze olsun hafifletir.

Onun şahsiyetinin temellerini çocukluk yıllarının unutulmuş hatıraları teşkil eder. Şairimizin çocukluğunda kalmış olan "saadet ülkesi"ne derin hasretini, bunda aramak daha doğru olur kanaatindeyiz.

Çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını ağaçlar, çiçekler, kuşlar ve böcekler arasında geçiren Çınarlı'nın "ilk şiirlerinde tasavvur edilmiş, tesadüfen görülmüş bir tabiatın değil, yaşanmış bir tabiatın rengini,

6. Ş. Aktaş, "M.Çınarlı'nın Şiirine Bakış", Türk Dili, Kasım 1988, S.443, s.246.

zenginliğini ve hatırasını"⁷ buluruz.

"İklimleri, mevsimleri mısralara örmek" dağlarda, denizlerde, bulutlarda, şafaklarda dolaşmak Çınarlı'nın şiirinin belli başlı hususiyetlerini teşkil eder.

"Bir gönül adamı" olan Çınarlı, güzeli seven, güzel olana değer veren biridir. "Bir aşka tutulmak.. Onu sevmek ve sevilme, bir gül gibi bir yüzde açan sevgiyi görmek" sanatçımızı, aşk temasını işlediği şiirlerde başarılı kılmıştır.

Onda bu yüce duygu, "bakışlarda" ifadesini bulur ve anlam kazanır. Böylece "ten ilişkisinden uzak, gözlerde doğup gönüllerde yeşererek devam eden ulvî bir mahiyet" kazanır. O, vuslattan çok, aşk gibi yüce bir duyguyu yaşamış olmaktan zevk alır ve bununla övünür.

Çınarlı, "evrenin rengi, ruhu ve anlamı olan sevişmek arzusu" nun bitmeyeceği görüşündedir. Bu sebeple aşk duygusu onda, yaşama sevinci ve huzur anlarının kuvvet kaynağı olarak hiç bitmeden artarak devam eder. Her güzel, ilhamın kapılarını açan bir melek olur. Şairi mutluluklara ulaştırır, özlemlere salar.

Şairin "gülüm" diye hitap ettiği ve "heyecan yaratıcı, büyülü, kutsal" olarak tavsif ettiği sevgili, çoğu defa hayalîdir. Bu hayalî kadın yalnızca bir güzellik objesidir. Kısacası güzelliğiyle vardır.

Çınarlı'nın gönlü, kadının sevgisiz ve şiirsiz bir kukla olmasını istemez. O, kadını kendi kültürü içinde gelişen zevk ve ahlâk çizgisinin dışında düşüremez. Hep o noktada görmek ister.

Çınarlı, içinde sevdikleri bulunan kendisi için "ümit ve kuvvet kaynağı" olan mütevazî bir aile ortamında yetişmiştir. Sanatçı için, iç mekanda "ümit ve

kuvvet kaynağı" olan, dış mekanda bir çok Anadolu kasabasında görülebildiği gibi, Türk örf ve adetlerinin kaynaştığı "mahalle hayatı" ve komşuluklarla beslenen bu sıcak aile yuvası, ondan ayrı olduğu yıllarda sürekli hasreti duyulan, kavuşmak için can atılan yer olur.

Evine, eşine ve çocuklarına şefkatle bağlı bir aile reisi olan Çınarlı, tıpkı yıllar önce, Ermenek'te, baba ocağında kendisine gösterilen alâka ve ihtimamı, onlardan bir nebze olsun esirgemez. O, ailesiyle bağlarını koparmayan bir aydınımızdır.

Çınarlı'nın çocukluk dönemi kendisiyle ilgilenen, onun çocuk ruhunu sürekli besleyen alâkalı bir babanın sevgi ve şefkat dolu bakışları arasında geçmiştir. Bu yüzden o, çocukların dilinden çok güzel anlar. Onların acılarını neyin dindireceğini bilir. Bu tesirli ilaç sevgidir. Çınarlı'da kendi çocuklarından milletin çocuklarına, onlardan da taşarak bütün dünya çocuklarına kucağını açan sınırsız bir sevgi söz konusudur.

Çınarlı'nın mizacı mutluluğa ve onun kaynağı olan huzura daha çok yatkındır. Denilebilir ki o, bütün sanat hayatı boyunca, huzuru ve mutluluğu aramış, bu duygularla dolu olduğu anların saadetini, onları kaybetmenin endişesiyle birlikte yaşamıştır.

Onun için vatan sevgisi, en yüce duyguların başında gelir. O, ülkede millî birlik ve beraberliği bozan, güzel yurdumuzu parçalanma ve yok olma tehlikesiyle yüz yüze getirmek isteyen "şer güçler" in karşısına kalemiyle çıkarak, onlara hak ettikleri dersi vermiş; memleket evlâdını bu "bazı sefil ve şartlandırılmış kafalara" karşı uyanık olmaya sevk etmiştir.

Çınarlı 1948'de Siyasal İlgiler Fakültesi'ni bitirince Maliye Bakanlığı'nda devlet memurluğuna başla-

miş ve kendisine saygı duyulan bir bürokrat olmuştur. O, bir bürokrat olarak Ankara'da yaşamıştır ama, Cumhuriyetten sonra orada gelişen sözde modern hayatı yadırgar.⁸ Yetişme tarzı ve mizacı itibariyle "modaya değil, asıl olana yönelme" isteği gösteren Çınarlı, büyük şehrin hızlı değişimi içinde kaybolup kimliğini yitirmemiş, aksine, eski Anadolu'nun saf ve temiz ruhunu muhafaza etmiştir. Tabii ki, bu iş kolay olmamıştır. Sanatçının hem kendisiyle, hem de içinde yaşadığı çevreyle amansız bir mücadeleye girmesine sebebiyet vermiştir.

Hayatı, güzeli ve doğru olanı bulup onu geliştirmekle geçmiş birisi olarak, sanata musallat olan, onu bayağılaştıran "sanat parazitleri"ni görür üzülür, aydın denilenlerin memlekete ihaneti onu kahreder. Türk insanının geleneginden kopmasını içi kanayarak seyrederek. Yeşillikler içinde Ermenek'te geçen çocukluk ve ilk gençlik yıllarında yakından tanıdığı tabiat güzelliklerinden uzak, beton yağınlarının "isler ve dumanlar"ın kuşattığı bir şehirde yaşamının getirdiği sıkıntı ile, bu olumsuzluğa isyan eder.

Çınarlı'nın dünyasında yeri olmayan bu olumsuzluklar, onu kuşattıkça hırçınlaşır, ister istemez dili acılaşır. Bazen ümidini kesip derin bir yalnızlık ve sıkıntı içine düşerek hayata karamsar olarak bakar. Giderek hüznü onu öylesine sarar. Ama bu duygular Çınarlı'da sürekli ve kalıcı değildir. O güzeli ve doğru olanı yeşertmeye çalışırken mücadele azmini ve ümidini hiç bir zaman yitirmemiştir. En onulmaz dertler ve yaralar karşısında dahi gür ve tok sesini duyurur. Zaten 1950'li yıllardan itibaren başkent Ankara'da gelişen fikir ve sanat hayatını Çınarlı'nın dışında düşünmek mümkün değildir.

8. M.Kaplan, "Zaman Perdesi", Türk Ede., Ekim 1983, s.120, s.37.

"Ben kendimi çocukluktan beri küçük sevinçlerle yetinmeye alıştırdım. Büyük sevinçlerden âdeta korkarım." diyen Çınarlı, bu sözleriyle temelsiz büyük bekleyişlerin, büyük ümitlerin sarsıcı hayal kırıklığına uğramaktansa, itidal içinde kalıp ayakları yere basarak hayatın zorluklarıyla mücadele etmeyi benimseyen biri olduğunu ortaya koymuş olur. Onda görülen bu mutedil oluş, meselelerin dışında kalma manâsına gelmez. Tam aksine hayat karşısında alınan "realist" tavrın bir sonucudur.

Düşünce Çınarlı'nın en çok değer verdiği "manevî bir çaba", en çok saygı duyduğu bir "zihin faaliyeti"-dir. Bu sebeple o, hiç bir iddiayı akıl süzgecinden geçirmeden kabul ve reddetme yoluna gitmemiştir.

Çınarlı, yazı yazdığı kağıdın beyaz olup olmadığını soranlara, ışığa tutup iyice bir bakmadan cevap vermeyecek derecede şüpheli bir mizaca sahiptir. Bu yüzden o, hayatı boyunca sürdürdüğü mücadelesinde "iyi-kötü", "namuslu-namussuz", "vatansever-vatan haini" gibi sıfatları bir insana kolay kolay yakıştıramamıştır.

Şiir olsun, nesir olsun bütün yazdıklarında "riyaya", "tabasbusa" yer vermeyen şair, hatır gönül olsun diye "baldudaklık" yapmaz. Hayatı boyunca bu tür kişilerden "tiksinmiş", böylelerini hicvetmekten de geri durmamıştır.

Çınarlı'nın çocukluğu ve ilk gençlik yıllarının geçtiği, Torosların yamaçlarında, Göksu nehri vadilerinde yer alan kasabasının da, mizacının ana çizgilerinin belirmesinde rolü büyüktür. Bunu kendisi de bir şiirinde şöyle belirler:

9. "Bir Yıl Daha Geçti, Hisar, Ocak 1972, S.97, s.3.

Doğduğumuz memleket bütün taştı, çakıldı,
Sert yoğrulmuş mayamız bizi dik başlı kıldı.

.....

Yalana baş sallayıp susmasını bilmedik,
Huysuz, geçimsiz diye şöhretimiz yayıldı.¹⁰

Çınarlı, "faziletli" bir insandır. Karşılık beklemeksizin iyilik yapmak, maddî ve manevî fedakârlıkta bulunmak onun temayüz eden vasıflarıdır. Çok sabırlı, çok sakin yaratılışlı biri olmasına rağmen zaman zaman yaratılışına ters düşer gibi görünen söyleyişleri, kıymet verdiği değer hükümlerinin bazı kendini bilmez, ölçüsüz insanlarca "yıpratılmak" istenmesi karşısında, sabrının taşması sonucudur. O, istismar edilmeye hiç tahammül edemez. Hele bu "istismarcılar" vatan ve millete ait değerleri yok etmeye yönelmişlerse, onların karşısına en gür sesiyle dikilerek, hak etikleri cevabı vermekten geri durmaz.

Çınarlı'nın her işinde plânlı programlı hareket etmesi ve titizliği, onu yakından tanımayanlarca, çoğu defa yanlış anlaşılmasına sesebiyet vermiştir. Bazılarınca "kendini beğenmiş bir tip" olarak görülmesi bunun sonucudur. Az da olsa, aslında bu kişiler, şairin sanat sahasındaki titizliğini ve realistliğini anlamayanlardır.

Çınarlı'da yazmak bir hazdır. O, beynini işgal eden düşünceleri kelimeler, cümleler haline getirip dışarıya atamazsa rahatsızlık duymaya başlar. İşte, yazmak, bu rahatsızlığı "hazza" dönüştürür. Her sanatçıda olduğu gibi onda da yazdıklarının "okuyanlara ulaşması, onlarda akisler uyandırması" hazlarının en büyüğüdür.

Bir "gönül adamı" olan Çınarlı, Klâsik Türk Musikisi'nin hayranlarından biridir. Bu musikinin incelik-

10. "Alın Yazısı", ZP, s.75.

lerinden "bir dinleyicinin anlaması mümkün olduğu kadar" anlar.

Akar suya, yeşillığe, dağa, ormana her zaman özlem duyan Çınarlı, ilkbahar geldi mi bu özleminin iki katına, üç katına çıktığını ifade eder.

Çınarlı, "göze çarpmaya" hevesli birisi değildir. Şairin;

Eğerçi köhne metâız revacımız yoktur
Revaca da o kadar ihtiyacımız yoktur.

mısralarında dile getirdiği "ruh hali" içinde olmakla övünür. Çünkü, bu ruh hali umursamazlık kadar, güven duygusunu da gösterir.

Gerek memuriyet hayatında gerekse sanat hayatında inandığı "kıymetler bütünü"nden en ufak bir tavizde bulunmayan Çınarlı ahlâklı, kültürlü, içli ve zevkî, efendi, köklerine bağlı bir Anadolu insanının dünya görüşüne sahiptir.

Sanatçılığı yanında iyi bir "bürokrat" da olan Çınarlı'nın memuriyet hayatı başarılarla doludur. 14 yıl süren Sayıştay Üyeliğinden sonra, 1981 yılında Anayasa Mahkemesi Üyeliği'ne seçilir. Türk milletine memuriyet hayatında 42 yıl hizmet eden Çınarlı 1 Temmuz 1990'da Anayasa Mahkemesi Üyeliği'nden yaş haddinden emekli olur.

Günümüzde, klâsik ölçülü şiirin en kuvvetli ve orijinal temsilcisi olan Çınarlı, özellikle şiirde geçmiş edebiyatımızın, büyük şairlerimizin ortaya getirdikleri eserleri benimseyerek okuyan, onları malzeme olarak kullanan, bugünün sanatını geçmiş sanattımızdan kopmadan, onun bir devamı ve yenileşmesi olarak veren seçkin bir imzadır.

Kalıcı ve mükemmel eserlere ulaşan her büyük sanatçının yaptığı gibi, sırtını "gelenek"e dayayan Çınarlı, sanatta "bütün"e ulaşmak için zarurî olan "form"u hiç ihmâl etmemiştir. O, şekilde dar kalıplar içine sıkışıp kalmamış, klâsik şiir "form"larından faydalanarak yeni ve orijinal bileşimlere ulaşmıştır. Çınarlı, güzel duygu ve hayallerin, fikirlerin, mükemmel bir "biçim"le kalıcı olabileceğinin farkında olan bir sanatçıdır.

RESUME

Dans cette recherche, Nous avons étudié Mehmet Çınarlı "sa vie, son art et ses oeuvres" D'autre part, A la préface de cette recherche on a parlé des tendances dans notre littérature concernant en 1937-1965, et on a surtout traité les Hisarcılar.

En 1925 Mehmet Çınarlı est venu au Monde à Ermenek nommé "pays d'eaux et des arbres" il a terminé l'école primaire à Ermenek, l'école moyen à Konya, l'ycée d'interne à Antalya.

Des les années de lycée connaissant un grand succès dans le domaine de belles lettres, Çınarlı, se fait voir lui-même en 1950 à Ankara grâce à l'édition d'une revue nommé Hisar qu'il a construite avec collaboration ses huit amis. (Première Période 1950-1957, Deuxieme Période 1964-1980). Non seulement Çınarlı a assumé la responsabilité de tout charge de revue. Mais aussi il lui a accordé son âme sans aucun profit personel pour pouvoir réaliser leur idéal collectif. Dans le délai de 30 âns, apportant le mouvement national à notre vie d'art et de Réflexion, oui rend Fort le turc vivant, Faisant acouérir une couleur locale, une âme et nouveau point de vue à la vie nationale, Hisar , devint une école. La plus haute mesure de moralité d'Hisarcılar c'est de ne pas laisser l'art et la pensée à une idéologie a l'extérieur de leur but, et de dire la vérite ou'ils croient.

Dans sa poésie Mehmet Çınarlı a exploré le sentiment nostalgique, la nature, l'amour, la famille, l'affection d'enfant, le santiment de bonheur, le mal du pays, le sujet d' héroïque et les problemes socioux.

Les souvenirs des années adolescent oubliés,

constituent la base sa propre personnalité. Il convient d'y chercher les traces nostalgiques du pays de bonheur où il avait vécu durant son enfance.

Dans le caractère de Çınarlı, on voit une tendance au bonheur étant la source de la tranquillité. On peut dire que, pendant sa vie il a cherché la tranquillité et le bonheur. Il a mesé une vie dans laquelle il a toujours senti l'inquiétude de les perdre. Il a vécu en tant qu'un bureaucrate à Ankara, mais, n'approuve pas la vie moderne qui développe après la République. En tout état de cause, par sa façon d'élévation et de son caractère, voulant se diriger vers la substance pas à la mode, Çınarlı a conservé l'ancien d'âme propre d'Anatolie dans le changement vite de la vie citadine. Bien sûr qu'il ne se fit pas facile. Cela s'est cause d'engager le combat contre la vie où il vit contre lui-même.

Sait dans sa vie de l'employé, sait dans sa vie de l'art, ne donnant pas une tolérance de "tout de valeurs" Çınarlı possède une opinion du monde de l'homme d'Anatolie qui a attaché ses racines et ayant le caractère, la culture, le goût et la gentillesse.

Il faut d'abord souligner que De nos jour, Çınarlı est le présentateur de la poésie de rime classique. Comme un signature le plus fort, il prouve surtout en lisant les oeuvres des belles lettres d'anciens que nos auteurs ont emporte jusqu'à ce jour.

En même temps il fait voir un grand soin de les employer comme un material sans rompre l'art de nos jour de l'art passé.

Comme le fair de chaque grand d'artiste arrivé aux oeuvres extraordinaires, il n'a jamais négligé "la forme" nécessaire pour arriver à l'entière dans

l'art, étant basé son dos sur les moeurs. Il ne s'est pas pressé en forme dans les cadres étroites. En même temps il est arrivé à la combinaison orginal et nouvelle en profitant des formes de la poèsie classique. Finalement nous pouvons dire que Çınarlı est un artiste aparçevant les santiments biens, les rêves doux et les opinions peuvent exister par "une forme" magnéfique.

BİBLİYOGRAFYA

a) Ana Kaynaklar

- Çınarlı, Güneş Rengi Kadehlerle, Mars Matbaası, Ank. 1958, 63 s.
- , Gerçek Hayali Aştı, Hisar Yay:6, Başnur Matbaası, Ank.1969, 71 s.
- , Bir Yeni Dünya Kurmuşum, Hisar Yay:25, Şark Matbaası, Ank.1974, III s.
- , Zaman Perdesi, Dergâh Yay:98, İst.1983, 205 s.
- , Halkımız ve Sanatımız, Hisar Yay:9, Başnur Matbaası, Ank.1970, 115 s.
- , Söylemek Yaraşır, Ötüken Neşriyat, Yaylacık Matbaası, İst.1978, 152 s.
- , Sanatçı Dostlarım, Ötüken Neşriyat, Yaylacık Matbaası, İst.1979, 307 s.
- , Hatıraların Işığında, Cönk Yay. Hatıra Dizisi:1, 1984, 159 s.
- , Aynı Yolda, KTB Yay. Kültür Eserleri Dizisi:58, Nüve Matbaası, Ank.1986, 123 s.
- , Mısrarlarda Gezinti, Kültür Bak:1150, Gençlik ve Halk Kitapları/44, Gaye Matbaası, Ank.1990, 167 s.
- , "Beş Kuşak Konuşuyor", Gavsi Ozansoy, Tercüman, 3 Ocak 1963, s.1.
- , "Mehmet Çınarlı ile", Mübeccel İzmirli, Hisar, Aralık 1969, S.72, s.16-17.
- , Üstadlar Konuşuyor-M.Çınarlı-, Yedigâr Kansel, Kemalist Ülkü, Nisan 1970, s.11-15.
- , "M.Çınarlı Hisar'ı Anlatıyor", A.Nezihi Turan, Divan, Aralık 1978, S.2, s.3-6.
- , "M.Çınarlı ile Mülâkat", Sadık Yalsızuçanlar-T. Çağlaroğlu, Yeni Asya Gzt., 4.3.1980.
- , "Hisar, Hisarcılar ve M.Çınarlı", Emine Işınsu, Töre, Haziran 1980, S.109, s.36.
- , "M.Çınarlı'nın Görüşleri", Alemdar Yalçın, Türk Ede., Ekim 1983, S.120, s.34-36.
- , "M.Çınarlı ile Edebiyat Sohbeti", Zeki Gezer, Türk Ede., Ocak 1987, S.159, s.42-44.
- , "Eski 'Hisar'cı Şimdi Anayasa Mahkemesi Üyesi M.Çınarlı", Bilal Akdağ, Zaman Gzt., 6.6.1990.
- , "O Yer ki", Çınaraltı, 2 İkincikanun 1943, C.3, S.67, s.7.

- , "Ne Zaman?", Yedigün, 15 Şubat 1943, No: 519, C.20, (İç kapak).
- , "Nasıl Unuturum?", Yedigün, 21 Şubat 1943, No: 572, C.22, (iç kapak).
- , "İyimser Oldum", Yedigün, 14 Mayıs 1944, No: 584, s.9.
- , "Gidilmez ki", Yedigün, 26 Ağustos 1945, No: 651, s.7.
- , "Mülkiye Kasidesi", Kazgan, 1948.
- , "İdarî Şube Türküsü", Kazgan, 1948.
- , "Sorma Doktor", Kazgan, 1948.
- , "Ölmüş Değiliz", Türk Ede., 1983, S.114, s.13.
- , "Ziyâret", Türk Dili, Şubat 1985, S.398, s.85.
- , "Üçüncü Nesil", Türk Dili, Mayıs 1985, S.401, s.449.
- , "Yarın Hesap Sorulur", Türk Ede., Aralık 1985, S.146, s.7,
- , "Uçurma Vaktidir", Türk Ede., Mart 1987, S.161, s.11.
- , "Bir Ay Doğuyor", Millî Kültür, Mart 1987, S.56, s.8.
- , "Mutluluk", Türk Ede., Eylül 1987, S.167, s.15.
- , "Makine ve Şiir", Türk Ede., Ocak 1988, S.171, s.35.
- , "Gülüşün Eksilmesin", Türk Ede., Ocak 1990, S.195, s.10.
- , "Yeni Şiir", Hisar, Ocak-Şubat 1951, S.9, s.12.
- , "Ataç'ın Bir Yazısı Üzerine", Hisar, 10 Mart 1951, S.11, s.5.
- , "Kimlere Kaldı", Hisar, Nisan 1951, S.12, s.16.
- , "Vezin ve Kafiye", Hisar, Temmuz 1951, S.15, s.3.
- , "İki Kitabın Düşündürdüğü", Hisar, Haziran 1952, S.26, s.5-16.
- , "Bir Dosta Mektup", Hisar, Eylül 1952, S.29, s.14.
- , "Üzülmek Elde mi?", Hisar, Şubat 1953, S.34, s.3
- , "Sılaya Dönüş", Hisar, Ekim 1953, S.42, s.17.
- , "Manevî Terbiye Meselesi", Hisar, Şubat 1955, S.58, s.4.
- , "Hisar Dergisi Hakkında", Hisar, Nisan 1955, S.60, s.4.
- , "Altıncı Yıla Girerken", Hisar, Mart 1955, S.59, s.3-4.
- , "Elmalar", Koruk, Ocak 1957, S.85, s.6.
- , "Yeniden Çıkarken", Hisar, Ocak 1964, S.1, s.3.
- , "Şehir Şiiri Tabiat Şiiri", Hisar, Nisan 1964, S.4, s.7-8.

- , "Safsata", Hisar, Mayıs 1965, S.18, s.11-12.
- , "İşin İç Yüzü", Hisar, Aralık 1968, S.60, s.3-4.
- , "Mühür Kimde Süleyman Kim?", Hisar, Mayıs 1970, S.77, s.4.
- , "Bir Yıl Daha Geçti", Hisar, Ocak 1972, S.97, s.3-4.
- , "Ellinci Yıl da Geçti", Hisar, Aralık 1973, S.120, s.4.
- , "Fıtrat Değişir Sanma", Hisar, Eylül 1974, S.129, s.3-4.
- , "Yalnız Savaşta mı?", Hisar, Ağustos 1974, S.128, s.3.
- , "Geçmişin Anıları Günümüzün Acıları", Hisar, Eylül 1977, S.165, s.3.
- , "Köşk'ün Daveti ve Hisar'ın Yıldönümü", Hisar, Mart 1978, S.171, s.3-4.
- , "Bahar Bayramı", Hisar, Mayıs 1978, S.173, s.3-4.
- , "Arapkirlileri Merak Ediyorum", Hisar, Ekim 1978, S.178, s.3-4.
- , "Bir Böyleliğin Görmemişiz", Hisar, Haziran 1979, S.185, s.3.
- , "Geçmiş Olsun", Hisar, Aralık 1979, S.190, s.3-4.
- , "Fransız Şamarı ve Taklitçiler", Hergün, 21.6.1980.
- , "Hisar'dan Hatıralar", Türk Dili, Mayıs 1987, S.425, s.306.
- , "Bir Şiirin Hikâyesi", Türk Yurdu, Haziran 1990, S.34, s.31.
- , "Mektuplar II", Türk Dili, Mart 1991, S.471, s.147.

b) Diğer Kaynaklar:

ba) Makaleler ve Diğer Yazılar:

- Aktaş Şerif; "M.Çınarlı'nın Şiirine Bakış", Türk Dili, Kasım 1988, S.443, s.244-248.
- Akyüz Kenan; "Hisar İçin", Hisar, Mart 1975, S.135, s.9.
- Anday M.Cevdet; "Sanatta Gafil Avlanmak", Yaprak 1 Mart 1949, S.5.
- Arseven S.Nafiz; "Edebiyat Dergileri", Kudret, 12 Mayıs 1950, s.2.
- Ataç Nurullah; "Asil Şiir", Haber, 24.12.1937.

- , "Yılbaşı", Akşam Gzt., 1.1.1938.
- , "Karalama", Ulus, 2.2.1951.
- , "Günce", Son Havadis, 7.Aralık 1954.
- , "Günce", Son Havadis, 17 Nisan 1955.
- , "Toplumcu Gerçekçilik", Dünya Gzt., 3.11.1955.
- Aydın Kemal; "Dergiler Arasında", Mavi, Haziran 1954, S.20, s.7.
- Batu Selahattin; "Çirkin Türkçe", Hisar, Mart 1965, S.15, s.3.
- , "Dilde Kördögüşü", Hisar, Mayıs 1965, S.17, s.7-9.
- , "Dili Öldürmeyelim", Hisar, Haziran 1965, S.18, s.3.
- , "Kelimelerin Dünyası", Hisar, Temmuz 1965, S.19, s.8-9.
- , "Uydurmacılığı Bırakalım", Hisar, Ağustos 1965, S.20, s.8-10.
- , "Dil Pelesengi", Hisar, Aralık 1965, S.23, s.5-7.
- , "Halk Ağzı mı Kültür Dili mi?", Hisar, Ocak 1966, S.25, s.14-15.
- Berk İlhan; "Yeni Şiir I", Yeditepe, 15 Eylül 1957, S.139, s.3.
- , "Akraba Şairler", Milliyet Sanat, 15 Aralık 1982.
- Buğra Tarık; "Hisar", Milliyet, 19.5.1952.
- , "Hisar", Milliyet, 6.3.1953.
- , "Hisar Dergisi", Milliyet, 6.4.1953.
- , "Dergiler", Milliyet, 12.4.1954.
- , "Aşk Temi", Milliyet, 10.10.1955.
- Celaleddin Kişmir; "Sanat Bigâneliğimiz ve Hisar", Yeni Konya, 15 Ekim 1950.
- C.Şehabettin Gedikoğlu; "Hisar'a Çıkamayan Fikir", Kudret, 29.3.1950., s.2.
- Civelek Teoman; "Mavi'nin Düşündürdükleri", Mavi, 1.11.1952, S.1, s.1.
- , "Dil Özleşmesi", Mavi, Ocak 1953, S.3, s.1.
- , "Ölü Şiirimiz", Mavi, Mart 1953, S.5, s.1.
- , "Anadolu'ya Yöneliş", Mavi, Nisan 1953, S.6, s.1.
- , "Sanatta Devlet", Mavi, Temmuz 1953, S.9, s.1.
- , "İkinci Yıla Girerken", Mavi, Kasım 1953, S.13, s.1.
- , "Kavga mı?", Mavi, Aralık 1953, S.15, s.1.

- Dino Abidin; "Yaprak Yazarlarına Mektup", Yaprak, Haziran 1949, S.12.
- Doğan Mehmet; "İkinci Yeni Şiir", Papirus, Kasım 1949, S.41, s.6-14.
- Dökmeci Avni; "Yeditepe'nin Düşündürdükleri veya Genç İhtiyarlar", Kaynak, Temmuz 1951, S.43.
- Edgü Ferit; "Etkiye Tepki", Milliyet Sanat, Aralık 1981, S.37, s.29.
- Ertop Konur; "Yarım Yüzyıl", Varlık, Ocak 1983, S.904, s.1.
- Eyüpoğlu Sabahattin; "Üç Yol", Yaprak, 1 Ocak 1949, S.1.
- Geçer İlhan; "Sanatta Yeni ve Güzel", İlgaz, Haziran 1964, S.33, s.7.
- Gökşen E.Naci; "Hisar'ın Bir Yazısı, N. Ataç'ın Konuşması", Son Sanat, 22.10.1951.
- Hacıeminoglu M. Necmettin; "Edebiyatımızın Taş Yığınları", Hisar, Ekim 1967, S.46, s.14-15.
- Hacıhasanoğlu Muzaffer; "1964'te Şiirimiz", Varlık, Haziran 1965, S.648, s.6.
- Hisar; "Peyami Safa'nın Cevabı", Kasım 1954, S.55, s.10.
- Hisar; "Radyoda 'Hisar' Saati", Şubat 1967, S.38, s.16.
- İlhan Attilâ; "Toplumsal Gerçekçiliğin Yeri", Yeni Ufuklar, Mayıs 1954, S.8, s.24.
- , "Attilâ İlhan'ın Açıklaması", Mavi, Haziran 1954, S.20, s.5.
- , "Sosyal Realizmin Münasebetleri Yahut Başlangıç", Mavi, Temmuz 1954, S.21, s.1.
- , "Abbas Diyor ki", Son Mavi, Nisan 1955, S.28, s.1.
- , "Yenilerin Çıkmazı", Varlık, 15 Eylül 1965, S.654, s.3.
- , "Maskeli Beşler", Varlık, Eylül 1966, S.678, s.5.
- , "Mavi", Varlık, Ekim 1966, S.679, s.4-5.
- Kanık O.Veli; "Genç Şairden Beklenen", Yaprak, Mart 1949, S.5.
- , "Bazı Üniversiteli Gençlere", Yaprak, 1 Haziran 1950, S.27.
- Kaplan Mehmet; "Dil ve Kültür", Hisar, Ekim 1965, S.19, s.11.
- , "Gerçek Hayali Aştı", Hisar, Temmuz 1969, S.67, s.5.
- , "Yeni Bir Dünya Kurmuşum", Hisar, Kasım 1974, S.131, s.9.
- , "Hür Düşüncenin Kalesi", Hisar, Mart 1975, S.135, s.6-8.
- , "Zaman Perdesi", Türk Ede., Ekim 1983, S.120, s.36.

- Kaplan Ramazan; "Bir Dil Hareketi Olarak İkinci Yeni", Millî Eğitim, Ağustos 1988, S.88, s.19.
- Kaplan Sefa; "B.Sıtkı Erdoğan'la Otuzbeşinci Sanat Yılında", Türk Ede., Kasım 1984, S.133, s.19.
- Karaer M.Necati; "Türkçe'de Yabancı Kelimeler", Hisar, Şubat 1964, S.2, s.14.
- , "Sanatçının Dili", Hisar, Mart 1964, S.3, s.7-8.
- Karakoç Sezai; "Dişimizin Zarı", Pazar Postası, 29 Haziran 1958.
- Kukul M.Halistin; "Çınarlı'nın Şiirlerinde Memleket Sevgisi", Türk Ede., Ekim 1985, S.144, s.73.
- Mavi, "Dergiler Arasında", 1 Temmuz 1953, S.9, s.4.
- Mehmet Nazım(Tarık Buğra), "Öztürkçe Masalı", Hisar, Şubat 1967, S.38, s.3-4.
- , "TDK'nın Otopsisini", Hisar, Nisan 1967, S.40, s.26-27.
- , "Biraz Utanmaz mısınız?", Hisar, Eylül 1967, S.45, s.5.
- , "Türkçeyi Sevmek", Hisar, Ekim 1967, S.46, s.6.
- Nafiz Bülent(İlhan Geçer); "Dergiler Arasında", Hisar, Ağustos 1954, S.52, s.18.
- Nayır Y.Nabi; Varlık, İlkkanun 1936, C.4, S.82, s.149.
- , Varlık, 15 Temmuz 1966, S.674, s.3-4.
- Okay M.Orhan; "Şiir Sanatı Üzerine", M.Kaplan İçin, TKAE Yay. Ank.Üniv.Basımevi, Ank.1988.
- Oktay Ahmet; "Kendisiyle Celisen yahut Sokaktaki Adama Dair", Mavi, Mayıs 1954, S.19, s.1.
- Ozansoy M.Faik; "Tenkid ve Şiir", Hisar, 16 Mart 1950, S.1, s.3-4.
- , "Şiire Dair", Hisar, 7 Mayıs 1950, S.3, s.1.
- , "Yine Şiire Dair", Hisar, Haziran 1950, S.4, s.1.
- , "Bir Yazı Etrafında Söylenenler", Hisar, Kasım 1952, S.31, s.3.
- , "Dilde Soysuzlaşma", Hisar, Ağustos 1954, S.52, s.3.
- , "Dilde Ölçü", Hisar, Nisan 1964, S.4, s.3.
- , "Özelleştirme Değil Bulandırma...", Hisar, Temmuz 1965, S.19, s.3.
- , "Dile Saygı", Hisar, Şubat 1966, S.26, s.3.
- , "Yeni Yılın Eşiğinde Hisar", Hisar, Ocak 1967, S.37, s.3.
- , "Kutsal Savaş", Hisar, Mart 1967, S.39, s.3.
- , "Yine Dil Konusu", Hisar, Eylül 1968, S.57, s.3.

- Önder Mehmet; "Sokağa Dökülen Şiir", Hisar, Eylül 1965, S.21, s.12.
- Özakman Turgut; "Gene Dil Sorunumuz", Hisar, Eylül 1964, S.9, s.14-16.
- Özdemir Emin; "Dergiler Arasında", Varlık, Kasım 1969, S.746, s.18.
- , "Dergiler Arasında", Varlık, Ocak 1970, S.748, s.18.
- Rado H.Şevket; "Şiir ve Fikir", Akşam Gzt., 23.5.1950, s.2.
- Rifat Oktay; "Şairin Kahramanlığı", Yaprak, 1 Mart 1949, S.5.
- , "O.Veli'nin Ardından Elele", Son Yaprak, 1.2.1951.
- Safa Peyami; "Şiirin Gece Konduları", Ulus, 26 Şubat 1950.
- , "Bir Konferanstan Sonra", Ulus, 29.7.1951.
- , "Sosyal Gerçekçilik", Milliyet, 18 Mayıs 1955.
- Sâmanoğlu Gültekin; "Hisar'dan Portreler V, M.Çınarlı", Hisar, Aralık 1951, S.20, s.14.
- Seber Cemal Süreya; "Ataç'ın Yazarları", Milliyet Sanat, 15 Mayıs 1982, S.48, s.15-17.
- Sevin Nurettin; "Gelişen Türkçe'de Zevk İnceliği", Hisar, Temmuz 1965, S.19, s.16-18.
- Selekler H.Macit; "M.Çınarlı'ya Mısralar", Hisar, Ağustos, 1969, S.68, s.11.
- Soysal İlhami; "Kendini Aratan Dergi", Pazar Postası, 16.9.1956.
- Şentürk A.Tufan; "M.Çınarlı ve Bir Yeni Dünya Kurmuşum", Hisar, Haziran 1974, S.126, s.16-17.
- Tanpınar A.Hamdi; "Genç Şairlere Dair", Tasvir-i Efkâr, nr.4704, 8 Mayıs, 1941 (Ed.Üz.Makaleler).
- , "Cahit Sıtkı'ya Dair Hatıralar", Varlık, 1 Mayıs 1958, nr.477, s.4-5. (Ed.Üz.Makaleler).
- Timurtaş F.Kadri; "Dil ve Dilde Devrim", Hisar, Nisan 1964, S.4, s.11.
- , "Dilde Yenilik ve Yeni Kelimeler Meydana Getirilişi", Hisar, Temmuz 1964, S.7, s.12.
- , "Dil Davasının Esas Noktaları", Hisar, Ağustos 1964, S.8, s.7.
- , "Dil Davasının Çözümü", Hisar, Şubat 1965, S.14, s.13.
- , "Günlükten Notlar", Hisar, Ağustos 1965, S.19, s.11-12.
- , "Gerçek Dil Bayramı", Hisar, Kasım 1965, S.23, s.7-9.
- Toprak Bedirhan; "Türk Şiirine Haksızlık Edildi", Varlık, Temmuz 1983, S.910, s.4-5.

- Tuncer Hüseyin; "Çınarlı'nın 'Bir Böyle Günde' Şiirinin Tahlili", Türk Ede., Aralık 1987, S.170, s.58.
- Türk Dili, "Soruşturma", Haziran 1977, S.309, s.526.
- , "Yazın Akımları Özel Sayısı", Ocak 1981, S.349, s.262-273.
- Uyar Turgut; "Şiirdekiler I", Pazar Postası", 1.12.1957.
- , "II.Yeni ve Eleştirmeciler", Yeditepe, Ocak 1960, S.17, s.9.
- Uzer Suat; "Bütün Cepheleriyle Y.Kemal" ve "Orhan Veli İçin", Hisar, Şubat 1954, S.46., s.9-10.
- , "Tirilim-Tirilim", Hisar, Eylül 1954, S.53, s.12-13.
- Varlık; "Yeni Sanatı Nasıl Buluyorsunuz?", Ekim 1946, S.315, s.16.
- , Açık Oturum "Yaş ve Şiir Üzerine Söyleşi" (Katılanlar: E.Cansever, C.Süreya, T.Uyar; sorular: Tomris Uyar.) Mart 1983, S.906, s.17-22.
- Yağcıoğlu Halim; "Düşündüren Şair M.Çınarlı'yı Okurken", Hisar, Aralık 1974, S.132, s.20.
- Yalçın Alemdar; "Garipçiler ve Hisarcılar", Türk Ede., Kasım 1983, S.121, s.39.
- Yalçın Nevzat; "Peyami Safaya Açık Mektup", Hisar, 1 Temmuz 1951, S.15, s.7.
- Yaprak; "Sanatkâr Sorumludur", 15 Mayıs 1949, S.10.
- Yeditepe; "İkinci Yeni ve Eleştirmeciler", Şubat 1960, S.17, s.9.

bb) Kitaplar:

- Bezirci Asım; İkinci Yeni Olayı, II.Bs. Su Yayınevi, İst.1986.
- Baydar Mustafa; Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar, Yeni Matb. İst.1960.
- Burian Orhan; Kurtuluşun Sonrakiler, 2.Bs. Pulhan Matb. 1946.
- , Denemeler-Eleştiriler, Çan Yay. İst.1964.
- Çebi Hasan; Bütün Yönleriyle N.Fazıl Kısakürek'in Şiiri, KTB, Ank.1987.
- İlhan Attilâ; İkinci Yeni Savaşı, Yazko, İst.1983.
- Kabaklı Ahmet; Türk Edebiyatı 3, Türkiye Yayınevi, İst.1966.
- Kanık O.Veli; Garip, II.Bs., İst.1945.

- Kaplan Mehmet; Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, MEB,İst.1973.
- Kısakürek N.F.; Çile, bd.Yay.9.Bs.1983.
- Kök lügiller Ahmet; Edebiyatımızda Şairler ve Yazarlar
(Hayatları/Sanatları/Eserleri) Kaya Yay. İst.1988.
- Mutluay Rauf; 50 Yılın Türk Edebiyatı,III.Bs. İş Bank.
Yay.,İst.1976.
- Ozansoy H.Fahri; Edebiyatçılar Çevremde,SKY,Ank.1970.
- Özbalcı Mustafa; Yılların İçinden(Sanat ve Edebiyat Ya-
zıları)Sönmez Matb. Samsun 1991.
- Tanpınar A.Hamdi; Edebiyat Üzerine Makaleler,Dergâh Yay.
İst.1977.
- Tarakçı Celâl; Muallim Naci Efendi-Hayatı ve Eserlerinin
Tetkiki(Basılmamış Doktora Tezi,Erzurum 1973).
- Tarancı C.Sıtkı; Ziya'ya Mektuplar,Varlık Yay. İst.1957.
- Yetkin S.Kemal; Şiir Üzerine Düşünceler,Varlık Yay.
Haziran 1969.
- Zorlutuna H.Nusret; Benim Küçük Dostlarım,Ank.1970.

E K

18.7.1990'da M.Çınarlı ile yapılan "görüşmenin" metni:

Ali Bulut: Efendim, şiire daha ortaokul sıralarında iken başladığınızı biliyoruz. Bu dönemden söz eder misiniz?

Mehmet Çınarlı: Daha okuyup yazma öğrenmeden masal ve türkü dinlemeye bayılırdım. Okuma öğrenince, kasabamızda bulunabilen Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber gibi halk hikâyelerini büyük bir zevkle tekrar tekrar okudum. Dergiyi ilk defa Konya'da ortaöğrenime başladığım 1937 yılında gördüm. Edebî eserlerle de ilk defa aynı yıl temasa geldim. Konya Lisesi'nin bir hayli zengin olan kitaplığındaki eserleri büyük bir zevk ve iştihâ ile okumaya başladım. Bu okuma merakı, ailemin ve hocalarımın itirazını, karşı koymalarını gerektirecek kadar ifrata vardı.

1938'lerde başladım şiir yazmaya. Fakat hiç kimseye göstermiyordum. Yakın bir kaç arkadaşta okuyordum. Bunların bir kısmı hicivdi. Bana haksızlık eden insanlara, hocalara kızıp -elimden başka bir şey gelmediği için- hicvediyordum. Bir de yatılı okuyordum o zaman. Ailem Ermenek'te. Yollar kapalı. Kışın gitmek mümkün değil. 8-9 ay ailemden hiç haber alamadan, konuşmadan telefon da yok. Bir mektup da 13-14 günde geliyordu. Tabii bir hasret duygusu vardı. O yazdığım manzumelerde o hasret duygusu, bir de kızdığım, gücendiğim kişilere hicivler, bir de tabiat özlemi. Antalya Lisesi'ne ben parasız yatılı verildim. Ortaokulu bitirdikten sonra Konya'da parasız-yatılı imtihanına girdim. Konya'dan bir ben kazandım. Antalya Lisesi'ne verildim. Antalya Lisesi'nde o sene okurken(1940-41 ders yılında) Antalya'da görülmemiş bir kış oldu. Sıcaklık -8'e kadar düştü. Ben de "Antalya'da Kış" diye bir manzume yazdım. Onu da göstermedim kimseye. Fakat

edebiyat öğretmenimiz Reşat Oğuz da bir kompozisyon vermiş. -Bu kışı, Antalya'da kışı, görülmemiş kışı, portakal bahçeleri dondu- Ben onu, unutmuşum yazmayı. Hoca bu vazifeleri toplarken çaresiz kalıp -ben efendim manzume yazdım- diye hocaya verdim. Hoca benim şiir yazdığımdan o suretle haberdar oldu. Ve aradan 1 hafta geçti. Antalya'nın yerlisi arkadaşlar dediler ki, "Senin Antalya Gazetesinde şiirini okuduk." Alay etmeyin! Nerde? Ben Antalya Gazetesini bilmem bile. İşte söylediler "Antalya'da Kış" diye. Meğerse o mahallî gazetenin yazarlarındanmış hocamız. Benim şiirimi beğenmiş, Antalya gazetesine vermiş. Orda da çıkmış. Bana söylemiyor. İşte ilk matbu şiirim o oldu. 1941'de Antalya Gazetesinde çıktı.

Bulut: Daha sonra Mülkiye yılları ve Kazgan..

Çınarlı: Evet, Kazgan, kazanmaktan, kazan kaldırma. İdareye karşı bir kazan kaldırma. Önceleri mumlu kağıda yazılır, taksir edilirdi. Talebeye satılırdı. Belirli günlerde çıkardı. Yılbaşlarında, mezuniyet törenlerinde... Orada ben mizahî şiirler yazdım. Mahlas kullanarak: Sukûtî, Çalçene, Baharî...Bu üç mahlasla yazdığım olmuştur. Fazıl Ahmet Aykaç sitilinde şiirler. Mizahî mahiyette olduğu için hiciv.

Bulut: Bir de Sefine ve Muhalefet var. Değil mi efendim?

Çınarlı: Sefine.. Onu Nüzhet ciddi bir edebiyat mecmuası olarak çıkarmayı düşündü. Sanıyorum ancak bir sayı çıkarabildi.

Muhalefete gelince onu Mazhar Leventoğlu ve arkadaşları çıkardı. O da şair. Benim Yedigün'de yazdığım sıralarda onun da Yedigün'de şiirleri çıkıyordu. Sene 1946'lar. İşte Beşli Taktir... Celal Bayar, Demokrat Parti ortaya çıkmış. 1946 seçimlerinin dedikodusu var. Elli seçimlerine doğru gidiliyor. O zaman bu Muhalefet adı, bizim çekingen olan müdürümüzü son derece heyecanlandırdı. Bunun üzerine arkadaşları sigaya çekti. Muha-

lefet diye çıkınca Halk Partisini tutan bir dergi çıkarıyorlar sandı. Aslında onlar "Kazgan"a muhalefet ediyorlardı. İdare bunu yanlış tefsir etti. Yasaklandı. Sonradan çıkmadı.

Kazgan'ın bir geleneği vardı. 1945-48 yılları arasında ben yönettim. Tabii benden önce de çıkan bir dergi. Dergi demek caizse. Geleneği vardı. Her şey hoş görülürdü. Meselâ, idareye ağır şeyler söylenir, idare güler geçerdi. Hocalarla alay edilir, hocalar kızmazdı. Arkadaşların birbirlerine tarizleri olur, buna çamur atmak denirdi.

Fakat "Muhalefet" diye bir dergi çıkınca, birden başka bir reaksiyonla karşılaşır. Onlar da bizi göstererek "Bakın, onlar her şeyi yazıyor, onlara hiç kızmıyorsunuz. Bize niye tepki gösteriyorsunuz." dediler. Ben de o zaman onlara kızmıştım: "Kazgan'ın bir geleneği var. Bizi niye ileri sürüyorsunuz. Amacınız bizi de mi kapattırmak?" diye.

Kazgan 1948'e kadar teksir çıktı. 1948 ilkbaharında, benim mezuniyetime yakın kuşe kağıda renkli basım yapılarak matbu çıktı. Gine benim yönetimimde. Artık öyle çıkmaya başladı.

Bulut: Sayın Çınarlı, imzanız daha çok gençken Çınaraltı Dergisi'nde ve Yarımay, Yedigün, Salon gibi "edebî fantazi mecmua"larda görüldü. Biraz da bunlardan bahseder misiniz?

Çınarlı: Çınaraltı, çıktığı günden beri okuduğum, ortaokulda iken aldığım bir dergi. Fıatı 10 kuruştı o zaman. Hatta Yeni Mecmua'nın işte bir cildi de burada.-Bir ara Millî Kütüphane'ye verecektim, sonra istifade ederim diye bıraktım.- Bu dergileri takip ederdim. Arada şiirler de gönderirdim. Çınaraltı 1944'te bir ara kapandı. Sonra o da Hisar gibi yeniden çıkmaya başladı. Bu ikinci çıkışında Y.Ziya Ortaç'ın Gültekin Sâmanoğlu'nu

tanıtın bir yazısı vardır. İşte Gültekin edebiyat âlemine o yazıyla tanıtılmış oldu. 1947'den itibaren M.Necati Karaer'in de şiirleri çıktı Çınaraltı'da.

Çınaraltı'da 1942 yılında "O Yer ki" diye şiirim çıktı. 67.sayıda. Ve onun enterasan tarafı, Çınaraltı gençlere bir sayfa ayırıyordu. Gençlerin şiirini orada neşrederken, benim şiirimi o gençler arasında değil, Mithat Cemallerin, Orhan Seyfili'nin, Edip Ayvellerin şiirlerinin çıktığı ilk sayfalarda neşretti. Ve kapakta da adımı verdi. Tabii ben bir lise öğrencisi olarak çok mutlu oldum. Antalya'ya gelen Çınaraltı dergilerinin büyük bir kısmını satın aldım.

Yarımay magazindi. Fakat o zamanın magazinleri şimdiki gibi değildi. Siz de tetkik ettiniz. Meselâ demin gösterdiğim Yeni Mecmua. Ben orta mektep talebesi olarak başına bir fihrist koymuşum. 702 Mehmet Çınarlı. Fihristi yoktu. Peyami Safa var, Hüseyin Cahit, Hakkı Süha Gezginler, Kadircan Kaflılar...Edebî münakaşalar, edebî sohbetler, bayığı muhtevalı...Onlar edebiyata da ağırlık veren dergilerdi. Şimdi öyle magazin yok.

Bulut: Yeni Mecmua'da şiiriniz çıkmadı değil mi efendim?

Çınarlı: Hayır, Yeni Mecmua'da şiir neşretmedim.

Bulut: Sanat ve düşüncenin yoğun olduğu yıllardı o günler. Değil mi efendim?

Çınarlı: Tabii...Şimdi bomboş. Magazinleri elinize aldığınız zaman falan artistin, bilmem hangi aktörle ne yaptığı..Düşünce yok, sanat yok. Alıp atacaksın. Saklamaya değer bir tarafı yok.

Bulut: "Benim çocukluğumda çıkan Yedigün dergisi, ben de hatıraları olan bir dergidir. Okuma alışkanlığını bana o vermiş, ilk şiirlerimi o yayınlamıştı." 1975'te yazdığınız bir yazınızda böyle diyorsunuz.

Çınarlı: Evet, Yedigün'de daha çok şiirim çıktı. Yedigün gençlere yer veriyordu. Haftalık çıktığı için bu adı

almıştı. Yarımaya da on beş günde bir çıktığı için "Yarımaya" deniyordu.

Bulut: Yedigün'de 14 Mayıs 1944'te "İyimser Oldum" adlı şiiriniz şu mısralarla bitiyor:

Varsın yine bahtın yeli hep tersine essin
 Çığlar, kayalar varsın uzun yolları kessin.
 Hoştur bana her şey, yaşasın düşmanım için
 Artık bu gönül âleme toptan barışıktır.

Çınarlı: Buldunuz demek bunları. Bu taşınma sırasında, tabii sade bu değil, daha bir çok taşınmada -bende bunların hepsi vardı- kayboldu.

Bulut: Bir de efendim, Hisar'da çıkan bir yazınızda Doğu dergisi ve onu çıkaran Tahir Karauğuz hakkında güzel şeyler söylüyorsunuz: "Hisar gibi dergilerin henüz çıkmaya başlamadığı yıllarda Ankara ve İstanbul dergilerinin kozmopolit, Batı taklitçisi, millî değerlere yabancı havasından uzaklaşmak isteyen yazar ve okuyucular Zonguldak'a (Karauğuz'un Doğu dergisine) sığınarlardı."

Çınarlı: Evet, Karauğuz şiir günleri ve geceleri tertip eder, bizi Ankara'dan davet ederdi. Bende mektupları var. Orda Türk Büyüklerini Anma ve Yaşatma Derneğini kurdu.

Benim Doğu Mecmuasında-1948/1949'larda çıktı zannederim - Rakım Erkutlu'nun ölümü üzerine yazdığım bir yazı var ki, o yazıyı A.Muhip Dıranas çok beğenmişti. Demiş ki, "Bu gençlere vefasız diyorlar, kadir bilmez diyorlar, şu yazıya bakın." Bestekar Rakım Erkutlu'nun ölümü üzerine yazdığım bu yazı duygulu, romantik bir yazıydı.

Doğu dergisi daha sonra gücünü kaybetti. Sanırım kapandı sonra da. İyi bir dergiydi.

Bulut: Hisar'a gelebilir miyiz efendim?

Çınarlı: Nasıl isterseniz. Başa da dönebiliriz. Bugünü

ben size ayırdım.

Bulut: Teşekkür ederim. O zaman çekinmeden sorularımı sorayım.

Çınarlı: Tabii konuşmak kolay kolay olmuyor. Ben memnunum.

Bulut: Efendim, Sanatçı Dostlarım'ın 44. sayfasında "...İçimizde halk şairlerini, hiç yenilik getirmeden taklitle yetinenler de vardı, mevcut dergilerin havasında "modern" şiir yazarlar da. Ben dergi çıkarmayı teklif ederken, bu iki grubun dışında Batı'yı da, geçmiş edebiyatımızı da taklit etmeden, her iki kaynaktan da beslenip orijinal eserler ortaya getirebilen, Y.Kemal'in söyleyişiyle "Kökü mazide olan âtiyim" diyebilen şairleri bir araya toplamayı düşünüyordum." Bu görüşünüz, daha sonra, yazılarınızda işlene işlene genişliyor. 1967 şubatında ise "Radıoda Hisar Saati" adlı -Rıdvan Çongur'un sunduğu- programla daha bir netlik kazanıyor. İlkelerden söz ediyorsunuz. Meselâ 1. ilke olarak sanatın bağımsızlığı...

Çınarlı: Şimdi efendim, o tarihlerde, yani 1949. O tarihlerde edebiyat dergilerinin hemen hepsi bir Marksist dünya görüşünün etkisi altına girmişti. Yenilik, modernlik deyince, illâ, ağa-ırgat çatışmasından bahsedebilirsiniz. Nasırdan, açlıktan, sefaletten, fahişelikten bahsedebilirsiniz. Bunlardan söz etmezseniz "modern" olmuyordunuz. Asaletten bahsederseniz Nazım Hikmet, "Asalete kelimelerde bile tahammül edemem" diyor. O görüşü fazlaca hakimdi. Bayağı kelimeler kullanacaksınız. Bu etkiler vardı.

Şimdi bunun dışında düşünceler yazarlar için, bu fikirlerini, yazılarını neşredebilecek bir yayın organı yoktu. Dergileri yoktu. Edebiyat dergilerinin hepsi o şekilde düşünönlere aitti. Hatta bana o tarihte "Aruzla yazmak yasak değil mi?" diye soranlar olmuştur. Bugün de baktığımız zaman edebiyat dergilerimiz var, çeşitli de...Gene bir takım sol ideolojiye mensup edebi-

yat dergileri -pek o kadar olmasa da- gene bir bağınazlık sürdürüyorlar.

Bize göre şairin ve yazarın kalemini herhangi bir ideolojinin emrine vermesi onun bir sanatçı olarak ölümü demektir. Sanat eserinin bir propaganda vasıtası haline getirilmesinin kesinlikle karşısındayım.

Bulut: İkinci ilke olarak da "modern Türk edebiyatının Batı'nın bir kopyası olmaktan çıkarılıp millî bir karaktere kavuşturulması"ndan söz ediyorsunuz.

Çınarlı: Bundan kastımız, Türk edebiyatının bir şahsiyeti olmasıdır. Daha sonra yazılarımda görmüşsünüzdür. O zaman Fransa'da bir özel sayı çıkıyor. Türk şiirinden örnekler istiyorlar. Burdan örnekler gönderiyorlar. Diyorlar ki "Bunlar bizim şiirlerin bir benzeri. Şahsiyetli bir Türk şiiri yok mu? Türk şiiri diye biz neyi takdim edeceğiz?" Nitekim ondan sonra biraz ayakları yere değmeye başladı.

Bulut: Bir de efendim, "Bir sanatçı için tekrarın her çeşidi kötüdür" diyorsunuz.

Çınarlı: Şöyle bir zihniyet vardı. O.Veli, M.Cevdet, O.Rifat'ın -ki onların da temelde benimsemeyip de biraz şoke etmek için, biraz da isimlerini ön plâna çıkarmak için-yazdıkları bir takım şeyleri taklit edenler orijinal sayılıyordu. Onlar yeni sayılıyordu. Fakat bizim eski şairlerimize ufacık bir benzerlik olsa, onlar yeni sayılmıyordu. Tekrarın her biri sanatçı için tasvip edilmez. Eskiye tekrar da yeniye tekrar da tasvip edilmez.

Bulut: Üçüncü ilkeniz "Yeni mutlaka eskiye dayanacak, eskiden kuvvet alacaktır." Y.Kemal'in:

Ne harâbî ne harâbâtîyim
Kökü mazide olan âtiyim

söyleyişini rehber ediniyorsunuz.

Çınarlı: Geçmişle bütün bağları kopmuş bir yeni sağlam olamaz ve temelsiz yapılar gibi kısa bir zamanda çöker. Biz bu anlayışla Hisar'da kökümüzden kopmadan bugünün

sanatını vermeye çalıştık.

Bulut: Efendim, Attilâ İlhan'la bir çatışmanız var. A. İlhan Yeni Ufuklar'da "Öykünme Üzerine" adlı yazısıyla "öncüler" dediği C.Sıtkı, C.Külebi, F.Hüsnü ve B.Necatigil'i, yeni ve batılı bir sanat yapmaya çalışırken "ulusal köklerini yitirip kozmopolitliğe kaymak"la suçlar. Siz de ona "Yeni Şiir ve Yeni Bir Eleştirmeci" adlı yazınızla cevap verirsiniz.

Çınarlı: Evet, A.İlhan o C.Sıtkıları, C.Külebileri, F. H.Dağlarca'yı ve diğerlerini yerden yere vurdu. Vuruş sebebi, bizim geçmiş sanatımızla bağlarını kopardıklarından filan değil. Kendisi, "Ben Marksistim" diye ilk yazabilen yazarlarımızdandır. Cesaretle söyledi bunu. Marksist ideolojiye uygun olmadığı için onları eleştirdi. Yani diyordu ki, havadan sudan bahsediyorlar. Bunlar "sosyal realizm"e hizmet etmiyorlar. Sosyal realizm diye bir akımı sonradan Mavi'de A.İlhan savundu. Onları ideolojik bakımdan eleştirdi. Biz de Marksizme karşı bir dergi olarak A.İlhan'a karşı çıkıyorduk.

Bulut: Evet, A.İlhan Mayıs 1954'te Yeni Ufuklar'daki sözünü ettiğimiz yazısının bir yerinde şöyle diyor: "Biz yeni Türk sanatının ulusal, ulusçu, aydınlık ve batılı bir bileşimi olacağını savunanlar, öncülerden önemli bir kısmını ulusal köklerini unutmakla, kozmopolitlikle, öyküntüçülükle suçladığımız halde; amaçta, batılı yöntemleriyle ve bilim düşüncesine dayanan bir sanat kurmak amacıyla birleştığımız için, ortaklaşa hasmımız gelenekçilik, gericilik ve taraftarlarına fırsat ve aman vermeyeceğiz." Bu sözler bana tutarsız geldi. Bir tarafta "ulusal kök"ten söz edip diğer yandan sizleri "gelenekçilik"le itham ediyor.

Çınarlı: Efendim, bu tarihe dönüş, milliyetçilik onların hakiki hüviyetlerini gizlemek için kullandıkları bir maskedir. Demin söylediğim gibi, bunda Paris'te yedikleri tokadın da payı vardır. O tokattan sonra biraz

uyanmaya başlamışlardır. Gerçekte Türk'ten ve Türk'ün olan her şeyden nefret ederler.

Batılı olmak meselesine gelince; bu efendiler Batıyı kendi takip ve taklit ettikleri bir kaç şair ve bir kaç fikir ve ideoloji adamından mı ibaret sayıyorlar? Kendilerine karşı çıkanların batı düşüncesinin, batı sanatının düşmanı olduklarını nereden çıkarıyorlar? Batıda onların bugün naklettikleri fikirlere hücum edenler yok mudur? Hisar'ı tetkik etsinler, batı düşüncesini, batı sanatını kötüleyen bir tek yazı çıkmış mıdır? Neden Batıyı kendi inhisarlarına almak istiyorlar?

Maksatları açıktır. Bizim kendilerine değil de batıya düşman olduğumuzu ileriye sürerek, bizi gözden düşürmek, söylediklerimizi tesirsiz bırakmak için bu yola başvurmuşlardır.

Demin söyledim işte, bunların batıllığı ortada: Paris'ten aldıkları cevap. "Bu bizim şiirimizin bir tekrarıdır, benzeridir. Sizin orijinal şiiriniz yok mu?" A.İlhan o tarihlerde bunun üzerine Varlık'ta bir kaç yazı yazdı. A.İlhan'ın geçmişe dönüşü 1970'lerden sonradır. Şimdi son şiirlerinde filan A.İlhan geçmişini arıyor..

Bakın o yıllarda, İlhan Berk M.Faik'e şunları anlatıyor: -M.Faik Ozansoy o zaman Sanat Sevenler Derneği'nin kurucusu, İlhan Berk de başkanı- "Biz Y.Kemal'i anlamamışız. Paris'ten dönen şiirlerden sonra anladık." M.Faik'in de cevabı vardır: "A sevgili dostum, şu basit hakikati kavramak için illâ Paris'ten bir tokat mı yemeniz gerekirdi. Ne zamandan beri söylüyordum" diye.

Bulut: Dil konusu da Hisar'ın temel ilkelerinden birini teşkil ediyor. Heidegger, dil insanın evidir, der. Bu konuda da görüşlerinizi alabilir miyim efendim?

Çınarlı: Bizim dil konusundaki tutumumuz 1950'den itibaren yoğun bir şekilde devam eder. 1950-57 Hisar'ın birinci döneminde M.Faik ile N.Ataç devamlı bu konuda

çatışmışlardır. Hisar'ın ikinci dönemine rastlayan 1965-66-67'li yıllarda iş büsbütün çığrından çıkınca biz de bu konuya ağırlık verdik. O zamanki TDK adeta her uydurulan kelimeye prim vermeye başladı. Ve her şey, yani, en son olarak da ağustos, eylül bilmem ne.. aylarını değiştirmeye gittiler. Her şeyi değiştirme skımı başladı. "Ve"yi dilimizden kaldırmak için ne yapmak lâzım olduğu hususunda aylarca Türk Dili dergisinde karşılıklı tartışma çıktı. "Ve" bağlacı olmayan bir dil var mı ki dünyada, bizde "ve" kullanılsın? Bu kadar mantıksız bir şeye girdiler. Biz de zaruri olarak o konulara daha fazla eğilmek mecburiyetini hissettik. Konuştuğumuz dilde mevcut olan, hepimizin benimsediği kelimeleri atmaya kalktılar. Meselâ: Kitap demeyip "betik" demek. Şiirde yazdığınız zaman bir kelimeyi, gurbet dediğiniz zaman, hasret dediğiniz zaman bunun çok büyük bir mazisi var. Mezar dediğiniz zaman, onun yerine bilmem ne "gömüt" dersiniz bütün çağrışımlar kaybolur.

Biz yaşayan canlı Türkçenin edebiyat dili olmasına taraftarız.

Bulut: Efendim, çağlar boyunca yaşadığımız tarihin özetini bulduğumuz dilimizle bu kadar oynanmasının ideolojik bir yönü var mıdır?

Cınarlı: Ben bu işe girenlerin hiç değilse bir kısmının ideolojik gayret içinde olduğunu söyleyebilirim. Ama hepsi için iddia edemem. Moda, yeni görünmek... Yaşlılarda daha çok görülüyor. İki yönlü, Yani orta Asya Türkçesine dönmek isteyen saf milliyetçiler de var.

Yani ikiye ayırmak lâzım. Moda, yeni görünmek, modern görünmek. Bilhassa bu yetmiş yaşındakilerde çok başladı. Yeni nesle şey etmek için, hemen bu moda uyanlar da var. Ama, önemli bir kısmı daha çok ideolojiktir, dediğiniz gibi.

D ranas gibi bir şair bile bu moda uydular, şiir-

lerini bozdu. O büyük hata idi. Buna ideolojiktir diyemeyiz meselâ. Benim bu konudaki eleştirimi -Dıranas özel sayısında- görmüşsünüzdür.

Bulut: Evet efendim. Hisar'la devam edelim müsaade ederseniz. Hisar dergisi gerek görünüşü, gerek muhtevası bakımından kusursuz bir sanat dergisi kanaati uyardı bende. Türkiye'de bu kadar güzel, bu kadar sanat-kâr ellerde hazırlanmış bir başka sanat ve edebiyat dergisi göstermek çok zor olsa gerek. Bunu nasıl sağladınız?

Çınarlı: Çok teşekkür ederiz. Efendim bu güzel ve iltifatlı sözlere çok teşekkür ederim. Burada derginin böyle gerçekten tutarlı ve mütekamil bir şekilde olmasının başlıca sebebi fikirlerimiz, düşüncelerimiz üzerinde bir baskı yoktu. Bizim, meselâ beş kişiden teşekkül eden yazı kurulunun en az üçünün onayını almayan bir yazının dergiye girmesi mümkün değildi o zamanlar. Munis Faik Bey başbakanlık müsteşarı olduğu zaman biz dört kişi olarak toplanırdık. İki iki kalırsak, iki iki kalan yazılar bir dosya halinde Başbakanlığa gönderilir, M.Faik Bey'in son kararına bağlanırdı. Arkadaşlar tabii İstanbul'a, şuraya buraya gittikten sonra -M.Faik Bey vefat etti.- ben tek başıma yazıları seçer duruma geldim. O zaman da gene aynı titizliği, aynı dikkati gösterdik. Yani, Hisar'a hatır için hiç bir yazı girmemiştir. Bütün mesele burada. Hiç bir şekilde genç-yaşlı, tanınmış-tanınmamış tefriki yapmadık. Bize Çemişgezek'ten şiir gönderen birinin şiirini gerçekten güzel bulmuşsak koyduk. Hatta çok güzel bulmuşsak baş sayfalara koyduk. Daha ilk şiiri baş sayfalarda çıkan şair olmuştur bizde.

Biz gerçekten okuyucuya iyisini vermeye ve iyiyi teşvik etmeye azmettik. Ölçü: Dergiyi alıp, yani dışardan bakan bir adam gibi inceleyip karar vermek..

Bulut: Tabii bu kadar çalışmaların, güzelliklerin içerisinde sıkıntılar da oldu. Hisar'da yazdığınız yazılarda bu sıkıntıları da zaman zaman dile getirdiniz.

Özellikle gazetelerimizin edebiyatla ilgilerini kestiklerini belirttiniz. Biraz da bunlardan söz eder misiniz?

Çınarlı: Şimdi efendim, biz Hisar'ı 1981 senesi başında kapatmak mecburiyetinde kaldıktan sonra, evlerde toplanmaya başladık. Birbirimizle görüşmek, meselelerimizi dinlemek için. İlk toplantıyı bizim evde yapmıştık. Epeyce Hisar yazarı geldi. Bir kaç da gazeteci geldi. Hisar'ı yeniden nasıl çıkarırız, ederiz konuşmaları arasında, ben dedim ki, önce bize bir gazete lazım. Bizim gazetemiz yok dedim. Şimdi gerçekten baktığımız zaman, bizim düşüncemizdeki sanat hareketini destekleyen, bu konuya ağırlık veren bir gazete göremiyorsunuz. Gazetenin yayılma alanı geniş. İşte televizyon son zamanlarda bir parça daha eğilmeye başladı ama, o zamanlar, ben o konuşmayı yaptığım zaman, televizyon ve radyo da kapalıydı bu konulara büyük ölçüde. Bir gazetenin desteği çok büyük önem taşır. Çünkü büyük kitlelere hitap ediyor. Ondan sonra gazetecilerden birisi bunu, "Çınarlı gazete çıkaracak" diye yazdı. Ben gazete eksikliğinden söz edince. O zaman gazete çıkarmak kolay iş mi? Çok zor. Gerçekten bir destek, bir tanıtma. Çünkü, ya iki şeyden biri olacak. Ya büyük sermayeyle gireceksiniz, vereceksiniz şakır şakır paraları, televizyonda, radyoda reklâmını yaptırabilirsiniz. Yahut böyle idealistçe, amatörce girdiğiniz, küçük paralarla girdiğiniz şeyleri karşılıksız destekleyebilecek, hakikat uğruna, sanat uğruna, millet uğruna destekleyebilecek şeyler olacak. Bunlar olmuyor. Yani yazarlarımız, ben haftada hiç değilse bir gününü sanata, edebiyata ayırın diye edebiyatçı, sanatçı yazarlarımızıza, köşe yazarlarımızıza çok zaman adeta yalvardım.

Bulut: Tabii bu gibi durumlar, bir de bile bile görmezlikten gelmeler sizi çileden çıkardı. Hatta mısralarınıza aksetti:

Şiirin, felsefenin yok değeri;
Adam aldatmak günün tek hüneri.

diyecek kadar durumlarla karşılaştınız. Ama az da olsa sizi takdir eden "sanatın sesini duyacak kulakları" olanlar çıktı. Meselâ H.Yağcıoğlu Vatan gazetesinde(27. 4.1968) şöyle diyor: "...Önümde iki dergi var. Biri Türk Dili'nin şubat sayısı, öteki de Hisar. Nesnel eleştirme yapan kişilerin bu iki dergiyi görmemesine incelememesine imkân göremiyorum."

Çınarlı: Evet, böyle objektif olarak bakabilen yazarlarımız çok az maalesef. Bir kısmında kıskançlık da oluyor.. Yani aslında sizin düşüncenize şeydir de, sizi desteklemek, övmek bir nevi kendisinin rekabet hislerini rencide ediyor. Yani o da var.

Bulut: A.M.Dıranas 1975'te Hisar için şu ifadeyi kullanmıştı:"Bizim kuşağın bir yerde mutluluğudur bu."

Bu söz de çok manâlı değil mi efendim?

Çınarlı: Dıranas Hisar'ı çok severdi. Ve onu bir çok yerlerde tekrarlardım:Dıranas 1960'dan sonra yazdığı şiirlerinin hepsini Hisar'da neşretti. Biliyorsunuz, Hisar'ın 1964'te ikinci yayın dönemine girmesiyle birlikte. Fakat demin dediğim görmemezlikten gelme ve inkâr o kadar ileri gidiyor ki, televizyon programı yapıyorlar, radyo programı yapıyorlar, dergiler Dıranas için özel sayılar çıkarıyorlar...Yazdığı yazılar: Varlık bilmem ne, filan..Hisar'dan söz eden yok. Ve şunu söyleyeyim, Dıranas Varlık'tan tiksinierek öldü. Yani nefret ederek öldü. Televizyonda program yaptılar. Bana telefon ettiler, ben onlara Dıranas'ın öldüğü ay onun adına çıkan özel sayıyı verdim. Kapakta da resmi var. Buna rağmen Varlık dergisi ekranda görüldü, Hisar görünmedi ve Hisar'dan söz edilmedi. Sonra yapımcıyla karşılaştım, -o da milliyetçi filan tanınan birisi- bu ne dedim. Dedi:'Reklam olmasın diye Hisar'ı göstermedik." Yav ne reklâmı! Hisar çıkmıyor artık. Varlık'sa çıkıyor..Reklâmsa o reklâma girer...Bu kadar saflık, bilgisizlik...

Dıranas'ın ölüm yıldönümüyle ilgili çıkan yazıları

okuyorum, şurda-burda yazmıştır. 1964'ten 1980'e kadar şiirlerini yayınladığı ve bu kadar övdüğü Hisar'ın gene adı yok.

Bulut: Art niyet efendim.

Çınarlı: Evet, evet art niyet.

Bulut: Sanat dergilerinin ve bu dergiler etrafında teşekkül eden sanat hareketlerinin birçoğu "manifesto"-larla ortaya çıkıyor. Fakat ileri sürülen, iddia edilen ilkeler hep boşlukta kalıyor. Hisarcıların en büyük orijinalitesi böyle bir manifesto ile ortaya çıkması oldu. 16 Mart 1950'de Faik Bey'in "Tenkid ve Şiir" adlı yazısını bir tarafa bırakırsak tabii. Ki o da yazısında, edebiyatımızda ger çek "tenkid" in olmamasından şikâyetçidir. Ama, siz iddianız paralelinde örnekler vererek ilk sayıdan itibaren yayınınızı sürdürdünüz.

Çınarlı: Evet, bu nokta bizim gerçekten enterasan tarafımızdır. İlk sayı çıkacağı zaman -Biz hazırlıklara 1949'un ortalarında başladık, ocakta da çıkamadık 16 martta çıktık- niçin çıkıyoruz, yahut biz hangi amaçlarla çıkıyoruz diye bir yazı koymayı başa, düşündük. Ve ben bu yazıyı hazırladım. Fakat, heyet halinde okurken bunu, Munis Faik Bey dedi ki -demin sizin dediğiniz gibi- "Şimdiye kadar bir sürü manifestolar oluyor, bir şeyler oluyor, ortaya bir şey çıkmıyor. Biz hiç bir şey başta söylemeyelim. Bu senin yazdıkların bizim kafamızda olsun, biz onlara göre davranalım, yazalım. Eserlerimizle gösterelim." Öyle başladık ve mecbur olmadıkça, bize çatılmadıkça, işte, Nurullah Ataç çattı. O zaman karşılık vermeye giriştik.

Bulut:Efendim, Nurullah Ataç'la olan tartışmalarınızdan söz eder misiniz?

Çınarlı: Efendim, Nurullah Ataç biraz kendini mahkum etti. Yani, Orhan Veli'lerin ortaya çıkmasında büyük rolü oldu. O tarafı desteklediği için, bizi sevse bile söyleyemiyordu. Biliyorsunuz, onu bir yazımda ben söyledim de:" Bizimli selamı sabahı kesti. Şiirden anlar ama, her

zaman düşüncesini söylemez." Onu söylememeye kendisini mecbur hissediyordu. Nitekim, Yahya Kemal'in bile aleyhine döndü sonradan. İlk yazılarda "Vuslat gibi bir şiirin yazıldığı devirde yaşamak bahtiyarlığına erdik, çok şükür" diyen adam, sonra onda kusur aramaya kalktı. Hatta bir yazısında da, bizim kafiye aleyhine laflar etti. Ben ona "Ataç Bu Ya" diye bir yazımda cevap verdim. Sırf o vezinli-kafiyeli gönderilen şiirleri beğenmediği için vermiş veriştirmiş. Gine o yazımda ben -şirimizdeki bu başıboş yıkıcı gidişi kastederek- mani olmalıyız demiştim. Bundan maksat karşı neşriyatla mani olmak, daha iyisini ortaya koyarak mani olmaktı. Yoksa polisiye tedbirlerle değil tabii. Ataç bu yazıya verdiği cevapta, kasten yanlış tefsir eder "Mehmet Çınarlı kendinin beğenmediği şiirlerin yazılmasının yasak edilmesini istiyor" diyor. Oysa benim kasdım, sanatı onların inhisarında bırakmamaktı.

Nitekim, ben size şunu söyleyeyim, biz son yıllarda Ataç'ı çok aradık. Yani, bir Ataç olsa da, yani, ne diyoruz, ne çıkıyoruz, o bizim milliyetçi kalemlerimizin hiç birisi Hisar'da Çınarlı şunu diyor, bilmem ne şunu diyor diye bir şey yazmıyor. Ataç her sayımız için sonradan bir şey yazıyordu.

Bulut: Evet, bir yazınızda "Ataç sağ olsa da bize çatsa" diyorsunuz.

Çınarlı: Sanatçı, müsbet veya menfi bir ses getirmek arzu eder.

Bulut: Türk edebiyatının geçirdiği bütün devirleri ve bu devirlere ait eser vermiş sanatçıların tanıtılmasını Hisar kadar düzenli ve geçerli yorumlayan bir dergi olmadı o sürede. Bu durum sizlerin savunduğu "Yeni mutlaka eskiye dayanacak, eskiden kuvvet alacaktır" görüşüyle bağdaşıyordu. Nitekim, köksüz ve geçmişle alâkasını kesmiş olan, onu red ve inkâr eden "yeni şiir" in birden bire rağbet görmesinde eskiyi bilmeyen nesillerin

ona bir meta gibi sarılmasının da payı olsa gerek.

Çınarlı: Doğru söylüyorsunuz. Şunu söyleyeyim, meselâ, en azından Yahya Kemal'i okumak için Türkçe bilmek lâzım. Aruz bilmek lâzım. Yanlış okuyorsunuz yoksa. Ama, işte bilmem -Erkek Zeliha'nın çişli torunu- nu, öyle yazıyor Metin Eloğlu, okumak için hiç bir müktesebata, hiç bir şeye, bilgiye ihtiyaç yok. Çok doğru söylüyorsunuz, yeni nesil bizim eski şiirimizden, geleneksel şiirimizden yeteri kadar nasibini almadan, bunları öğrenmeden yetiştiği için, bir de prim verildiği için: Siz Orhan Veli'yi okuyorum, yahut da yeni yetişen Metin Eloğlu'nu okuyorum dediğiniz zaman, siz modern filan sayılıyorsunuz. Alkışlandığınız için. Ama, Hâmit'i okuyorum, Yahya Kemal'i okuyorum dediğiniz zaman, biraz da size gerici gözüyle bakıldığı için, çok çabuk o tarafa intibak ettiler. Hiç bir müktesebatı olmadan, o şiiri yazanlar için de, okuyanlar için de. Adam yazacak ama, vezni kafiyeği tutturması mümkün değil. Aruza hiç yanaşamaz da..Heceyi de yazamaz. E.. öbür taraf çok daha kolay. Modern de oluyor üstelik.

İşte biz bu yüzden geçmişte yetişmiş büyük Türk sanatçılarından-onlar gibi inkâr etmeyerek- dikkatle inceleyip benimsemiş yolunu tuttuk. Çünkü biz biliyorduk ki, sanat eserinin millî bir karakter taşıması, her şeyden önce, o milletin asırlar boyunca emek çekerek ortaya getirdiği kültür hazinesiyle beslenebilmesine bağlıdır.

Bulut: Evet, efendim, Hisar tarihin bir mezarlık olmadığı, eskinin ille de köhne sayılamayacağını, yaratıcı yeniliklerin sağlam geleneklerle güçlendiğini ispat etti.

O dönemde Mustafa Kemal Atatürk de çok istismar edildi. Hisar bu istismarcılara da gereken cevabı verdi. Değil mi efendim?

Çınarlı: Tabii..Bir yazımda şöyle demiştim:"Atatürk papaganı olmayı değil, Atatürk gibi düşünmeye gayret edelim."

Bulut:Hisar dergisi Marksist edebiyata kapalı kalmakla beraber, dünya edebiyatının bir çok ürünlerini makaleler, incelemeler, çeviriler ve desenlerle Türk okuruna sunmuştur. Malik Aksel, Suat Uzer, Nevzat Yalçın, Zeki Gülsoy, Cemil Meriç, Necdet Bingöl, Ergun Sav.. ilk akla gelenler.. Bu durum Hisar'ın ne kadar açık ve çağdaş bir dergi olduğunu kesinlikle göstermektedir. Değil mi efendim?

Çınarlı: Deddiğiniz doğru. Biz geleneğe bağlı ama, geleceğin tekrarcısı olmadık. Gelenekten faydalandık. İşte "Kökü mazide olanatıyız" dedik.

Batı kültürünü de bize yararlı olduğu ölçüde dergimize aksettirmeye çalıştık. Hemen başında M.Faik Bey'in -Fransız mektebinde okumuş, tahsilini Galatasaray Lisesi'nde yapmış, bir ayağı Batıda olan bir arkadaşımızdı- baş yazılarımızı yazması. O yıllarda bizde taklitçilik o kadar ileriye gitti ki, meselâ, batıda iş artık iyice komediye düşüp, yeldeğirmeni şeklinde şiir yazmak başlamış. Bizde de -Kaynak'ta olacak- yeldeğirmeni şeklinde şiir çıktı. Biz o zaman haftadibir gün dokümanlarla M.Faik Bey'in evinde toplanırdık. Biz ona bu yeldeğirmeni şeklinde şiiri gösterince: "Dur!" dedi. "Ben onu Paris'te gördüm." Sonra getirdi Fransızca bir dergi gösterdi. Yeldeğirmeni şeklinde şiir. Orada "yeldeğirmeni şeklinde" şiir çıkınca bizde de öyle şiir çıkıyordu.

Biz bilhassa resimde Empresyonistler başta olmak üzere ... O zaman bizim Türk ressamlarının basılı eserleri yoktu. Yani, şimdi, yeni Türk ressamları resim albümü bastırıyorlar. Biz mecmuamıza kapak olarak devamlı Batı ressamlarından seçmek zorunda kalıyorduk. Türk ressamlarından seçersek, ben çok defa tablonun orijinalini klişe aldirmek için matbaaya götürmüşümdür. Renkli fotoğraf da yoktu. O sahada gene Munis Faik Bey'in Paris'ten getirdiği en son resim albümlerini tarar, Nisar'a uygun şeyler bulurduk. Fakat bu konuda tam bir istediği-

miz ölçüde, batıyı aksettirebildiğimizi iddia edemeyeceğim. Biraz eksik kaldık. Yetersiz kaldık. Yetişmiş e-lemanımız azdı.

Bulut: Bazı solcu eleştirmenlerin çoklukla gelenekçiliğe yönelttiği suçlama, toplum dertleriyle ilgisizliktir. Ama biz biliyoruz ki, Hisar sanatın imkanlarıyla toplum meselelerinin dışında kalmadı.

Çınarlı: Efendim biz, toplum meselelerini şiire, edebiyata uygun, onun içinde hal-hamur edebilecek ölçüde aksettirdik. Yoksa üst tarafı edebiyat olmaktan çıkar, bir siyasî dergi haline gelirdi. İdeoloji dergisi haline gelirdi. Meseleye politik ve ideolojik açıdan bakmadık. Ama, sanat açısından, şiir açısından hikâyeye nesir -Ali Oğuz'un hikâyeleri, Hamdi Olcay'ın, Şevket Bulut'un hikâyeleri, Nüzhet Erman'ın, diğer arkadaşların şiirleri- tamamen kendi toplumumuzun meselelerini, yaşayışını aksettiren şiirler ve yazılardır.

Bulut: Ama, efendim, sizin de bu konuda güzel şiirleriniz var:

Baktıkça dertli yüzlere kalmaz sevince yer;
Gördükçe ağlayanları gülmek kolay değil.

Hep şiiri dinlemek, unutup inleyenleri,
Bir taş duvarlı köşke çekilmek kolay değil.

Çınarlı: Onlar samimi duygularımız tabii. Yani, cemiyette, fildişi kuleye -Cemil Meriç'in yazılarının başlığı Fildişi Kule'ydi ama, o da fildişi kuleden sonradan daha çok toplumun içine indi- fildişi kulede bugünün sanatçısının yaşamasının mümkün olmadığı görüşünde idik. Toplumun içine girip, onun meselelerini, özlemlerini istismar etmeden aksettirmek. Zaten, başka türlü- sü mümkün değil.

Bulut: Nurullah Ataç 2 Şubat 1951'de Ulus'ta yazdığı bir yazıda sizleri kastederek "Onlar 'akıllı uslu şiirler' istiyorlar, bense yenilik uğrunda biraz deliliği, saçma sapan söylemeği hoş görürüm." diyor. Ne dersiniz efendim?

Çınarlı: Efendim, tabii, onlar irtibatsız, mantıksız şeyler yazıyorlar ve bunları yenilik uğruna yapıyorlardı. "Madem yüzmek bilmezdin niye çıktın ağaca", Yani, ağaçla yüzmenin ne alakası var? Bunun gibi şeyler yapıyorlardı. "Ay gönlüm vay gönlüm/ Birden beşe say gönlüm/ 1 2 3 4 5, bunu şiir diye, öncülerden birinin şiiri. Ve o Nurullah Ataç o zaman yapılan bir ankette, Türk şiirinin, Türk edebiyatının en üstün on şiirinden birisi olarak "Zeytin Yağlı Dolma" şiirini gösterdi. Biliyorsunuz herhalde:

Bu zeytin yağlı yaprak dolması
Yemek değil,
Rezalet rezalet rezalet
Adalet, musavat, uhuvvet

Bu Türk edebiyatının en güzel on şiirinden birisiymiş. N. Ataç'ın buna samimi olarak inandığını zannetmiyorum. Bu şiir mi? Ondan sonra bunu hoş görüyorum diyor.. O da, kendisi de işte, belli bir akıma hizmet etmenin yüklediği bir görev olarak yapıyor.

Yazılarında aşırı öztürkçe.. Perde demeyip, "akgergi", kitap demeyip "betik" demek gibi aşırı şeylere rağbet ettiği zaman, Ulus gazetesiyile çatışmaya girdi. Ulus gazetesi, böyle yazarsanız yazılarınızı almayız demeye getirdi. Gine de vazgeçmedi. Takdire şayandır.

Bulut: Efendim, müsaade ederseniz biraz da şiirlerinize dönmek istiyorum.

Çınarlı: Tabii nasıl isterseniz.

Bulut: Teşekkür ederim..Sizin şiirinizde kelime kayboluyor. Adeta insanı saran, kendinden alan bir duygu atmosferi içine giriyorsunuz. Bende bu intiba uyandı..

Çınarlı: Çok teşekkür ederim.

Bulut: Hepimiz Anadolu çocuğuyuz. Sizin şiirlerinizde Anadolu'nun sıcaklığını bulmak içimize sıcak duygular dolduruyor. Hepimiz az çok aynı macerayı yaşadık, köyümüzden kasabamızdan ayrılıp büyük şehirlere geldik. Büyük şehirlerde, buram buram hasretini duyduk, neşe

içinde geçen çocukluk günlerimizin.. Ama siz bunu bir başka güzellikte terennüm ettiniz:

Eskiden bağlarda insanlar yaşardı.
Bu taşlı yollarda çocuklar koşardı.
Su kavgası örter tokuç seslerini
Derken sincapların cümbüşü başlardı.
Kalan ağaçlarda elmalar kızarmış,
Dallara tırmanan, toplayan, seçen yok.

Çınarlı: Benim çocukluğum Göksu nehri vadilerinde, elma, ayva, ceviz, üzüm bahçelerinde; gürül gürül, şarıl şarıl akan çam kokulu, kekik kokulu, ardıç kokulu sulardan içerek, püfür püfür esen tertemiz havayı soluyarak geçti. O günlerin hasretini şiirlerimde terennüm ettim. Ama, şimdi o güzellikler kalmadı. Ermenek'te bir bağ kaldı. O da bakımsız, bakan yok. Ağaçların bir kısmı kurumuş, çiçekler bakımsız. Rahmetli babamın zamanında çok bakımlıydı. Rahmetli çok önem verirdi.. Zevk sahibiydi. Şimdi oralar da betonlaşmış. Satacağımızı bilen -zamanında çok iyilik ettiğimiz- komşumuz tam bağın önüne bir ev yapmış..Bizi mecbur edip daha ucuza alsın diye. Satmadık. Öyle duruyor. Artık eskisi kadar sık gidemiyoruz. Eskiden, Ermenekli bir doktor arkadaşım vardı. O bir ev yaptırmıştı. Yazları beraber gidip kalırdık. Sonradan o evin ikince katına kardeşi taşındı. Bizler de eskisi kadar sık gidemez olduk.

Bulut: "Sılaya Dönerken" adlı şiirinizde;

Ak sekiler yerinde yok, Yassıkaya uçurulmuş;
Tozlu yollar asfalt olmuş, toprak damlar "apartuman".
Büyümüş, ihtiyarlamış, kurumakta yavaş yavaş,
Artık tanıyamaz beni elimle diktiğim fidan.

Gerek bu çocukluk günlerinizin geçtiği tabii mekanlardaki olumsuz değişmeler, gerek büyük şehirlerin alabilmesine betonlaşması -hele Ankara'nın hava kirliliği-sizi zaman zaman öfkelendirdi. Bu olumsuz bozulmaya, bir de insanların ihanetleri, kinleri, iftiraları, kıskançlıkları karışınca -aslında çok sakin yaradılışlı mizacınız var- yaradılışınıza ters düşen bütün bu olum-

suzlukları hicvettiniz.

Alışamadım bu şehrin çiçeksiz ilkbaharına;
Sığmıyor başı boş gönlüm şu beton yağınlarına.

Tatlı kuş sesleri değil sabahları uyandıran;
Motor gürültüleridir beynimde çınlayıp duran.

Kara dumanlar içinde kaybolmuş gibidir herkes;
Zehir teneffüs ederek ölmekteyim nefes nefes.

Çınarlı: Efendim, benim büyük şehir Ankara aleyhine diyebileceğimiz söylediğim şeyler çok büyük bir şekilde tabiat zenginliğinden mahrum oluşu yüzündendir. Yani tabiata özlemdir. Benim o şiirimde "Asmalar altında doğdum, ceviz dalında büyüdüm." Şimdi, asmalar altında doğan, ceviz dalında büyüyen bir insan beton duvarlar altında kalırsa, Ankara'nın kirli havasında kalırsa...O duygulardır. Yoksa, ben burdaki fikir hayatı, mücadele, bunları seviyorum. Nitekim ayrılamadım Ankara'dan. Şimdi emekli oldum, güzel bir sahil şehrinde, burayı alacağıma bir yer alır, giderdim tabiata karşı otururdum. Ama, yalnız da tabiat yetmiyor. O fikir mücadelesini de özlüyorsunuz. Tartışmayı özlüyorsunuz. Ankara bu bakımdan İstanbul'dan sonra ikinci şehrimiz. İstanbul'a gidip yerleşmeyi düşünüyordum. Son müşahadelere göre İstanbul hayatı bana çok zor geldi. Gene Ankara'da kaldık. Yani, Ankara'nın bu tarafını seviyorum.

Bulut: Sanatçı Dostlarım'da Tarık Buğra'nın Bodrum'da bir yazlığa kavuşmasını dile getirirken şöyle diyorsunuz: "Teşke ben de erken emekli olsam, böyle tabiatla iç içe olan bir yere gitsem, orada yaşasam."

Çınarlı: O özlem var tabii. Bir yazlığımız yapılıyor meselâ. Yazın bir kaç ay gitmek mümkün. O mümkün de, devamlı kalmak mümkün değil bizim için. Çünkü biz, fikir hayatı, sanat hayatı, hatta hukuk, politik hayatın dışında kalamıyoruz artık. Öyle yetişmişiz.

Ama o özlemi yaşıyoruz. Benim Türk Edebiyatı dergisinde çıkan bir şiirimde bu ikilem belirtiliyor:

Biz sanki bambaşka bir dünyanın tüplerde yetişmiş
 çocuğuyuz
 Şehirlerde her zaman sıkılıp, kırlarda hiç mutlu
 olmuyoruz.

Yani, kırdaki şehrin fikir hayatını, kültür hayatını öz-
 lüyoruz; şehirde de kırı özlüyoruz.

Bulut: Ya insanlar. Sizi anlamayan, size kötülük
 etmek isteyen insanlar..Dalkavuklar.. Değerin değersiz-
 e ezdirildiği anlar, haklının haksız karşısında yalnız
 bırakıldığı anlar...

"Onlar" şiirindeki şu mısralar...

Sustuk sabırla her şeyi söylettiler bize.
 Sevdikçe nefret etmeyi öğrettiler bize.

Bir silkinişte ülkeye peygamber oldular,
 Çektik bütün günahları yüklettiler bize.

Binbir düzenle saygıyı, imanı öldürüp,
 İnkârı, kini şüpheyi devrettiler bize.

Bizsiz ayakta durmaya yetmezdi güçleri,
 Her gün bizimle güçlenerek yettiler bize.

Çınarlı: Efendim, burada size bir olayı anlatayım. Sa-
 natçı Dostlarım'da da bahsetmiştim. Hisar'ın en iyi za-
 manı. Sağ iktidar ve Nihat Sami Banarlı'nın tavsiye-
 siyle Umum Müdürlüğe gelmiş Enver Esenkova diye biri.
 Zat-ı şerif demeye dilim varmıyor. Ve Hisar'ın abone-
 sini kesmeye uğraştı. Güya Hisar açık saçık resimler
 yayınlıyormuş, Marksizmi övüyormuş..Tabii başarılı ola-
 madı. Kurulda olanlar, Hisar'ı iyi tanıyan kişilerdi.
 Güldüler bu idciaya. Tarık Buğra bir yazısında bundan
 bahseder. Bu türedi müdür, Buğra'nın ve Gültekin'in de
 bulunduğu bir yerde, efendilerinden birisine sevinçle
 "Hisar'ın ipini kestik" der. Buğra da "Hisar'ın ipi
 sizin elinizde ise kesmeseniz nâmertsiniz." demiş.
 Daha neler neler efendim..

Bulut: Cemiyet meseleleri sizi sürekli alâkâdar etti.

"Kalbimde Bir Pınar" adlı şiirinizde;

Düşmüştü sofralar size, ekmele tuz bana,
 Haksız göründü bir de zehir sundunuz bana.

Düşman iken ışıklara, "aydın" denildiniz;
Çıkmazdadır, çıkarlara saplanmış ilminiz.

Çirkinleşir, savunması sizdeyse, haklarım;
İğrendi ağzınızdan o çıplak ayaklarım.

Konuşan kim? Kimin sözcüsü oldunuz?

Çınarlı: Burada kastettiğim, bir fakir yalın ayaklı insan. Bir işçi. Sadece ekmekle tuzla idare eden. Bir de ideolojik çatışmaya itiyorsunuz, tahrik ediyorsunuz. -Şiirin tamamını okudu- Sizin ağzınızdan benim çıplaklığım, açlığım savunulduğu zaman, ben ağzınızdan öğreniyorum diyor. Zehir de ideolojik tahrik.

Bulut: Sayın Çınarlı, yarım asırlık sanat hayatına yaklaşık 140 şiir düşüyor. İlk şiir kitabınız olan Güneş Rengi Kadehlerle'de 32, Gerçek Hayali Aştı'da 30, Bir Yeni Dünya Kurmuşum'da 18, toplam 80 şiir üç kitabınızla gelmiş. Zaman Perdesi'nde 93 şiir var. Bunlar yenilerle birlikte, daha önce yayınlanmış olan kitaplarınızdan yaptığınız bir seçimin mükemmelliğiyle karşımıza çıkıyor.

Çok sık yazıyorsunuz denemez. Bu sizin şiire verdiğiniz önemi gösteriyor. Yahya Kemal'in dediği gibi "Hisler Zaman süzgecinden geçmedikçe şiir dediğimiz ikisir haline giremiyorlar." Ne dersiniz?

Çınarlı: Gereğini duyuyorsam oturup yazıyorum şiir. Bir de gene böyle bir duygu düşünce, beni bir hatıra tazyik ettiği zaman yazıyorum. Ve yazmaya hemen başladığım zaman da, hadi bunu bitireyim demiyorum. Bekliyorum onun şekil almasını. Bir çok şiirler evvelâ bir duman, bir buhar gibi geliyor bana. Şekilsiz. Geçenlerde bir toplantıda sordular. Aruzla mı yazacağınızı, heceyle mi yazacağınızı, aruzun hangi kalıbıyla yazacağınızı önceden kararlaştırıyor musunuz diye. Halbuki böyle bir şey yok. Yahya Kemal de "şiir yazmak değil, şiir söylemek" diyor. Bir duygu var, bir düşünce var. O günlerce beni rahatsız ediyor. Bir şekle dökülmüyor. Ne zaman ki bir an geliyor, -belki o ilham denilen şey midir nedir?-

bir mısra çıkıveriyor. -Beni günlerce rahatsız eden o duygu ve düşünceden- Hah! diyorum. Ondan sonra ona devam etmeye çalışıyorum. Yani o mısra çıktığı zaman, o mısra hece midir, aruz mudur, aruzun hangi kalıbıdır, onu bile bilmiyorum. Ben aruzu da heceyi de tabii olarak söylüyorum. Yani ne parmağımla sayıyorum, ne de kalıba açık falan demeden..Bir lâf söylüyorum, kalıba kendiliğinden düşüyor. İşte, bir tane kısa şiirimin hikâyesini anlatayım size. Traş oluyorum. Şimdi Kanada'da ihtisas yapan doktor kızım, daha o zaman üç yaşında. Kafasını bir yere vurmuş, bana doğru geldi."Baba ... filan diye" Ben de ona "Kara gözden akan yaşları sevsin babacığın" dedim. Sonra baktım bu aruzun ..// ..// ..// vezninde. Traş oluncaya kadar onu kıtaya tamamladım. Onun durumunu anlatan bir şiir oldu.

Bazan bu ilk girdiğim şey, yakaladığım şey beni tatmin etmiyor. Bırakıyorum. Tekrar bekliyorum, yeni bir tarz, yeni bir şekil bulmak için. Ne zaman ki devam edebileceğim, yürüyebilecek bir şey çıkıyor, ondan sonra onun üzerinde devam ediyorum. Yazıp bitirdikten sonra da artık teknik işlemler kalıyor şiir içinde.

Bulut: Sayın Çınarlı, Rahmetli Mehmet Kaplan şiiriniz için "Çınarlı'nın şiiri dil, cümle ve söyleyiş bakımından berrak bir su, gün ışığı vurmuş mermer gibi. Ne dikkati çekmek isteyen kelime oyunları, ne yapmacık bir ton var. Sade ve samimi" diyor. Böyle mükemmel bir şiire ulaşmak şüphesiz ki kolay değil. Bunu biraz açar mısınız? Özellikle aruzda bu denli başarılı olmanızı neye bağlayabiliriz?

Çınarlı: Efendim, benim aruzu kalıp olarak öğrenmem lisede divan edebiyatını ikinci sınıftan itibaren okumaya başladığımız zamana rastlar. Benim ulaştığım aruzdaki merhale, tamamen kendi çabamdır. Yani bir üstadın bana yol göstermesi ile değil. Ben Baki'yi okuyarak, Fuzuli'yi okuyarak, Yahya Kemal'i okuyarak, Neddin'i okuyarak, Ahmet Haşim'i okuyarak, Mehmet Akif'i

okuyarak kendi aruzumu buldum. Ve şu bakımdan, estetik bakımdan veznin hakimiyeti altına girmemek birinci derecede. Yani, birinci derecede dikkat ettiğim husus oldu. Bir kere imâle, zihaf filan sözkonusu olamaz. Uzatarak veya kısaltarak vezne uydurmak bugünün marifeti değil. Eskiler bunu mübah sayarlarmış. Koca Baki'de "İki kolumu etsem ona bel dolaması" mısraı bugünün söyleyişine uymaz. Türkçeyi bozmamak birinci şarttır. İkincisi de, aruzun tıkırtısını da duyurmamak. Yani aruzda bir monoton tıkırtı hissettirmemek, o tıkırtıyı da örtebilmek. Onu örtmek için, veznin tıkırtısı duyulduğu anda da o mısradan vazgeçmek. Başka türlü söylemeye gayret etmek. İşte, Mehmet Akif'te de vardır bu tıkırtı. Yahya Kemal'de hemen hemen kesilmiştir. M. Faik Mehmet Akif'le ilgili bir yazısında, Mehmet Akif'in "Geçen akşam eve geldim, dediler Seyfi Baba hastalanmış yatıyormuş. Nesi varmış acaba?" feilâtün/ feilâtün... koşar gibi." dedi. Akif'e hayran olanlar bu eleştiriye kızdılar felan.. Akif'i sevmek takdir etmek başka, bu iş başka. Bu vezni kullanmak ama hissettirmemek.

Daha da ileri gittim ben. Bir şiirde çeşitli kalıp kullanmak. İşte Sonbahar Duyguları bunun ilk örneği. Biraz daha ileri gittim. Aruzun çeşitli bahirlerinden, kalıplarından derleyip yeni kalıplar yaptım. Her mısra da ayrı vezin kullandım. İşte, o zaman bir tarihte Yaşar Nabi bir yazı yazmıştı. Birisi kendisine bir mektup yazmış. Niçin Varlığa aruzla yazılmış şiir koymuyorsunuz diye. O da şöyle cevap veriyor: "Bu modası geçmiş vezinle hiç bir şair uğraşmaz, onun için koymuyoruz" diye. Bunun üzerine Nurullah Ataç sinirlendi. Bir erkek, şey tarafı vardı. "Ne demek", dedi, "Aruza moda demek. Bir milletin bin senedir, dokuz yüz senedir kullandığı şey, moda denir mi? Bu serbest şekil, asıl moda o. Ben inanıyorum ki, -bakın o kadar çatmış olmasına rağmen- bir gün Türk şiiri aruza dönecektir." Nurullah Ataç söyledi bunu. Ben

de bunun üzerine Yaşar Nabi'ye bir mektup yazdım. Ve bir aruzla yazılmış şiirimi gönderdim. Bana verdiği cevabı -bilmiyorum hâlâ dosyalarımında var mı- diyor ki, "Mektubunuzdan önce şiirinizi okudum. İtiraf edeyim ki aruzla yazıldığını hissetmedim." Demek ki, kabahat aruzun değil. Vezin beni kullanmıyor, ben vezni kullanıyorum. Vezin nereye götürürse oraya gitmiyorum. Aruz bir musiki unsurudur. Nitekim Nihat Sami Banarlı'nın Edebiyat Sohbetleri adlı eserinde "Yine Aruz Üzerine" yazısında "Çınarlı'nın, diyor, hece şiirlerinde dahi güzel bir ahenk vardır. Aruzdan gelme." Ben aruz vezniyle yazmasam dahi, hece ile yazarken de o musikiyi yine arıyorum. Ve bazı mısralar hem hece hem de aruza uyuyor kendiliğinden.

Bulut: Cemil Meriç -Rahmetli- sizin nesrinizi överken "onda aruzdan gelme bir disiplin var" diyor.

Çınarlı: Tabii, çünkü o nesir yazısını da ben yüksek sesle okuyorum. Yani nesri bilmiyorum kaç kişi öyle yüksek sesle okur da, kulağına takılıyor mu, musiki var mı, diye araştırır. Ben dikkat ediyorum. Eğer o cümlede musiki yoksa o cümleyi atıyorum. Başka türlü yazmıyorum.

Bulut: Efendim, Prof.Şerif Aktaş Bey Türk Dili dergisinde yazdığı bir yazıda şiirinizi iki kaynağa bağlıyor:

Hayat ve kitap.

Çınarlı: Doğru bir tespit. Evet, bir çok kereler bu suları sordukları zaman, ben şöyle dedim: "Yetenek ve kültür tohumla toprağa benzer." Yani bir tohum olmadan buğdayı elde etmek mümkün mü? Değil. Ama, sadece tohumun, koysanız şuraya belki bir filiz çıkarır ma, büyümesine imkan yok. Onu bir toprağa gömeceksiniz, salayacaksınız, güneş görecektir, ışık görecektir. İşte, şiir istidadı olmayanların şair olması mümkün değil, benim kanaatime göre. Ne kadar uğraşsa, nitekim bir takım edebiyat âlimleri.. Ali Nihat'in şiirlerini, meselâ Hisar'a koyamadık..

Bulut: Bir de efendim dikkat ettim, şiirlerinizi ezbere

okuyuveriyorsunuz. Bunu hafıza kuvvetiyle izah edebilir miyiz?

Çınarlı: Ben ezbere binlerce şiir bilirdim. Divandan günümüze kadar. Şimdi onlar epeyce azaldı. Bu azalmanın sebebi, tabii yaşlılıkla birlikte biraz da çok tekrarlamaktan. Fakat ezberde şiiri olmanın başka avantajları, güzellikleri var. Her yere kitapları, kütüphaneyi taşıyamazsınız. Gittik Kütahya'ya şiir okumamız istendi. Yahya Kemal'in en uzun şiirlerini, Itrî'sini, Vuslat'ını orada ezbere okudum. Bütün masa zevk aldı.

Bulut: Geleneğimizde de bu durum var. Değil mi efendim?

Çınarlı: Nurullah Ataç da ezbere çok şiir bilirdi. Divan şiirinin bir çok güzel şeylerini ezbere bilen bir insandı. Yahya Kemal'le benim sohbetimde "Oku Bakalım Haşim'den" dedi. "Benim bilmem filan şiirimi oku" dedi.

Bulut: Mehmet Çınarlı dendi mi hemen dudaklardan dökülen şu güzel beyitinizde;

Şükür bu kirli dünyaya tekmeyle baştan vurmuşum,
Bütün pisliklerden uzak bir yeni dünya kurmuşum.

diyorsunuz. Efendim, bu "yeni dünya"yı biraz açar mısınız?

Çınarlı: Efendim, "bu yeni dünyam", zaten siz benim eserlerim üzerinde bir inceleme yaptığınız için, sizce bilinmeyen bir dünya değil. Yani, güzellikler dünyası, iyilikler dünyası, manevî hazlar, manevî yücelikler dünyası. Madde dünyasının dışında. Para-pul, mal-mülk, nitekim kitabın başındaki şiirde de "Ne mal peşinde yorulduk ne mülkü kiskanırız/ Değerli dendi mi dünyada bir gönül tanırız" İşte, o gönül dünyası.

Bulut: Bu gönül dünyası imanla da dolu..

Çınarlı: Tabii, İmanla da dolu: "Şükür ki, aşkı imanı duyan yürek vermişsin."

Bulut: Bir de efendim, antolojiler meselesi var. Sizin şöhretinizi bilip de kasten antolojisine almayanlar var. Bunların bir kısmı ideolojik olduğu gibi, bir kısmı da kıskançlık ve hırstan olsa gerek. Meselâ Ahmet Oktay'ın

hazırladığı "Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi"..

Çınarlı: İşte o Maviçilerden.. Bizi alır mı hiç hazırladığı antolojiye. İdeolojik tabii.

Bulut: Efendim,böylece sizi klasik şiirimizin gelişerek devam etmesinde büyük hizmetleri olan, güçlü bir neo-klasik şairimiz olarak selamlıyoruz.

Çınarlı: Çok teşekkür ederim. Bu benim için büyük bir iltifat.

Bulut: Bizi çok yordum.

Çınarlı: Estağfurullah..

Bulut: Çok teşekkür ederim.

Çınarlı:Ben de teşekkür ederim.

Bulut: Efendim, son olarak söylemek istediğiniz, açıklamak istediğiniz, benim sormayıp da sizin söylemek istediğiniz bir husus varsa lutfederseniz memnun olurum.

Çınarlı: Bu "Mısralarda Gezinti" çalışmalarım üzerine eğilmek fırsatını buldunuz mu?

Bulut:Evet,buldum. Onları da fişledim. Türk Dili dergisinde Kasım 1986'da başladınız. Hepsi yirmi bir tane. En son Ekim 1988'de çıktı. Türk Edebiyatı'nda da beş tane çıktı.

Çınarlı: Onlar gene Türk Dili'nde de çıktı. Türk Dili'nde sıra beklerken, Türk Edebiyatı daha önce neşretti. Biliyorsunuz Türk Dili geç çıkıyordu.

Bu edebiyatta yeni bir deneme. Bizim edebiyatımızda da yok, başka edebiyatlarda da yok. Ayrıca Türkiye Radyolarında benim sesimden yayınlandı. Şimdi Kültür Bakanlığı'nda kitap halinde çıkıyor. Sonbaharda çıkacak diyorlar.

Kitabı açıp da bunları bulup yazmak mümkün değil. Tamamen hafızanın ürünü. Hatırlayarak. Ben orda bir orijinal kompozisyon yarattım. Bir mozayik yarattım. Orhan Veli, Yahya Kemal, Karacaoğlan hepsi bir bütün teşkil etti. Bir mozayik şekil meydana getirdiler. Çok zevk duyarak yazdım o yazıları.

Bulut: Evet, çok sevilerek okundu. Siz o yazılarınızla birleştirici, bütünleştirici de oldunuz. "Cümle şair dost bahçesinin bülbülü" değil mi efendim?

Çınarlı: Netice oraya vardı. Benim için bir oyundu, zevkti yazarken. Fakat, dediğiniz gibi öyle bir neticeye de vardı. Bu da enterasan bir deneme. Yirmi bir ayrı konuda şairler konuştular birbirleriyle. Ben katalizör oldum.

Bulut: İnşallah bundan sonra da devam eder.

Çınarlı:Daha değişik şeyler buluruz. Orda onu bitirdim. Devam et dediler ama, ben biraz da tadında kesmeyi tercih ederim.

Bulut: Efendim, tekrar teşekkür ederim. Şiir dolu, dostluk dolu bu güzel anlar benim için unutulmayacak hatıralar arasında yer alacaktır.

Çınarlı: Ben de çok teşekkür ederim.